İSTER AĞLA İSTER GÜL

SAHNE TOZLU ANILARIM

BERCUHİ BERBERYAN

bgst YAYINLARI

BERCUHİ BERBERYAN
İSTER AĞLA İSTER GÜL: SAHNE TOZLU ANILARIM
bgst

İSTER AĞLA İSTER GÜL: SAHNE TOZLU ANILARIM

Bercuhi Berberyan

bgst Yayınları

bgst Yayınları-95
Tiyatro / Kültürel Çoğulculuk Dizisi-8
İster Ağla İster Gül: Sahne Tozlu Anılarım
Bercuhi Berberyan

Birinci Basım: İstanbul, Aralık 2020
© bgst Yayınları

Yayına Hazırlayan: Duygu Dalyanoğlu
Tashih: İlknur Özdemir
Kapak Tasarımı: Salih Gürkan Çakar
Kapak Fotoğrafı: Metin Tufan
Mizanpaj: Savaş Yıldırım

Baskı: Özgün Ofset Tic. Ltd. Şti.
Yeşilce Mah. Aytekin Sk.
No: 21 Kağıthane / İstanbul
Tel: 0212 280 00 09
Sert. No: 48150

ISBN: 978-625-7696-00-5
Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu
Tomtom Mah. Kaymakam Reşat Bey Sok. 9/3
Beyoğlu/İstanbul Sert. No: 45153
0212 251 19 21
www.bgst.com.tr
bgstyayinlari@bgst.org

İSTER AĞLA İSTER GÜL: SAHNE TOZLU ANILARIM

Bercuhi Berberyan

bgst **Yayınları**

Bercuhi Berberyan: Amatör tiyatrocu, yazar, ressam Bercuhi Berberyan İstanbul'da doğdu. Lise ve Öğretmen Okulunu bitirdi. İlkokul öğretmenliğinden emekli oldu.

Uzun yıllar, tanınmış bir tiyatrocu olan eşi Arto Berberyan'ın amatör tiyatro grubunda oyuncu ve kostüm tasarımcısı olarak görev aldı. Eşinin ölümünden sonra, Berberyan Kumpanyası'nın yöneticilik görevini üstlendi. 2000 yılında başladığı bu görevi oyun yazarı ve yönetmen olarak sürdürdü. Arto Berberyan'ın yazdığı *Kaç Kişot – Don Nazar*, Pierre Daninos'un yazdığı *Hasaragyan Adında Biri* (adaptasyon) ve kendi yazdığı *Kınalı Ah Kınalı*, *Vah Kınalı* ve *Grand Majestik Gazinosu* adlı oyunları sahneledi.

Çocukluğundan beri, doğa konulu yağlıboya resimler yapmaktadır. İlk kişisel sergisini 2002 yılında açtı. Birkaç karma sergiye katıldı. İkinci kişisel sergisi 2013 yılında gerçekleşti.

Majak Toşikyan'ın (Cenk Taşkan) bestelediği *Hrant Dink Oratoryosu*'nun da söz yazarı olan Bercuhi Berberyan; *Agos Gazetesi*'nde 15 yıl süren köşe yazarlığının ardından oyun, senaryo ve kitap yazarlığı ile birlikte resim çalışmalarını da sürdürmektedir. Halen *Adalı Dergisi*'nde makaleler ve *Paros Dergisi*'nde özgün yazılar, haber ve röportaj yazıları yazmakta ve derginin bulmaca sayfası hazırlamaktadır.

İçimiz Isınsın Biraz (Adalı Yayınları, 2005), *Ermenistan'da Bir Türkiyeli* (Metis Yayınları, 2009) *Burgazada Sevgilim* (Adalı Yayınları, 2010), *Agos'taki Kaplumbağa* (Adalı Yayınları, 2011) ve *Aram Gülyüz - Yeşilçam'ın En Üretken Muzip Yönetmeni* (Paros Yayınları, 2017) adlı beş kitabı vardır.

İÇİNDEKİLER

9 Editörün Önsözü

11 Teşekkürler

13 Yazarın Önsözü

15 Sahnemiz Yerle Bir

19 Yılın Tek Günü (1972-73)

27 Cephede Piknik ve Carrar Ana'nın Tüfekleri (1974-75)

29 Othello (1971-72)

31 Paralı Artin (1971-72)

33 Mi Vomn Baron Hasaragyan (Hasaragyan Adında Herhangi Biri) (1977)

36 Rrumpı (Bomba) (1977-78)

42 Yev Mgoyi Camportutyunı (Ve Mgo'nun Yolculuğu) (1977-78)

46 On Küçük Zenci (1985)

52 İnsan Denen Garip Hayvan (1986)

60 Nalınlar (1986)

62 Kırkıncı Yıl Gösterisi (1986)

70 Giragnorya Havşepag (Pazar Günü Hesaplaşması)

73 Anuş-ig (1988)

89 Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (1989)

98 Denizler Altında 20000 Fersah Düşü (1990)
100 Gaia (1991)
112 Daktilolar
113 Prova (The Collector) (1992)
117 Demirhane Müdürü TV Dizisi Eleştirisi
119 Bo-Komedi (1992-93)
137 Sepastaküs (1994)
145 Ve... Hin Asdvadzner (Eski Tanrılar) (1995)
153 Büyük Bir Parantez
154 Parantezin Sonu
157 Unutulmaz Video Deneyimi
158 Hain Felç
161 Şamiram Girişimi
166 Yedi Kocalı Hürmüz (1997-98)
172 Kaç Kişot - Don Nazar (2000)
174 Ölüm Parantezi
175 Hayat Hep Devam Eder
181 Yine Parantez Zamanı ve Grung
182 Bağlıyorum, Bağladım... Ama İlle de Grung
186 Geçiş Dönemim
187 Mi Vomn Baron Hasaragyan Yeniden (2001)
192 Veee... Kınalı Ah Kınalı (2003-2004)
208 Yine Parantez
210 Dostum Tarık Papuççuoğlu
212 Unutulmaz Ada Macerası
216 Vah Kınalı (2005-2006)
224 Yeni Oyun Arayışı
226 Grand Majestik Gazinosu (2006-2007)
232 Muhteşem Kadro
237 Aram Gülyüz - Özel Bölüm (1931-2018)

239 Arlet - Melkon ve Garo'nun Kemanı
241 Çakkıdı Çakkıdı Serdar Karaman ve Yervant Boyacıyan
243 Raslantılar Arman ve Stefo
249 Kınalı Oyunlarındaki Şarkıların Sözleri

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Bercuhi Berberyan'ın kaleme aldığı *İster Ağla İster Gül: Sahne Tozlu Anılarım* BGST Yayınları'nın kültürel çoğulculuk dizisinin sekizinci kitabı. Buna rağmen hem BGST Yayınları hem de tiyatro yayıncılığı açısından pek çok ilke imza atıyor.

1972- 2007 yılları arasında, otuz beş yıla yayılan bir dönemde sonradan Berberyan Kumpanyası adını alacak Ermeni tiyatrocular özelinde yakın dönem Ermeni tiyatrosu tarihine ışık tutan en kapsamlı kaynak olma niteliğinde. Kitap cemaat tiyatrosunun oyuncuları, dansçıları, müzisyenleri, teknik ekibi, repertuar tercihleri, özgün ya da uyarlama oyunları, seyirci profili gibi pek çok konuda okuyucuya zengin bir yazılı ve görsel arşiv sunuyor.

Kitap aynı zamanda amatör tiyatro faaliyetinin niteliği, sürdürülebilirliği ve önemi hususunda da cemaat tiyatrolarının işleyişini canlı bir şekilde resmediyor. Bercuhi Berberyan'ın anıları amatör tiyatro faaliyetinin yer yer değersizleştirildiği bir dönemde yaratıcılığı, disiplini ve merakı ile uzun yıllar Ermenice tiyatro yapan sanatçıların varlığını okuyuculara hatırlatıyor.

Son olarak Bercuhi Berberyan bu kitapta sadece bir kumpanyanın tarihini değil, kişisel tarihini de sözcüklere döküyor. Tarih boyunca kendinden önce gelen "kızkardeşleri" gibi oyuncu, yönetmen ve oyun yazarı olmak için mücadele veren ve asla pes etmeyen bir kadının tarihini... Bu kitapta okuyacaklarınız aynı zamanda isyankar bir kız çocuğunun, emektar bir öğretmenin, titiz bir zanaatkarın, cesur bir sanatçının ve özgür bir kadının hikayesi.

Duygu Dalyanoğlu

Yıllarca, çektikleri birbirinden güzel fotoğraflarla kitabımı zenginleştiren:

Raffi Mardikyan, Herman Koparan, Kevork Simkeşyan, Ender Erkek, Dikran Topaloğlu, Yaşar Saraçoğlu, Sona Menteşe ve Garo Vram Babayan'a gönülden teşekkürler.

Kitabın yazılma aşamasında; ısrarcı okumalarıma katlanarak, fikir vererek, hatırlatmalar yaparak, anı paylaşarak, defalarca okuyarak katkıda bulunan can dostlarım, 'olmazsa olmaz'larım: Serda Arslan, Boğos Çalgıcıoğlu, Şahan Sarıoğlu, Alin Kumral, Nora Kumral, Lizi Çerme Civanyan, Talin Pehlivanyan, Stefo Seyisoğlu ve Duygu Dalyanoğlu'na, kitabın yayımlanmasına katkıda bulunan Fırat Güllü'ye, tüm ekip dostlarıma, içimde derin acılar ve unutulmaz anılar bırakarak giden kaybettiklerime bütün kalbimle teşekkür ederim.

Bercuhi Berberyan

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Biz tiyatrocular kolayca ağlar, kolayca güleriz. Hem ağlatabilir hem güldürebiliriz. Bunu yaparken kimi zaman etkilenir, kimi zaman etkilenmeyiz. Ama her şekilde yaptığımız işi inanarak yaparız. Tiyatro bizim için bir yaşam biçimidir. O daima her şeyimizin önündedir. Bir kez alışmışsak sahne tozu yutmaya, yardan geçebilir ondan geçemeyiz. Toz, koku, küf, ter, soğuk, sıcak vız gelir. Gam, keder, hastalık, ölüm tırıs gider. Alkış her derdin çaresidir.

Öyle çok şey paylaşılır ki bir oyun sürecinde, bir dolu anı oluşur, unutulmaz anılar. "Hatırlıyor musun hani..." ya da "Hiç unutmam, bir gün..." diye başlayan cümlelerin sonu gelmez. Bir araya her gelişte anlatılır. Hem ağlanır hem gülünür.

Kırk yılı geçti sahne tozu kanıma gireli. Çok anı oluştu çook... Doğrusu, pek paylaşasım var. Düşünmedim de değil aslında böyle bir karar verirken; çok mu bize özel olur diye... Çekmez mi acaba tiyatroyla ilişkisi olmayan insanların ilgisini... Ama oynanan onca oyunun, bir nefesmişçesine uçup gittiği gibi yok olup gitsin istemedim onca yaşanmışlık. Kalsın bir yerlerde. Bilinsin.

Yirmi yılı aşkın bir süredir sahne paylaşmış bir ekibiz biz... Eşim Arto Berberyan'ın ölümünden sonra benimsediğimiz bir de adımız var. 'Berberyan Kumpanyası'yız biz. Ölüp gitsek de -ki çoktan başladı can yakan fireler- bir gün adımız kalabilir. Özümüz merak edilebilir.

Öyle ki, öncesinde, esnasında, sonrasında neler yaşadı bu ekip? Yani kendi içinde... Sırf sahne üzerinde değil. Acı tatlı öyle duygular var ki paylaşılan, kâh gülerek kâh ağlayarak hatırladığımız... Kalsın bir yerlerde. Bilinsin.

Bunları kaleme almadan kısa bir süre önce, ta en baştan, daha ekibimizin adı konmadan, kendisi gencecik bir çocukken içimizde olan, dostumuz kardeşimiz Berç Noradunkyan'ı kaybettik. Sonrasında başkaları da geldi, ne yazık ama tam o döneme denk gelir başlama kararım.

Onun canı için verilen bir yemekte, gecenin ilerleyen saatlerinde, eşi dostu, sevenleri; paylaştığımız anıları anlatırken, bir gülerek bir ağlayarak... Birden karar verdim. Daha yüzlercesi var bizde. Acı, tatlı, komik, duygusal, ilginç. Yazsam ya ben bunları... Sırf

belleğimizde kalmasa. Henüz tazeyken belleğim, hatırlıyorken kaydetsem... Sonsuzluğa emanet etsem unutmadan.

Böyle çıktı bu kitap. Haydi buyurun siz de dalın sahne tozlu anılarımıza ve... İster ağlayın ister gülün bizimle.

SAHNEMİZ YERLE BİR

Bir düğmeye basılsa, yerle bir olsa bu kadar koymazdı belki. Vura vura, canını yaka yaka yıktılar, içinde biriken anıları havalara savura savura, iz bırakan ruhlara eziyet ede ede, yaptığı her işe yüreğini koyan bizi üze üze... Sahne perimizi yersiz yurtsuz bıraktılar. Bari yıkılırken yanında olsaydık, yıllarca yuva belledğimiz, bir insan ömrünün neredeyse dörtte biri olan bir süre, alın teri döktüğümüz mekânın. Bu sanat manat işleri 'önce para sonra duygu' ya da sırf 'para' oldu artık. Bu lafı eder etmez "Ben bunu bir yerde daha kullanmıştım galiba" diyerek, şöyle bir taradım eski yazılarımı. Ve buldum. Yıkım haberini duyar duymaz yazdığım yazıya başlık yapmışım. Okudum ve aynen alıp kitabıma giriş yapmaya karar verdim. Ki başka bir yazımdan alıntı da yapmışım ve iç içe iki yazı olmuş. Bir kez anlatmışım duygularımı sıcağı sıcağına madem, acım tazeyken, bir daha anlatsam etkisi hafiflemiş olur belki. Öyledir insan beyni, yenisi geldikçe eski acıları derine iter.

"

Yıl; 2012. Şişli'deki Osmanoğlu Hastanesi'nin yanıbaşında bulunan Karagözyan Okulundan Yetişenler Derneği'ni yıkmışlar! Yıkılacaktı zaten. Uğruna şantiyeye dönüştüğü o dev gökdelenin yanında kulübe gibiydi zaten. Kaç yıldır 'ha bugün, ha yarın' diye bekliyorduk zaten. Ama böyle birden bire "Bir de baktık ki yerle bir!" olmasını beklemiyorduk. Kim? Biz; Berberyan Kumpanyası. Sahnesine adını veren Arto Berberyan'ın mirasçıları. Ben; o mekâna binlerce anısını gömen ve yıllardır, tırnaklarıyla kazıyarak bir şeyler üretmeye çalışan kadın. Bu derece duyguların hiçe sayılmasını beklemiyordum.

2008'de, daha -malum bina- yeraltından gökyüzüne fışkırmadan, yani (şimdi bütün İstanbul'a tepeden bakıyor) temel kazılırken, çok şey paylaştığımız, eski Varbed (müstahdem) Azad'la eski halinden eser kalmamış derneğe girmiştim. Köşe bucak dolaşıp geçmişimizden izler aramıştım. Ve de ne yazık, hiçbir şey bulamamıştım. Sahnenin olduğu yere girene kadar... Sonrasında yazdığım yazının o kısmını aynen alıyorum:

"Ve sahne. Aman Tanrım! Orada zaman durmuş. Önünde bir duvar var. Sahne kapalı bir oda gibi... Aynen duruyor. Dekor... Yerde bir düğme, kutular, beyaz bank, o bankı eve götürmeliyim... Panoda Yenovk'un yazısı, kızların fırça yedikten sonra aceleyle ağızlarından çıkarıp oraya buraya yapıştırıverdikleri cikletler, kim bilir kimlerin diş

izlerini taşıyan... Ve bir dolu ıvır zıvır... Bir dolu anı... Yine sesler, fısıltılar, nefesler, heyecanlar, şarkılar, kokular, kokular, toz, toz... Sahne tozu...

Her şey oraya sıkışmış sanki. Her an patlayacak gibi. Ağlıyorum.

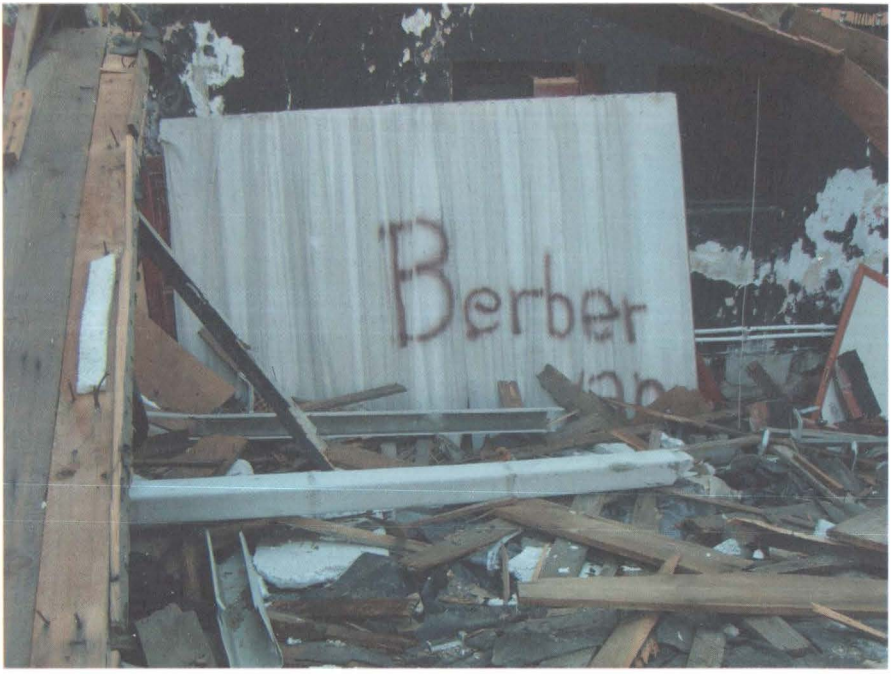
Çıkışta inşaatın temeline bakıyorum. Ne kadar derin. İnsanlar minicik. Düşünüyorum 'Duygu mu, para mı?' Kim bilir kaç kişi ekmek yiyecek oradan... Bence bizim bina yıkılırken tüm ekip orada olmalıyız... Onca sıkışmış duygu öyle başıboş havaya savrulamaz... Paylaşılmalı..."

O günden sonra, o işle ilgisi olan, karşılaştığım her yetkiliye, yıkılacağı gün bana mutlaka haber vermeleri için adeta yalvardım. Anılarımız yok olurken orada olmalıydık. Kimse gelmese, ben tek başıma giderdim. Bir gün "Yarın yıkılıyor" diye haber ettiler. Koştuk gittik, üç beş kişi o dört duvarla çevrili sahnede kalan son eşyaları topladık. Ertesi gün dedikleri birkaç yıl daha sürdü. Ben yılmadan, her karşılaştığım yetkiliye hatırlatmayı sürdürdüm. Ne yazık... Kimse etkilenmedi. Kimse aldırmadı. Belki de önemine inanmadılar. Belki de onların artık duyguyla işleri kalmamıştır, malum sorunun cevabı; 'önce para'dır.

Çok mu zordu yahu? Hepiniz de beni tanıyorsunuz. Bir telefon çok mu zordu? Evim üç adım mesafede. İki elim kanda olsa koşup gelirdim. Çok çok üzgünüm, inanın. Cumartesi günü sevgili Cüneyt Türel için düzenlenen anma etkinliği için Burgaz'a giderken –zaten üzgün- vapurda, o sahneyi defalarca paylaştığımız, şimdi Vakıf Yönetim Kurulu üyesi olan; Murat Cavak'a rastladım. Yıkım haberini ondan aldım. Yazık ki o da olup bittikten sonra duymuş. Fırlamış, bizim için kutsal sayılan o enkazı görmeye gitmiş. Hatta fotoğraflar çekmiş. Ah, ne kadar sızladı içim. Bir fotoğraf vardı... Her şey yıkılmış, sahnenin sol ağzı tek başına dimdik ayakta, üzerinde 'Arto Berberyan Sahnesi' yazan sarı plaka, adeta anı yüklü enkaza bekçilik yapmakta. Dayanamamış, söküp almış. İyi yapmış. Yoksa o da yitip gidecekti. Balyozu vurmadan önce hiç olmazsa onu oradan söküp bana ulaştıramaz mıydınız? Dedim ama acaba varlığının farkında mıydınız? Burada kesiyorum, yarın Azad'la gidip bakacağız. Devamını sonra yazacağım.

..

Evet, gittim, gördüm, ağladım, fotoğraflar çektim, eve geldim, devam ediyorum. Ne desem, nasıl anlatsam? Anlatabilsem de anlayacağınıza nasıl inansam? O enkazın etrafında ne çok şaşkın ruh var biliyor musunuz? Ve boşluğa savrulmuş ne çok anı? Sevgili Azad –bir o anladı bizi- oradan buradan fırlamış demirlere, paslı çivilere bakıp "Aman dikkat!" dedikçe, adeta cambazlıkla daldım aralarına. Kardeşim geldi sonra, muzahrafatın arasında oyun artıkları aradık.

Kızların tam sahneye çıkacakları son anda ağızlarından çıkarıp kenarlara yapıştırıverdikleri, beni fena halde sinir eden cikletler, ağlattı beni. Olsaydı, yapsalardı, sinirlenseydim... Son oyunda Serda'nın kanto ayakkabılarını boyadığımız fuşya rengi boyayı ve bir kavanoz da altın rengi pırıltı bulduk. Aldık tabii, ne olacaksa...

Sonra eskiden sahne olan o yığının ortasında durup elimi kalbime götürdüm ve son bir selam verdim, orada olduklarından emin olduğum; Arto'nun, Misak'ın, Garo'nun, Beco'nun, Raffi'nin, Murat'ın, Hermon'un, Öjen'in, Arsen'in, Telma'nın, Tanya'nın, hatta Zaven Alakuş'un, Baruyr Bostan'ın ve Mardiros Toran'ın ruhlarına. Yine cambazlıkla indim ve bahçedeki bankta oturduk biraz... Birer sigara yaktık, Aylincimle, herkesten erken gidip hazırlıklarımızı bitirdikten sonra orada birer kahve içtiğimiz günlerdeki gibi. Toplayıp sandviçlerimize koyduğumuz nanelerin, çiçeklerin ve erik ağacının bulunduğu hafriyatın altında kalan yerlerine bir göz attım hüzünle.

Sonra arkama bakmadan çıktım. Ve hayatımın bir dönemini kapattım. Bunları okuyunca "Peki yıkılırken orada olsan ne olacaktı yani?" diyecekler, diyeceksiniz. Bu, bir sevileni ölüm anında yalnız bırakmamak gibi bir şeydi benim için. Hepsi bu. Yoksa keşke yıkılmasaydı dediğim yok. Ve "Daha ne istiyorsunuz? Ne güzel yeni bina yapacağız." da diyecekler. Ama anlamayana maneviyatı anlatmak zor. İşte tam da bu

nedenden onlar para getiren, bense adına sanat dedikleri genelde karın doyurmayan işlerle uğraşıyoruz.

Son söz: Beni bu kadar küstürmeyecektiniz!

Ve şimdi haçımı çıkarıp dalıyorum geçmişe.

"Amatör olanların, icra ettikleri sanat dalında çok daha dikkatli ve kusursuz olmaları gerekir. Zira amatörlük, adamsendecilikten ve uydurukçuluktan doğacak hataların sığınağı değildir."

Arto Berberyan

YILIN TEK GÜNÜ (1972-73)

70'li yıllar... Harbiye'deki Getronagan Lisesinden Yetişenler Derneği'nde *Yılın Tek Günü* oynanıyor. Benimle hiç ilgisi yok. Benim sahneye çıkmam yasak. Kardeşim oynuyor diye gidiyorum her provaya. O daha önce kaç oyunda oynamış. Kiminin provasını izlediğim, kiminin kulisinde bulunduğum... Kıskançlıkla. Benim sahneye çıkmam yasak.

Oysa anaokulundan beri her sahne olayında yer almışım. İlkokuldayken kısa skeçler yazıp doğum günü partilerinde sahnelemişim. Dört yaşımdan beri her düğünde, nişanda, toplantıda şarkılar söylemiş, ortaya fırlayıp fingir fingir danslar etmişim. Alkışta beni çeken bir şey var. Büyüdükten sonra alkış bana yasaklandı. Kısa bir süre bale dersi bile aldım da işler ilerleyip gelecek vaat etmeye başlayınca şak diye izinler kalktı. Kardeşim erkekti. Benim ne işim vardı kız halimle sahnelerde? Artist mi olacaktım? Öyle ki; o oynardı ben içi gide gide izlerdim... Hep.

Bu kesin yasağı annem koymuştu. O annem ki küçükken evlerinin avlusunda masalardan sahneler kurar, çarşaflardan perdeler yapar, mahallenin çocuklarına bilet keserek oyunlar sahnelermiş. O annem ki birinden söz ederken, elinde olmadan adeta kusursuz bir kopyası olurdu. Birden şivesi, sesinin tonu hatta tipi değişiverirdi. Ki bunun için özel bir gayret sarf etmezdi, kendiliğinden olurdu, içinden fışkırıverirdi. Yani o annem ki tiyatro yeteneğimizi ondan almışız. Ayrıca billur gibi sesi vardı, evde yalnız olduğunu sandığı zamanlarda azıcık mırıldanmasının dışında şarkı söylediğini asla duymazdık. Dışarıdan gelip anahtarımla sessizce içeri girdiğimde, mutfaktan gelen şıkır şıkır sesini duyar ve bir süre çıt çıkarmamaya çalışırdım ki susmasın. En küçük bir tıkırtıda hemen keserdi çünkü. Kendini iyice kapatıp içinden taşan bir dolu yeteneği ısrarla bastırmış. Benim için planladığı da buydu."Ben yapamadım bari kızım yapsın" kavramı ona göre değildi. Ruhun şad olsun Hasmik Çalgıcıoğlu, oralarda kulağın çınlasın. Ben yine de tiyatrocu oldum.

**

Yılın Tek Günü Alan Seymour'un 1958'de yazdığı Anzak'larla ilgili dramatik bir oyun. Anzak bayramının kutlandığı gün, geçit törenine katılarak, etkinlikleri izleyerek ve pek sözü edilmeyen kahramanlıklarını anarak, kendilerini yılda bir kez önemli hisseden Avustralyalı savaş gazilerinin öyküsü. Orta halli bir aile, artık törene katılamayacak kadar yaşlanmış savaş gazileri, arada aile içi sorunların da gözlemlendiği

Boğos Çalgıcıoğlu, Bercuhi Berberyan, Misak Toros, Takuhi Eğlenceli, Hermon Variş, Anta Toros, Hagop İmayhan.

bir evde hep birlikte televizyondan malum töreni izliyorlar. Çanakkale savaşında bir bacağını kaybetmiş, aile dostu yaşlı Waka'yı; kardeşim Boğos Çalgıcıoğlu oynuyor, baba'yı; Hagop İmayhan, anne'yi; Anahit Durman... O sıralar soyadı Variş olmamış daha, haylaz oğul Hughie de nişanlısı Hermon Variş. Ki oyunda onun nişanlısını da; Takuhi Eğlenceli oynuyor.

Oyunu Misak Toros yönetiyor, dekorlar Arto Berberyan'ın... O sıralar o, benim için 'Arto Abi' daha... Yıllaaar sonra evleneceğimiz söylense inanmam. Bense bir garip maydanoz misali her provada oradayım. Baştan sona izliyorum. Neredeyse elimde tekstsiz sufle yapacak kadar ezberlemişim.

Başlama tarihine on gün kalmış. Derken sevgili Anahit aniden bir diş eti kanaması geçiriyor. Durum ciddi... Ameliyat falan... Konuşmak bir yana, ağzını bile açamıyor. Ee? Ne olacak şimdi? Onca çalışma, onca emek... Çare? Bu rolü şıp diye ezberleyecek birini bulmak lazım. Kim olabilir? Ben tabii ki...

Sahneye çıkma izni nasıl koparılıyor? Kardeşimin dayatmasıyla. O da en bi gençlik yıllarımızda, annemin baskısıyla hep ağabey gibi davranmaya zorlanmıştır garibim. Oysa ilişkimiz ikiz gibidir bizim. Şimdi can canayız. Gençlik yıllarında zorla despot ağabeyliğe soyundurulması yüzünden kaçırdığımız keyiflere yanarız.

Annem bir tek oyuna mahsus olma şartıyla razı edildikten sonra Misak beni denemeye karar veriyor. Önce rolümü şöyle bir okuyorum. Eh kıvıracağımı umuyorum. Ezber işi kolay, zaten neredeyse hazır... Ama tekstte bana düşen şöyle bir cümle var ki, nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum: "Ne bağırıyorsun ulan? Kıçına kazık mı soktular?" Bakar mısınız?

O kadar acemiyken, heyecandan tir tir titrerken, öyle sunturlu, öyle küfürlü bir cümleyi rahatça nasıl savururum ben? Kara kara düşünüyorum... Misak Abi'ye rica etsem acaba o lafı biraz hafifletir mi? Ayrıca ben bir öğretmenim. Yakışır mı hiç bana? O, bu, ne der sonra?

Derken efendim, ben daha ondan böyle bir ricada bulunacak cesareti bile toplayamamışken Misak sert sert: "Al teksti eline. Çık bakayım sahneye." diyor. Yüreğim ağzımda çıkıyorum. "Git sağ arka köşede dur. Aç bilmem kaçıncı sayfayı. En üst satırdaki repliği bağırarak söylerken, sol ön köşeye doğru hızlı hızlı yürü!"

Kuzu kuzu gidiyorum. Ellerim birbirine dolanarak sayfayı açıyorum. Aman Tanrım! O da ne? Şaka gibi... Hiç çare yok. Allahıma sığınıp açıyorum ağzımı yumuyorum gözümü, bir uçtan bir uca yürüyerek savuruyorum küfürü. İşte bu kadar. Misak "Başlayın! Tamamdır bu iş!" diyor. Ve başlıyorum.

Doğrusu... "Başlayış o başlayış..." demek isterdim ama öyle olmadı. Ancak o günün üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra ben hafiften bir başkaldırıya cesaret edip "Ben de oynayacağım." diyebildim. Ondan sonra da hiç hesapta yokken Arto Berberyan'la evleniverdim. Ki aslında bu benim için, tiyatronun önü açıldı demek olmakla beraber, yine de bir 5-6 yıl geçmesi gerekti. Çünkü ertesi yıl bir 12 Eylül olayı yaşandı ve tüm dernekler kapandı.

Ben o yıllarda zaten iki çocuklu, oldukça çılgın bir adamla evli olmanın ve evlerden uzak bir kayınvalideyle birlikte yaşamanın tarifsiz sıkıntıları içindeydim. Ta 1985 yılına kadar... Sonrasında ise, artık "Tutmayın beni!"

***

Eveet... *Yılın Tek Günü* oynanıyor. Ben tüm repliklerimi ezberlediğim halde, apar topar sahneye fırlatıldığım için sahne sırasını henüz belleyememişim. Öyle ki kuliste benim için bir tekst duruyor, her sahneden sonra içeri girdiğimde "Şimdi ne vardı?" diye tekste bakıyorum.

Sahne, sevgili Arto'nun pek meraklı olduğu şekilde perdesiz. O, mutlaka gerekmedikçe, oyunlarda perde kullanmamayı tercih ederdi. Gerçi Getronagan sahnesi küçük olduğundan ve oyunda evin üç bölümü de kullanılacağından, iki yana podyumlarla sahne eklendiğinden, zaten perde kullanılamazdı.

Seyirciye göre sol podyumda mutfak -ki lavabosu, tezgâhı ve ocağıyla gerçek mutfak gibiydi- ortada yani esas sahnede salon, sağ podyumda evin oğlunun odası. Salon olarak kullanılan orta bölümün solundaki kulis sokak, sağındaki de ebeveyn yatak odası. Arka ortada da bir pencere var.

O yıllarda Getronagan Derneği sahnesinin dışarıyla irtibatlı bir kulisi yok. Yani oyun başladıktan sonra arkada hapissin. Oyunun sonuna kadar çişin falan gelmeyecek. Üstüne üstlük o sıkışıklıkta, diğerinden azıcık daha genişçe olan sağ kuliste bir de koskoca kuyruku bir piyano vardı. Mecburen tüm aksesuarlarımızı onun üstüne koyardık.

Üstelik bu oyunda, hem mümkün olduğu kadar çok alan kullanılabilsin diye hem de arka ortada pencere olduğu için sağdan sola geçiş de yok. Zaten kurgusu da ona göre planlanmış. Öyle ki soldan giren sokaktan gelmiş, sağdan giren yatak odasından çıkmış oluyor.

Ve de bu durumda tabii ki ilgili kostüm ve aksesuarlar önceden ona göre her iki kulise yerleştirilmiş olmalı. Tüm bu düzenlemeyi de oyun öncesinde, seyirci gelmiş olsa bile sahnede rahatça dolaşabilen tek şahıs olan sahne amirimiz yapıyor. Yani artık Amerika'da yaşamakta olan sevgili Ara Sırabyan.

Ben ilk sahnemde sokaktan geliyorum. Palto, çanta, topuklu ayakkabı falan... Oğlumla hafiften tartışıyorum, küfürlü cümlemi savuruyorum ve yatak odama yani sağ kulise giriyorum. Işık sönüyor. Ertesi sabah oluyor. Ve artık yatak odamdan, gecelik, sabahlık ve terliklerle çıkıyorum. Yani tepeden tırnağa değişiyorum ve bunun için bir buçuk dakikam var.

Oyun başlamadan geceliğimi sağ kulisteki sandalyenin sırtında, sabahlığımı yarıya kadar ilikli olarak yerde, hop diye içine girebilecek şekilde hazır bırakıyorum. Ortasına da terliklerimi koyuyorum. Kulise girdiğim anda neredeyse 30 saniye içinde soyunmuş ve geceliğimi başımdan geçirmiş bile oluyorum.

Sahnenin yani evin salonunun arka ortasındaki pencereden ağır ağır gün ağarıyor gibi ışık yükselirken, sabahlığımın içine girmiş, pencerenin önünde oturmakta olan yaşlı aile dostu savaş gazisi Waka, (Boğos) Tino Rossi'nin trompetiyle *Il silenzio*'nun ilk mezürleri çalınırken "Şu andaydı." dediğinde de kapıdan çıkmış oluyorum.

Unutmadan eklemeliyim ki kıyafetlerimin yanı sıra her sahneden önce bakmam gerektiğinden tekstim orada olmalı, bir de makyaj çantası. Onun da nedeni, kocam rolündeki Hagop İmayhan'ın oyun süresince her fırsatta makyajının tazelenmesi mecburiyeti. Çok terlediği için yüzündeki çizgiler silinir ve saçındaki beyaz boya bile akardı.

Bir gün, oyun öncesi sol kulise girdim ki sağ kuliste durması gereken terliklerim, makyaj çantası ve tekstim orada. Nasıl olmuşsa oluvermiş. Telâşla hemen götürmeye kalk-

tığım anda seyirci girmeye başladı. Panik. Derken Ara Sırabyan içeri geldi. Aman! Can simidi! Hemen "Aracığım Allah aşkına şunları karşıya götürüver" dedim ve rahatladım.

Çıkıp ilk sahnemi oynayıp içeri girdim. Geceliğimi sabahlığımı giydim. Ee? Terlikler yok? Tekst de makyaj çantası da... Deli olacağım. Müzik başladı. Boğos "Şu andaydı." dedi. Ben hâlâ terlik arıyorum. Geceliğin altına topuklu ayakkabıları nasıl giyeceğim yahu? Müzik bitti. Laf bitti. Ben çıkamıyorum. Boğos endişeli "Aah ah ne günlerdi..." falan gibi bir şeyler geveleyip metraj yapıyor. Bense yandan arkaya uzanıp fısıltıyla "Boğooos... Terliklerim yook..." diyorum. Pencereden bakarmış gibi yaparak gelen fısıltılı cevap "Ne yapayım ulan?" oluyor.

Ah ne panikti o Allahım... Kan ter içinde fır dönüyorum daracık kuliste. Son derece acemiyim, hiç olmazsa yalın ayak çıkmayı bile akıl edemiyorum. Derken gözüme İmayhan'ın bir sonraki sahnede giyeceği ayakkabılar ilişiyor. Çaresiz, basıyorum topuklarına, takıyorum ayağıma kırk bilmem kaç numara ayakkabıları, kan ter içinde, perişan bir halde dalıyorum sahneye.

Misak salonun arka kısmında, yukarıda bulunan camlı bölmeden izliyor. Çünkü oradan ışıkları, efekti falan idare ediyor. Ayağımdaki kazuletleri görünce, sinir içinde, o sırada işini bitirmiş olmanın rahatlığıyla onun yanına çıkmış olan Sırabyan'a "Nedir ulan karının o ayağındakiler?" deyince, sevgili sahne amirimiz, şaşkın bir edayla hâlâ

Boğos Çalgıcıoğlu, Bercuhi Berberyan, Hermon Variş, Takuhi Eğlenceli

sıkı sıkı elinde tutmakta olduğu terlikleri göstererek "Ağparik (Abi) acaba bunları mı giyecekti?" diyor. Ve de "Ananınkini giyecekti!" cevabını alıyor. Bu yetmemiş gibi arkasından bir de saf saf "Yahu Bercuk bana bunları karşıya götür deyince, ben de buraya getirmemi istedi sandım." diye devam edince de koca makyaj çantasını kafasına yiyor.

Ben o sahneyi bitirip normal elbiseyle devam eden diğer sahnelerde topuklu ayakkabılarla oynadım tabii, dünyanın sonu değil. Ama tekst ve makyaj çantası olmayınca, her sahnenin başında ona buna "Şimdi ne vardı?" diye sormam bir yana, oyunun başında yaşlı başlı bir adam görüntüsündeki kocam, sonlarına doğru terleyip de makyajı aktıkça gencecik bir delikanlıya dönüştü. Bunu anlattıkça hâlâ güleriz ama yaşarken öyle olmuyor.

Sevgili Arto o oyuna ilginç bir dekor yapmıştı dedim ya... Mutfak olan sol taraftaki çıkıntılı bölümün tepesine, doğal, rustik bir hava verebilmek için çaprazına kalınca birkaç kiriş atmış. Tam dekorların birleştiği yere.

Oyunun bir yerinde baba (Hagop İmayhan) oğluna (Hermon Variş) okkalı bir tokat atıyor. Eh mahsuscuktan tabii... Zaten Hermon genelde tam vaktinde kendini geriye çektiğinden, tokat ancak hafifçe yüzüne değiyor. Ama İmayhan gerçekten sinirlenip, gerçekten savurduğu tokat iyice oturmayınca tatmin olamıyor. Ve de bir gün birdenbire sağ gösterip sol eliyle öyle bir patlatıyor ki Hermon dengesini kaybedip güm diye dekorun köşesine bindiriyor. Sonuç?

Aynı zamanda mutfağın tavanı durumunda olan o tepedeki kalın kirişlerden biri, dekor kaykılınca gümbür gümbür yere yuvarlanıyor. Çarptığı raflardan, tabak, çanak, fincan ne bulursa şangır şungur beraberinde sürükleyerekten... Ortalık toz duman oluyor, yerler taverna pistine dönüyor. Şimdi ne olacak? Evin müstakbel gelini rolündeki Takuhi Eğlenceli'nin ön sırada oturan nişanlısı hemen atılıp o birkaç koca tahtayı aşağı alıyor Allahtan.

O sırada Boğos mutfak kısmında, karanlıkta oturmakta... Yani ışık yandığında oyuna girecek. Tabii o koca tahtalar onun başının üstünden geçip bilumum tabak çanağı yerle bir edince ne yapacağını şaşırıyor. Önce Boğos olarak çıkıp ortalığı düzeltse, sonra Waka olarak hiçbir şey olmamış gibi rolüne devam mı etse? Yoksa doğrudan Waka olarak olayı oyuna mı katsa? Sonuçta hiçbirini yapamadan, donmuş bir halde eli kolu bağlı karanlıkta kalakalıyor.

Kulis aralığından durumu gören ben ise, korkudan dilim damağım kurusa bile soğukkanlılıkla sahneye girip tam teşekküllü mutfağımın dolabından süpürge ve faraş çıkarıyorum "Ah ah nedir bunlardan çektiğim? Bu evde hep böyle şeyler olur, bir gün evi yıkacaklar valla!" diye söylenerekten yerdeki kırıkları bir güzel süpürüp çöpe dökü-

yorum. İlk oyunumda böyle bir itidal örneği gösterdim işte ama aynı zamanda tiyatro hayatımın ilk hatta ilk ve son 'trak'ını yaşadım. O da şöyle oldu: Mutfakta ocak da var. Boğos'la oynadığımız malum sabah sahnesinde ben o ocakta çay demliyorum. O yıllarda, o diyarlarda havagazı ocakları parayla çalışırmış. Her şey aslına uygun olacak ya onu da ihmal etmemişiz. Ben ocağı yakmak için ceplerimi karıştırıp bozuk para bulamayınca Boğos'a "On sentin var mı Waka?" diyorum. O da veriyor. Ama bir oyunda, gidip ocağın önünde durdum ve o cümleyi tamamen unuttum. Hatta ne yapacağımı bile unuttum. Sırtım seyirciye dönük, kafamın içi bomboş. İşin komiği nereden dilime takılıyorsa kendi kendime durmadan hem de İngilizce olarak "I forgot, I forgot..." (Unuttum) deyip duruyorum. Nedenini hiç bilmiyorum. İngilizce işte... On sent ya; belki İngilizceyi çağrıştırmıştır.

İyi ki Boğos, halimdeki garipliği fark edip uyanıyor ve "Bozuk para mı istiyorsun?" diyor da ben aniden düştüğüm o boşluktan çıkıveriyorum. Valla en korktuğum şeydir bu 'trak'. Birdenbire bomboş olursun. İlk oyunumda yaşadım. Her oyun öncesinde bir daha olmasın diye dua ederim. Zaten duasız çıkmam sahneye. Oyuncuların batıl inançları vardır bilir misiniz? Neyse bunu da bir ara anlatırım tabii.

Mutfağımız tam teşekküllüydü dedim ya, fırını da vardı tabii. Her oyun öncesinde pastaneden bir kek almak benim görevimdi. Keki oyun başlamadan fırına koyardım ki sabah kahvaltı sahnesinde kesip dernek kantini artığı, idrar benzeri çayımızla, birer dilim yiyelim. Her oyunun sonunda da o sahne bitince dolaba kaldırdığım artan keki bir güzel paylaşırdık.

Bir gün matinemiz vardı. Bizim oyundan sonra da bir piyano konseri olacaktı dernekte. Dekorumuz olduğu gibi duracak ama sağ kuliste duran piyano ortaya alınacak. Hani sağ kuliste, bütün o karmaşanın içinde, bir de heyulâ gibi bir piyano dururdu demiştim ya... Hem de kuyruklu... İşte o.

Neyse bizim işimiz bitti, soyunduk ve de dışarı çıktık ama birden fark ettik ki keki sahne üzerinde yani mutfaktaki dolapta unutmuşuz telâştan. Konser seyircisi çoktan gelip yerini almış, piyanist bekleniyor. E ne olacak? Keki orada mı bırakacağız? Katiyen olmaz. Hem fare falan gelir. Ee kim alacak? "O senin görevin değil miydi?" dediler.

Ben de daldım salona. Geçtim seyircinin arasından. Çıktım sahneye. Buraya kadar sorun yok. Birden arkamdan öyle bir alkış koptu ki neye uğradığımı şaşırdım. Konseri verecek olan piyanist sandılar beni, iyi mi? Bense hiç aldırmadan doğru dekor mutfağa gittim, dolabı açtım, keki aldım ve devam etmekte olan alkışlarla ona buna öpücükler vererek sahneden indim. Milletin şaşkın bakışları arasında yürüyüp salondan çıktım. Nasıl? Matrak olay değil mi?

Valla ilk kez ciddi bir rolle sahneye çıktım ve de sanırım iyi oynadım, herkes pek methetti. Yaptığım tek acemilik; seyirciye arkası dönük duran televizyonda Anzak kutlamalarını izlerken ağlamam gereken sahneyi fazla abartmam olmuştu. Ki bunu da bir tek, öğretmenlik yaptığım o yıllarda, okulumuzun müdürü olan rahmetli Hermine Kalustyan fark etmişti. Dikkatle beni incelediğinden olacak... "Gerçekten çok iyi oynadın, yalnız o ağlaman gereken sahneyi biraz fazla abarttın." demişti. Acemiliktendi tabii, sahnede yüzün seyirciye dönükken ağlamak kolay değil. Bunu beceremekten korktuğumdan, o sırada aklıma kötü kötü şeyler getiriyordum, sonra da bir kez başlayınca ağlamaya, kendimi durdurmam mümkün olamıyordu.

Unutmadan söyleyeyim ki bizim bu oyunumuz hiç tutmamıştı. Ciddi oyun sevmez bizim seyircimiz. Bir gece tam yedi kişiye oynamıştık. Ama o yıllarda çıkmakta olan bir sanat dergisi tarafından 'Yılın oyunu' seçilmiştik. Anlayın yani...

CEPHEDE PİKNİK VE CARRAR ANA'NIN TÜFEKLERİ (1974-75)

Yine Getronagan Derneği. Ben artık, bayrağı hepten açmasam da hafiften ele almışım. Yasaklara kulak asmıyorum. Ama daha bana resmen rol verilemiyor. Oynamıyorum. Oynayanların makyajıyla falan ilgileniyorum. Yani kulislerdeyim. O aralar evliliğin eşiğine kadar gittikten sonra pat diye biterek iyice moralimi bozan bir nişanlılıktan yeni çıkmışım. Öyle ki annem beni sözde biraz idare ediyor.

Yok mu ya, böyle kalabalık içinde kalarak, şenlikli bir şeylerle uğraşarak azıcık avunurum belki. Hem Ermeni bir muhitte olmam da iyi. İspanyol bir oğlanla hem de benden genç bir oğlanla evlenip yurt dışına yerleşmeme ramak kalmışken, düğüne yirmi gün kala çark etmişim. Belki normal standartlara uygun ve de Ermeni bir koca bulurum. Ama yine de *Yılın Tek Günü*'nde "Bir kerelik izin veriyorum." demiş olduğundan hemen ertesinde olamadı hepten bayrak açmam.

Benim resmen sahneye çıkacağım *Rrrumpı* (Bbbomba) oyununa kadar geçen sürede, Boğos'un askerdeyken oynadığı Hermon Variş, Anahit Variş ve Ara Sırabyan'la savaşta cephe nöbeti tutan oğullarını piknik sepetiyle ziyarete gelen anne babayı anlatan,

Anahit Variş, Jirayr Torosyan, Sosi Cindonyan, Hagop İmayhan

Fernando Arrabal'ın *Cephede Piknik* ve de Sosi Cindoyan, Jirayr Torosyan, Hagop İmayhan'la, Bertolt Brecht`in, Franco zamanı İspanya iç savaşında kocasını kaybetmiş ve bu yüzden çocuklarını askere göndermemek için direnen Carrar Ana'nın, silahları saklaması ve balıkçı oğlu denizde bombalanana kadar bu inadını sürdürmesi anlatılan *Carrar Ana'nın Tüfekleri* adlı iki kısa oyun var. Boğos bunları oynayabildi çünkü askerliğini Samandra'da yaptığı için evciydi. Her gün gidip gelebiliyordu. Asker rolü, zaten asker olan biri için ne kolaylık di mi? Ekstradan kafa kazıtmaya filan gerek yok. Hatta oyundaki asker kostümlerini de orada diktirmiş, postalları falan oradan temin etmişti. Akşam çıkıp oynardı, sabah erkenden askere giderdi.

Her iki oyunun sonunda da ölüyordu. *Cephede Piknik*'te zaten herkes ölüyordu. Bir keresinde perde kapandığında Ara dışarıda kalmıştı da sonra mecburen çıkıp yürüyünce güldülerdi ağlanacak hale... O zalim perde bir kere de yere serilen Anahit'in bacaklarının arasına girip eteğini sıyıra sıyıra kapanmıştı da zavallım ister istemez dirilmek zorunda kalmıştı. Gene güldüler. Nankör seyirci ne olacak! Ay bir de *Carrar Ana'nın Tüfekleri*'nde, anası rolündeki Sosi, (Cindoyan) her defasında üzerine kapanıp ağlarken güm diye garibimin malum yerine vururdu dirseğini de sıçrayıverirdi cesedi... Buna da biz gülerdik... Ama kolay bir durum değil yani...

Ben ise o sevdiğim muhitte istediğim kadar bulunma özgürlüğüne sahibim ama hâlâ oynayamıyorum. Ağzıma bir parmak bal çalınıp da bırakılmış hissederdim kendimi. Benim gibi biri için ne eziyet!

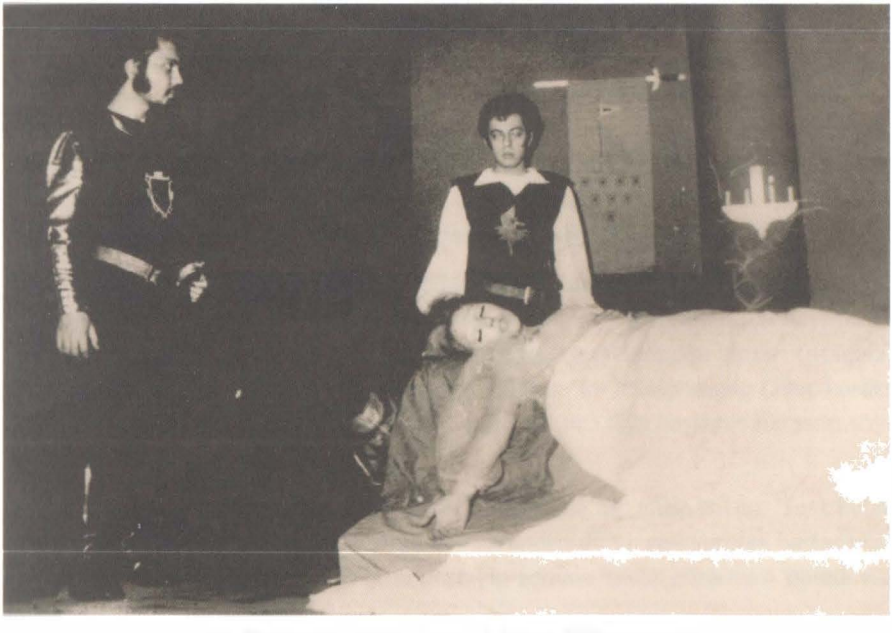
Ara Sırabyan, Boğos Çalgıcıoğlu, Anahid Variş, Hermon Variş

OTHELLO (1971-72) (Paralı Artin ile dönüşümlü)

Bu arada hafiften bir parantez açar gibi yakından izlediğim birkaç eski oyundan da bahsetmeliyim. Hocaların hocası Kevork Kabaracıyan'ın, kızı Tamar'la başrolde oynadıkları unutulmaz bir *Othello* vardır Getronagan sahnesinde. Hem de Ermenice. Az buz iş değil.

Berç Erziyan'ın sesiyle Shakespeare hakkında bir ön bilgi verilirdi oyun öncesinde. Ne de olsa seyircimiz entellektüeldi o yıllarda. Levon Ağasyan ve Ara Sırabyan'la (ikisi de Amerika'da) yıllarca dilimizde pelesenk olmuştu, onun konuşmasına başlarken o ham Ermeni şivesiyle "Şeykıspiiir" demesi.

Levon bize geldiğinde, aşağıdan kapıyı çalar, yukarıdan "Kim o?" sorumuza "Şeykıspiiir" diye cevap verir, arkasından Berç Erziyan'ın sesini taklit ederek bana "Oyrt Bercuhiiii..." (aslı; oryort – matmazel anlamında) diye seslenirdi.

Ara Sırabyan, Misak Toros, Tamar Kabaracıyan

Dr. Çiçekçiyan, morukların moruğu, oyunun sonunda her selâma çıkışta, dakikalarca perdeyle debelenirdi ille de ortadan çıkıp önde duracak diye... Dr. Çiçekçiyan gibi bir de Kamer'imiz vardı, ki bildim bileli bin yaşındaydı... Yıllarca Akbank reklâmında akıllarımızdan çıkmayan "Akbank'a mı gidiyorsun?" "Hayır, Akbank'a gidiyorum" diyen iki ihtiyardan biriydi. Diğeri Nejdet Mahfi Ayral. Heeeepsi rahmetli şimdi.

O oyunla ilgili olarak yine akıllardan çıkmayan, her fırsatta tekrarladığımız bir şey de Kabaracıyan'ın, Desdemona'nın kendisini aldatmasının delili olan mendili bulduğu andaki ünlü repliğidir: "Taşginagı" (mendil). O bunu sözde tam Ermeni şivesiyle söyleme sevdasıyla, bastıra bastıra: "Daşşkinaagı" diye söylerdi. Oysa hiç gerekmez çünkü doğrusu 'taşginag'tır. Valla bu gereksiz detay da sırf Ermeni okuyuculara....

Ah... O ilkel şartlarda ne Shakespeare oyunları oynanmıştı vaktinde derneklerde... Düşünün, makyaj imkânları o kadar sınırlıydı ki Othello olması için, Kabaracıyan'ın yüzü siyah ayakkabı boyasıyla boyanırdı. Desdemona'yı kıskançlık yüzünden öldürdükten sonra pişmanlıkla cesedine her sarılışında, yüzündeki siyah boyalar akça pakça bir kız olan zavallı Tamar'ın (kendi kızı) yüzüne çıkardı. Finalde, selama çıktıklarında, Othello'nun bir yanağı beyaz, Desdemona'nın bir yanağı siyah olurdu. Ve de seyircimiz buna gülmezdi. Hatta bir gün Othello'nun lago'ya, şöyle fırlatarak verdiği bir kese altın yerine konan gazoz kapakları yere saçıldı ve birkaçı yuvarlanarak sahneden aşağıya düştü de yine kimse gülmedi.

PARALI ARTİN (1971-72) (Othello ile dönüşümlü)

Ve anmazsam olmaz... unutulmaz müzikal: *Paralı Artin*. Yervant Odyan'ın ünlü *Çarşılı Artin Ağa* oyununun güncellenmiş, rahmetli Ara Gürden versiyonu. Büyük sansasyon yaratmıştı vaktinde. Yer yine Getronagan. Yöneten yine Misak Toros. O oyunun rol dağıtımı sırasında Boğos günlerce sessizce ve sabırla beklemişti Misak Abi kendisine de bir rol verecek diye. Şimdi nerdeee öyle hevesli oyuncular..? Biz yalvarıyoruz razı etmek için ve de rol beğenmiyorlar.

Oyunun, sözlerini Ara Gürden'in yazdığı yıllarca dillerden düşmeyen şarkılarını, dönemin ünlü akordeon virtüözü rahmetli Agop Pakyüz bestelemiş. Oyun esnasında da canlı olarak piyanoda Berç Karyolacıyan eşlik ediyor şarkılara. *Paralı Artin* defalarca sahnelenmiştir derneklerde. Ama ben en iyi bu sahnelenişini bilirim. Başrolü Ardaşes Hüsümyan oynuyordu o defa. Canıım, o da rahmetli oldu... Pek de güzel bir çarşılı olmuştu. Öyle güzel söylerdi ki oyunun en hüzünlü parçası olan "Paralı Artin, zengin mi zengin..." diye başlayan şarkısını.

Paralı Artin bir toplumsal eleştiri oyunudur. Güncellenmeye uygun olup, bütün zamanlara uyarlanabilir. O yüzden defalarca oynanabilmiştir. Çarşıda hırdavatçılık yaparak zengin olmuş cahil bir Ermeni'nin, sonradan görme, sosyete özentisi karısı ve zıpır kızıyla çekişmeli ilişkilerini anlatır. (Yervant Odyan'ın yazdığı orijinalinde adam kumaş tüccarıdır.) Burada konu tam olarak İstanbulluların Amerika'ya özenmeye başladıkları dönemde geçer. Bu arada aile kızlarını evlendirmeye çalışmaktadır.

Baba, işi gücü belli, dürüst bir zanaatkâr taraftarıdır, anne ise zengin ve sosyetik bir damat düşlemektedir. Oysa kızın zaten bir sevgilisi vardır filan falan... Nihayet sahnelere sağlam bir adım atan Boğos da babanın damat adaylarından biridir. Otomobil tamircisi Hagop Çekiç. Rolü gereği kendisini anlatan "İm anuns Hagop Çekiç kordzs norokiç..." (Adım Hagop Çekiçtir, mesleğim tamirciliktir.) diye başlayan bir şarkı söylemelidir.

Boğos için kâbus demekti bu. Çünkü şarkıyla türküyle hiç arası yoktur. Yani kulak bakımından. Yoksa sesi güzeldir. Hatta birisi yanından doğru sesi vererek başlasa katılıp sürdürebilir de... Ama tek başına başlayıp sonuna kadar götürmesi neredeyse imkânsızdır.

Ardaşes Hüsümyan, Sosi Cindoyan

Küçükken ona bazı sevdiği şarkıları öğretirdim. Bir kere ezberledi mi ve de yanında durup başladın mı gerisini getirirdi. Tabii sahnede tek başına şarkı söylemesini gerektiren rollerde böyle bir şey olamazdı. Gerçi ilerleyen yıllarda, tiyatro kanına işledikçe pişti azıcık ve binde bir de olsa tek başına da becerdi bu işi ama o yıllarda daha acemi ve 'şarkı söylemeyi oynamak' nedir bilmiyor.

Rahmetli Berç Karyolacıyan (Şişman Berç) artık sahnenin altındaki sol köşede durmakta olan piyanoda, bir yandan eşlik edecek şarkılara. Bizimki "Abi ben şarkı söyleyemem." dedikçe "Oğlum, iyi kötü herkes şarkı söyleyebilir, şarkıcı olacak halin yok. Sen gir bir yerden, ben sana uyarım." diyor.

Boğoscum sözlerini ezberlemiş. Melodiyi de ezberlemiş kendince ama genel anlamda bir kakofoninin üst perdesi. Giriyor bir yerden kafa göz yara yara... Berç la basıyor, sol basıyor, fa basıyor, diyelim ki yakalıyor sesini... Adam hep o tonda söyleyebilse, sorun yok. Öyle mi oluyor? Her gün başka bir şarkı oluyor adeta söylediği. Provaları yine iyi kötü üç beş tıngırdatmakla idare ettiler de oyun günleri, işin içine heyecan da girince resmen Allah'a emanet oldu.

Bir gün Boğos çıktı, başladı söylemeye kendince, o güzelim sesiyle bile akla ziyan hale getirdiği şarkısını. Garibim Berç yine diyeziyle bemoluyla bir oktav boyu nota denedi olmadı, olmuyor. Kapattı piyanonun kapağını, ayağa kalkıp döndü seyirciye, ellerini açarak "Benden bu kadar" gibi bir hareket yaptı. Sonra oturup bir güzel geriye yaslandı ve kollarını kavuşturarak dinledi. O günden sonra da Boğos her oyunda müzik eşliği olmadan kafasına göre, farklı farklı seslerle söyledi şarkısını. Eh bu durumda böyle bir şarkıyı unutmak mümkün mü? Bunca yıl geçti üzerinden hâlâ söyler. Başka oyunlarda, başka şarkılı anıları da vardır onun ve sırası geldikçe yazacağım tabii.

Mİ VOMN BARON HASARAGYAN (HASARAGYAN ADINDA HERHANGİ BİRİ) (1977)

Bu oyunda; orta halli bir memur olan, yaşamını karısı, metresi ve işi arasında gidip gelerek ama son derece monoton bir şekilde geçiren, Garbis Hasaragyan adında bir adamın, bir gazetenin düzenlediği Örnek Vatandaş yarışmasını kazanması anlatılmaktadır. Adam birden bire paralanıyor ve de ünlü oluyor. Eh hayatı da alt üst oluyor tabii.

Misak, Boğos'un artık iyice piştiğine ve yükü oldukça ağır bir başrolü götürebileceğine kanaat getirmiş. Fransızcadan, *Mi Vomn Baron Hasaragyan* adıyla Ermeniceye çevrilmiş Pierre Daninos'un bu oyununda, kırklı yaşlarda silik bir memur tiplemesi olan Hasaragyan rolünü ona veriyor. Pek modern dekor yine Arto Berberyan'ın. Yer yine Harbiye'deki Getronagan Derneği. Aslında önce Arto'nun oynaması planlanmıştı, yaşı ve tipi daha uygundu ama o son anda şarladı ve yalnızca dekorunu yaptı.

Oyunun kalabalık bir kadrosu ve müthiş bir trafiği var. Misak hep bol trafikli oyunlara meraklı olmuştur. Ondokuz kişi o daracık sahne arkasının, kulise benzemeyen kulisinde, tıkış tıkış, soyunuyor, giyiniyor, makyaj yapıyor, peruk takıp çıkarıyor, tip değiştirip kılıktan kılığa giriyor.

Jirayr Torosyan, Boğos Çalgıcıoğlu

Bu kesintisiz koşmacada sahne arkasında, oyunu ezbere bilecek, gereken sahnenin öncesinde gereken kıyafeti ve aksesuarı hazır tutacak, makyaj ve saç yapabilecek, fırlatılan elbiseleri toplayıp derleyecek, leb demeden leblebiyi anlayacak, becerikli ve bütün bunları yaparken de ayak altında durmamayı bilecek biri lazım. Kim? Sorulur mu?

Oyunculardan daha çok yorulur, kan ter içinde kalıp heyecan çekerdim. Kim farkında? Kimin umurunda? Gizli kahraman olmaktan öteye geçemem ki... İznim o kadar. Kendimi o kadar kaptırırdım ki tempoya, bir gün alelacele oyunculardan birini soyacağıma kendim soyunmuş, onun pantolonu yerine kendi eteğimi indirivermiştim.

Böyle çok trafikli oyunlar sıkışık kulisli sahnelerde, oyuncu için ciddi bir eziyettir. İyi ki bunu artık kendim de oyunlar sahneleme konumuna gelmeden önce anlamıştım ki sonra iş başa düştüğünde, mümkün olduğu kadar onların işini kolaylaştırmaya çalıştım hep. Kulisin dar olunca, kalabalık kadro gerektiren oyunlarda, hele de kısa kısa roller varsa, ortalığı sıkıştırmamak için az adamla çok iş yapmaya çalışırsın. Dolayısıyla bir kişiye birkaç rol yüklersin.

Bu şekil kimi zaman iyi sonuç verir kimi zaman büsbütün sıkıntı yaratır. Çünkü bu; sıkça soyunma, giyinme, makyaj değiştirme gibi telaşlar gerektirir. Zamanın varsa sorun yok. Ama eğer yerin kadar zamanın da darsa, fazladan bir stres ve heyecan yaratır.

O yıllarda, yani yetmişlerde, bu oyun öyle dar kuliste dar zamanlı koşturmalarla sahnelenmişti. Öyle ki daha yirmilerinde gencecik bir çocuk olan Boğos, bu heyecanlı koşturmalardan birinde, ilk perdenin sonunda yere yığılmıştı. Düşünebiliyor musunuz? Perde kapanıyor, Boğos yerde, yirmi kişi tepesinde. Kulisten dışarıya sahneden başka giriş çıkış yok. Boğos sahneden Jirayr'ın (Jirayr Torosyan) kucağında, seyircilerin arasından dışarı çıkarılıyor. O zamanlar onun Anadol bir arabası vardı. Yatırılıyor arkaya, doğru Dr. Hermon Araks'ın evine... (O da rahmetli oldu, ne yazık) Teşhis; sürmenaj sonucu tükenmiş pil. Karar; oyuna devam edemez. Hiç öyle şey olur mu? Ya ölünür ya oynanır.

Doktorcum "Ammenevin" (Asla) diyor da başka şey demiyor. Boğos doktorun muayenehanesinde sedyede yatarken Misak telefon ediyor. Doktor "Ammenevin"de ısrarlı... Telefon Boğos'a veriliyor. Misak "Oğlum seyirci gitmiyor ne yapacağız? diyor. Cevap: "Geliyorum Abi." Gözünü sevdiğim tiyatro...

Boğos'a doping yapılıyor. Dirilip, doktorun kolunda geliyor. Ve de dizleri titreyerek oyuna devam ediyor. Dr. Hermon Araks –ne adamdı yahu- en önde oturmuş, klasik siyah eski model doktor çantası kucağında nefes bile almadan izliyor. Oyun kazasız belasız bitiriliyor. Ne aşk ama değil mi? Bize bu oyundan kalan en unutulmaz anı bu-

dur. Bir gün de telâştan pantolonunun fermuarı açık çıkmıştı seyirci karşısına... Ama o önemli değil, öyle şeyler çok olur tiyatroda.

Özellikle belirtmek isterim ki; yıllaaar yıllar sonra, Boğos 50 yaşındayken bir kez daha oynadı bu rolü ve de hiç yorulmadı. Ben sahneledim. Yıllar içinde edindiğim deneyimden ve işin mutfağında yetiştiğimden olmalı, onu ekstradan yormamak için ne yapmam gerektiğini biliyordum. Kadroyu da daha kalabalık tuttum. Sıkışsınlar ama kılık ve tip değiştirme stresine girmesinler. Hem artık iyi kötü dışarıyla irtibatlı bir kulisimiz de vardı. Detayları yeri geldiğinde anlatırım.

"Hasarag" Ermenice "herhangi, alelade" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla adam alelade bir tip olduğu gibi etrafta da bir dolu kendisi gibi alelade adamlar olduğunu vurgulamak için, oyuna muhtelif Hasaragyan soyadlı tipler katılmıştır. Bu tipler oyunun başında, aynı soyada sahip olduklarını belirten üç beş laf etmektedirler. Bunlardan ikisi seyircinin arasında oturmaktadır ve yeri geldiğinde aşağıdan söze katılırlar. Birinin yanında da sözde sevgilisi vardır. İnandırıcı olması için oyun başladığında sarmaş dolaş oturmaları gerekir. O rolü oynayanların hep derde girmiştir başı. Eh dernek ortamında bir kızla öyle alenen oturmak ne demek?

Ama hiçbiri daha sonraki yıllarda Mıhitaryan'ın 40. yılı için orada oynanan oyunlardan kısa parçalar sunulurken, sıra Hasaragyan'a geldiğinde Şara'nın başına gelenlerle kıyaslanamaz. O yıllarda nişanlı olan Şara (Toloyan) ön sıralarda yanında oturan Hilda'ya (Ekmekçiyan) pek içli dışlı bir şekilde sarılmış oturuyor rol icabı. Arka sıralarda ise bir dedikodudur gidiyor: "Şara değil mi o? Aa... kim o yanındaki yahu? Nişanlısı değil... Utanmaza bak başka bir kızla böyle uluorta sarmaş dolaş oturuyor..." Kaç kere... Ama kaç kere... Zavallım, elleriyle yüzünü kapatıp tanıdık biriyle göz göze gelmemeye çalışırdı. Ne kadar dedikoducu bir millet olduğumuz malum...

Ne gariptir şu tiyatro. Yaşanan her şey tatsız da olsa sonradan hep gülerek anlatılır. Buna da güleriz hâlâ...

RRUMPI (BOMBAA) (1977-78)

Louis Fline'ın, Nisa Serezli ve Misak Toros tarafından *Davetsiz Misafirler* adıyla Türkçeye çevrilen oyunu, bu kez *Rrumpi* (Bomba) adıyla Ermenice oynanıyor. Ara Sırabyan çevirmiş. Girdili çıktılı, hareketli bir Amerikan komedisi... Yine Misak yönetiyor. Dekorlar da Arto'nun. Amerika'da torununu evlendirmek üzere olan zengin bir kadının evinde geçiyor. Kadın Sosi Cindoyan, uçuk kaçık hizmetçisi Millie de ben... Nihayet!

Azılı bir gangster çetesi, karşıki evde oturan rakip çetenin reisine suikast düzenlemiştir. Daha önce telefon tamircisi gibi girdikleri eve, telefon açılınca patlayacak bir bomba yerleştirmişlerdir. Şimdi de bizimkilerin telefonundan onun numarasını çevirip işi garantiye alacaklar. Bunu gerçekleştirecek, bir kadın ve iki erkekten oluşan haydutlar, günlerini komşularını dikizlemek ve gazetelerin dedikodu sayfalarını okumakla geçiren iki kadını önce kandırarak içeri giriyor, sonra silah zoruyla evlerinde esir tutuyorlar.

Kadın haydut (Anahit Variş) eve evlenmek üzere olan torununun tuttuğu sözde düğün organizatörü olarak giriyor. Şef konumundaki adam, (Boğos Çalgıcıoğlu) henüz tanışmadıkları kayınpeder olarak, azıcık gerzekçe olan bombacı da (Hermon Variş) sözde telefon tamircisi olarak... Oyun süresince, durumu fark eden kadınlar bu suikastı engellemeye, adamlar da bir an önce planlarını uygulamaya çalışıyolar; birileri geliyor, birileri gidiyor, bir trafik bir trafik... Oyun bir şamata içinde geçiyor ki sormayın gitsin.

Ben artık acemilik hissetmiyorum. Ama ekipte ilk kez sahneye çıkan bir tek ben varım. Öyle olunca da aksilikler gidip gelip beni buluyor. Ayrıca arada bir benden deneyimli olan diğer oyuncular oyunun bu şamatalı havasına kaptırıp bana sevimsiz şakalar da yapıyorlar. Birbirlerine de yapıyorlar tabii ama ben fena bozuluyorum. O zamanlar daha sahne üstünde yapılan şakalardan nefret ettiğimi bile bilmiyorum. Aslında genel olarak 'eşek şakası' sayılacak şakaları zaten sevmem. Ama oyun sırasında yapılanlar çıldırtır beni. Yapmam da yaptırmam da.

Yapılan şakaların en basiti, haftalık gazete parasını almaya gelen çocuğa (Ara Kibar) vereceğim paraları vazelinlemek. Elime bulaşacak ve şaşırarak elim ayağım dolanacak. Onu, fazla paniklemeden, ellerimi Aracik'in koluna sürerek temizledim. Nasılsa o içeri gidince siler. Ben tüm sahneyi öyle vıcık vıcık nasıl oynarım? Beni çileden çıkartsa da onlara göre basit sayılan diğer şaka da ortadaki avizeye ayakkabılarımı asmak.

Boğos Çalgıcıoğlu, Bercuhi Berberyan, Anahit Variş, Ara Sırabyan

Evin salonu konumundaki sahnenin tepesinden kocaman bir avize asılmış. O avize perde açıldığında yerde duruyor. Ben evin hizmetçisi olarak sözde önceden tozunu almışım da sahneye girince ipini tavandan asıldığı hizaya gelene kadar çekip duvardaki bir çengele tutturuyorum.

Girdim, doğru duvarda sallanan ipe gittim, çektim, astım... Seyirci gülüyor. Niye gülüyor yahu? Acaba eteğim falan mı sökülmüş, fermuarım mı açık kalmış? Bir de baktım ki avizenin ucundan bir ayakkabı sallanıyor. Dakka bir gol bir. Daha tek bir laf etmemişim. Gerisin geri yere indiremiyorum, çok ağır. Elimden kurtulursa yere çarpar. İndirebildiğimi varsaysak bile, zamanım yetmez. Az sonra telefon çalacak. Ve üç kere çalacak. Açmaya yetişemezsem durur.

Sinir içinde, arada tavana bakıp çık çık'layarak o bölümü oynuyorum. Ve kabak yine Aracik'in (Ara Kibar) başına patlıyor. İçeri girer girmez "Bana bak, önce şunu yere indir, ayakkabımı alayım, dün gece orada unutmuşum." diyorum. Seyirci olayı ekstra bir komedi olarak alıyor. Uyuyor da çünkü bir gece önce eve içkili dönmüş ve motosikletimle havuza uçmuşum. Beklenen telefon havuzun suyunu boşaltmaya gelecek olan görevlilerden.

Sosi Cindoyan, Hermon Variş, Bercuhi Berberyan

O avizenin de müthiş bir öyküsü var. Oyunun bir yerinde, hanımımla (Sosi) bizi esir tutan haydutları bertaraf etmek için kullanıyoruz onu. O, duvardaki çengelden ipi gevşetip avizeyi yere indirecek. Ben aşağıda karşılayacağım. Sonra da savurup adamlardan birinin kafasına çarptıracağım. Çıkan kargaşada fırlayıp kaçacak ve polis çağıracağım.

Ama öyle olmuyor tabii. Avize hızla ipinden boşalınca, Sosi'nin ayakları yerden kesiliyor. Ben de avizeye asılı kalıyorum. Biri bıraksa öteki düşecek. Bir süre öyle sallanıyoruz. Komiklik olsun diye konmuş bir sahne. Epey de tehlikeli. Sallandıkça ben sahnenin dışına dışına, seyircinin üzerine doğru savruluyorum. Elimi açsam, oturanlardan birinin tepesindeyim. Avuçlarım yara olurdu ya neyse...

Bunu detaylı anlatmamın asıl nedeni ise Arto'nun sahnenin tavanına monte ettiği demir halkanın sağlamlığı. Eh... iki kişiyi kaldıracak. Daha o yıllarda onun, bütün oyuncuların minnet duymaları gereken bir dekoratör olduğunu bilmiyorum. Adam öyle bir halka yapmış ki kırk yılı geçti, hâlâ durur sahnenin tavanında. Kimse sökemedi yerinden.

Yıllar sonra 2009'da Boğos, Bakırköy'deki Dadyan Okulundan Yetişenler Derneği için o oyunu yeniden sahneledi. Öyle bir halka yapmak mümkün olmadığı için mecburen

o sahneyi değiştirdi. Değme baba yiğidin harcı değil yani. O halka ise sembolik bir şey oldu bizim için.

Arto Berberyan'ın mirasçısı olan bu ekip ve yönetimi devralan ben, deneyim kazandıkça daha iyi anladık önemini. Profesyonel tiyatrolar da dahil, düşünülenin aksine, sahnede kullanılan her şey, gerçek hayattakinden sağlam olmalı. Kapı kolları elinde kalmamalı. Pencereler, dolaplar düzgün açılıp kapanmalı. Menteşeler gıcırdamamalı. Etekler, kollar sökülmemeli. Fermuarlar bozulmamalı. Düğmeler kopmamalı. Perdeler takılmamalı. Yere düşen şeyler kırılmamalı. Masa örtüleri çarpılmamalı. Koltuk altlarında ter izi olmamalı. Ve daha neleeer neler...

O oyunda yapılan en berbat şaka ise gangsterlerin bana silah zoruyla hazırlattıkları yiyeceklerin sabote edilmesiydi. Her oyunda kolay yenmesi için bir tabak peynirli salamlı küçük kanepeler hazırlardım. Boğos hafif loş olan balkonda oturup onları yerdi. Sen Hermon, tut salamların ve peynirlerin altına pamuk koy. Olur mu yani? Yapılır mı bu? Boğos'un onlardan birini yutunca ne hale geldiğini anlatmayacağım artık.

**

Bir oyunda, henüz haydutlar hileyle evimize girmemiş, hanımımla tam ortadaki kanepede, yüzümüz seyirciye dönük, oturmuş gazetenin dedikodu sayfalarını inceliyoruz. Birden sol gözümde bir gariplik hissettim. O yıllarda kontakt lens kullanıyorum, sert lens tabii. Tanrım... Sol lensim yok. Gazeteyi yüzüme doğru tutup oramı buramı elliyorum çaktırmadan. Lens kullananlar bilir, üzerinde bir yere yapışıp kalabilir. Üstüm başım, yüzüm, saçım... Yok, yok... Kâbus. Önde en solda, unutulmaz tenorumuz, sevgili dostum, rahmetli Kevork Boyacıyan oturuyor. Endişeyle yüzüme bakıyor, bir tek o fark ediyor durumumu.

O zamanlar sadece sert lensler var ve de oldukça pahalı şeyler. Her şeyi unuttum. Kıpır kıpır, aranıp duruyorum. Sosi "Ne kıpırdanıyorsun ka?" diyor. Yavaşça "Lensim düştü" diyorum. Cevap: "Ee? Ne yapayım? Meeğaa (tövbe) sen oyununu oyna." Ay öleceğim sinirimden.

Az sonra sözde sandviç hazırlamaya mutfağa, yani kulise gireceğim. Döndüğümde de gangsterler hanımımı silah tehdidiyle esir almış olacak. Patron konumundaki Travers (Boğos) kapıdan girdiğim anda üzerime atılıp beni yakalayacak ve çuval gibi sırtına vurup kanepenin üzerine fırlatacak. Sonrası karmakarışık. Yani eğer lensim oralarda bir yerlerdeyse, kesin üzerine basılacak.

Kulise girer girmez, lensli olan sağ gözümü buka'nın (sahne ağzı) kenarındaki bir aralığa uydurup sahneyi taramaya başladım. Belki bir yerlerde parlar da bulurum diye. Derken, gerçekten de kanepenin üzerindeki yastıklardan birinin köşesindeki bir nok-

tadan keskin bir ışık parladı bir an. Aman! Kesin lensimdir bu! Ne yapıp edip düşerken almalıyım.

"Ya Allah!" deyip dalıyorum içeri. Boğos beni anında yakalayıp omzuna vuruyor. Başım arkada kanepeye doğru götürülürken fısıldıyorum "Boğos ne olur yavaş at, lensim kanepede" Boğos dinler mi? Savuruveriyor beni kanepeye, patates çuvalı gibi. Sırt üstü düşmeliyken, havada burgu gibi dönüp yüz üstü düşüyorum. Düşerken parmağımı tükürüklüyorum. Sarı yastıkla yüz yüzeyim. Ve evet. O parlayan şey benim lensim. Pıt diye dokunup alıyorum. Oh!

İyi de şimdi ne olacak? Sağ elimin baş ve işaret parmaklarına kilit vurulmuş gibi. Ensemizde kötü adamlar, oturuyoruz yine kanepede Sosi'yle. Ne yapacağım? Allahım ne yapacağım? Nereye koyacağım? Seyircinin karşısında resmen gözüme takacak değilim ya? Bu arada sahne ilerliyor. Sürekli, iki parmağım birleşik komik bir el hareketiyle oynamaya devam ediyorum.

Yakamdan içeri uzanıyorum... Yok... Mümkün değil, çok terliyim. Dize kadar olan spor çorapların içine koymayı deniyorum... Yok... Olmaz, orada da durmaz. Ayakkabımın içi? O hiç olmaz... Basarım falan... Mal çok değerli... Tükeniyorum. Ne konuştuğumu bile bilmiyorum.

Daha sonraki bir sahnede, bir ara tam hanımımın rahip kardeşi rolündeki Ara Sırabyan geldiğinde, orada bir karmaşa olacak ve ben arkadaki verandamsı yerden atlayıp tüymeye çalışırken yeniden yakalanıp geri getirileceğim. Dört gözle o sahneyi bekliyorum. Sağ elim hâlâ, dans edilirken olması gereken pozda.

Nihayet beklediğim an. Deli gibi fırlıyorum. Arkada koşarken bağırıyorum "Oknutyuuun... Vosdigaaan!" (İmdaaat poliiis!) Fısıldıyorum "Emma avucunu aaç!" Emma Şirinyan, (Nşan Şirinyan'ın ablası) ikinci perdede tesadüfen evimize gelecek olan komşumuz Florabell rolünde. Koşuyorum, Boğos peşimde.

Emma şaşkın avucunu açıyor. Çabucak lensi koyup ellerini birleştiriyorum. Boğos yetişip gözümün yaşına bakmadan beni yine omzuna vuruyor. Gerisin geri götürülürken dönüp Emma'ya ancak fısıldayabiliyorum. "Ben gelene kadar sakın avucunu açma." Oh! Becerdim.

Gözüm kayaraktan, hafif şehlamsı ama içim rahat olarak, birinci perdenin sonunu getiriyorum. Nihayet, perde arası. Emma yüzündeki şaşkın ifadeyi mühürlemiş, avucunda ne olduğunu anlayamadan bekliyor. Yavaşça aralıyorum terden yapış yapış olmuş ellerini. Alıyorum kıymetlimi ve ağzıma atıyorum. Emma büsbütün şaşkın "Ne yapıyorsuuun?" diyor. Ne yapacağım? Kaybolmasın diye yutacağım zahir... Tükürükleyip takacağım. Oracıkta yıkayıp sterilize edecek halim yok. Ve de ne oluyor dersiniz? Tam

gözüme yerleştirecekken birdenbire puff, parmaklarımın arasından yok oluyor. Onca saat, onca badireyi atlattıktan sonra yok oluyor. Yere oturup ağlamaya başlıyorum. "Ben oynamıyorum." Ben salya sümük zırlarken herkes yerlerde, karanlıkta dört ayak üstünde lens arıyor.

Ciddi bir operasyonun sonunda 'tatlım kıymatlım' mucizevî bir şekilde bulunuyor. Nerden? Çizmemin içinden. Kim buluyor? Her zamanki gibi Boğos tabii... Ne çekmiştir garibim yıllarca benim zırt pırt kaybettiğim lenslerimden... En olmayacak zamanlarda ve yerlerde düşürürdüm ve hep bulurdu o. Allahtan, sahnede düşürüşüm ilk ve son oldu.

Bir gün de bütün oyunu kaşınarak oynadım. O dönemde okullarda bit furyası henüz başlamıştı. Ana okulu öğretmeni olduğumdan, çocukluğumda bile rastlamadığım bu sevimsizlikle oldukça haşır neşirdim. Bir öğrencim, arkadaşım Garo ve Alinka'nın kızları, Arlin Nevruz ki koca bir kadın şimdi ve de kitap bile yazıyor, pek bi bağlıydı bana. Başına buyruk bir çocuk olmasına karşın bir tek benim sözümden çıkmazdı. Öyle ki artık benim sınıfımda olmadığı halde bensiz ders çalışmazdı. Ben de hemen hemen her gün okul çıkışı doğru onlara gider, derslerine çalışmasını sağlardım. E annesiyle arkadaşız, genciz, şamata da yapardık birlikte. Haşarı bir çocuktu ya evde, bir yerde bir gökteydi adeta ve öyle çalışırdık derslere kâh yerde kâh kanepenin sırt kısmında kâh yatarak kâh kucak kucağa...

O akşam Alinkalar ailecek oyuna geldiler. Biraz erken geldiler, benimle konuşacakları varmış meğer. Getronagan'ın kulisi olmadığından seyirci gelene kadar, salondayız, ortalıktayız malumunuz. Alinka yavaşça yanıma geldi ve kulağıma "Arlin'in başında bit buldum." dedi. Aman Allahım! Birkaç saat önce sarmaş dolaştık! Saçlarım uzun, oyunda sıkı sıkı toplayıp, kıvırcık o zamanki; afro, şimdiki; bonus kafa bir peruk takıyorum. Ne yapacağım ben? Bittim. Geberdim. Kan ter içinde kaldım. Oyun süresince, peruğumun arasından, kalemler, şişler sokarak kaşındım durdum. İçeri her girdiğimde salya sümük ağladım. Üstelik de bitlenmemiştim. İyi mi? Gel de unut bunları, gel de gülmeden anlat şimdi, o zaman ağladıklarını...

YEV MGOYİ CAMPORTUTYUNI (VE MGO'NUN YOLCULUĞU) (1977-78)

Harbiye'deki Getronagan Derneği'nde biz *Krumpı*'yı oynarken, Pangaltı'daki Mıhitaryan Derneği'nde (Pangaltı Lisesinden Yetişenler Dreneği) de Arto'nun yazdığı ve daha önce Amerika'da, Rober Haddeciyan'ın bir oyunuyla birlikte bir ödüle layık görülen *Mgoyi Badmutyunı* (Mgo'nun Hikâyesi) oyununun devamı niteliğindeki *Yev Mgoyi Camportutyunı* (Ve Mgo'nun Yolculuğu) adlı bir oyun oynanıyor. Oyunun kahramanı, orta halli bir Ermeni tiplemesi olan Mgo'nun "Aşağıdaki semt, yukarıdaki semt" deyimiyle sembolik olarak Amerika'ya göç etmesi konu ediliyor.

Dernek oyunlarında seyirci toplanabilecek ideal gün Cumadır. Öyle ki her iki dernek de Cumalardan taviz vermek istemeyince, oyun ister istemez bir iki Cuma üst üste bindi. Mıhitaryan'daki oyunun sonlarına doğru Boğos'un da kısa bir rolü var Hermon'un da. Allah'tan iki dernek birbirine çok yakın. Başlama saati biraz daha erken tutulan bir oyundan çıkar, koşa koşa yarım saat daha geç başlamış olan diğer oyunun son sahnesine yetişirlerdi. Böylece aynı gün iki farklı oyunda selâma çıkıp iki ayrı alkış alırlardı. Ne güzel değil mi?

Bir zamanlar aynı muhitte ve birbirine bu kadar yakın derneklerde bile aynı gün oyun olur ve her ikisi de dolardı. Şimdi üst üste bindirmemek için göbeğimiz çatlıyor. Tabii ki Cuma günleri ciddi sorunlar yaratıyor. Bir keresinde mesela, bir oyunun koca bir grupluk seyircisi yanlışlıkla başka bir oyuna gitmişti de her iki oyun da bir türlü başlayamamıştı. Bir oyun bahçede bir dolu insan bekliyor ve içeri girmiyor diye, diğeri öndeki iki sıranın seyircisi gelmedi diye başlayamıyor. Bunu da yeri gelince anlatmalıyım.

Arto'nun bu ünlü oyununda Hermon Variş bir iş adamını oynuyor. Bir sahnede sözde Japonya'dan gelmiş olan bir hanıma, sanki lisanı bilirmiş edasıyla Japonca'ya benzer uyduruk birkaç kelam edecek. Hiçbir anlamı olmayan cümle aynen şöyle: "Çimini pu çimini pu çi çen çuf." Arto öyle yazmış.

Eh seyirci bu uyduruk tekerlemeye gülüyor tabii. Ama bir gün Hermon'un ağzından nasıl çıktıysa o "çin çin çun"ların arasından bir "çon çon" (Ermenice 'çük'ün sevimlileştirilmiş hali) çıkıverdi. Seyirci gülmekten yerlere yattı. Malum, bütün zamanlarda her türlü belden aşağı espri üst düzey gülme nedenidir.

Hermon da gülüyorlar diye -ki bu tarzda sağlanan gülmeleri kullanmayı hep bilmiştir- bir sonraki oyunda abarta abarta, üstüne basa basa resmen ve de iki kez tekrarlayarak "Nu çon çon, nu çon çon" dedi. Aman efendim... Sen misin bunu diyen? Arto bir dellendi, bir dellendi... Evlerden ırak. Mesele sırf söylenenin müstehcen oluşunda değil, "Sen kimsin de benim yazdığım oyuna laf ekliyorsun?" diyor da başka şey demiyor.

Üstelik sadece bunu söylemekle kalmıyor, Hermon'a resmen "S..tir ol git oyunumdan" da diyor. Üstelik oyunu Misak yönettiği halde. Hermon da çaresiz, tası tarağı topluyor gidiyor. Ne olacak peki? O zamanlar o oyunda da pek önemli bir rolü olan Emma'nın, kardeşi Nışan Şirinyan, ablası orada diye, provaydı, oyundu gidip geliyor ve de 19 yaşında çocuk daha. Ama çok hevesli ve yetenekli. Öncesinde ufak tefek birkaç deneyimi de var. Arto anında karar veriyor, bir sonraki oyunu iptal ettiriyor ve Nışancımı esir alıyor. 15 gün oğlanı neredeyse hapsederek tüm rolü ezberletiyor. Oyunun yönetmeni olan Misak'a soran yok. Delidir, ne yapsa yeridir misali... Gerçi Misak da Arto kadar deliydi ya neyse... Ama Nışan o rol için gencecik daha... Üstelik de akça pakça olduğundan bıyık bırakmaya çalışsa da onu azıcık yaşlı gösterecek kadarı çıkmaz bile. Arto ne yapıyor? Saçının ucundan biraz kesiyor ve rengi rengine uygun bir bıyık hazırlıyor. Yüzüne üç beş çizgi, şakaklarına beyaz boya derken oğlan orta yaşlı oluveriyor. Valla iyi de oynuyor.

Kaderin bir garip oyunu gibi bu balıklama girişten sonra Nışan konservatuara da gidiyor, tiyatrocu da oluyor, profesyonel de oluyor, ünlü de oluyor... Şimdi Devlet Tiyatrosu sanatçısı. Bir musibet; tam isabet oluyor yani. Var mıdır zaten böyle bir laf, yoksa şimdi ben mi uydurdum? Bilemedim.

O oyunu, Arto biraz kendi iç dünyasını da yansıtarak ve de yer yer hafiften eski Burgazada'yı çağrıştıran nostaljik unsurlar da katarak yazmıştı. Mesela, Burgaz'ın eski Paradisos Gazinosu'nda –şimdi gazino yok ama o yörenin adı 'Cennet' oldu- çalan parlak saçlı topal müzisyene atfettiği "Badmutyuni mer tratsi dunerun" (Komşu Evlerimizin Öyküsü) adlı hafif alaturka ezgili bir şarkı koymuştu oyuna. Sözlerini kendi yazmış, bestesini de yine rahmetli Agop Pakyüz'e yaptırmıştı. Arto çok gençken akordeon dersi almıştı ondan. Pek sevişirler ve ailece görüşürlerdi. Dünya iyisi bir adamdı Agop. Ben de çok sevdim sonradan... Ki o yıllarda daha tanımazdım bile.

Şarkı çok güzeldir, anlamlı ve çok duygusaldır. Hâlâ takılır zaman zaman dilime özlemle... "Komşu evlerimizin öyküsü - Büyük küçük yan yana duran ağaçlarımızın - İçten veya sahte sevgilerimizin, acılarımızın - Eski bir şarkısıdır - Ve bizi bağlar birbirimize." İşte böyle bir şeydir sözleri.

Sahnenin bir köşesinde kurulmuş bir çilingir sofrasının başında, rakı içilerek ve eski güzel günler yâd edilerek söylenirdi bu şarkı. Arto için rakı sofrasının olmazsa olmazı

kavun olmuştur daima. O zamanlar şimdiki gibi her mevsimde her meyveyi bulmak ne mümkün... Özene bezene sahte bir kavun yapmıştı sırf o sahne için. Bir yerde de gidilen o yabancı diyarda kavuna hasret ananasa fit olma konusu vurgulandığından bir de sahte ananas yapmıştı galiba, hep sağ kolu olan kardeşim Boğos'la birlikte.

Ben *Krumpı*'da oynarken farketmişti Arto bendeki yeteneği... Bu oyun için düşlediği kostümleri bana çizdirmişti. Özellikle kendi iç dünyasındaki, sürekli ve mutlak sevgiliyi temsil eden kadın tiplemesine pek önem vermiş ve çizdiğim onlarca resimden seçmişti ona giydireceği elbisenin modelini.

Arto ölene kadar, iç dünyasında gizli tuttuğu, düşsel bir kadını sevmiştir daima. Zaman zaman kimilerini o farz etmiş, sıkça da gereksiz payeler vermiştir çevresindeki kadınlara... Mavi boncuk dağıtır gibi. Her biri en önemlisi sanmıştır kendini. Oysa onun için en önemlisi; kendi düşündeki olmuştur. Bunu yıllarca onunla birlikte yaşayınca öğrendim. Yoksa katlanamaz, ben de giderdim.

Şımartırdı beni biraz o yıllarda. Sonraki yıllarda nicelerini şımarttığı gibi... O yüzden de bir şeyler yaşadığımızı sandılar o dönemde. Oysa benim aklımın ucundan bile geçmemişti o sıralar onunla bir ilişki yaşamak, onunla evlenmek. O herkes gibi benim de Arto Abimdi. Herkes gibi ben de dertlerimi, hatta aşk meşk işlerimi ona anlatır, nasihatlerini dinlerdim. Ayrıca başkasına sevdalıydım o yıllarda. Ne bilirdim ben; pek imrendiğim, mutlu bir aile tablosu görünümündeki evliliğinin çatırdamakta olduğunu ve bitivereceğini? Ne bilirdim bir gün benim de onun o hüzünlü ve efsunlu havasına kapılıp, bütün şimşekleri üzerime çekme pahasına, onca zor ve meşakkatli bir evliliğe razı geleceğimi? Ne bilirdim bir de üstüne üstlük 'yuva yıkan kadın' damgasını yiyeceğimi? Ne kolaydır itham etmek değil mi?

Oysa ben sadece mavi boncuğu olanlardan biriydim. Sonrasında onlardan çok gördüm. Benim farkım, rastlantı sonucu uygun zamanda, uygun yerde bulunmamdı yalnızca. Bu kadar basit. Ve bizi bağlayan da ortak aşkımız tiyatro oldu daima. Ay nereden girdim ben bu konulara şimdi? Belki zaman zaman aradan fışkıracaktır benzer duygular, sonuçta tüm bu anılar benim hayatımın birer parçasıdır aslında... Ama şimdi oyuna dönüyorum.

Sanırım Hermon Variş o oyundan çıktığı için Getronagan Derneğindeki oyunla aynı Cumalara denk gelen birkaç oyun, sırf Boğos'u koşturmakla idare edilebildi. Yoksa her ikisi birden ordan oraya o kadar rahat yetişemezlerdi belki.

Sonraki birkaç yıl oldukça çalkantılı oldu benim için. Evet, hiç beklenmeyen ve beklemediğim bir evlilik yaptım. Her şeyi tiyatro olan bir adamla evleniverdim. Umar

mıydım? Asla! Planlamış mıydım? Kata! Oluverdi işte... Hayat... Oldu ya... Hiç kolay olmadı. Öncesi de sonrası da. Üstelik tiyatronun orta yerine düşüvermem beklenirken tam tersi oldu. O da benim kademsizliğim zahir. Hemen ertesinde 12 Eylül yetişti. Dernekler kapandı. Ekipler dağıldı. Oyunlar rafa kaldırıldı.

Ben de evde yaşlı bir kaynana ve eski eşten olma iki çocuk sorumluğuyla, okulda onlarca çocuk sorumluğuyla, problemli bir evliliğin içinde hapsolup kaldım. Dünyanın yükü omuzumda, yorgunluk diz boyu... Tiyatro uzak bir hayal. Aşk da tavsar meşk de... Değil mi? Düş kırıklıkları, bunalımlar, sinir krizinin eşiğinden dönmeler derken; 1985. Nihayet dernekler açılıyor.

Arto hemen, aralarında artık kayın biraderi olan Boğos'un bel kemiği olarak bulunduğu, gençlerden oluşan bir ekip kuruyor. Ve o ekip gelişerek, genişleyerek varlığını sürdürmekte olan, miras gibi devraldığım Berberyan Kumpanyası'nın temelini oluşturuyor.

ON KÜÇÜK ZENCİ (1985)

Artık hasret kaldığımız sahnelere kavuşabileceğiz. Yıllardır kapalı duran perdelerimizi açabileceğiz. Acısı bile tatlı koşmacalarımız başlayacak. Nihayet, mutlak ve gerçek aşkımızı yaşayabileceğiz. Ama benim için hâlâ erken. Arto'nun annesi hasta. Tam 'ne gecesi belli ne gündüzü' durumunda.

Ona kim bakacak? Tabii ki ben. Son birkaç aydır, gündüzleri çalışıyorum diye doğal olarak evimizde 'sözde' yardımcı bir de hanım var. Ama gece her seslenişinde koşup gitmek bana düşüyor. Nedense benden başka hiç kimse duymazdı sesini. Öyle ki tiyatro benim neyime... Sevgili eşimin ruhu beslendikçe beslenmeye başlıyor, benimki kavruldukça kavruluyor.

Yine Getronagan Derneğinde; Agatha Cristie'nin *On Küçük Zenci*'si sahneleniyor. Provalara gidemiyorum. Olsun. Onlar bize geliyorlar. Daha doğrusu Arto'nun o zamanlar evin alt katında olan ofisine. Böylelikle hiç olmazsa okuma provalarını izleyebiliyorum.

Ama kostümleri yapıyorum. İlk resmi kostüm denemem. Çiziyorum, renkleri, kumaşları seçiyorum, aksesuarları hazırlıyorum. Hatta oyunun sonunda katil olduğu anlaşılan yargıç Wargrave'in (Boğos) temsili mahkeme sahnesindeki peruğunu da ben işe gittiğimde kayınvalideme bakan bizim Sakine Hanım örüyor. O da rahmetli şimdi. Yandan aldığı bir bıçak darbesiyle ölecek olan 10 kurbandan birinin (Hraç Aslanyan) ceketine kesik bıçağın vidalanarak monte edildiği metal plakaya kumaş sararak astara dikiyorum. Kanlarını boyuyorum.

Günler geçiyor. Provalar sürüyor. Dekorlar yapılıyor. Derken kayınvalidem bir sabah pat diye ölüveriyor. Bu acı olaya bir yorumum yok. Akşam prova var. Arto tabii ki provaya gidiyor. O karalar bağlanan evde mi oturacak? Taziyeye gelen gidenle mi uğraşacak? Bercuk oturur. Ve o gün tüm oyunculara müthiş bir ders veriyor: Tiyatro herşeyden önemlidir. Ölümden bile. Ancak kendin ölürsen gidemezsin.

Hemen hemen hepsi de acemi gençlerden oluşan bu yepyeni ekibe müthiş bir dekor yapıyor Arto. Diyeceksiniz ki alt tarafı bir ev dekorunun müthişi nasıl olurmuş? Herşeyi gerçek olursa olur. Evin pencereleri vitraylı, cam yerine ipek kullanılmış, perdeleri kadife, şöminesi gerçek mermer gibi, avizeleri, aplikleri; Ermeni edebiyatına nice eser

On Küçük Zenci İlk kez alkış alan dekor

kazandırmış 'Zareh Hrahuni' mahlasıyla tanınmış şair ve yazar ve de antikacı, rahmetli Arto Cümbüşyan'dan, eşyaları, Arto'nun antikacı olan yeğeni sevgili Karmen'den (Jamgoçyan) ödünç alınmış. Zengin bir müşteriye gerçekten bir ev dekore etmiş gibi donattı sahneyi o oyunda. Unutulacak gibi değil.

Bunca yıldır tiyatroyla yoğrulmuşum, perde açılır açılmaz, dekoruyla alkış alan tek oyun olmuştur *On Küçük Zenci*. Perde? Ay perde. O, bir olay ki sormayın. 12 Eylül sonrası, hiç kullanılmayan sahnenin yıllarca öylece duran perdeleri kir toz içinde tabii. Bu kadar pahalı dekorlu, dört dörtlük bir oyuna yakışır mı? Oyundan önce bir temizlensinler istedik. Eh sökülüp gittiler tabii ve temizlenip geldiler.

Genel prova günü, perdeler gelmiş takılmış. İyi. Kostümlü oyun oynandı. Selam provası yapılacak. Perde kapandı. Amanın! O ne? Herkesin dizden aşağısı açıkta. Perde en az elli santim çekmemiş mi? Yıkamışlar zahir... Ee? Ne olacak? O da sorulur mu? Arto yeni bir perde yaptıracak. O soytarılıkla hiç rezil eder mi oyununu? Yaptırdı da. Evinden esirger oyunundan esirgemezdi. Hiçbir zaman. Çok çalıştı, çok iyi paralar kazandı. Hepsini oyunlarına harcadı. Orta halli yaşadık biz. Daima. Hatta ben her zaman kendi öğretmen maaşımla geçindim desem hiç de yalan olmaz.

Her sahnesi gerilim dolu bir cinayet oyununu, hele de kimi cinayetin sahnede işlendiği bir cinayet oyununu sahnelemek kolay değildir. İnandırıcı olmalı. Yoksa komik olur. Üstelik bizim seyircimiz az buçuk laubalidir. Sahnede silah patladı mı çığlık atar.

Ayda Eren Tarakçı, Rita Çeliksu

Biri çığlık attı mı herkes güler. Oyun öyle ciddi oynandı her şey öyle gerçeğe uygun ve inandırıcı oldu ki böyle sululuklar hiç yaşanmadı. Ama korkanlar oldu. Gerçekten korkup dehşet içinde kalanlar...

Kısıtlı imkânlarla sağlanan ışık oyunları -ki geneline hafif loşluk hakimdi- ve seçilen fon müziği etkileyiciydi. Moussorgsky'nin, Ravel çeşitlemelerinden; *Bir Resim Sergisinden Tablolar* adlı eserinin bazı bölümleri kullanıldı. Cuk oturdu.

12 yaşından küçükleri almıyorduk oyuna. Hamileleri, cinayet sahneleri öncesinde hafiften uyarıyorduk. Kim yapıyordu bunları? Ben tabii ki. Salonun asayişinden sorumlu tuttu Arto beni bu oyunda. O köşe benim, bu köşe senin, inzibat gibi sessizce dolanırdım salonda, oyun süresince. Bir laubalilik falan olmasın diye.

Sonuçta, neredeyse tümü acemi olan bir ekipten çok başarılı bir oyun çıktı. Amatör oyunlarda gerçekten yönetmen her şeydir. Hepten kalas olmadığı sürece odunu bile oynatır isterse. Hele de serde Ermenilik varsa... Kandan gelen bir yatkınlık mutlaka olur. Her Ermeninin genlerinde doğal bir tiyatro eğilimi vardır.

O ekipten birkaç kişi kaldı hayatımızda. Çoğu dağıldı gitti. Ama kalan şey bir kaşık maya gibi yıllarca yoğurt tutturdu bize. Ya da meyve özü gibi, bir kaşık koyarsın bar-

dağın dibine, üzerine su eklersin şurup olur. O öze, o mayaya hâlâ sahibiz, bin şükür. Ve sıcak dostluklar içindeyiz.

Oldukça eğlenceli olaylar yaşadık bu oyunda, her oyunda olduğu gibi. Çoğu yaşandığı esnada sorun, geçip gittikten sonra gülme nedeni. Şimdilerde iyi bir jinekolog olan -o sıralar tıp öğrencisi daha- Arman Yeramyan, doktoru oynuyor. Her biri başka şekilde işlenen 10 cinayet var oyunda. Yeramyan her cinayetten sonra, cesedi inceleyerek ölüm nedenini belirliyor.

Zehirlenerek ölen birinin yanıbaşındaki enjektörü kokladı ve "Hmm siyanür bu... acıbadem kokuyor." dedi bir gün. Arto gebertecekti. Oyundan sonra "Nerden çıktı ulan o laf?" diye bağırarak üzerine yürürken bir de "Ağparig, (Abi) siyanür acıbadem kokar ama!" diye bilgiçlik taslamaz mı? Kıyametler koptu. Arto'nun "Ne siktirir ulan İngiltere'de acıbadem?" diye parlayışını her hatırlamada güleriz.

Bir gün de selama çıkacağı zaman arkada lafa dalıp da gecikince, kestirme olsun diye ipekten yapılmış, vitray görünümlü camları olan ve de açılmayan balkon kapısını delmeye kalkınca Arto iyice birikti ve oyundan sonra bizim evdeki yemekte tüfeğini alıp üzerine yürüdü... O zamanlar av tüfekleri vardı... Korkudan dili tutuldu Arman'ın. Bu da zaten onun tiyatro hayatının sonu oldu.

Bir alem de kardeşi Aret Yeramyan'dı. Kısacık rolünün adı Narracod. Oyun onun "Hey ben geldim!" repliğiyle başlardı. Öyle komik ve bariz bir Ermeni şivesiyle söylerdi ki bunu, yıllarca kullandık ve güldük. Aretcim pek yetenekli sayılmazdı... Bundan sonra bir oyunda daha oynadı, ki hiç konuşması gerekmiyordu, ki daha sonra anlatacağım, o da onun tiyatro hayatının sonu oldu.

Şimdi, bu oyunun adının *On Küçük Zenci* olmasının şöyle bir nedeni var. Özel bir davetle, özel bir adadaki lüks şatoda toplanan çok özel konuklar, eski bir öç nedeniyle teker teker öldürülüyorlar. On cinayet işleniyor. Evdeki şöminenin üstünde on tane küçük zenci heykeli var. Her cinayetten sonra heykellerden biri esrarengiz bir şekilde kayboluyor. Yani heykellerden biri eksildiğinde bir cinayet daha işlenmiş olduğu anlaşılıyor. Ve eğer ceset daha bulunmadıysa aranıyor. Bizim sahnedeki şöminenin üstünde de on zenci heykeli var tabii. Ve seyircinin gözü önünde çaktırmadan o heykeller tek tek yok olacak.

Artocum şöyle bir düzenek yapmış; şöminenin üst rafının ortasında aşağıdan görülmeyen bir aralık var. Heykelcikler o aralığın üzerinde dizili. Altta her birini ayrı ayrı tutan mandallar var. Dekorun arkasından uzanarak mandalı açılan heykelcik, kendi ağırlığıyla o aralıkta baş aşağı dönüyor ve yok oluyor.

Bunun zamanı geldiğinde Boğos sırtını şömineye dönerek birkaç saniye oyalanıyor, Aret de arkadan pıt diye mandalı açıyor. Yani olayın tümü iki saniye bile sürmeyen bir

parmak hareketi. Ve de seyirciyi çok etkiliyor. Günlerden bir gün, sıra bilmem kaçıncı heykelciğe gelmişken, heykelcik bir türlü düşmüyor.

Boğos dolanıyor, lafı uzatıyor, kendisi çaktırmadan heykeli yerinden sökmeye çalışıyor. I-ıh..! Mümkün değil. Arto'nun yaptığı bir düzenek bozulur mu? Sesini yükseltiyor, ayağıyla şömineye vuruyor. Yeramyan'da tık yok. Üç cinayet boyu heykeller kıpırdamıyor. Derken efendim, birden pıt pıt pıt üçü birden yok oluyor. Meğer ne olmuş? Bizim Aret arkada uyuyakalmış.

Bu olayı bir de Beco'nun ağzından dinlemek komikti. Bizim Beco yani Berç Noradunkyan -ki çok erken kaybettik, unutamadık- o sıralar daha perdeci konumunda. Malumunuz Getronagan kulissiz. Beco oyunun başında perdenin yanında, ayak altından uzak küçük bir boşlukta dikilip sonuna kadar kök salıyor. Her neyse... Şöyle anlatırdı canım benim:

"Birden farkına vardım ki Boğos Abim sahnede lafı uzatıp duruyor... Bunda bir tuhaflık var demeye kalmadan, zo bir baktım, köşeden köşeden bir horultu geliyor. Ama nasıl bir horultu... Sanırsın gök gürlüyor. Şıst dedim pıst dedim, para etmedi. Binbir zorlukla uzandım baktım, zo bir de ne göreyim? Bu bizim abuş (aptal) oturduğu yere büzülmüş horul horul uyuyor. O delikten bir çıkış çıkmışım, herifin yanına bir uçuş uçmuşum ki aklın durur. Bi vurdum kafasına hınk dedi uyandı... Sonra heykeller arka arkaya düştüler." Aah ah... Nur içinde yat Becom.

Ondan sonra Aret'i uyutmamak herkesin en önemli görevi oldu. Gerçi o, bir gün, önemli bir oyun aksesuarı olan enjektörle oynayıp tuzla buz edince hem Boğos'tan hem Arto'dan öyle bir zılgıt yedi ki bir daha uyuyamadı korkudan. Ama bir sonraki Çehov oyununda eski tas eski hamam.

Bir kaza çıkarmasın diye ucu dikkatle kütleştirilip deliği tıkanan enjektörü ittirince patlıyor tabii. O da "Ağparik şimdi ne yapacaz?" diye alıp Boğos'un karşısına dikiliyor şaşkın. Boğos yedeği olmayan bin parçaya bölünmüş enjektörü, bantla sara sara yeniden şekillendiriyor ve avuç içinde tutularak bir şekilde o sahne kurtarılıyor. Ama sonrası Allah'a emanet.

Ne yazık, ilkel de olsa bir kaydımız yok o oyundan. Ki bizim için milat sayılır. Blore rölünü oynayan Kevork'ta (Yüncül) natamam kötü bir kayıt varmış ama... Arşiv bile sayılamaz. Onun natamam olmasının nedeni de biz seyircisiz bir oyun oynayıp kayıt yapmaya çalışırken Arto'nun, malum dernek şartlarında, prova için dışarıda bizim çıkışımızı beklerken gürültü yapan koro elemanlarına sinirlenip şak diye kesivermesidir.

Şu anda hayatımızda olanlarla ve gönlümüzde kalarak kopup gidenlerle; Hraç Aslanyan, Karni Benliyan, Ayda Eren Tarakçı, Rita Çeliksu, Yeranuhi Çopuryan ve Kaspar

On Küçük Zenci — Ekip

Zakaryan, (ikisi de öğrencim olmuştu) Kevork Yüncül, Arman ve Aret Yeramyan, Hayran Ege ve Arek Nışanyan ve Beco (Noradunkyan) ve Hraç (Hallaçoğlu) ve Dayk (Miricanyan)... Selam olsun size. Böyle başladık biz.

**

Hemen ertesinde ve herkesten önce Arek girdi hayatımıza. Can gibi oldu. Ve hiç çıkmadı. Belliydi, iyi bir tiyatro adamı olacaktı. Arto sezerdi... Yetenekli ve zeki ama çekingen ve pek konuşmaya eğilimi yok. Sahne onu sevse de o; üstünde olmaktansa, karşısından onun için çalışmayı seçti. Işığı seçti. Ülke çapında şimdi. Arek Nışanyan. "Benim bu gün babam öldü" diyerek kapısını çaldığı günü hiç unutmadı Arto. Akademide tam bitirme sınavı hazırlayacakken. Arto Abi'si el verdi ona. Tam o gün. O da hiç çekmedi elini ekipten. Arto varken ve ondan sonra. Bana da ışık oldu en karanlık günlerimde... Unutamam. Bir iki kez Arto'nun hatırına, çıktı da sahneye; *On Küçük Zenci*'de ve *40. Yıl Gösterisi*'ndeki 'Romeo Juliet'te... Ama neredeyse hiç konuşmadan.

İNSAN DENEN GARİP HAYVAN (1986)

Artık ekip sayılıyoruz ve oynayabildiğimizi gösterecek bir tiyatro klasiğiyle sahnelere adım atıyoruz. Anton Çehov'un *İnsan Denen Garip Hayvan* oyunu. Kısa skeçlerden meydana gelmiş bilumum insan halleri anlatan ilginç bir oyundur ve hemen hemen bütün tiyatrolarda defalarca oynanmış ve oynanmakta ve de oynanacaktır. Yer tabii ki yine Harbiye Getronagan Derneği.

Ben de oynuyorum nihayet! Lütfen. İşte ancak bu oyundan sonra benim için 'çıkış o çıkış' denilebilir. Bir önceki oyundan bu oyuna Ayda, Karni, Hampar, Yeran (Kayboldu gitti) Boğos'u saymıyorum, Aret, Beco (Artık perdeci değil) Ruşan,(Yazdanoğlu) Arek ve Hraç var. Hraç dediğim Hallaçoğlu yani 'sakal' Hraç. Bildik bileli sakallı oldu. Önce simsiyah sonra beyaz sakallı... Zaten herkesin saçına sakalına ak düştü artık...

Vahan ve Şahan Sarıoğlu kardeşler o yıl girdiler hayatımıza. Şahan henüz meraklı bir takipçimiz yalnızca... Oyuncu olarak aramıza katılmasına daha zaman var. Vahan ise askerden yeni gelmiş, tıfıl bir oğlan. Arto'nun bu oyundaki keşfi; Ayda. Keşfi ve de gözdesi. Ayda Eren... Şimdi Tarakçı. Can dostumuz. Her oyunda bir gözdesi oldu Arto'nun demiştim değil mi? Hep benim istediğim rolleri onlara verdi. Beni aldı ya... Garantiledi. Yeteneğimden de emin. Nasılsa sıkıştığında her kazık rolü oynatabilir.

O gözdeler ki sırası geldikçe anılacaklar, sonradan garip bir şekilde can gibi hayatımda kaldılar hep. Sevgi dolu bir ilişkimiz oldu hepsiyle. Aydacım, *On Küçük Zenci*'de kendini kanıtlayınca, bu oyunda, pek gözüm kalan "Kadın" adlı bölümün en bi kadınsı, Masha rolünü kapıverdi tabii. Dedim ya, hep benim istediğim rolü başkasına verir, bana da onu çalıştırma görevi verirdi... Neyse hepsi de helâl.

Bizim ev ikinci bir dernek lokali sanki; tüm okuma provaları bizde yapılıyor. Tabii ki yemekler yeniyor, içkiler içiliyor... Pişiriyorum, doyuruyorum, yıkıyorum, temizliyorum, rolleri çalıştırıyorum, alışverişleri, kostümleri yapıyorum... Ve daha biiir dolu şey. Böyle başladı bu trafik, böyle de sürdü yıllarca. Osmanbey'deki kapı komşumuz, Aztek Bar ise daimi mekânımız. Kararlar orada alınıyor, tartışmalar, hatta kimi zaman hesap kitap işleri bile hep orada yapılıyor. Duvarların dili olsa da konuşsa... Her bir köşesi nelere tanık. Bu oyunun kararı da orada verildi. Sahneleniş tarzı orada tartışıldı. Teksti rahmetli Müşfik Kenter'den almıştık. Arto Aztek'te otururken dedi ki bir

gece "Bunu çadır tiyatrosu haline getireceğim." Şaşırdık. "Hadi yaa!" dedik "Olur mu öyle şey?"

"Olacak" dedi, kendinden emin "Sahneyi beyaz amerikan beziyle çadır haline getireceğim. Bir köşede eski usul cazbant olacak. Uygun müzikler bulunacak. Geçişler müzikle yapılacak. Fazla bir şey değil bir akordeon, bir davul yeter. Oyuncular rollerine sahnede bürünecek. Aksesuarlarla kılık değiştirilecek. Bunun bir oyun olduğu belli olacak... Güzel olacak."

Güzel oldu. Hep güzel olurdu zaten. Oyunlarına daima biraz müzik katmayı severdi Arto. Ve de "gibi'" yaptığını seyirciden gizlemeden yapmayı. Ondan öğrendik. İyi ki... Bir de sahne adabını, ibadet gibi oynamayı. Sahne perisi'yle de o tanıştırdı bizi... İyi ki.

Bu oyunda öğrendik Arto'nun dellenince neler yapabileceğini. Eh, sonrasında da hep tırstık. Oyun söz konusu olduğunda, adam dövme raddelerine gelebilirdi. Neler gördük yıllar içinde. Ama bu oyundaki dellenmesi ilk şokumuz olmuştu. Adam galaya gelmedi. Düşünebiliyor musunuz?

Oyun çadır tiyatrosu mantığıyla sahneleniyor ya; adı da *İnsan Denen Garip Hayvan* ya; en başına ağırlık kaldırma, zincir kırma gibi güç gösterileri yapan bir adam esprisi koydu. Bu rolü de az biraz bastıbacak olsa da sanırım vücut çalıştığı için oldukça gösterişili adaleleri olan Aret Yeramyan'a verdi. Aah Yeramyan ah... Ne işler açmıştı bu oyunda başımıza.

Aret Yeramyan, üzerinde leopar desenli, tek omuzlu gladyatörvari kısa bir tünikle, uzun kırmızı bir pelerinle, altından görünen kırmızı bir külotla, müzik eşliğinde bedenine önünde kallavi bir kilit asılı kalın zincirler sarılı olarak sahneye geliyor. Ortada, yerde, seyirciyi havaya sokmak için önceden oraya konmuş halter, dambıl gibi muhtelif ağırlıklar var. Koftiden tabii...

Bir oyun öncesinde seyirciler arasından bir çocuk fütursuzca sahneye çıkıp halterleri kaldırmış ve bizi deli etmişti... Aret onları zorlanarak yaparmış gibi tek tek kaldırıyor. Ama önce, adalelerini şişire şişire, ıkınmaktan yüzü kızara kızara, bir yerinden incecik bir telle tutturulmuş olan kalın zincirleri kırıyor.

Doğrusu her seferinde birileri kendisine bir eşek şakası yapmasa, bu işi gayet iyi de beceriyor. Başka rolü yok. O sahneyi oynadıktan sonra oyunun sonunda selama çıkana kadar oturup bekliyor. Doğal olarak da sirklerdeki, geçit yaparak seyirci selamlama şeklindeki selamımıza ilk o çıkıyor. Biz *On Küçük Zenci* oyununda, uyukladığı için heykelcikleri düşüremeyişini bir kereye mahsus bir aksilik sanıyorduk o sıralar.

Meğer bizim oğlan sabahları çok erken kalktığı için genelde uyuklarmış. Ki bu oyunda uyuya kalmasın diye ben ona bir dolu oyalayıcı oyuncak getirmiştim. Ama provalarda

henüz işin ciddiyeti kavranmış değil. Öyle ki müzikli selam yürüyüşümüzü başlatması için, hep dürtülerek uyandırılıyor ve genelde sersem sepenek sendeleyerek sahneye fırlıyor.

Galadan bir gün önceki kostümlü genel prova günü, selam sırası geldiğinde nereden esmişse akıllarına, Boğos'la Arek onu dürtüp uyandırdıktan sonra "Sen uyurken Arto Abi söyledi, böyle çıkacaksın" diyerek, halterlerden birini eline tutuşturuveriyorlar. Bizimki de saf saf elindeki halteri sallayarak en önde dalıyor sahneye. Arto birdenbire korkunç bir gök gürültüsü gibi gürlüyor: "Kim verdi ulan o boku bu daly...r...ğın eline?" (Pek küfürbazdı) Çıt yok. Kanımız çekildi sanki.

Sonra ayağa kalktı, paltosunu çantasını aldı ve "Ben gidiyorum. Ne bok yerseniz yeyin. Tek başınıza yaparsınız galanızı." dedi. Fırladı gitti. Ordu halinde sahneden inip, o komik kıyafetlerle ta caddeye kadar peşinden koştuk. "Aman abi, zaman abi, biz ettik sen etme abi..." I-ıh! "Nuh" dedi bir kere. Atladı bir taksiye ve gitti. Döndük mü hepimiz eşekten düşmüş karpuza? (Bu da onun lafıdır ha!)

Toparlandık, peşine düştük tabii. Biliyorduk, Aztek'teydi. Yalvarma, yakarma, gözyaşı... I-ıh! Yumuşamadı. Ve ertesi gün gerçekten de galaya gelmedi. Sonradan çok konuştuk bunu... Evde oturmuş, rakısını içerek, büyük bir keyifle Carlos Saura'nın *Kanlı Düğün* flamenco dans tiyatrosunu izlemiş televizyonda. Bencil şey...

Biz başımızda yönetmenimiz olmadan galamızı yaptık. "Arto Abi pek ağır bir grip oldu." mazeretiyle tebrikleri kabul ettik. Çiçeklerimizi alıp, değişmez gala ertesi kuralı olarak ve de orada olabileceğini umarak Aztek'e gittik. Yoktu... Onsuz orada olmanın tadı da yoktu. Kısa bir süre oyalandıktan sonra, aldık çiçeklerimizi kolumuzun altına, kös kös geldik eve. İnanın ki o sırada orası benim evim, ben de onun karısı falan değildim. Oyunculardan biriydim. Hep birlikte abimizin elini ayağını öpüp pişmanlığımızı dile getirip, özürümüzü diledik... De... Sonraki oyuna lütfedip geldi.

Bu olay, o oyunda Yeramyan yüzünden başımıza gelen tek olay değildi. Bir kere kulisteki sürekli kavgaya neden olurdu. Soyunan kızları dikizlemesi bunların en basiti. "Diş Ağrısı" bölümünde, dişi ağrıyan adamı oynayan Karni'nin sahnede papatya gargarası yapacağı en önemli aksesuarlardan biri olan bardağın içindeki limonlu suya, ısrarla tarağını batırır ve zaten hepsi dört tel olan saçını ortadan ikiye ayırırdı. Düşünün... Az sonra içilecek bir suya tarak batırmak olacak şey mi? Karni çılgına dönerdi. Para etmezdi. Öbür oyunda yine yapardı.

Doğrusu ekip olarak iyi oynadık bu oyunu. Herkes kalmadı o ekipten. Ama kalanlar hep kaldılar. Bir kere Beco'yu kazandık. Çok sempatik bir oyuncu oldu ve sahne perisi onu sevdi. O oyunda yaşadığı ilk ve tek olduğunu sandığı 'trak'ı anlatır dururdu her fırsatta. Canım benim... Oysa bilinçli olarak yaşadığı tek 'trak'tı o. Kendisi farkında

Boğos Çalgıcıoğlu, Ayda Eren Tarakçı, Karni Benliyan, Yeranuhi Çopuryan, Hamparsum Boyacı

olmadan öyle garip traklar ya da adlandırılamaz sıkıntılar yaşatmıştır ki sonradan bize... Anlatacağım... Sırayla.

Turneye de çıktık biz o oyunla. Kumkapı'daki Bezciyan Okulundan Yetişenler ve Kadıköy'deki Aramyan Okulundan Yetişenler Derneği'ne. Bezciyan Derneği bize iyi gelmiştir hep. O oyundan sonra sarsılmaz dostluklar kuruldu o yakayla bu yaka arasında. Bir tek kavgadan başka kötü bir şey gelmedi başımıza... Ki neden olduğu o kavgada daima kuliste bizimle olan ve hafif özel efektlerle oyuna katkısı bulunan Şahan, fena sinirlenip "Ben gidiyorum" moduna girmişti. Gitmesi oyunu fazla aksatmayacağından, kendisine ait olan oyunun olmazsa olmazı akordeonu da alıp gitmeye kalkmıştı. Hiç unutmam. Bu şekil bir davranış tiyatro için tehlikelidir. Ekip ruhuna uymaz. Boğos engellemişti. Geçti gitti ama unutulmadı.

Bezciyan Derneği o yıllarda feci konforsuz. Üstelik kalorifer falan da yok. Yan duvarlardan birinde, sahnenin tepesine denk gelen yerde, belki de çatıya açılan bir delik var, kuliste üzerimize karlar yağıyor, omuzumuz kar tutuyor. Sonradan Arto oraya güzel bir sahne yaptı. Eh kalorifer de yapıldı... Ama çok sonra. İlişkimiz sürünce orada başka oyunlar da yapıldı -ki anlatılacaklar- Provalar esnasında sandalye kırıp salondaki sobada yaktığımızı bilirim.

Aramyan ise şartları daha iyi olan bir dernekti. Ve bizi müthiş ağırlarlardı. Ama orası genelde bize iyi gelmez ve başımıza boyuna aksilikler gelirdi. Bu oyunu bir Pazar; matine-suare oynadık orada. Matine provası esnasında, yine bizim Yeramyan, zincirin kilit anahtarını kaybettiğini söyledi. Arto sinirlendi. Sonra ayakkabısının içinden çıktı. Arto sinirlendi. Bizimkiler de hırslarından zincirini öyle sıkı bağladılar ki sahnede bir türlü sökemez oldu. Arto sinirlendi. Üstelik bir de nereden esmişse o gün mavi don giymişti. Arto sinirlendi.

Bu sinirlenmeler öyle patlama halinde oluyorlar ki herkes çok geriliyor. Ve bu gerginliğin sonucu olacak, sevgili Beco'nun hepimize ama özellikle bana ecel teri döktürdüğü unutulmaz olay yaşanıyor. Oyunda herkes gibi benim de birkaç rolüm var. Biri de 'Banka Müdürü' ya da "Hapşırık" diye anılan bölümdeki Maria Petrovna Sçukina adlı yaşlı, gudubet, gariban ama edepsiz bir kadın rolü.

Bercuhi Berberyan

Beco Müdür Kistunov'u oynuyor. Karni (Benliyan) yardımcısı İvan İvanoviç'i, Hampar (Boyacı) bir gün önce müdürün ensesine hapşırdığı için özür dilemeye gelen yaşlı adamı, Vahan (Sarıoğlu) vaktinde annesine yaptığı bir iyiliğe karşılık teşekkür amacıyla ona antika ama müstehcen bir heykel hediye eden genç adam Gleb Bobov'u.

Benim rolüm de; hastalanıp işe gidemeyen kocasının maaşından kesilen 24 ruble 50 kopeki –nedense- ondan istemeye giden o gariban kadın. Bir banka müdürünün masasında duramayacak kadar müstehcen olan heykeli getiren, aslında çift olduğunu ve tekini bulduğu için esef duyduğunu söyleyen Vahan'dan sonra giriyorum ve uzun uzun tartışıyoruz.

Onlar paramı vermeden beni savmak istiyorlar, ben almadan gitmemeye kararlıyım. Tartışmanın bir yerinde, kendime acındırmak için ne kadar yoksul, güzelliklerden ve sanattan uzak yaşadığımı söyleyince, müdür o heykeli bana verip hem ondan hem benden kurtulmak istiyor. Ben heykeli alıyorum ama paramı da almadan çıkmıyorum. Ben çıkınca Vahan "Eşini buldum. Yaşlı bir kadının –ki o ben oluyorum- elinde gördüm ve satın aldım" diyerek, aynı heykeli yeniden getiriyor ve oyun o sahneyle bitiyor.

O gün nasıl olduysa oldu, Beco birden, daha bana parayı da heykeli de vermeden birkaç sayfa atlayarak, sahneyi finale bağlayacak repliğini söyleyiverdi. "Azizim İvan İvanoviç, ne olacak bu işin sonu?" daha pek farkında değiliz. Karni otomatik olarak "Ya sizin bir yerinize inecek ya da ben bu kadını pencereden aşağı atacağım." deyince ben de otomatik olarak ayağa fırlayıp "Nee? Sen ne demek istiyorsun?" diye başlayan o repliğin cevabını veriyorum ama öyle bir söz ki o, sonrasında çıkıp gitmeliyim artık.

Bir tuhaflık hissediyorum... Ne olabilir? Ay Beco atlamış olabilir. Bir şeyler yapmalıyım... Ne yapabilirim? Birkaç sayfa geri gidebilirim. Ama tam olarak kaç sayfa? İnsan hemen hatırlamıyor. Oturuyorum yerime. Biraz geriden alıp duruma uygun bir iki laf ediyorum. Yine sırasıyla otomatik cevaplar geliyor. Daha para da yok heykel de. Beco yine "Azizim İvan İvanoviç ne olacak bu işin sonu?" diyor.

Karni o anda uyanıyor. Bu lafı az önce de etmişti... Ne desin? Ne desin? Aynı cevabı veremez. Düşünüyor, paramın verilmemiş olduğunu fark ediyor ve "Verelim parasını gitsin" deyiveriyor. Beco hâlâ oralarda değil, rutin cevabını veriyor "Kaç paraydı istediğin?" Ben "24 ruble 50 kopek" diyorum... Çaresiz... Veriyorlar paramı. Gitmeliyim artık. Ama heykeli almadan nasıl giderim? Sonra Vahan ne olur? Oyun bitemez. Dönüp yine oturuyorum. Biraz daha geriden alıp, üç beş laf daha edip heykeli hatırlamasını umuyorum. Oturduğum yerde sırtımın ortasından akan ter, popomdan aşağı süzülüyor. Derken Beco yine yani üçüncü kez "Ne olacak bu işin sonu?" demez mi? Ay inanılmaz! Karni şaşkın, artık uygun bir şey kıvıramıyor ve "Ben de bilmiyorum." deyiveriyor. Bana da "Git artık ne olur..." diye fısıldıyor. Sanıyor ki ben çıkarsam iş bitecek. Çıldıracağım. İkisi de heykeli vermeyi akıl edemiyorlar.

Ben ayaklanmışken yine geri dönüp yerime oturuyorum. Yapılacak bir şey yok, uyar uymaz yazıyorum artık... Bir yandan hangi sözün Beco'ya heykeli hatırlatabileceğini düşünürken saçma sapan bir şeyler geveliyorum. Derken konuyu oraya bağlamayı umduğum ve tabii ki tekstte olmayan bir cümle söylüyorum "Siz, iki saygıdeğer beyefendi, deminden beri benim gibi zavallı fakir ve yaşlı bir kadınla dalga geçmeye utanmıyor musunuz?" diyorum. O zamana kadar içerden sahnede olup bitenin farkında olmayan Arto, o lafı duyunca yandan uzanıp bakıyor ve "Ne saçmalıyor bu karı yahu?" diyor, duyuyorum. Küfür edesim geliyor, edemiyorum.

Ve hatırlıyorum: "Sanat eseri!" Evet! Onu söylersem kesin Beco da hatırlayacak. Patlatıyorum: "Benim gibi hayatı boyunca bir güzellik, bir 'sanat eseri' bile görmeden yaşayan fakir bir kadın..." hem gözlerimle hem elimle ısrarla heykeli gösteriyorum "Böyle bir sanat eseriii..." Beco uyanıyor. Nicedir anlamsız bakan gözleri parlıyor. "Beğendiniz mi bu heykeli?" Yırtınıyorum "Evet, eveeet!" Ay öleceğim. "Alın sizin olsun." Oh! Nihayet! Kaptığım gibi çıkıyorum.

Bu bilmem kaçıncı kapıya yönelişimde, burnunun ucundan şıpır şıpır ter damlayan Karni fısıldıyor: "Bu sefer git artık Bercuk ne olur..." Hışımla dönüp "Ananın a...ı" diye tıslıyorum. Çıkarken orkestra elemanı olarak Ruşan'la sürekli bir kenarda oturmakta olan Hraç'la göz göze geliyoruz. Parmağını dudaklarına götürerek çaktırmadan bana bir öpücük yolluyor. Bir tek o farkında nasıl ecel teri döktüğümün. İçeri girip yere yığılıyorum. Off! Yazarken yoruldum yahu! Böyleydi işte canım Becom.

Zamanla alıştık onun bu hallerine. Eğer karşısında oynayan Boğos veya bensem, durumu idare ederdik ama acemi birine denk gelirse vay haline... Şok ederdi insanı şok. İlk yıllardan sonra biz Boğos'la yüzüne baktığımızda anlardık, boşalıverdiğini. Gözlerinde birden, çizgi filmlerde sıkça gördüğümüz anlamsız helezonlar oluşurdu adeta. Öyle ki birlikte oynadığımız sahnelerde onun repliklerini de ezberlerdik çaresiz... Ama öyle imkânsız komiklikler oluşurdu ki, sonradan çok gülsek de esnasında perişan olduğumuz... Sanırım her oyunda birkaç tane vardır. Eh anlatacağım tabii sırasıyla. En komiği de kendisinin olanı biteni asla fark etmemesiydi. Her seferinde "Ne oldu yahu?" diye sorardı... Öyle özlüyoruz ki...

Bu oyunda bir de Ayda'yla Boğos'un birlikte kısa bir şarkı söyledikleri bir sahne vardı. Kâbusum. İkisi de kulaksız. Boğos'un şarkı türkü ilişkisinden bahsetmiştim en başta. Yanında birisi doğrusunu söylerse uyabilirdi. Ama Ayda da aynı durumda olunca kademsizliğinden, birlikte inanılmaz bir kakofoni oluşturuyorlardı. Tabii Arto, o pek bayıldığım Masha rolünü bana verseydi böyle bir kâbus yaşanmazdı. Boğoscum yanında ben olunca güzel güzel söylerdi şarkısını. Ama o kafasına koymuştu bir kere Ayda'yı onore etmeyi.

Ayrıca onun umurunda mıydı ki zaten... Nasılsa her türlü imkânsızlığa çare bulan, her zorluğun yükünü çekmeye hazır benim gibi bir jokeri vardı elinde. "Şuna bir çare bul!" dedi miydi, çareyi bulunmuş sayardı. Bunun da çaresi, şarkıyı benim başlatmamdı. O zamanlar öyle play back imkânları yok. Olsaydı zaten o 'back'i kafadan bana söyletirdi, olur biterdi.

Şarkının sözleri şöyle bir şey: "İedu iedu iedu (tekrar) - kalakolçik din din du - iedu iedu iedu..." Ne demekse... Bir iki kere tekrarlanıyor. Sahne de şöyle bir şey: Boğos o oyunda, anlatıcı rolünde. Genel konu ve gelecek olan sahnenin konusuyla ilgili bilgiler veriyor. O sahnede, çadırın ortadaki girişinin sağından Ayda, solundan Boğos, şar-

kıyı söyleyerek giriyorlar, sahnenin ortasına doğru kol kola yürüyorlar. Sonra Boğos "Kadın!" diyerek onu önde bırakıp çekiliyor.

Ben kapının, Ayda'nın girdiği tarafında, eğilerek saklanıyorum. Onlar sahneye adım attıkları anda Ayda sadece ağzını sallarken, ben içeriden "İedu iedu..." diye başlıyorum. Sonra Boğos kaptırıp devam ediyor, öyle olunca Ayda da ona kolayca katılıyor. Durumun komikliğine mi güleyim, eziyetime mi yanayım?

Bir sahnede de Vahan'la Yeranuhi (Çopuryan) parkta oturup sohbet eden iki sevgiliyi oynuyorlardı. "Yapraklardan düşen yağmur damlaları" gibi bir cümle için özel bir düzenek yapılmıştı. Ucuna enjektör bağlı, suyla dolu ince uzun bir hortumla tepeden aşağıya birkaç damla düşüyordu ki onlar da buna uygun bir iki laf etsinler. Bu görev Şahan'ındı ve hiçbir gün su tam istenen yere damlamadı. Bezciyan'daki son oyunda hortumun içine hava mı kaçmış ne, hiç damlamadı. Sen Şahan, üşenme çık tepeye, bir bardak suyu şar diye dök. Zavallılar neye uğradıklarını şaşırıp öyle bir sıçradılar ki yerlerinden, salon gülmekten kırıldı. Eh tabii bu ciddi bir zılgıt yeme sebebiydi. Çıkan büyük kavgaya şimdi gülüyoruz.

Bu oyunda kullanılan, sirk çağrıştıran müzikler yıllarca takıldı ıslıklarımıza. Çocukluk bize geldiklerinde dizilirlerdi karşı kaldırıma, hep bir ağızdan öttürürlerdi popüler parçalardan birini, açardım kapıyı hemen. Hele Şahan'la çok uzun yıllar kullandık bu ıslıkları... Ya, işte böyle şeyler.

NALINLAR (1986)

Yer: Kumkapı'daki Bezciyan Okulundan Yetişenler Derneği. Ekip: Tümüyle Bezciyanlı çocuklar. Biz *İnsan Denen Garip Hayvan*'ı orada oynayınca, provaydı, oyundu, gidip gele gele, doğal olarak bir ilişki oluştu. Ve tiyatro heveslisi bir dolu genç sardı Arto'nun etrafını. Sanırım bizim oyun daha sürmekteyken onlar için de başka bir oyunun provaları başladı. Necati Cumalı'nın *Nalınlar*'ı. Toplumun aksak yönlerini göstermeyi amaçlayan ve bir kız kaçırma olayı çevresinde gelişen bir töre komedisi.

Arto sahneyi çiçekli basma mavi bir fon perdesiyle kaplayarak çok ilginç ve çok sempatik bir dekorla sahneledi bu oyunu. Çok güzel oldu. O sıralar pek sesi soluğu çıkmayan bir dernek olan Bezciyan'a akın akın seyirci geldi meraktan. Civar Ermenileri böyle şeylere alışık olmadıklarından, yazlık sinemaya ya da eski usül cambazhaneye

Bezciyan Ekibi

gider gibi geliyorlardı. Mahallenin bütün çocukları başlarında ya bir büyükanne ya da bir büyükbabayla ellerinde gazozlar, kolalar, leblebiler, çekirdeklerle yayılıyorlardı dört bir yana, çocuk bahçesi gibi.

Ben yine polis gibi kapıda dikiliyorum. Salonda asayişi sağlıyorum. Torba torba şişe topluyorum. Çıkan yer kavgalarını yatıştırıyorum. O kadar bilgisiz ve deneyimsizler ki bir gece Marmara Gazetesi'nin sahibi ve genel yayın yönetmeni Rober Haddeciyan geliyor. Hem de ısrarsız, kendi arzusuyla, hem Arto'nun dostu hem gazeteci olarak, yıllardır sesi soluğu çıkmayan Bezciyan Derneği'nde yapılan işi merak ettiğinden.

Bir çocuk yanıma gelip diyor ki "Kuyrig (abla) aşağıda bir adam var, elinde bileti falan yok ille de 'Ben Rober Haddeciyan'ım, girerim' diyor. Ne yapayım?" Aman Allah'ım! "Oğlum al içeri tabii, deli misin sen? Onun kim olduğunu bilmiyor musun?" Cevap: "Yooo..." Gidip karşılıyoruz tabii hemen. En öne oturtuyoruz. Ama kavga çıkıyor. Çocuklarının en önde oturmasını isteyen bir aile "Kim olursa olsun, bana ne!" deyip yerini vermek istemiyor. Sandalye ekleyip idare ediyoruz. Ama Bezciyan Derneği tiyatro konusunda adını duyuruyor.

O oyundan hayatımıza Anna Turay, Ani Yıldız, Kevork Yıldız, Raffi Emeksiz, (rahmetli) İkna Durmaz, (rahmetli) Vartan Erkol, Minas Oflaz sonrasında sırasıyla anılacak niceleri katılıyor. Hâlâ sürmekte olan, sıcak, sevgiye dayalı sarsılmaz dostluklar kuruluyor.

--

(5 Kasım 2010... Bugün neredeyse hepimizin tiyatroya başlamasına neden olan sevgili Misak Toros'u kaybettik. Acımız çok büyük.)

--

Arto, amatör tiyatroya emek verdiği yıllar boyu hep dernekler arası dostça ilişkiler kurulabilmesi için uğraştı. Derneklerin sadece yarışmalar düzenlemek için el birliği yapmalarına karşıydı. Ben de karşıyım. O yüzden de sahnelediği oyunları turneye çıkar gibi, birkaç derneğe götürmeye ve ekibinde farklı derneklerden oyuncular bulundurmaya çalışırdı. Ben de çalışırım. Ama genelde el birliğine pek yanaşmaz derneklerimiz. İzleyicileri bile farklıdır. Köprüler ayırır sanki. Ancak çok sansasyon yaratacak bir oyun olmalı ki her yöreden seyirci çeksin.

O yıl, Bezciyan'da sahnelenen *Nalınlar* oyununu, bu yakadaki meraklıların ayağına getirdi. Kendisi de Mıhitaryan mezunu olduğundan, o dernekte epey sözü geçerdi. (Şimdikiler Arto'nun adını bile bilmez) Bezciyanlı gençler oyunlarını birkaç kez de Pangaltı Lisesi'nden Yetişenler (Mıhitaryan) Derneği'nde oynadılar.

Bu sayede birkaç yıl sürecek bir oyuncu kaynaşması oldu ve bitmesi mümkün olmayan dostluklar kuruldu. Güzel oldu.

KIRKINCI YIL GÖSTERİSİ (1986)

1946'da kurulan Pangaltı Lisesi'nden (Mıhitaryan) Yetişenler Derneği'nin 40. kuruluş yıldönümü. Arto her köşesinde emeği bulunan ve derin bir sevgiyle bağlı olduğu derneğin bu önemli yılı için bir oyun yazdı. Bu oyunda rol alanların çoğu Bezciyanlıydı. El birliği ve uyumun ne demek olduğunu hâlâ kavrayamamış olan cemaat bunun ne kadar önemli bir hareket olduğunu tabii ki anlamadı. Ama önemliydi. Başka bir derneğe bağlı gençler, başka bir derneğin kuruluş yıldönümü kutlamasında canla başla çalıştılar.

Cemaat bunun önemini hâlâ kavramış değil. Bu olaydan on yıl sonra yani dernek 50. kuruluş yılını kutlarken, kardeşim Boğos Çalgıcıoğlu, ki birçoğumuz gibi o okulun mezunu olmadığı halde yıllarca sahnesinde ter dökmüştür, 50. yıl kutlamasında da yer almayı arzu etti. Kabul etmediler, "Sen Mıhitaryanlı değilsin." dediler. 40. yılında her dernekten gencin canla başla çalıştığını unuttular. Ama ben unutmam. Yazar, tarihe emanet ederim böyle.

Allah'tan Misak, henüz hayatta olan Arto'nun Mgoyi Badmutyuni (Mgo'nun Hikayesi) oyununu seçti ve Arto felçli haliyle, merdivenleri zor çıkarak gidip izledi oyununu. Eh ağladı tabii... O gece son bir Aztek keyfi yaşamışlardı birlikte, fotoğrafı var. Tamam, kestim. 40. yıl oyununa dönüyorum.

O sahnede oynanan birçok oyundan kesitler sunan ve kırk yıllık bir tiyatro geçmişini gözler önüne seren, oldukça kalabalık kadrolu, keyifli bir oyundu bu. Hepimiz severek oynadık. Ve ne anılar biriktirdik...

Derneğin tiyatro geçmişi, Arto'nun yarattığı ve çoktan ölmüş olup da sırf bu oyun için öbür dünyadan geldikleri varsayılan iki düşsel oyuncu; Torkom Düzyan (Boğos Çalgıcıoğlu) ve Vırtanes Şişigyan (Berç Noradunkyan) tarafından anlatılıyordu. Karşılıklı uzun diyaloglar öyle komik, kimi zaman da öyle duygusaldı ki izleyici hiç sıkılmadı. Beco'nun karakteristik Ermeni şivesi bu rol için idealdi.

Birçok oyunun dekor artıklarıymış gibi sahnenin muhtelif yerlerinde duran dekor parçaları, yeri geldiğinde kullanılıyor, anlatılmakta olan oyunlardan bazı sahneler oynanıyordu. 12 Eylül'ün dernek etkinlikleri vs. yasaklarının henüz kalktığı dönemde olduğundan, tekrarlanan kimi oyunların Ermenice olmasının, bir de ekstra bir sorun

yaratması ihtimalinden nasıl endişe duyduğumuzu ve oynama izni gelene kadar nasıl yüreğimizin tükendiğini hiç unutamam.

Derneklerde oynanan oyunların tekstleri emniyete gönderilirdi. Ermenice olanlar çevrilirdi. Üstelik o yıllarda nedense bu başvuruların, oyunun başlamasına onbeş gün kala yapılması kuralı vardı. Daha erken olmazdı. Yani sen provalarını yapar, dekorunu kostümünü hazırlar, oyunu bitirirdin. Her şey hazırken heyecanla onay beklerdin. Ve o onay da ille son dakikada gelirdi. Allah'tan artık öyle değil. Bu oyun 12 Eylül'ün dernek etkinlikleri yasağı sonrası, bir de üstelik bize artı bir endişe yaratan yer yer Ermenice olan ilk oyunumuzdu. O yüzden daha da heyecanlıydık. Ve onayı tam gala günü geldi. O derece son andaydı ki seyirci içeri bile girmişti. Hep bir ağızdan çığlık attık. Millet korktu.

Torkom ve Vırtanes'le birlikte, bir de Stepan Efendi (Hraç Hallaçoğlu) gelmişti öbür dünyadan. Oyunu o başlatırdı. Ustaca oyuna katılmış bir tiplemeydi zira sahne amiri gibiydi varlığı. Gelir ışık ayarlaması yapar, sahnenin sol yanında antika bir mobilyanın üzerinde duran, sevgili dostum Dr. Barkev Balımyan'ın koleksiyonundan ödünç alınmış antika gramofonu çalıştırır ve Arto'nun pek sevdiği nostaljik bir peşrevle oyunu başlatırdı.

O da diğer ikisi de fesli ve redingotlu ve İstanbulinliydiler. Dünyanın parasıyla kiralanırdı onlar. Bir redingot da oyunun son bölümü olan Kamelyalı Kadın'ın son sahnesinde bir tek cümleyle sahneye çıkan Arto için kiralardık. O zamanın parasıyla 250 bin liraydı her birinin günlüğü. En başta demiştim ya... Arto her zaman çok para harcardı oyunlarına. Bu ekstra masraflar de genelde cepten olurdu tabii.

Ciddi bir kostüm çalışması yapılmıştı bu oyunda. Bizim tüm oyunlarımız öyleydi ya... Bu benim ilk zorlu işimdi. Kız kardeş dostum Beti, yani Beatris Agopyan -ki Çehov oyununda tanışmıştık ve hiç ayrılmadık- çok el verdi bana kostüm çalışmasında. Programa adı yazıldığı için de çok duygulandı. Hakkıydı.

Doğrusu daha birçok oyunun kostüm ve aksesuar çalışmasında yardımı olmuştur onun bana. Kafamız da zevklerimiz de uyduğundan çok iyi işler çıkarırdık valla. Birlikte kumaş ve bilumum aksesuar alışverişlerine çıkardık, her biri ayrı bir macera.

Benim ufak tefekliğime karşın, oldukça iri yapılı bir hatundur sevgili Beti. Çanta gibi asılırdım koluna; Kapalıçarşı, Mahmutpaşa, Tahtakale, Osmanbey'in, Nişantaşı'nın arka sokaklarındaki toptancılar... Diyar diyar gezerdik günlerce. Gerekli tüm kumaşlar toparlanıp, dikim aşamasına gelene kadar. Tabii uydurukçuluk hiç bize göre olmadığından, mümkün olduğu kadar kaliteli kumaşlar bulmak ve bunları ucuza mal etmekti en büyük amaç.

Dükkâncılara dil dökmek gibi, kendimize acındırmak ya da tam tersi yaptığımız işi abartmak gibi, daha sonra bir top alacağımızı vaat ederek, bize gerekli olan bir iki

Berç Noradunkyan, Boğos Çalgıcıoğlu

metreyi eşantiyon olarak koparmak gibi bilumum taktikler uygulardık bu alışverişlerde. Bu oyunda bizi en çok zorlayan, kısa kısa sahneler oynanan oyunlardan farklı olarak, birinci perdenin son bölümünde özet halinde ama baştan sona oynanan Romeo Juliet'in kostümleriydi. Pahalı görünüşlü tuvaletler, pelerinler, taytlar, başlıklar, takılar... Ve de kılıçtı, kemerdi, hançerdi bir dolu aksesuar...

Nişantaşı'nın ara sokaklarından birindeki bir toptancıyı, kimsesiz çocuklar yararına bir oyun sahnelediğimizi söyleyerek iyice tavladık. Oldukça kaliteli olan neredeyse tüm tuvalet kumaşlarını toptan fiyatına temin ettik. Tam kapıdan çıkarken aklımıza geldi. Rahip'e, Juliet'i geçici bir ölüm haline sokacak zehri getiren eczacının (Arek'in ikinci ve son sözsüz rolü) tebdili kıyafet pelerini için kaba görünüşlü bir kumaş daha lazımdı.

Şimdi bunu adama nasıl anlatacağız? Beti dedi ki: "Bize bir de fakir adam pelerini için kumaş lazım." Adam anında tam istediğimiz gibi bir kumaş çıkardı ve "Çocuk mu giyecek bunu?" diye sordu. Beti de "Hayır" dedi "yetişkin biri giyecek, yani bizim gibi." Adam güldü "Aman hanımefendi, neler söylüyorsunuz? Bizim gibi derken kendinizi mi kastediyorsunuz, -beni göstererek- bu Hanımı mı? İkinizin arasında en az üç metrelik fark var." Gül, gül... Öldük gülmekten... Yıllar geçti hâlâ hatırladıkça güleriz bu olayı. Ay ne çok anı var bu oyundan...

Bir terzi bulmuştuk. Adı Ayda. Soyadını unuttum. İyi dikiyor. Ama garip bir namus anlayışı var. "Ben erkeklere prova yapmam" diyor. Ee? Ne yapacağız? Bir dolu erkek

kostümü var. Şimdi olsa "Sen dik, ben yaparım provaları." derdim. O yıldan bu yıla neler öğrendim...

Başka bir garip hatun bulduk. Mualla. Rahmetli oldu sanırım. Erkeklerin kostümünü o dikecek. Kurtuluş'taki bir pasajın içinde delik kadar bir yeri var. O delikte mahallenin bütün kedileriyle alt alta üst üste dikiş dikiyor. Bir giderdik ki kumaşlarımızın üstünde üç kedi oturuyor, yerde ikisi ipliklerimizle oynuyor ve de ortalık kedi çişi kokuyor.

Kostümlerimizin üstüne işemediklerine şükrederek, o daracık yerde yedi sekiz kişiye, sıkıştıkça rastgele dükkânların ya da komşu evlerin tuvaletlerine girmek zorunda kaldığımız, saatlerce süren provalar yaptırarak, tam Nasreddin Hoca'nın Ay'ı gökyüzüne çıkartmaya çalışması gibi unutulmaz bir süreç yaşadık.

Bu arada, o Ayda adlı terzinin diktiği kadın tuvaletlerini evire çevire, orasını burasını değiştire değiştire, yıllarca neredeyse her oyunda kelimenin tam anlamıyla tepe tepe kullandık. Hâlâ yeri geldikçe kullanırız hatta başka ekiplere ödünç veririz.

O yıllarda Mıhitaryan Derneği'nin Allahlık bir "varbet"i (müstahdem) vardı, galiba o da öldü. Öyle tembel ve pisti ki sahnenin altında bulunan kulisi fareler basmıştı. Onun, iğrenç bir bezi çay bardaklarını yıkadığı leğene sokup da rafları silmeye kalktığını görünce temizlik işini ben üstlenmiştim.

Her oyundan önce her tarafı dezenfektan ilaçlarla silerdim. Tabii fare boklarını süpürdükten sonra. Yerlerden, dolaplardan, raflardan, çekmecelerden, kutuların içinden, her yerden, her yerden faraş dolusu fare pisliği toplardım. Her oyundan sonra bütün aksesuarlarımızı takılarımızı ve makyaj malzemelerimizi naylon torbalara koyar ağızlarını sıkı sıkı bağlardım. Yine de keyifliydi.

Ekip kalabalık, oyun detaylı, seyirci de bizim seyirci olunca ilginç olaylar yaşanır. Kısa bölümlerle hatırlatma şeklinde sahnelenen geçmiş oyunlardan biri de *On Küçük Zenci*'ydi. Olaya biraz heyecan katmak ve oyunun nasıl da bol cinayetli olduğunu vurgulamak için; ışık azalır, esrarengiz bir müzik başlar, Boğos birden cebinden çıkardığı silahı seyirciye doğru patlatır, o yetmez gibi arkasından sırtına bir bıçak saplı biri yere yığılır ve de konuya girilirdi.

Bir gün Boğos, en ön sırada oturan ve sürekli elindeki oyuncak tabancayla oynayan bir çocuğa sözde ders vermek için silahı ona doğru patlatır patlatmaz, çocuk da oyuncak tabancasıyla "Dşiya dşiya dşiya.." diyerek sahneye fırlamaz mı... Nasıl? Komik değil mi? Ha ha... Onu bir de sahnedekine sorun siz.

Kırk yıl içinde o dernekte oynanan oyunlardan bazıları anlatıldı, bazılarından da ilginç bölümler seçilerek sahnelendi dedim ya... Ben, *İnsan Denen Garip Hayvan* oyunundaki "Diş Ağrısı" bölümünden bir sahnede, Ermenice olarak Rober Haddeciyan'ın

Gyanki mı Yerek Giragineri (Bir Hayatın Üç Pazarı) adlı oyunundan seçilen bir bölümde ve eski tiyatroları hatırlatmak adına, berbat bir Ermeni şivesiyle Türkçe olarak Alaxandre Dumas'nın *Kamelyalı Kadın* oyunundan seçilen son bölümde oynuyorum.

Gyanki mı Yerek Giragineri oyununda kocam rolündeki Vartan Erkol nasıl ter dökmüştü ama bana sarılmak için. Vartan genç daha... Abla konumundaki yönetmenin karısına, karısıymış gibi sarılacak. Kolay mı? Ama yönetmen anlamaz. "Adam gibi sarılsana ulan şu karıya!" diye bağırır, oğlan büsbütün şaşırır... Gülüyoruz şimdi, hele daha sonra defalarca benzeri olaylar yaşadıktan sonra...

Bir şaşırtıcı olay da Anna Turay'dı. *Nalınlar* oyununda iyi bir performans sergileyen Anna burada hem *Paralı Artin*'deki genç kızı hem de Juliet'i oynuyor. Bu oyunda mavi boncuk sahibi gözde Anna. Romeo'yu da Vahan oynuyor. Provalar süresince, soğuk, mesafeli adeta ruhsuz olan Anna'yı bir türlü yumuşatmak mümkün olmamıştı. Gel gör ki oyunda, bir sevdalı, bir duygulu Juliet oldu ki, karşısında çuval oldu garibim Vahan. Zaten ondan sonra da tövbekâr oldu ve bir daha sahneye çıkmadı. Kötü oldu diyemeyeceğim çünkü çok becerikli, sorumluluk sahibi ve gözü kapalı sırt dayanacak bir teknik eleman oldu... Ki hiç onsuz olamadım. Hep bel kemiği oldu tüm oyunlarımızın.

Doğrusu, o kadar çok anı var ki bu oyundan hangi birini yazacağımı bilemiyorum. Aslında, Beco tek başına bir fenomen. Boğos'la karşılıklı uzun diyaloglarda, oradan oraya atlaması alıştığımız bir şeydi ama bir keresinde üç sayfa geriye gitmesi unutulacak gibi değil. Replik, hatta sayfa atlamak genelde olan bir şeydir ve yapılacak pek bir şey yoktur. Çaresiz, geçer gidersin. Ama geriye gitmek?

Önce farkına varmıyor Boğos. Kaptırmış gidiyor tabii... Öyle olur. Bir süre sonra bakıyor ki az önce söylenen şeyleri tekrarlıyorlar. Böyle devam ederlerse daha da tekrarlayacaklar. Üç beş replik değil çünkü, tam üç sayfa, seyirci uyanacak. Boğos kaş göz ediyor, bir iki cümleyle hatırlatmaya çalışıyor... I-ıh... Beco'da tık yok. Hiç oralı değil. Bakmıyor bile. Otomatiğe takılmış makineli tüfek gibi adeta.

Sonunda Boğoscum çaresiz, duruyor, onu da durduruyor ve "Vırtanesciğim ne yapıyorsun sen? Heyecanlandın galiba, teksti meksti bıraktın" diyor. Beco'da hâlâ tepki yok. Şaşkın bile değil. Boş bakıyor. Sonra koluna giriyor ve başlıyorlar sahnede volta atmaya, hatta aşağı inip seyircilerin arasında dolaşıyorlar... "Bak, sen burada şunu şunu söyleyecektin de ben de şunu şunu söylemeyecek miydim?" deyince Beco'nun gözleri parlıyor ve oyun devam ediyor.

Allahtan tekst buna müsaitti. Arto bu bölümdeki diyalogların çok uzun olduğunu düşünüp, böyle bir ihtimale karşılık, bir yerlere "E Torkom tekst böyledir be birader..." gibi bir replik koymuştu da Boğos'un bu durum kurtarma harekâtı hiç de abes kaçmadı.

Gelelim sevgili Beco'nun beni düşürdüğü unutulmaz durumlara... Torkom ve Virtanes tipleri, ara sıra derneğinkilerle birlikte kendi eski günlerini de yâd ederken, Virtanes'in vaktinde Armand Duval oynadığı hatırlanıyor. Ve de sözde o anda *Kamelyalı Kadın*'dan seçilen bölümde onun oynaması kararlaştırılıyor.

Margueritte Gautier kim? Ben. Sahnede tamamen seyirciye dönük bir rekamiye var. Üzerine uzanmışım. Hastayım. Veremliyim. Öksüre tıksıra konuşuyorum. Az sonra öleceğim. Önce babasının gönderdiği af dileyen mektubu okuyorum hıçkırarak sonra da elinde kamelyalarla pişmanlık içinde beni görmeye gelen sevgilimin kollarında mutlu ölüyorum. Yardımcı Nanin rolünde Ani (Yıldız) var, borç istemeye gelen arkadaş Prudans rolünde Ayda (Eren-Tarakçı) var. Boğos doktor, Arto da eski dost Gaston.

Beco'nun girişinden öncesini anlatıp uzatmayacağım. Ama bir keresinde, bir önceki sahnedeki siyah uzun eteğin üstünden aceleyle giydiğim beyaz gecelik ve sabahlığın altından eteği çıkarmaya vakit bulamadan fırlamıştım da ayakta durup mektubu okurken alttan etek görünecek diye içim titremişti. Neyse, asıl söylemek istediğim elinde bir buket sahte kamelyayla heyecan içinde kapıdan girip "Margıriiiit!" diyerek üzerime kapandığı andan başlıyor ki her seferinde sarılır ve bir türlü ayrılamazdık. Çünkü ne kadar da dikkat etsek ille ceketinin kolundaki düğme, sırtımdaki şalın saçaklarına takılır ve çıkmazdı.

O, sırtı seyirciye dönük olduğundan, fısır fısır "Hassiktiir yine takıldık... Bercuuuk çıkar şunu ka gözünü seveyim!" der bekler, ben çaktırmadan düğmeyi kurtarmaya çalışırken yüzümde sakin ama ıstıraplı bir ifadeyle öksürür dururdum. Bir keresinde sinirimden öyle bir çekmişim ki düğme koptu gitti ve pıtır pıtır yuvarlanarak sahneden aşağı düştü.

Her neyse... Pek acıklı olan bu sahnede, kavuşmanın mutluluğuyla, az sonra gelecek ölümün kaçınılmazlığını vurgulayan, birbirine benzer diyaloglar var. Aralarda da kesik veremli öksürükleri... İlk oyundan son oyuna kadar, asla ve asla Beco bu sahnedeki repliklerin sırasını öğrenemedi. Sırtı dönük olduğu için seyirci hiçbir şey fark etmez, ben bir çift helezon halini almış olan gözlerine bakar bakmaz, başıma geleni anlar ve soğuk terler dökmeye başlardım.

İlk bir iki oyundan sonra fark ettim ki eğer ben ondan gelecek doğru repliği beklemeden, kendi repliklerimi bildiğim sırayla söylersem bir yerden sonra yakalıyor. Sonuçta söylenenler birbirine benzer şeyler. Ama bir gün ben durumu nasıl kurtaracağım diye kıvranırken, pat diye öyle bir laf etti ki artık bitap yığılıp ölmekten başka çarem kalmadı. "Eh ne yapalım" diye düşündüm bu gün de çabucak bitiverecek bu sahne.

Ve "Artık iktidarım kalmamıştır..." diye son bir söz geveleyip yastığa yığıldım ve öldüm. Oysa daha ben ölmeden eski dostum Gaston rolündeki Arto içeri giriyordu ve

ben de "İşte Gaston da geldi... Bana çok iyi davrandı o." diyordum, sonra karşılıklı birkaç şey daha söylüyor, sonra ölüyordum ki Arto da 250 bin liralık kostüme mal olan tek repliğini söylesin "Uyudu... Sizi o kadar sever idi ki..." Ki Beco da "Aah ah öldüüü!" filan deyip ağlasın.

Bercuhi Berberyan, Berç Noradunkyan

Neyse... ben çaresiz düşüp ölünce Arto da geç kaldığını sanarak belki, ya da durumu kurtaracak bir şeyler yapabilir mi belki diye, dalıverdi içeri. Ben yatmışım görmüyorum ama hissediyorum. Derken, Becocum birden bire sanki hiçbir şey olmamış gibi sözlerine kaldığı yerden devam etmez mi? Amanın! Ben de ölmüşüm az önce... Mecburen yeniden dirilip açtım gözlerimi ve başladım ahlaya oflaya bir şeyler gevelemeye.

Arto da yattığım kanepenin arkasında durduğu için, onu görmediğimi düşünerek tükenip durmuş meğer... Ya nicedir orada boş boş dikilip durduğu halde ben yeri geldiğinde "İşte... Gaston da geldi." dersem diye. Oysa ben farkındayım ve yeri geldiğinde de gayet anlamsızca "Zaten Gaston da gelmiş idi..." demek zorunda kalıyorum. İçimden "Kusura bakma beklettim, bir türlü ölemedim de." demek geçiyor. Ve asla neler olup bittiğinin farkında olmayan Beco'nun uygun gördüğü yerde yeniden ölüyorum.

Işık sönüyor. Karanlıkta selam için hazır beklerken Beco eğilip kulağıma "Bercuk ne oldu ka?" deyince, elimde olmadan çıkıveriyor ağzımdan "Ananın a...ı oldu!" sözleri. Ben Beco yüzünden bir kadının ağzına hiç yakışmayan bu küfürü iki kere ettim sahnede... biri Çehov'da Karni'ye biri burada kendisine.

**

Karşımızdaki apartmanda oturan bir adam vardı. Bu oyundan başlamak üzere kafayı bizim eve taktı. Doğrusu onu da tiyatro anılarıma katmazsam büyük haksızlık etmiş

40. Yıl Gösterisi Dernekler arası karışık ekip

olurum. Tanımazdım, hiç tanımadım. Zaten çoktan öldü. Her oyun öncesinde, her gece en önemli işi bizim evi gözlemekti. Hiç kızmazdık çünkü haklıydı. Garip şeyler dönüyordu bu evde. Perdeyi de kapatmazdık. Çünkü onun buharlaşan camı koluyla silerek daha iyi görmeye ve olanı biteni anlamaya çalışması bizi çok eğlendirirdi.

Düşünebiliyor musunuz? İkide bir büfemizin, masamızın üstünde garip şapkalar, taçlar, peruklar, çizmeler, patikler sıralanması yetmez gibi bir de; arada bir salonun ortasında zıp zıp zıplayan, sarılıp öpüşen, dans eden, şarkı söyleyen, kılıçla dövüşen, birbirlerine bıçak çeken, kanlı ceketler giyen ve sırası geldikçe anılacak daha bir dolu anlaşılmaz şeyler yapan insanlar olurdu.

Kimi zaman bilerek adamı şaşırtmaya da çalışırdık doğrusu... Mesela Karni'yle Vartan (Erkol) Romeo Juliet'teki Benvolio ile Tibalt'ın dövüş sahnelerini çalışırken, kılıçlarını nispet gibi karşıki eve doğru sallarlardı... Ne gülerdik.

Adam dayanamamış da altındaki eczaneye inip sormuş "Şu karşıki evde neler olup bittiğini biliyor musunuz?" diye... Bir gün eczanenin kalfası rahmetli Şaban Bey bana iğne yapmaya gelmişti de o söylediydi, etraftaki garip eşyalara bakıp bakıp... O bizim evi gözleyen adam Şaban'dan önce öldü.

GİRAGNORYA HAŞVEPAG (PAZAR GÜNÜ HESAPLAŞMASI)

Rober Haddeciyan'ın bu iki kişilik Ermenice oyununu, onun adına Pangaltı Lisesinden (Mıhitaryan) Derneği'nde düzenlenen 40. yıl jübilesi için bir tek kere oynadık. Şahan (Sarıoğlu) ve ben. Oldukça edebi bir dili olan zor bir oyundu. Bir karı kocanın sıradan bir Pazar sabahı, sıradan sözlerle başlayarak bir evlilik muhasebesine, bir hesaplaşmaya dönüşen konuşması anlatılıyor.

Arto'nun mizanseniyle; adam koltukta ayaklarını bir pufa uzatmış kitap okumaktadır. Kadın o pufun üstüne çıkmış camları silmektedir. "Şu toz bezini uzatır mısın?"la başlayan dialog "Sen beni aldatıyorsun!"a kadar vararak dallanıp budaklanıyor, alevleniyor... Sonra gitgide sönerek en baştaki tek düzeliğine ve sıradanlığına dönüyor.

İki sayfayı bulan tiratlarla dolu, birçok benzer sesli kelime oyunuyla bezeli, bu ezberlenmesi oldukça zor oyunu, bizim ekiple yaptığımız esas oyunun çalışmaları sürmek-

Şahan Sarıoğlu, Bercuhi Berberyan

teyken, özel olarak evde çalışıyorduk. Arto adeta Şahan'la beni esir almış gibiydi.

Yemek masasını, koltukları kenara çekerek, dik arkalıklı sandalyeleri dizerek salonun ortasında kafes gibi bir alan oluşturmuştu. Dekoru da öyle yapacaktı. Evliliğin, insanı içine hapseden ve gitgide daralarak sıkıştıran ağır baskısını vurgulamak istiyordu.

Mizansenler de ona göreydi. Hareketler, adeta kıpırdayacak yer yokmuş gibi, sürtünerek, eğilerek, bükülerek ve de gayet ince bir hesapla ezberlenerek yapılıyordu. Zorlandık. Ama o esnada heyecandan ter döktüğümüz her bir an, sonradan düşündükçe çok güldürür bizi.

Bir kere, karşıki komşunun şaşkın hali gülünmeyecek gibi değil. Şöyle bir canlandırın gözünüzde; salonun ortasında bir kadın yüksek bir yere çıkmış, elindeki bezle havaları siliyor. Sonra inip, adamın uzatmış olduğu bacaklarını ata biner gibi bacaklarının arasına alarak bağırıp çağırıyor. Karşılarında da başka bir adam bir elinde içki kadehi, öbür elinde tabanca. Sanki silah tehtidiyle onları yakışıksız bir şeyler yapmaya zorlarmış gibi. Pek meraklıydı Arto elinde silahla oturmaya... Bi dolu garip oyun aksesuarının yanı sıra bolca da tabancamız tüfeğimiz vardı evde bir zamanlar.

Biz Şahan'la, hem Arto'nun sert ve ciddi tavrından siner, hem arada gözümüze takılan karşıki adamın, daha iyi görebilmek için heyecanla buğulanan camları koluyla

Arto Berberyan, Bercuhi Berberyan, Rober Haddeciyan, Şahan Sarıoğlu

silmesine için için gülerdik. Sonuçta her şekilde feci ter döktük. Bir komiklik de kedim Mşuş'tu. Şahan erkenden gelirdi ki Arto gelmeden ezber çalışalım. Replikler tartışmaya dönüp sesimiz yükseldikçe Mşuş araya girer avaz avaz bağırırdı "Susun!" diye. Hiç hoşlanmazdı kavgadan.

Sonunda o bir tek oyun harika oldu. Makyajsız, soluk benizli, gri ağırlıklı giysilerle oynanan oyunun önemli bir parçası da ışıktı. Alçalan, yükselen, zaman zaman belli bölümleri dairesel olarak aydınlatan ve başlayıp bitme noktalarını belirleyen ışık. Ben ilk o oyunda başladım Arek'e güvenmeye. Işık demek Arek demekti. Arek demek güven demekti. Sonraki yıllarda bu hep böyle gitti. Artık yollar epey ayrılmış olsa da ben hep eminim; "Gel, sana ihtiyacım var." dersem o gelir.

Tabii ki o tek ve unutulmaz oyundan da hiçbir kayıt yok elimizde. Tıpkı suya yazılan bir yazı gibi o da geçti gitti.

ANUŞ-İG (1988)

O dönemde Arto aniden dans tiyatrosuna merak sardı. Özellikle *Anuş* pek ilgimizi çekiyor. Bana göre, eğer müzik eğitimi alsaydı bir müzikolog olabilecek yetideki dostumuz rahmetli Ara Hubeseryan'la da oldukça sıkı fıkıyız. Bir yerlerden *Anuş* plakları getirtiyoruz boyuna. Ve sabah akşam durmadan *Anuş* operasını dinliyoruz. O yıllarda daha bilgisayar, internet ilişkisinin esamesi olmadığı gibi CD lüksü bile başlamamış. Pikaplar ve teypler var. Şimdiki gibi donanımlı stüdyolarda kayıt falan yapma gibi imkânlarımız da yok. Bütün bir yaz Kınalı adadaki evimizin arka balkonunda kıytırık kırmızı müzik çalarımızla, *Anuş* operası çınladı durdu bahçelerde.

Her zaman şenlikli olan minik evimiz dolup dolup taşıyordu. Yorucuydu ama çok da keyifliydi. Hafta sonları ben mutfakta, kaç kişi olacakları belli olmayan bir güruhu nasıl doyuracağım diye çabalarken, bahçelerde bir müzik karmaşası olur, ilgisiz sesler birbirine karışırdı. Bir yanımızda rahmetli fotoğrafçı Jirayr'ın teypinden arabesk şarkılar, diğer yanımızda rahmetli Ahmet Bey'inkinden kaliteli bir klasik müzik, arka bahçede üst kat komşumuz Garo'nunkinde Grek, Latin 60'lı yılların şarkıları ve bizim balkonda *Anuş*; hepsi bir arada kaotik bir ahenkle göklere yükselirdi. Kimse kimseden rahatsız olmazdı.

Çok büyük bir projeydi düşlenen. Librettosunu Hovhannes Tumanyan'ın yazdığı, bestesini Armen Dikranyan'ın yaptığı ve özünde bir Anadolu efsanesi olan *Anuş*, film olarak da gösterilmiş, opera olarak da defalarca sahnelenmişti aslında. Ama bizimki farklı olacaktı. En azından epey fantastik olacaktı.

Yazar Tumanyan, masalsı bir düşle kendini, o yarattığı dünyada, kendi yarattığı, kaderlerini kendi çizdiği kahramanların arasında bulacaktı. Trajik sonlarını kendi hazırladığı kahramanları sevecek, yazdığı o mutsuz son için pişman olup üzülecek ama kaderlerini değiştiremeyecekti. Sanırım burada biraz Anuş'un konusundan bahsetmeliyim.

Dağların arasında ağasıyla, papazıyla, delisiyle, çobanıyla, çiftçisiyle mutlu bir köy vardır. Köyün en güzel kızı olan Anuş'la yakışıklı çoban Saro birbirlerine sevdalıdır. Bunu herkes bilmekte ve hoş görmektedir. Hatta köyün en kahraman delikanlısı olan Anuş'un abisi Mosi bile...

Anuş-ig ekibi

Şenlikli, mutlu bir köy hayatı sürüp gitmekteyken, günlerden bir gün, keyifli bir düğün eğlencesinde, Ağa'nın isteğiyle gençler güreş tutarlar. Sıkça yaptıkları bir şeydir bu. Eğlencedir. Ve de eski bir adete göre; yiğit olan delikanlı, yiğit bir dostunun sırtını başkalarının önünde yere getirmez.

Düğündeki eğlencede Saro ve Mosi, Ağa'nın emriyle, şakadan güreş tutarlarken, Saro birden Anuş'a hava atmak için, boş bulunduğu bir anda, şeytana uyup Mosi'nin sırtını yere çalıverir. İşte ne olursa ondan sonra olur. Onca yıllık dost yiğitler bir anda düşman olurlar. Mosi intikam almaya yemin eder. Saro dağlara kaçar. Mosi onu bulup vurur. Anuş da çıldırır ve sonunda kendini uçurumdan atarak öldürür. Yani *Romeo ile Juliet*'in Anadolucası...

Güzel bir eserdir *Anuş*. Öyküsü sıradan, müziği dünya opera standartlarına göre hafif sayılsa da o kadar sıcak ve bizdendir ki... İçindeki şarkılar ta benim çocukluğumdan beri sevilir ve okullarda bile öğretilir.

Bu iş için çok çalışıldı. Çok kişi emek verdi. Diana Kamparosyan ki hem bizim, hem cemaatin birçok etkinliğine el verir, canla başla çalışır... Sarkis Seropyan (O da rahmetli) Arto Semerciyan, Apraham Süslü ve tek tek hatırlayamadığım birçokları. Ve gerçekten de düşlendiği gibi büyük bir proje oldu. Yıllarca konuşuldu. Ne yazık, ondan da düzgün bir kaydımız yok. Uzaktan çekilmiş, boz bulanık bir kaset var elimizde. O kadar.

Oyuncu seçimi son derece titizlikle yapıldı. Rollerin oturması için yalnız iyi dansçı olmak yeterli değildi. Tip de uygun olmalıydı. Arto bu işe karar verdiğinde kafasındaki

Anuş belliydi zaten. Tamar olacaktı. Beyaz tenli, siyah saçlı, masum bakışlı, yuvarlak yüzlü... Tamar Diraduryan. Eski Marallı. Rahmetli Benon Kuzubaş'ın eski nişanlısı. Sonradan Şara'yla evlenip Toloyan oldu. Ne çok insan evlendirmiştir Anuş...

Bir ara, analar kızlarının koluna girip girip, prova yaptığımız Pangaltı Lisesinden (Mıhitaryan) Yetişenler Derneği'ne akın etmeye başlamışlardı. Salon, ilgisiz insanlarla dolup taşar oldu. Kadınlar kızlarını görücüye çıkarırmış gibi dürtükleyip, tembihleyip öne iter oldular. Ne de olsa Arto Berberyan gibi önemli bir adamın hazırladığı büyük bir projede yer alacaklardı. Hem kim bilir belki bunca Ermeni gencin bir araya geldiği bir ekipte gerçekten de iyi bir kısmetleri çıkabilirdi. İş o hale geldi yani.

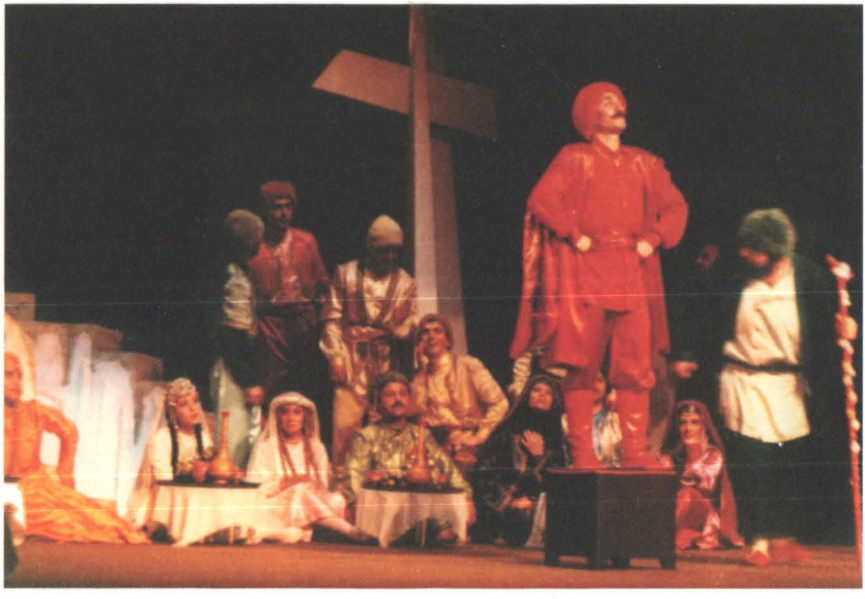
Sonra ipin ucu öyle bir kaçtı, birçoğu Arto'nun deyimiyle "safra" olan salondaki aday kalabalığı ve anaları, öyle büyük bir hengâme oluşturmaya başladılar ki çalışmak zorlaştı. Derken bir gün Arto, dans çalışan kızlara aniden; "Nedir ulan bu soğuk nevale haliniz? Böyle dans edilir mi? Daha sıcak olacaksınız, seksinizi konuşturacaksınız, seksiniziii! Anladınız mı?" diye avaz avaz bağırıverdi. Analarda, bet beniz attı. Salonda çıt yok. Kızlarını önlerine katarak toparlanıp yavaşça sıvışıp gittiler. Gidiş o gidiş.

Arto, Anuş'unu çoktan seçmişti ama Tumanyan dışında, Arto'nun en önem verdiği tipler Mosi ve Saro'ydu. Özellikle Mosi. Onun asıl kahramanı oydu. Yazın seçildi o tipler. O konuda benim gözüm çok iyidir ha; "Bu rol bu tipe uyar." dedim mi, kesin uyar. Arto gözüne birini kestirir sonra haber gönderip eve çağırır ve onu bana gösterirdi.

Bir Pazar günü adadaki evin kapısı çalındı. Açtım. Karşımda tanımadığım bir genç. Yüzüne bakar bakmaz "Aman Tanrım!" dedim ve ağlamaya başladım. Zaten oldukça çekingen bir çocuk olan Sevan (Durmaz) ne yapacağını şaşırdı. Hemen toparlanıp içeriye doğru seslendim: "Arto! Saro geldi." Bu kadar.

Mosi için de buna benzer bir olay yaşandı. Bu kez gelen iyi bir dansçı olan Ara Hubikoğlu'ydu (O da rahmetli şimdi) tıpkı benim çizdiğim Mosi gibiydi. Sonrasında ne oldu da uymadı bilmiyorum. Bizim Mosimiz Hraç Aslanyan oldu. Heybeti ve yakışıklılığı masaldan fırlamış gibi olsa da hiç dans tecrübesi yoktu. Ama işe öyle bir inandı, öyle bir yüreğini koydu ve öyle bir çalıştı ki mükemmel bir Mosi oldu. Saro'ya yenildikten sonra, ünlü hançeriyle onun kalbini yerinden sökeceğine yemin ederek yaptığı bir solo dansı vardı ki her izlediğimizde resmen gözyaşlarımızı tutamazdık.

Her dernekten oyuncular ve Maral dans ekibinden dansçılar bir araya geldiler. Gerçi böyle büyük bir gösteri hiçbir derneğe sığamayacağı için, uygun bulunan Kenter Tiyatrosu sahnesinde gerçekleşebilmesi, ancak tek bir dernek adı altında olmasıyla mümkün olduğu için, finale yakın tatsızlıklar olmadı değil. Çünkü Arto da kendine göre bir bağlılığı olduğundan, Mıhitaryan Derneği'nin adını seçti. Eh... diğer dernekler

Hamparsum Turay, Ara Bakır, Tamar Diraduryan Tolayan, Lusi Otmar, Dayk Miricanyan, Garo Gobelyan, Ani Yıldız, Şahan Sarıoğlu, Bercuhi Berberyan, Raffi Emeksiz

şarladılar tabii. Oysa bu yalnızca bir formaliteydi. Ama Ermenilik işte... Bizde 'sen-ben' olayı hiç bitmez. Arto'nun kişisel karizması olmasa bu kadar kurum ve insan bir araya da gelemezdi ya neyse. Hem karizması hem konuya hakimiyeti hem de bütçesi... Biz o dönemde varımızı yoğumuzu Anuş'a yatırdığımız için, iki yıl adadaki evimizi onaramadık. Ekip olarak da projeye o kadar inandık ki herkes kendi bütçesine göre bir para bile koydu ön harcamalar için. Sonra herkes geri aldı tabii... Biz hariç.

Provalarımızın çoğunda, bir dolu da meraklı seyirci olurdu. Hem de oldukça kalabalık bir seyirci. Dolayısıyla gereken sessizliği sağlamak zorlaşırdı. Arto, arada bir gürleyince tırsarlardı. Ama bu gürlemelerin hedefi nedense hep ben olurdum. Birden döner ve doğrudan bana bakarak "Kes sesini ulan!" diye bağırırdı. Öyle ki genelde bulaşmasın diye, ben susturmaya çabalardım insanları.

Bir gün başa çıkamayacağım belli bir şamata esnasında Hraç, (Hallaçoğlu) yavaşça yanıma yaklaştı ve "Allahaşkına sen dışarı çık." dedi. Ben de göze batmamaya çalışarak sıvışıverdim. Arto, "Ulaaan!" diye bir döndü, baktı ki ben yokum, ha haa, şaşkınca ve de küfür edemeden "Eğer sessiz olamayacaksanız dışarı çıkın." dedi. Nihayet. Çok güldüm dışarıda.

O provalara Patrik Mesrob Mutafyan da gelirdi. Daha gencecik bir ruhani adayı... Patrikliğin esamesi bile yok. O geldiğinde biraz çekinirdi gençler. Ne de olsa din adamı... Sessiz ve ciddi olurdu provalar. Bizim Hraç Hallaçoğlu, tipi, sakalı ve aynı model gözlüğüyle pek benzerdi o sıralar Mutafyan'a.

Bazen provanın başlamasını beklerken, çok patırdı olduğunda, Hraç'tan önce içeri girip "Mutafyan geldi çocuklar!" diye bağırırdım. Millet sus pus kesilirdi. Kapıdan beyaz yakasını içe doğru rahip gibi kıvırmış, siyahlar içinde Hraç girerdi, önce büyük bir ciddiyetle durur, sonra elini kaldırarak "Ave!" derdi. Öyle başlayan bir şarkı vardı o sıralar. Sonra da hemen o parçayı çalardık. Çok eğlenirdik. Çünkü her seferinde yutarlardı.

Bu oyunun adını, anlatılan olayın tümünü bir masal havasına soktuğundan ve biraz da tevazusundan, *Anuş-ig* koymaya karar verdi Arto. Ermenice'de 'ig' küçültme takısıdır 'cık' gibi. Anuş değil de Anuşcuk yani. Her şey gibi kostümler de masalsı oldu tabii. Tüm o masalsı kostümleri de bana yükledi. İyi mi? Ne büyük bir yüktü Allahım... Aylarca uğraştırdı beni.

Anuş-ig Kenterler kulisi Bercuhi Berberyan

Oyunun başındaki dağların perileri için sekiz tane gümüş telli peruğu ellerimle yaptım. Hâlâ hepsi sapasağlam. Kuaföre gösterdiğimde benim yaptığıma inanamadı. Artı, bütün kızlar için renkli yünden örgülü peruklar ve de parlak taşlar, renkli boncuklarla inanılmaz başlıklar da yaptım. Olayın tümü masal gibi işlendiğinden, çok renkli tutuldu her şey. Beyaz, Anuş'a ve Saro'ya, gri Mosi'ye ait olup her oyuncunun saçları dahil olmak üzere farklı bir rengi vardı. Herkes, tepeden tırnağa, tonlamalarla hareketlenen, farklı bir renge büründü.

Her bir oyuncunun patiğini, kıyafetinin rengine kendimiz

boyadık. Sevgili Beti yine çok yardım etmiştir bana. Ne çok detay vardı yahu... Kostümün dikilmesiyle iş bitmiyordu. Her bir kıyafetin üstünde işlemeydi, sutaştı, kemerdi, başlıktı... Binbir detay. Evde atölye kurulmuştu adeta. Sabahtan gelip gündelikçi gibi birçok insan çalıştı. Üstelik, tüm kostümleri az buçuk konfeksiyon usulü diken rahmetli Beco'nun annesi; rahmetli İsguhi Tantik'ten (Teyze) gelen her kostüm neredeyse baştan, elden geçiyordu. Canım Öjen'in yardımlarını hiç unutamam. Ah... Onu da vakitsiz kaybettik, ne yazık!

Karşıki komşu yine deliye döndü. Renkli perukları, o yıllarda bizimle yaşayan Arto'nun yengesi rahmetli Vehanuş'un kafasına takıp, iki yandan örüyorduk. Karşıdan izlenen manzarayı düşünün. Orta yaşlı, tombulca bir kadın, kafasında renk renk saçlarla orta yere dikiliyor, birileri de dikkatle önünde secde ediyor. Sonra kızlar sıra sıra sehpanın üstüne çıkıyor, uzuuun beyaaaz kılıklara bürünüyor, sağa sola devinip, kollarını kaldırıyor, yine birileri önlerinde secde ediyor. Etek boyları için... Çok komik. Ay canım kedim Mşuş'un kakasından günlerce pul payet çıkmıştı valla.

Oldukça matrak alışveriş öykülerimiz de var. Hem Beti'yle hem Hraç'la... Bu Aslanyan Hraç; Mosi'yi oynayan. Her bir başlık için Beti'yle, defalarca renkli boncuklar almaya gittik Tahtakale'ye. Ne maceralarımız oldu.

İlk gün bize dediler ki: "Tahtakale'ye gidin, etrafınıza bakın, her tarafta boncuk göreceksiniz. Biz de öyle yaptık. Gittik, tarif edilen sokağa girdik, etrafımıza baktık. Ne görelim? Her tarafta yığın yığın prezervatif. Sonra, hanlar içindeki boncukçuları keşfettik. Kiloyla satılıyordu. Biz ne yapacağız kiloyla boncuğu? Azar azar ama çeşitli renkler istiyorduk. Bir dükkânda "Buyurun buradan istediğinizi seçin." diyerek, koydular önümüze koca bir leğen... İçinde milyonlarca her renkten boncuk var. Kafayı yedik.

Saatler sürüyordu. Bu arada oralara kıyafetleri için pul, payet, boncuk alışverişine gelen oryantal dansözlerle kanka olduk tabii. "Siz hangi pavyonda çalışıyorsunuz?" diyorlardı bize. Alıştık. Bir keresinde satıcının hayranlıkla atılıp "Onlar tiyatrocu!" demesine de aldırmamıştık. Oysa şimdi fark ediyorum ki o dönemde tiyatrocu olmak önemli bir özellikti. Kimi kristal boncuklar pahalıydı taneyle alınıyordu. Hematit oval bir boncuk gözüme ilişti. Pek hoştu. Onca alışverişin arasında kaynar diye çaktırmadan poşete atayım dedim. Kendime küpe yapmak istiyordum. Poşetin kulpunun arasından yere düşmez mi? Sıçrayıp ta öteye gitti. Eğilip aldım. Cebime attım. Kan ter içinde kaldık ikimiz de. Sanki pırlantaydı... eve gelip baktığımızda, tek yanında delik vardı. Hiçbir işe yaramadı. Hâlâ saklarım.

Aslanyan Hraç'la da erkeklerin kıyafetlerine uygun kalpak şeklinde renkli başlıklar yapabilmek için pelüş almaya gitmiştik İMÇ Çarşısı'na. Hatırladıkça güleriz. Önce kürkçü bir dostumun bize parasız verdiği beyaz kürkleri boyamaya kalkmıştık. Ve de

Tamar Diraduryan Tolayan, Sevan Durmaz, Lusi Otmar, Dayk Miricanyan

fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Çünkü kürk bizim ilkel şartlarla yaptığımız boyayı tutmuyor, terledikçe herkesin yüzüne gözüne akıyordu. Aldık elimize her renk kostüm kumaşından birer parça, düştük yola. İMÇ kazan biz kepçe bütün bir gün dolaştık. Ama iş kolay değil. Oralarda her renk pelüş var da toptancı olduklarından, koca koca toplardan bize gerekli olduğu kadar yani ellişer santim kestirmek kolay değil. Ne yapacağız?

Düşündük taşındık, bir numara yapmaya karar verdik. Girdiğimiz her dükkânda diyorduk ki "Biz tiyatrocuyuz. Yönetmenimiz sahnenin her tarafını pelüşle kaplamaya karar verdi." Ki bu bir toptan fazla eder. "Ama rengine henüz karar vermedi. Bize her renkten 50 santimlik birer parçayı eşantiyon olarak verirseniz, sahnede bakıp rengi seçtikten sonra gelip bütün topu alacağız." Bu numara tuttu. Ayrıca girdiğimiz dükkânın tezgâhtarı erkekse ben konuşuyorum, kadınsa Hraç konuşuyor ki epey yakışıklı bir çocuktu. Ben de pek gösterişsiz sayılmazdım... Eh azıcık da kırıtıp kıkırdayınca hiç zorluk çekmedik. Kimine üç beş kuruş bir para verdik, kimine hiç vermedik. Bize gereken tüm renkleri aldık. Tüm çarşıyı santim santim dolaştık. O kadar yorulduk ki dönüşte uzuun boylu Hraç'ın kolunda ayaklarım yerden kesiliyor, "Kız Kulesi'nden sepet asmışlar!" deyip deyip gülüyorduk. Kısmetime, Beti'yle de öyle görünüyordum Hraç'la da.

Ay yazmadan duramayacağım; Hraç bu oyunda görücüye de çıktı. Kızla bir iki görüşmüşler, birbirlerini beğenmişler ama gençleri özellikle de damat adayını aileye gös-

termek için cümbür cemaat oyuna geliyorlar. Kim olduğunu anlamaları için aileye demişler ki: "İri yarı, boylu poslu bir oğlan, dekor dağın tepesine çıkacak, dikkatle bakın, işte o. Ekipte ondan heybetli kimse yok." Talincim, kendi de boylu poslu, az buçuk iri yarı sayılan bir kız olduğundan, böyle bir şart koşmuşmuş zaten. O yıllarda kızlar artık bu görücü işlerine sinir olmaya başlamışlardı ama çoğu kez ailelerin ısrarına fazla direnç gösteremezlerdi. Eh arada hatırlı birileri de olurdu genelde... Onlar da böyle kesin şartlar şurtlar koyarlardı; boyu uzun olacak, şişman olmayacak gibi gibi... Ben de vaktinde "Kafası kel olmayacak." derdim mesela, şimdi kellik moda oldu ama ben hâlâ sevmiyorum. Allah'tan burada kahramanlar razı da aile ikna edilecek.

Neyse bunlar ekip olarak oyuna gelip balkona kuruluyolar. Aile bir yanda, ortada konuya vakıf olan Hraç'ın kızkardeşi Ayda var, Talin ta öbür yanda kalıyor yani o çıkınca "Hah işte bu!" diyemeyecek. Bütün gençlerin dans ettiği Hıdırellez sahnesi gelince, dağın tepesine ilk çıkan bizim Levon oluyor. O da oldukça uzun boyludur ama inceciktir. Talin gibi bir kız beline sarılsa çıt diye kırılacak gibi görünür, ayrıca daha yirmisinde var yok bir çocuktur. Merakla bekleyenler onu görünce acayip panik oluyorlar "Bu mudur heybetli dediğiniz?" diye... Derken sonradan Hraçımız bütün heybetiyle arzı endam ediyor. Burun kıvırmak mümkün değil. Nitekim evlendiler, mutlu da oldular, iki dünya güzeli çocukları oldu, çocuklar yirmilerini geçti ve de boşandılar. Hayat çoğu zaman şok yaratan sürprizler yapar bize. Galiba bu da parantez gibi girdi araya.

Provaları kâh Kumkapı Bezciyan'da kâh Pangaltı Mıhitaryan'da yapıyorduk ki birinde Galata Köprüsü'nün bu yanındakilere, diğerinde öbür yanındakilere kolaylık olsun. Gerçi o yıllarda çoğunun arabası vardı. Doluşuyorduk balık istifi gibi, gidip geliyorduk bir güzel. Öyle ki o yılın sert kışına ve günlerce kalkmayan, arabaların boyunu aşan karına rağmen hiç prova aksatmadık. Henüz doğalgaza geçilmemiş, yakıt sıkıntısı var, lahana gibi kat kat giyiniyoruz ama azimle devam ediyoruz.

Arto, Tumanyan rolü için Ermenicesi düzgün birkaç kişiyi denedi. Pakrat Estukyan ve Yetvart Tovmasyan çok güzel okuyorlardı ama oyunculuk hak getire. Sonra bir ara Şara Tolayan'a odaklandık. O pek heves etti. Gereken Ermenice doğu lehçesi olduğundan önce teksti çözmek sonra da şive çalışmak şarttı. Onu ben çalıştırdım. Her gün gelirdi, karşılıklı saatlerce okurduk. Elimizde manzum şekilde yazılmış olan Anuş'un bir bölümünü içeren, Ermenistanlı bir sanatçının okuduğu bir şiir kaseti vardı. Onu dinleye dinleye şiveyi kapmıştık.

Şara da bu role uygun düşmedi ama biz bu çalışmalar süresince epey yorulsak da çok eğlendik. Okuya okuya boğazımız kurudukça, o zamanlar pek genç olan kedim Mşuş'la oynardık. Onu küçük bir halıya sarar, Kleopatra'nın Sezar'a sunulması sahnesindeki gibi yuvarlardık. Başı dönen Mşuş'un bir süre sersem sepenek salındıktan sonra he-

men gelip yeniden halının orta yerine kurulması bizi kahkahalara boğardı. Çok gençtik, ota boka gülerdik.

Tüm teksti ezgisiyle, şiiriyle, şarkılarıyla öyle bir ezberlemiştik ki Şara beni arabasıyla Bezciyan provalarına götürürken, en başından "Taam tam tararaaam!" diye başlardık, finaldeki intihar sahnesine kadar. Eski opera plağındaki Anuş, dönemin ünlü koloratür sopranosu Kohar Kasparyan'ın sesiydi ve final notasını öyle yüksek perdeden okumuştu ki oraya geldiğimizde ikimiz bir ağızdan "Çığlıııık!" diyerek bitirirdik. Çoook keyif alırdık. Geçti gitti.

Sonunda Tumanyan; Boğos oldu. Koskoca manzum eseri şivesiyle ezberledi ve fonda müzik varken her oyunda canlı okudu. Son ana kadar mikrofon ümidi vardı ama o yıllardaki teknik imkânlar buna izin vermedi. Bir yandan arkasındaki gümbür gümbür müziği bastıracak kadar bağırırken; sesine acı, sevinç, hüzün gibi duygular katmanın nasıl bir şey olduğunu tahayyül edin. O da geçti gitti. Birkaç yere playback olarak kullanılacak birkaç seslendirme daha yapıldı ki onlar seyirciye anlık tokatlar gibi gelecekti. Böylece izlerken kendini tek düzeliğe kaptırıp yayılan varsa silkinip doğrulacaktı. Filmlerde de olur ya bu tarz vurucu ya da ilgi canlandırıcı sahneler. Ah bu adam film yapmalıydı film...

Bu seslendirmelerden ikisi; Saro'nun annesiyle ilgili gördüğü rüyayı anlatan bir kızla, onu hayra yormayan kızın konuşması. Diğer seslendirme de Saro'yu kaybettikten sonra dağlara düşen Anuş'un delirmeye yakınken rastlaştığı bir gezginle yaptığı şiirsel konuşma. Kızların üçünü de ben konuştum. Her birinde sesimi öyle değiştirdim ki hepsini benim yaptığıma kimse inanmadı. Allah'tan o gezgini oynayan Şara'nın hem sesi uygundu hem de şiveyi çok iyi beceriyordu da ondan yırttım. Yoksa Arto sıkıştı mı erkeği de bana konuştururdu valla. Nasılsa her yere uyar bir jokeri vardı elinde. Hem de bu seslendirmeleri nerede yaptık biliyor musunuz? Vehanuş'un yatağının altında. Ses yalıtımlı kayıt odasını nerden bulacağız? Kapıları pencereleri kapatıp soktular kafamı yatağın altına, etrafıma da battaniyeler sardılar, bal gibi oldu. Hepsi geçti gitti.

Oldukça kalabalık bir kadroyla sahnelenen bu oyun amatör sahnelerde bir ilkti ve büyük sansasyon yarattı. Kenter Tiyatrosu'nun salonu dolup dolup taştı. Ne yazık ki bir yıl süren çalışmaların sonunda, sekiz gösteriyle yetinmek zorunda kaldık. Daha oynanırdı ama hem mekâna çok paralar ödedik hem de öyle bir tiyatroda sahne alabilmek, dekorumuzu kurulu bırakabilmek ve de hiç olmazsa birkaç prova yapabilmek için onların tatile girdikleri bir tarihte gün almak gerekiyordu. Ki bu da Mayıs sonuna denk geldi ve de Hazirana sarktı.

Dayanılmaz sıcakta, kat kat köy giysileriyle, peruklarla, başlıklarla erim erim eridik. Haziran olduğu halde, insanlar yazlığa gittikleri halde, akın akın geldiler. Yıldız Kenter

bu kalabalığı görünce "Sizin müthiş bir seyirci potansiyeliniz var, bize de bilet satsanıza." demişti. Ne bilsin... bizim gişemiz mi var? Biz bilet satabilir miyiz? Biz milletin ayağına davetiye götürürüz. Teberru alabilmek için kırk takla atarız. Bu oyun için resmen sattık ama. Ve de çatır çatır belediye rüsumu ödedik. Hiç kolay olmadı.

O zaman havalar daha şimdiki gibi tropik iklim halini almamıştı ama yine de sıcak öyle belimizi büküyordu ki... Sahnedeyken seyircilerin program kitapçığını yelpaze gibi salladıklarını gördükçe çatlardık hırsımızdan ki terler saçlarımızdan süzüle süzüle topuklarımıza kadar inerdi.

Alt kattaki, kadınlar ve erkeklere ayrı odalar olarak tahsis edilen kuliste, örnek bir işbirliği ve inanılmaz bir dayanışma vardı. Oyunda rolü olmadığı halde sırf kulis yardımı için, her oyun öncesinde işe gelir gibi gelen, ütüydü, makyajdı, sökük onarımıydı, saç taramaydı, giydirip soymaydı... Biiir dolu işi sevgiyle yapan dostlar vardı: Öjen, Vehanuş, Alin, Helen, Beti, Aylin... Bir teki eksilse oyun aksardı. Kulisler oldukça konforluydu, duş bile vardı. Ama çok para verdik. Onların tatil sezonu olduğu için kostüm ve aksesuarlarımızı orada bırakıyorduk. Çekmeceleri ve dolapları kullanıyorduk. Bir gün kulise girdim ki aynanın önünde "Sayın yetkili" diye başlayan bir mektup. O 'sayın yetkili' ben oluyorum. Oyuncu Mehmet Birkiye tarafından yazılmış. Diyor ki "Siz ne hakla çekmecelerimizi açar, bize ait olan aksesuarları karıştırırsınız?" filan falan... "Bir an önce boşaltıp hepsini yerine koymazsanız, yalnız uyarıyla yetinmeyeceğim." benzeri cümleler ve imza. Vaay, tavıra bak sen...! Bu da bizi ilkokul müsameresi yapanlarla karıştırdı.

"Bana bakın sayın oyuncu" diye başlayan, iyice sinir içeren bir cevap yazdım. Sinir sözlerinin hepsini hatırlamıyorum ama özetle "Biz buraya o kadar çok para veriyoruz ki ne istersek yaparız. Kaldı ki senin ikişer santim kalmış üç kuruşluk göz kalemlerini, tozlu, yoluk takma bıyıklarını özenle bir kutuya koyup sakladım, kir pas içindeki çekmeceni temizledim. Etrafına bir bak bakalım, bizim kullandığımız malzemeler ve aksesuarlar var mı sizde? Onlardan biri kaybolsa sen bir aylık maaşınla ödeyemezsin. Bana bulaşma, yoksa çatır çatır parasını ödediğim kulise girmeni bile yasaklatırım." şeklindeydi. Altını "O malum yetkili." diye imzalayıp müstahdeme teslim ettim. Çıt çıkmadı.

O yıllarda Yasemin Yalçın ve İlyas evlenmemişlerdi daha. Flört ediyorlardı. İlyas gencecik, incecik bir çocuktu; bize yardım ederdi, öğrenciydi daha ve sahne altındaki küçücük bir odada yatardı. Yasemin'in televizyonda Papatya parodisi yeni başlamıştı. Sık sık İlyas'ı ziyarete gelirdi. Ne evleneceklerini tahmin edebilirdik ne de ünleneceklerini. Anuş hepimizin hayatında çok önemli yer tutan bir gösteri olmuştur. Bir aşk öyküsü olmasından mıdır nedir bu oyun sürecinde birçok aşk yaşandı ve evlilikler oldu. O evliliklerin meyveleri olan çocuklar da şimdi sahnedeler.

Tamar Diraduryan Tolayan, Bercuhi Berberyan

Yukarılarda bir yerlerde size sahne perisine olan inancımızdan söz etmiş ve yeri geldiğinde anlatacağımı söylemiştim değil mi? Bu oyunda öyle ilginç şeyler olmuştur ki sahne perisi varlığını resmen kanıtlamıştır. Bize göre o, adeta somut bir varlıktır. Sahneyi korur. Oyuncuyu ödüllendirir. Ama dürüstlük, içtenlik ve ruh birliği ister. Çünkü ödüllendirdiği gibi gerektiğinde cezalandırır da. Önce benim başıma geleni anlatayım.

İlk gün. Oyun başladı. Müzik verildi. Tumanyan rolündeki Boğos ilk sözünü etti. Ben sahnenin seyirciye göre sağ tarafında elektrik panellerinin olduğu duvarla bukanın arasındaki bir metreden dar bir yerde bekliyorum. İlk dans biter bitmez çıkacağım. Kafamda üst üste iki baş örtüsü var. Biri alttan boyuna dolanmış diğeri üstten uzun bırakılarak salınmış. Birden fark ettim ki alttaki eşarp, hareket ettikçe yanlardan öne geliyor ve yüzümü kapatıyor. Arkadan azıcık toparlanarak bir çengelli iğneyle falan tutturulması lazım.

İçeri gidecek kadar vaktim yok. Etrafta seslenebileceğim kimse yok. Panik içinde o daracık yerde ter döküyorum. Arkama baktım, elektrik panelinin altına gelen duvar dibini bir karış sahne tozu kaplamış. Belki bir tel parçası ya da çivi gibi bir şey bulurum diye, eğilip daldırdım elimi pamuk pamuk tozun içine. Çivi falan bulursam güzelim şifonu acımadan deleceğim.

Metal kanca gibi, ataş gibi bir şey takılıverdi birden elime. Aldım, tozları üfledim. Ne olsa beğenirsiniz? Tastamam bir çengelli iğne. Sevinçten gözlerim doldu. Yavaşça "Te-

şekkür ederim." diye fısıldadım. Oyunun sonuna kadar aynı çengelli iğneyi kullandım. Ve tabii ki hâlâ saklarım.

Bir gün de oyunun başka bir sahnesinde yine aynı delikte bekliyorum. Sol arkadaki temsili kayanın ardında, temsili bir mağaranın içinde, ardarda dizilip çömelmiş beklemekte olan kızlar, temsili dereden su almak için omuzlarında tuttukları renk renk testilerle birer birer çıkıp dans edecekler.

Bulunduğum yerden onların çıkış yerini görebiliyorum. Bir kılıktan telâşla başka kılığa girdiklerini biliyorum. Son bir kez aynaya bile bakamadan fırlamışlar. İsim vermek istemiyorum. İkinci kızın öndeki kıza: "Başlığımı düzgün takmış mıyım?" diye sorduğunu anladım. Çok belli.

Öndeki kız soruyu anlamazdan gelerek başını çevirdi. Dansçı psikolojisidir bu. Tiyatroda yoktur. Ben iyi görüneyim yeter... "Ah keşke yapmasaydın." diye geçirdim aklımdan. Müziğin yeri geldi ve o ilk kız doğrularak çıkarken, başlığı o bulundukları girintinin tepesine çarptı ve düştü. İşte bu kadar. Tüm o bölümü başlıksız oynadı. Ee... sahne perisi bu, yapar mı yapar. Yardım da eder yere de çalar. Uyulmasını istediği tek kural: Namuslu tiyatroculuktur.

Neyse... Hadi biraz konuyu hafifleteyim. Anuş'un kostümlü genel provası tam doğum günüme denk geldi. Kısmetime oyun sezonu içinde olduğundan ille de bir oyuna denk gelir. Oyun öncesindeki kostüm alışverişlerinde sık sık Hraç'la (Aslanyan) buluşuyorduk ya, o buluşmalardan birinde dükkânına gittiğimde, bana kız kardeşine hediye etmeyi düşündüğü yüzüğü gösterdi.

Hraç iyi bir kuyumcudur. Ve de kız kardeşi Ayda'yla arada çoook yıllar olsa da aynı gün doğmuşuz. Artocum evliliğimizin ilk yıllarında hiç aksatmaz mutlaka bana sürpriz bir hediye alırdı doğum günlerimde. Yıllar geçtikçe tavsadı tabii. Bir hafta öncesinden her gün ısrarla hatırlatsam da günü geldiğinde tık çıkmaz oldu. O yıl da kesin öyle olacaktı. Hele de kostümlü prova varken beni mi düşünecekti?

Hraç'ın Ayda'ya hediye edeceği yüzük, üzerlerinde minik birer yakut, safir, zümrüt üçlemesi olan harem modeli bir yüzüğün yakutlu olan tekiydi. Ben de üçlüsünü pek beğendim. Param da var. Ani bir kararla alıverdim. Ama tam prova günü tiyatroya getirmesini, Arto para verirse de alıp çaktırmadan bana vermesini tembihledim Hraç'a. Tepeden inme yapacak ve de abartıp patırdıya verecektim. Belki mahçup olur ve mecburen parasını öderdi.

Eh tahmin ettiğim gibi de oldu. Oyun öncesi tam herkes bir aradayken, işaretim üzerine Hraç getirip kutuyu verdi. Sözde şaşırarak alıp açtım. Sonra da sözde sevinç ve mutlulukla "Aaa Artocum bana doğum günü hediyesi almış!" diye öyle çığlık çığlığa

bağırdım, öyle heyecanla boynuna atıldım ki Arto, "Almışız zahir." diye mırıldanarak kalakaldı. O kadar kişiye rezil mi olsun? Ben bilirim malımı, kimseye eyvallah etmez o. Ne yapıp edecek ve bir an önce Hraç'ın parasını ödeyecekti. Nitekim öyle de oldu. Ama Hraç'ın o parayı kimselere çaktırmadan bana verme şekli unutulacak gibi değil.

Işıklar söndü. Perde az sonra müzikle açılacak. Ben her zamanki daracık deliğimde heyecan içinde bekliyorum. Derken bir de baktım, sağ tarafımdan "Beercuuuk!" diye fısıldayarak bir gölge yaklaşıyor. O da ne? Hraç o iri cüssesiyle o daracık geçitten bana doğru yan yan geliyor. Avucunda sakladığı parayı uzatarak "Al şunu yavrum Allahaşkına, şimdi verdi." diyor. "Yahu kalsın sende, sonra verirsin." Diyorum. "Olmaz sonra unuturum neme lazım... İki kere mi para alacam?" diyor. Çaresiz alıyorum elinden ama nereye koyacağım?

Lahana gibi kat kat giysilerin arasından elimi içime bile sokamıyorum. Ter bastı. Benim çıkış müziğim başlamak üzere. Beynim durmuş heyecandan, neredeyse yere atacağım. Ay müzik başladı. Sahneye adımımı atmamdan birkaç saniye önce, ayakkabımın içine koymayı nihayet akıl ettim. Ve bütüüün birinci perdeyi hafif sekerek oynadım. İyi mi?

Biz bu oyun için inanılmaz aksesuarlar hazırlamıştık. Hiçbiri kıytırık değil. Çok paralar harcandı. Özellikle biri, Arto'nun antikacı bir dostundan ödünç alınmış üzeri taşlarla süslü, bir sanat eseri niteliğindeki hançerdi. Anuş'un abisi Mosi, "Anuş'un aşkını hançerimle yüreğinden söküp atacağım" diyen bir şarkı eşliğinde ve elinde o hançerle son derece etkileyici bir dansla intikam yemini edecek.

Hraççım, dansla hiç ilgisi olmadığı halde, müthiş bir azimle çalışmış ve her seferinde gözlerimizi yaşartan o duygusal dansı çok güzel becermişti. Öyle ki, o kadar değerli bir aksesuarı kullanmayı son derece hak etmişti. Ama elimizdeki mal o kadar değerli olunca, oyun süresince her şeyimizi orada bıraktığımız halde o hançeri kutsal emanet gibi götürüp getiriyorduk tabii. Benim tiyatro için kullandığım kocaman bir çantam vardı. İşi biter bitmez hançer çantama konur, bir sonraki oyuna kadar oradan çıkmazdı.

Anuş-ig Mosi'nin bıçağı

Her prova ya da oyun çıkışı mutlaka bir Aztek Bar faslımız vardı, yukarıda sözünü etmiştim. Birer içki içilir, birşeyler atıştırılır, daha da önemlisi bilumum mütalaalar yapılırdı. Bir gece Anuş dönüşü, yine orada toplaşmış, barın yanındaki masaya konuşlanmışız. Birden pat diye kapı açıldı. Narkotikten bir ekip "Kimse yerinden kalkmasın" diyerek daldı içeri. Arama yapıyorlar.

Eh... Uyuşturucuyla falan işimiz olmaz. Herkes rahat etrafı seyrediyor. Ama Arto ile bende bet beniz attı. Malumunuz, çantamda koca bir hançer var. Yani uyuşturucu yok ama silâh var. Nasıl anlatırsın şimdi adamlara tiyatroyu, Anuş'u Mosi'yi, hançerin antika değerini? Durup dururken iş alacağız başımıza. "Ne yapacaksın?" der gibi bakıyor Arto yüzüme. Önce farkında değillerdi ama yavaş yavaş herkes uyandı. Heyecan dalga dalga yayıldı. Dehşetle bana bakıyorlar.

Çantam yerde duruyor. Allahtan... Hiç dikkat çekmeden, bacağımı kaşır gibi eğildim, hançeri içinden çıkarıp yere koydum. Sonra ayağımla yavaşça oval masanın iki ayağını bağlayan, yere paralel tahtasının altına itip hizaladım. Çantamı da kaldırıp iskemlenin arkasına astım. Bunları öyle sakin bir yüz ifadesiyle ve öyle ağır ağır yaptım ki Arto dahil kimse farkına varmadı.

Nihayet arama sırası bizim masaya geldi. Çantalar boşaltıldı. Cepler ters yüz edildi. Benim koca çantam en sona kalmıştı. Koydular masanın üstüne, didik didik ettiler. Kibrit kutularını, sigara paketlerini dağıtıp, çakmakları, rujları, pudraları yerlerinden sökerlerken ben de sinirlenip adamlara çatıyordum. Ben terslendikçe, bizimkiler telâşla kaş göz edip duruyorlardı "Yapma!" diye. Çantanın dibinden hançer çıkacak ya... Ha hah haa... Çıkmadıiii!

Adamlar işlerini bitirip gidene kadar bizimkilerde çıt yok. Dillerini yuttular. Ortalık sakinleştikten sonra, eğilip masanın altından aldım ve Mosi gibi havaya kaldırarak şarkının son sözlerini söyledim avaz avaz: "Vreej vıreeej naamardiiin!" (intikam, intikam namerte) Kahkaha tufanından yıkıldı ortalık. Ay dayanamadım, yine bir parantez gireceğim. Bir kere oyunu matine olarak okullara oynamıştık. Hraç dekor tepelere çıkıp elindeki hançeri havaya kaldırdığında tüm çocuklar bir ağızdan "Hiimeeen!" diye bağırmışlardı. Kapattım. Peki, sonra ne oldu o hançere? Değil mi? Onu yeri geldiğinde keyifle anlatacağım.

Keyifle anlatacağım bir şey daha var. Ureni. Yani söğüt. Şarkılardan birini bir söğüt ağacına yazmış Tumanyan. Dağın eteklerinde, bir su kıyısında bir söğüt ağacı var. Anuş, sevgilisiyle o ağacın altında buluşacak. Beklerken söğütle ilgili bir efsaneyi içeren bir şarkı söylüyor. "Derler ki söğüt ağacı benim gibi bir kızmış eskiden. Hiçbir zaman gelmeyen sevgilisini beklerken derdinden, kaskatı olup söğüt ağacına dönüşmüş" gibi sözleri olan bir şarkı. Arto, bu söğüt şarkısına özel bir yer vermek istedi.

İyi bir balerin olan, ince bedenli uzun boylu Talar Aslanyan (Margarosyan) söğüt misali bir kostüme bürünecek, ağaçla tek vücüt olmuş dururken, Anuş şarkısına başladığında, ağacın ruhuymuş gibi ayrılıp, çok özel çok farklı bir dans yapacak. Demek ki dekorda bir söğüt olacak, o söğüte benzeyen ve de komik olmayan bir söğüt kostümü olacak. Malûm, oyunlarda insanlardan ağaç yapılırsa genelde komik olur.

Kim becerecek bunu? Tabii ki Bercuk. Günlerce aradım günlerce, inandırıcı bir malzeme bulmak için. Gözlerim fıldır fıldır dolandım çarşı pazar. Sonunda, kızların saçlarını yaptığım yünleri seçerken, dükkândaki mallar arasında, söğüt yaprakları gibi sarkan şeylerden oluşan bir örgü malzemesi buldum. Soluk yeşil, tam söğüte uygun. Öyle uygundu ki esas ağacın dallarını da ondan yaptılar.

O koca ağacın, bizim evden, daha doğrusu boş olan alt kattan, Harbiye'deki Kenter Tiyatrosu'na taşınması başlı başına bir olaydı. Çünkü hiçbir arabaya sığmadı. Şahancım, "Ben taşırım." deyip, sıkıştırdığı gibi kolunun altına düştü yola. Hiç de hafif değildi ha... Ama gelen geçenin garip garip bakması öyle eğlenceliydi ki değdi buna.

Kostüm ise pek hoş oldu. Bakır rengi tüm bedeni saran bir taytın orasına burasına, özellikle açtığında söğüte benzesin diye kollarına ve bacaklarına monte edildi. Kim etti? Ben. Talar, uzuun bacaklarını ve kollarını ağaç dalı gibi her açtığında tam bir söğüte benzedi. Arkaya topladığı saçlarını da her oyunda bakır rengi sprey boyayla boyuyorduk.

Bir de ilginçlik yaptım... ki kim dikkat etti bilmem; Beti'yle yaptığımız boncuk alışverişlerinden birinde, damla şeklinde kristal bir boncuk bulmuştuk ki çok pahalıydı ve üç tane alabilmiştik ancak. Deliğinden geçirdiğim yumuşak ve gayet ince bir teli bükerek, boncuğu sallanır hale getirdim. Giyinip makyajı tamamlandıktan sonra, ten rengi flasterle yanağının ortasına, göz yaşı gibi yapıştırdım. Pek güzel oldu pek güzel... Ama keşke sinema olsaydı da yakın plan çekim yapılabilseydi. O mesafeden o detayı kim gördü acaba?

Zaten o binbir emekle işlenmiş güzelim başlıklar da görülmedi ya. Bir tek Anuş'unkini Ayda (Eren-Tarakçı) evlenirken, gelin başlığı yaptım ona. Siyahlı beyazlı kristal boncukların siyahlarını sedef ojeyle tek tek boyadım, inci gibi göründüler, çok güzel oldular. Düğünde herkes tanıyınca da pek keyiflendik.

Oyunda herkesin, başından ayağına büyük bir uyumla tonlandırılmış bir rengi vardı demiştim ya, bir tek de kara vardı. Masalsı havayı büsbütün inandırıcı kılan kapkara bir karakter. Arto'nun öyküye kattığı kötü kader. Öyküde yer alan her bir acı veren olayın öncesinde, yavaşça beliriverirdi sisler, dumanlar arasında. O heybetli bedeniyle, sarsılamaz bir edayla, dimdik durdu mu canım İknacım... içimiz titrerdi. Yüzünün

acılı ama sert ifadesiyle ve heykel gibi duruşuyla öylesine açık ve net vurgulanırdı ki "kaderden kaçamazsın" kavramı... Ne bilirdik o zaman ki kendi de kaçamayacaktı bir gün kötü kaderinden. Genç yaşında kaybedecektik onu, pis bir trafik kazasında gidiverecekti, tam da doğum gününde. İkna Durmaz; Saro'yu oynayan Sevan Durmaz'ın abisi... Severdim, pek anlaşırdık, unutmadım.

Öykünün sonunda Anuş'un abisi Mosi, Saro'yu dağda kıstırarak vuruyor. Ve o masalsı anlatıma uygun olarak Saro'nun bedeni, dağlardan aşağıya kötü kaderin kucağında iniyor. Sonrası anasının yürek paralayan ağıtı... Ne bilirdik o zaman ki; rol gereği ölen kardeşinin bedenini kucağında taşıyan İknacımın gerçek ölü bedeni, aynı şekilde kardeşinin kucağına verilecek bir gün... Kader işte!

SERSEM KOCANIN KURNAZ KARISI (1989)

Bezciyanlı gençler Arto için, hem onun pek değer verdiği derneğin kırkıncı yılını kutladığı oyunda hem de *Anuş-ig*'de canla başla çalışınca o da yine karma bir ekiple bu kez Bezciyan için bir oyun yapmaya karar verdi. Seçim çok güzeldi. Haldun Taner'in 19. yüzyıl sonlarında İstanbul'da Molière'in *George Dandin* adlı eserini sahnelemeye çalışan, Türk tiyatro tarihine iz bırakmış önemli bir tiyatrocu olan; Tovmas Fasulyeciyan'ın kurduğu tiyatro grubunun provasını anlatan *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* oyunu. Çok zevk aldık bu oyundan çok. Tiyatro meraklısı bir devlet adamı olan Ahmet Vefik Paşa, Ermenilerden oluşan aktörlerin provasına dahil olur ve onları bizzat yönetir. Üç perde boyunca Molière'in; hizmetçisinin yardımıyla kocasını aldatan bir kadınla, pısırık kocasının hikayesini anlatan *Georges Dandin* oyunundan sahneler, üç ayrı üslupta izlenir. Oyunun gidişatından Paşa'nın tercihinin geleneksel Türk tuluat tiyatrosundan yana olduğu sezilir. Doğrusu tam bize göreydi bu oyun.

Haldun Taner o kadar iyi gözlemlemiş ki hem tiyatrocuları hem Ermenileri, oyun bizim için yazılmış gibiydi adeta. Arto'nun provalarda ateş püskürüp, bize kök söktürmediği tek oyun olmuştur bu. Biz provalarda birbirimizle didişirken, hatta bazı yerlere kafadan replik eklerken ve eklenen replikler yüzünden 'oyun çalma' tartışmaları yaparken, Arto hiç kızmazdı. Hatta eğlenirdi izlerken, "Tam kendinizi oynuyorsunuz işte" diyerek ve "Oh oh... Yiyin birbirinizi ulan" diye büsbütün kışkırtarak.

Sersem Kocanın Kurnaz Karısı oyunu, yıllardır oynanır profesyonel tiyatrolarda. Birçok farklı yorumu izlenmiş, izlenmekte ve izlenecektir. İddia ediyorum ki bizim ekipten daha iyi oynayan olmadı, olmayacak. Tek tek çok etkileyici oyunculuklar olmuştur tabii... Münir Özkul'un ve Savaş Dinçel'in Fasulyeciyanları, Toto Karaca'nın Satenik'i gibi... Ama ekip olarak tümüyle bizim ekip kadar mükemmel olanını hiç görmedim valla, isterseniz ukalalık deyin. Amatörüz ama 'adam sen de'ci olmadık hiç.

Biz vaktinde *İnsan Denen Garip Hayvan*'ı oynayıp bitirdiğimizde Kenter Tiyatrosu da onu sahneliyordu. Arto bütün ekibi götürmüştü. Onu da hiç beğenmemiştik. Ve de beğenmediğimizi söylemeye utanmıştık. Anlatıcı rolünü de rahmetli Müşfik Kenter oynuyordu üstelik. İçkiliydi, ezberini unutuyordu. Oyun temposuzdu, lastik gibi uzayıp sarkıyordu.

Berç Noradunkyan, Bercuhi Berberyan, Herman Ozinyan

Ama hiç birimizin dili "Ben daha iyiydim" demeye varmıyordu. Herkes karşısındakine "Valla sen daha iyiydin" diyebildiydi ancak. Antraktta dışarı çıktığımızda hepimizin suratını beş karış görünce Arto "Hadi hadi söylüyorum... Gerçekten de siz daha iyiydiniz çocuklar" demişti de ne biçim kasılarak izlemiştik ikinci yarıyı.

Yıllar içinde birkaç kez biz de Kenter Tiyatrosu'nda oyunlar sahneleme şansına eriştik. Kulisi, sahne arkasını, depoları, aksesuar ve dekor artıklarını gördük. Anladık ki ekstra özen, amatörlüğe has bir şeymiş. Her şeyi kendi elimizle yapmanın neden olduğu o mükemmeliyetçilik endişesi bize hasmış. Çünkü bizim alkıştan ve 'Aferin' den başka kazancımız yok.

İnsan profesyonelse ve her şartta belli bir maaşla çalışıyorsa detaylar önemini kaybediyor olabilir. Bazı şeylere "O benim işim değil" diyebilir. Hatta farkına bile varmayabilir. Bizim öyle bir lüksümüz yok ki. Her şeyi kendimiz en iyi şekilde yapmalıyız ki o çok pahalıya mal olan 'Aferin'i alabilelim. 'Amatör' sözcüğünü 'acemi' yerine kullananları alt edebilelim.

Berç Noradunkyan, Bercuhi Berberyan, Minas Arslan, Şahan Sarıoğlu, Karni Benliyan

Harika bir Fasulyeciyan tipi çıkarmıştı bu oyunda Herman Ozinyan. Yıllarca dilimize doladık; onun elini alnına dayayarak melodramatik bir tavırla söylediği "Aah... Üstüne lanetler yağsın şelafe!" repliğini... Ve "Sükût... Böyük sükût... Çook böyük sükût..."unu. Ve bu oyunda unutmaları hiç sorun olmayan Beco'nun müthiş Holas tiplemesini... "Tomaas ne reng olacak?" deyişini... Küçük İsmail rolündeki Raffi Emeksiz'in "Kuyruğu kassılıp tavva sapına dönecek!" repliğini... Benim Satenik rolüyle, provada lahmacun yeme sahnemdeki "Ağrıyor anam yemezsem ağrıyoor" deyişimi.

Hranuş rolündeki Ani'nin (Yıldız) "Uçtu kuş, uçoor bülbül" kantosunu, Virjinia rolündeki Brijit'in (Zartar) "Usta konsantre yapoor" unu... Kahveci rolündeki Dayk'ın (Miricanyan) askılı tepsiyle gelip gitmesinden sonra Ozin'in "Khakhveci khakhveyi kesoormuş arkadaşlar..." deyişini... Ve daha neleriii, neleri. Kimi oyun böyledir. Replikleri yıllarca düşmez dillerden. Ayrıca finaldeki ünlü "Zaten aktör dediğin nedir ki?" diye başlayıp "... ve replikler yerlerine uçuşur, perdeee!" diye biten tiradı her fırsatta kullandık. Daha da kullanırız inşallah. Artık pek umudum yok aslında ama gönül divanedir umar.

Herhalde Ermeni oluşumuz da bu oyunun bize cuk oturmasına neden olmuştur. Yıllarca başkalarından izlerken bize en kötü gelen şey şivenin bir türlü oturtulamamasıdır. Eskiden İstanbullular için bu hiç sorun olmazdı. Şimdi Ermeni şivesi yapayım derken, Rum oluyor, Yahudi oluyor... Önem de veren yok zaten. Çünkü aradaki farkı bilen yok. Hepsi de tek kelimeyle ifade ediliyor; gâvur. Ermeni'nin farkı, ekstradan bir de küfür olması.

Bu oyuna Kumkapı'daki Bezciyan Derneği'nde başladık, Kadıköy'deki Aramyan Derneği'ne turneye gittik, Şişli'deki Karagözyan Derneği'nde bitirdik. Aramyan turnesi yine iyi gelmedi bize. Bi dolu aksilik oldu... ki unutulacak gibi değil. Bir oyun iyice oturdu da rahat oynanmaya başladı mı, ekip içinde bazı laübalilikler oluşur bazen. Birbirine şakalar yapmak falan gibi... ki hiç sevmem.

Üçüncü perdede Ahmet Vefik Paşa (Kevork Yıldız) ve onun yakın dostu Vizental Efendi (Şahan Sarıoğlu) mizansen gereği izleyicinin arasından geçip de çıkarlardı sahneye. Şahancım özellikle kostüm konusunda pek titiz ve mükemmelliyetçi olduğundan, en küçük aksesuarına varana kadar, her şeyinin kusursuz olmasına özen gösterirdi.

Az buçuk abartsa da ben bu huyunu severim. Ama bunca detaycılık çoğu zaman şakaya meyilli olanlara kolayca zemin hazırlardı. Mesela bu oyunda aristokrat bir Avrupalı olan Vizental Efendi'ye o havayı verebilmek için, sahneye çıkmak üzere salonun kapısından girerken her tarafına parfüm sıkardı. Seyircinin arasından geçerken buram buram tütsün diye. Hatta bunu iyice abartarak, merdivenden çıkarken hoş kokusu aşağı doğru yayılsın diye, pantolonunun paçalarına ve ayaklarına bile sıkardı.

Arkadaşlar defalarca bu parfüm olayıyla ilgili tatsız şakalar yaptılar. Son anda olsun diye cebinde taşıdığı parfümün yerine böcek ilacı bile koydular. Tabii genelde karanlıkta sıktığı için farketmesi kolay değildi. Aramyan'daki oyun gününde ise şişesini sakladılar. Hem de benim bütün itirazlarıma rağmen.

Aslında dışardan bakıldığında olayın geneli komikti. Oraya buraya üzerinde oklar, karikatürler, küfürlü yazılar, ayıp el işaretleri olan kâğıtlar yapıştırdılar. Fır döndürdüler onu. Komikti. Ama ben sinir olurum. Sahnede yapılan bir şaka mutlaka başka bir aksiliğe neden olur. Malum sahne perisi, pek hoşlanmaz bu tür sorumsuzluklardan. Nitekim oldu da.

İkinci perdenin başında Beco'yla ben, o dönemin ünlü "Matmazel bana verir misin elini?" diye başlayan düetini yapıyoruz. Elimde süslü saçaklı bir şemsiye var. Baş aşağı tutmazsam saçakları dolanıyor, açılmıyor. Aramyan'ın sahne - kulis mesafesi uzun olduğundan yetişemiyorum da. Tam çıkarken onu elime saçaklarını düzelterek Dayk tutuşturuyor. Tabii Dayk Şahan'ın şakasına daldı. Beni unuttu.

Mecburen geri dönüp koşarak şemsiyemi öylece kaptım. Beco şarkıya çoktan başlamış. Anlamsızca tekrarlayıp beni bekliyor. Geldim. Girdim. Bu sefer de şemsiye takıldı. Açılmadı. Sonuç? Bol seyirci kahkahası ve kan ter içinde bırakan bir rezalet. E ben şimdi onların canına okumaz mıyım? Öyle bir kavga ettik ki içeride. Hraç'la aylarca küs kaldık.

İkinci oyunda da Ahmet Vefik Paşa'mız (Kevork Yıldız) yüreğimizi ağzımıza getirmişti. Oyunun başlama saati geldi. Kevork yok. Eh üçüncü perdede çıkacak, nasılsa gelir dedik başladık. Bir bitti, iki bitti... üç başlıyor... yok Allah yok... ne yapacağız? Son sahnede küçük bir rolü olan Boğos, çıkıp oyuncumuzun rahatsızlandığını anons edecek ve onun rolünü teksten okuyarak bir şekilde plase edecek. Başladık.

Kevork'un sırası geldi. Boğos elinde kâğıtla sahneye adımını attı. Pat, salonun kapısı açıldı ve Kevork "Vaaay canlarım benim.." diyerek daldı içeri. Aman! Birden gün doğdu sanki. Ve de doğmasıyla batması bir oldu. Çünkü tam merdiveni çıkarken sendeledi, düşer gibi geriye doğru kaykıldı. Ne oluyordu?

Atladım, karşılar gibi koluna yapışıp geri çektim. Ay... alkol kokuyordu. Zil zurna sarhoştu. Dili de dolanmaya başladı. Ezber desen hak getire. Bi gidiyor, bi geliyor. Koltuğa oturttum, yanına konuşlandım, başladım sürekli sufle vermeye. Seyircinin anlayıp anlamadığını bilemem ama oyunu nasıl bitirdiğimizi iyi bilirim.

Meğer garibim öğle yemeğinde bir arkadaşıyla içki içmiş. Akşama kadar çoktan etkisi geçer sanmış. Sarhoş falan da olmamışmış. Ama geliş yolunda köprü trafiğine takılıp heyecan içinde saatlerce arabada mahzur kalınca birden kafasına saksı düşer gibi olmuş. İçtikleri geri tepmiş. Sonradan öğrendik bunları. Acemilik tabii. Oyun öncesi içki içilmezz! Neyse... O da öyle bir gündü işte.

Neredeyse sıfır maliyete çıkan kostümlerin hazırlık aşamasında yaşadığımız birçok ilginç anı da var. Sıfır maliyet diyorum çünkü Fasulyaciyan'ın (Herman Ozinyan) ceketi Arto'nun eski evliliğinden kalma yatak örtüsünden, pantolonu perdelerinden bozma. Hıranuş'un elbisesi, canım Öjen'in (Ozin'in eşi) yatak örtüsünden ki kaç kez kullandık sonra, Virjinia'nınki (Brijit Zartar) kaynanamın, yorgan yüzü yapmak için sakladığı satenden bozma. Benim (Satenik) elbisem de Ayda'nın Romeo Juliet'te Lady Capulet olarak giydiği elbisenin iç kısmı. Tüm fiyakalı havalı şapkalar da rahmetli Madlen

Zartar'ın şapkalarından devşirme. Yelekti, şalvardı, cübbeydi bir dolu şey Anuş'tan kalma. Ahmet Fehim'in (Karni Benliyan) yeleği, bilumum danteller jabolar ve kimi eşarplar ise hiç tanımadığım yaşlı bir hanımın terekesinden. Durun mutlaka anlatmalıyım bunu, çok duygusal:

Bir cumartesi günü Beti geldi, ertesi gün Yeşilköy'e bir arkadaşının yeni ölen yaşlı teyzesinin evini boşaltmaya gideceklerini söyledi. Çok marifetli, oldukça kokoş ve çok iyi dikiş diken, elişi falan yapan bir hanımmış. Eşyaları arasından, oyunda işime yarayacak birşeylerin çıkabileceğini, benim de onlarla gitmemin iyi olabileceğini söyledi. Sözleştik. Fakat ertesi sabah ben korkunç bir sancıyla uyandım, o yıllarda acayip regl sancısı çekerdim. İlaçlar almışım, dökülüyorum ve adım atacak halim yok. Artık Beti bensiz tahmin yürütecekti. "Özellikle ihtiyacın olan bir şey var mı?" diye sordu. Ben de "Mint yeşiline uyabilecek, desenli veya düz renk, bir metre kadar şifonumsu bir kumaş bulursan kap gel" dedim. Üçüncü perdede yaşmaklar feraceler vardı. Benimki rahmetli Vehanuş'un sabahlığından bozma nefti yeşil bir ferace, içinde de mint yeşili astarlık kumaştan önü var arkası yok bir elbise şeklindeydi. Rengi rengine ayakkabı bile yapmıştım da ne kadar arasam uygun bir yaşmak bulamamıştım.

O akşam Beti elinde kocaman bir torbayla geldi, ne bulmuşsa toplamıştı. Torbayı salonun ortasına koydu, elini içine daldırdı "Bak sana ne göstereceğim şimdi." dedi ve bir'e birbuçuk, tastamam mint yeşili, kenarları dikilmiş, son derece kaliteli şifon bir

Berç Noradunkyan, Bercuhi Berberyan, Kevork Yıldız, Şahan Sarıoğlu

kumaş çıkardı. Bu kadarını beklemiyordum doğrusu. İkimiz de ağladık. Sonra sıra sıra birbirinden güzel danteller çıkardı, yıpranmıştı çoğu ama bize lazım olan oydu. Adeta okşayarak yıkadım onları ve hepsini kullandık. Ve ben tanımadığım o kadından gelen her şeyi, özellikle eşarpları fularları hâlâ seve seve kullanırım. Ne ilginçtir şu 'anı' kavramı değil mi? Senin için anı olan birçok şey sen öldükten sonra başkalarının anısı olmaz. Senden onlara başka anılar kalır. Seninkiler artık anı olmaktan çıkar. Belki de çöp olur...

Eveeet... Yazarken hüzünlendim. Bu moddan çıkmalıyım, çıkıyorum, çıktım. Komik bir alışveriş macerası hatırladım şimdi. Trajikomik demeliydim zira bu yaşıma kadar yaşadığım en korkunç klostrofobi krizine neden olmuştu. Bir gece evde, artık sahnelenmesine çok az bir zaman kalmış oyunun eksik kalan ıvır zıvırını tamamlama planları yapıyoruz. Beti, Silvia, Arzu (Beti'nin arkadaşı) ve ben, buluşup, Mahmutpaşa falan dolaşacağız. Arto dedi ki "Öyle kafadan plan olmaz, aklınıza geleni yazın, listesiz alışveriş yapılmaz. Buyurun size kâğıt, kalem, yazın." eh haklıydı. Biz de aramamız gereken her şeyi uzun bir liste halinde yazdık, unutmayayım diye de hemen katlayıp cüzdanıma koydum.

Ertesi gün dört hatun Mısır Çarşısı'nın kapısında buluştuk. Ortalık biraz fazla kalabalık görünüyordu ama hemen uyanamadık. Neyse, ilk iş listeye göz atıp güzergâh belirlemek olmalıydı. Kâğıdı çıkardım, açtım. Bomboş. Allah Allah... "Yanlış kâğıt almışsın." dediler. Hayır. Eminim. "Arkadaşlar, sizin yanınızda yazıp çantama koymadım mı? Buyurun, burada başka kâğıt yok." Olana hiç aklımız ermedi tabii. Meğer Artocum, bize şaka yapmamış mı? Uçan mürekkepli bir kalem vermiş elimize. Tabii bunu sonradan öğrendik. O an yalnızca şoktayız. Bir de Mahmutpaşa'ya çıkan yola döndük ki ne görelim? Bütün İstanbul orada. Niye? Şeker Bayramı arifesi diye. Farkında mıyız ki biz? Gözümüz dünyayı görmüyor o günlerde. Ama kalabalığı anlatamam, insanlar karınca yuvasının ağzındaki karıncalar gibi kaynıyorlar. Tıkış tıkış, itiş kakış yürüyorlar, kucakta çocuklar da var ha... Biz Daltonlara benziyoruz, boy sıramız tam öyle. Beti Avarell, kafası tüm o kalabalığın üstünde kalıyor, Arzu ve Silvia, iyi kötü alın hizası göz hizası derken, bendeniz küçük Joe olarak gökyüzünü göremiyorum. Birbirimizin eteğinden tutmuşuz kaybolmayalım diye. Derken dörtyol ağzına geldik. Amanın!

Her yönden itekleyerek birbirine doğru gelen ve ortada düğümlenen bir insan seli. O an itibariyle ne yaptığımı hatırlamıyorum. Bir ara yüzüme bir serinlik çarpar gibi oldu, o bahçemsi kemerli avlulardan birinin duvarının dibine çökmüş olarak adeta dışarıdan gördüm kendimi. Sonrası hepten kopuk. Kendime geldiğimde, Kapalıçarşı'daki ünlü Şark Kahvesi'nde oturuyordum. Önümde bir tost bir çay vardı. Paltom çantam neredeydi bilmem. Meğer o panik atak halindeki kriz geldiğinde, ben birden çantamı, paltomu fırlatmış, sağa sola tekmeler yumruklar savurmaya başlamışım. Hiçbirini

Ohannes Zerdali, Berç Noradunkyan, Bercuhi Berberyan

ve oraya nasıl geldiğimi asla hatırlamıyorum ama o ilk koptuğum anı unutamıyorum. Bu klostrofobi illeti sanırım çocukluğumdan beri var. Kalabalık otobüslere binmemek için ağlardım, annem de şımarıklık yaptığımı sanırdı. Belki de eski hayatlarımdan birinde yaşamış olduğum bir travma sonucu oluşmuştur, kim bilir... Hipnoza mı gitsem?

Evet, konuyu kapattım. Bu oyundan da elimizde doğru dürüst bir kayıt yok sayılır. Oyunun turne gösterilerinden biri olan, Karagözyan'daki tıklım tıklım izleyicili son gününde, Hraç, (Hallaçoğlu) amatör bir kamerayla iyi kötü çekmişti ama o da nerededir, kimdedir...? Hiç bilmiyorum. Hiç görmedim. Üstelik tam da o gün, onca oyun süresince olmayan bir aksilik olmuş, kantoya müzikle eşlik eden küçük elektro org çalışmamıştı. Öyle bozulmuştuk ki...

Tiyatro hayatımda, mümkün olsa geri dönüp düzeltmek isteyeceğim tek an, o andır. Arto birçok oyunda izleyiciye resmen 'bu bir oyundur' mesajını vermeyi tercih ettiğinden, normal olarak bu bize sahnedeki aksaklıkları resmen düzeltme şansı verir. Mesela bu oyunda, ben *Plaisir d'amour* şarkısını söylerken, salonun arkasındaki ses, ışık yönetim masasının başında oturan Vahan'a resmen seslenip "Vahan! Ver yavrum" diyerek müzik başlatırdım.

Ani'nin kantosunun eşlik müziğini de sahnenin köşesine konan küçük bir elektro orgla Ohannes Zerdali çalardı. O gün org çalışmayınca elimiz ayağımız birbirine dolandı. Ne yapacağımızı bilemedik. İşe büsbütün komedi havası vererek, yandan uzanıp "Laay la la laay" falan dedik. Gerçekten epey de komik oldu. Oysa ben yine çıkıp resmen "Vahan, gel bak bakayım, bu alet niye çalışmıyor?" diyebilirdim. Zaten onun da yalnızca fişi çıkmışmış meğer...

Valla sahne öyle bir yerdir ki... Orada bütün duygular senden bağımsız ve somut olarak seni yönetir. Heyecan seni adeta esir alır. Sen, senin bildiğin 'sen' olmaktan çıkarsın.

DENİZLER ALTINDA 20000 FERSAH DÜŞÜ (1990)

Arto'nun *Anuş*'la başlayan dans tiyatrosu tutkusu, araya bir oyun attırıp, dansla hiç ilgisi olmayan oyuncuları keyiflendirdikten sonra, ciddi şekilde depreşip ön plana geçmişti. Büyük bir düş kurdu, üstelik bu düşünde hem dansçılara hem tiyatrocular yer vardı. *Denizler Altında 20 bin Fersah*'tan yola çıkarak, ana teması Nautilus olan ve de kayıp kıta 'Atlantis'e bağlanan fantastik bir dans tiyatrosu sahneleyecekti. Çok sıkı bir çalışmaya girerek hem Nautilus'ta yaşananları hem Atlantis'in yok oluşunu uzun uzun araştırdı. Her şey dansla anlatılacak, teatral bölümlerdeki konuşmalar ise önceden herkesin kendi sesiyle kaydedilip playback olarak müzikle birlikte kullanılacaktı. Oyuncular sahnede hiç ağızlarını oynatmayacaklardı, yalnızca dansı çağrıştıran jestler yapacaklardı.

Sahne, Nautilus battıktan sonra denizin dibi görüntüsünde olacaktı, dekora dahil unsurlar, yani denizdeki tüm canlılar, hatta geminin kendisi insanlardan oluşacaktı. Ah ne kostümler düşlendi ki böylesi dünyada görülmemişti. Öyle büyük bir plandı ki bu, Kenter Tiyatrosu sahnesi de bize yetmeyecekti. Birçok farklı bestecinin eserlerinden derlenmiş, tabii Ara Hubeseryan'ın olağanüstü beceriyle gerçekleştirdiği kolajlarla oluşturulan müzikler çok etkileyiciydi. Galiba biraz konusundan da söz etmeliyim:

Nautilus batıyor, bombalanarak batırılıyor, kaptan Nemo ve mürettebat ki burada Arto'nun kahramanı; zıpkıncı Nedland'dı ve bu rol için İkna Durmaz'ı seçmişti. İknacım boyu posuyla, dansa yatkın sırım gibi bedeniyle ve sert ifadeli yüzüyle cuk oturuyordu bu role. Gemi battıktan sonra bir garip diyarda buluyorlar insanlar kendilerini. Burası kayıp kıta Atlantis'tir ve de belki başka bir boyutta, belki başka bir zaman diliminde varlığını sürdürmektedir. İnsanları birkaç sınıftan oluşmaktadır; asiller, rahipler ve halk. Bir de köle olarak yaratılmış cinsiyetsiz nötrler. Bu nötrler normal insan görünümünde olmakla beraber, kayıtsız şartsız itaatten başka hiçbir insani duyguya ve zekâya sahip değiller. Yalnızca kendilerine emredileni yaparlar. Sevemezler, üreyemezler ve sahipleri onlara ihtiyaç duyduğu sürece öyle ot gibi yaşarlar.

Tüm enerjisini dev bir kristalden alan ülkenin asil insanları, düşünce okumak, yer çekimini yok etmek, cisimleri uzaktan hareket ettirmek, duvarlardan geçmek, telepati gibi tamamını hatırlayamadığım 7 yeteneğe sahip. Günlerden bir gün o nötrlerden bir erkekle bir dişi aniden aşkı duyumsuyor ve o andan sonra ağır ağır sirayet eden bir

bilinçlenme başlıyor. Sonrası; isyan, korkunç bir iç savaş ve finalde o dev kristalin silaha dönüşmesi. Hikâye daha detaylı ve karışık tabii, bizim gemi ekibi de dahil bunlara, hepsini anlatmayacağım ama en son sahnede Nautilus dev bir atom denizaltısına dönüşmüştür.

Bana sorarsanız en etkileyici sahne, savaş denince ilk akla gelenin aksine, gayet ağır ama büyük hareketlerle ve Verdi'nin *Requiem*'i eşliğinde yapılması planlanan savaş sahnesidir. Bütün fikirler, hatta kostümler, hatta danslar, hatta oyuncular hazırdı ama bir türlü gerçekleşemedi. O günlerin ünlü baleti Oytun Turfanda'yı bile çağırmıştı Arto, dansların hiç olmazsa bir bölümünü çalıştırsın diye. Hiç unutmuyorum, adam eve geldi, müzikleri dinledi ve özellikle Haçaturyan bölümlerini beğenmedi. "Bu adam bana denizi çağrıştırmıyor." dedi. Oysa o aynı adamın müziğinin fon olarak kullanıldığı bir *Kaptan Onedin* dizisi çıktı sonradan. Pek âlâ da çağrıştırmıştı işte denizi. O döneme göre hem çok masraflı hem de oldukça ütopik olan bu düş onca ön çalışmaya rağmen gerçekleşemedi.

GAİA (1991)

O düş gerçekleşmeyince Arto kendi içinde yavaşça, yine oldukça görkemli başka bir dans tiyatrosuna yönlendirdi düşlerini. Ve *Gaia* çıktı ortaya. Çok önemli bir gösteridir *Gaia*. Bence İstanbul Ermenilerinin sahnelediği, gelmiş geçmiş en mükemmel dans tiyatrosudur. Özgün konusuyla, seçilen müziklerle, uygulanan dans figürleriyle, kostümüyle, ışığıyla kusursuzdur. Arto, ana fikri sevgi olan bu oyunun, fantastik konusunu kendi yazdı. Müziğini, birçok Ermeni bestekarın, eserlerinden seçilen parçaları mükemmel bir şekilde kolajlayarak Ara Hubeseryan hazırladı. Hep söylerim; o, bu konuda bir dahiydi.

Yine her dernekten ve ekipten, birçok gencin bir araya gelmesiyle oluşan dans ekibini Minas Oflaz ve Levon Taberyan çalıştırdılar. Levon artık *Anuş*'taki o tıfıl oğlan değildi. Allah vergisi bir, duyguyu figüre dönüştürme yetisi vardı. Her bedene uygun hareketi seçebiliyor, klasik adımları stilize ediyor ve ekibe tek tek öğretebiliyordu. Minas ise klasik folklorik adımlar konusunda müthiş bilgiliydi ve bu işin matematiğini kapmıştı.

Gaia karışık ekip

Biri klasik adımları çıkarıyor, diğeri stilize ediyor ve adeta eli sopalı Arto'yla Ara'yı tatmin edecek bir koreografi oluşturuluyordu.

Tam iki yıl, dakika dakika ilerleyerek daha önce hiç denenmemiş bir tarz oluşturuldu bu gösteride. Müziğin içindeki baskın enstrümanların partisyonları seçiliyor ve figürler onlara oturtuluyordu. Mesela, aynı bölümde kızlar kemanlarla dans ederken, erkekler violonsellere ayak uyduruyorlardı. İnanılmaz bir deneyimdi. Doğru dürüst bir klasik müzik dinlemeyi bile bilmeyen gençler bu sayede, bir parçada yer alan her bir enstrümanın sesini ayırt etmeyi öğrendiler.

Hiç kolay olmadı ama oldu. İki yıl uğraşılarak, dakika sektirmeden, her bir notaya bir figür oturtuldu. Dört saat çalışılıyor, iki dakikalık bir figür çıkarılıyordu. Sevgili Hubeseryan'ın yıllarca dilimize takılan ünlü sözü bu çalışmalar sırasında doğdu. Bir gün saatlerce süren bir uğraştan sonra, büyük bir atlayışla biten dansın figürleri, müzikten iki dakika eksik kalmıştı. Ara gayet inanarak "Tamam işte o iki dakikayı havada geçirsin." demez mi? Hâlâ güleriz Levon'la.

Böyle müthiş bir iş çıktı ortaya da izleyenler bu detayı anladılar mı sizce? Aay kahkaha attım... Yalnızca bir tek kişi. Ermenistan'dan gelen, Vahakn Bakraduni adında bir yönetmen, oyunu izlemiş ve hayretle "Nasıl yapabildiniz bunu? Nasıl her enstrümana ayrı figürler koyabildiniz?" demişti. O da rahmetli oldu. İstanbul'a, Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde *Samson ve Dalila*'yı yönetmesiyle ilgili sözleşme imzalamaya gelmişti. Ve ne yazık, sözleşmeyi imzaladıktan bir ay sonra kalp krizi geçirdi... Evet, ne yazık. Bir gece eşi Mara'yla evimizde de ağırlamıştık onu. Bizde herşey ve herkes unutulur gider, onun da adı bulunsun istedim bu kitapta.

Her neyse... O yıllarda biz oturduğumuz kattan, bir üst kata taşınmıştık. Arto o katı ne yapacağına henüz karar vermemişti. Ki birkaç yıl öylece boş boş durdu. Bazı hafta sonları 'figür çıkarma' dediğimiz az kişili çalışmaları orada yapardık. Yazın da adadaki evin arka bahçesinde sürerdi bu çalışmalar. Bir kez yerleşti mi seçilen enstrümanlara o karmaşık figürler, sonra esas prova gününde Kumkapı'daki Bezciyan Derneğinde, tüm ekibe aktarılırdı. Günlerce gecelerce emek verildi bu işe, dedim ya; tam iki yıl. Kar kış demeden akın akın taşındık Kumkapı'ya Bezciyan'a.

Harika kostümler yaptım o oyun için... İyice gelişti pratiğim, yapa yapa öğrendim. Dikiş dikmeyi de bilmem üstelik. Ama bir kostümün bir bedene nasıl oturtulacağını bilirim, prova yaparım hatta keserim bile. Önce çizerim sonra terziye nasıl kesip nereden dikerse o şekilde görünebileceğini tarif ederim. Ve de her aşamada yanında durup tek tek uğraşırım. İş bittikten sonra "Olmamış bu." demek bize uymaz. O yüzden yapım aşamasında başında duracaksın. Ve çoğu zaman cepten yapılır harcamalar ve israfa, ziyana yer yoktur.

Dikişleri dikenin biraz çılgın olması da gerekir. Gördüğü kimi acaip çizimler kafasını karıştırmamalıdır. "Böyle bir şey nasıl dikilir?" dememelidir. Ben tarif edersem dikilir. Sahne kostümü başka bir şeydir. Tam düşlendiği gibi olması da yetmez. Giyilmesi, çıkarılması kolay, sağlam ve rahat olmalı ve oyuncunun hareketini kısıtlamamalı. Bir de özellikle dans gösterilerinde, ekstradan beden kusurlarını vurgulamayan modeller seçmeye çalışılmalı. Büyük meme, büyük popo, uzun boy, kısa boy, vs. vs. Oyun icabı özellikle vurgulamak gerekmiyorsa sorun değil, halledilir.

O yıl, ekibin bir Şengün teyzesi vardı, dikişlerimizi diken. Az oynamadı nazımızla... Çizimleri görünce paniklemişti önce, bildiği hiçbir şeye benzemeyen. "Sen 'yapmak istiyorum' de, sonra kendini bana bırak" demiştim. Güvenmişti, istemişti, ben de ona güvenmiştim. Pek hoş kostümler çıkardık valla.

Alev kıyafeti bile vardı yahu. Sarı, kırmızı, turuncu onlarca eşarptan meydana getirilmişti. Ki yaradılışı panik olan sevgili Lusi'nin (Otmar) yetmişbeş saniye içinde giydirilmesi, kâbusu olmuştu; Lizi'nin, Beco'nun, Alin'in, Simon'un... Lusi paniklemese hiç de zor olmayabilirdi, karmaşık görünüşüne karşın, oldukça kolay bir şekilde giyilmesi düşünülerek tasarlanmıştı. Ah Lusicim, neler feda etmişti o yıllarda, bu oyunu ortada bırakmamak için, açıklamam gerekmiyor ama unutmadım. Eskiden ciddiye alınırdı bu işler. Şimdilerdeyse bir şeye küsen, onca insanın emeğini pat diye bırakıp gidebiliyor.

Ben *Gaia*'da bir Tanrıça'yı canlandırıyordum. Yani Gaia'yı, toprak anayı. Baştan sona dans olan bir oyunda, pek de dans etmeden ama tüm hareketleri, ayakları yere basmıyormuş da adeta yerden bir karış yüksekte süzülüyormuş etkisi bırakan ve ellere kollara büyük anlamlar yükleyen figürler yaratmıştı benim için Levon. Bu da sürekli parmak ucunda yürümek demekti. Neredeyse tüm provalarda sendelemeden çıkardığım tek bir sahne yoktu. Ama oyun sırasında bir kere bile sendelemeden, ayağım yerden kesilmiş gibi süzülüp durdum, bir alçakta bir yüksekte, kâh merdiven inerek kâh merdiven çıkarak. Sahne büyülü bir yerdir, ne mucizelere kâdirdir.

Biraz *Gaia*'nın konusundan söz etmeliyim: Daha önce yaşanmış ama hoşgörü ve sevginin değeri bilinmediğinden tüm yaşamları son bulmuş bir gezegen vardır. Karanlıktır, her şey ölüdür, dev tapınak kapıları kapalıdır. Günlerden bir gün, hiçbir canlının yaşamadığı, bu bomboş gezegende, topraktan çiçekleri, çiçeklerden dişileri, taşlardan erkekleri yeniden yaratıyor Gaia. Tapınağın kapısında taş kesilip yüzyıllardır uyumakta olan her şeyin bekçisi bilge ihtiyara, (Boğos) elindeki çekiçle taşları yontup canlandıracak gücü veriyor, sonra topraktan canların fışkıracağı ışığını gönderiyor.

Topraktaki canlarla birlikte kendisine eşit bir güç olan kötülüğün de uyanması kaçınılmazdır, biliyor. Ama onu tek yenebilecek silah olan sevgiyi de veriyor. Tabii ki insanlık, daima olduğu gibi bu kez de sevginin ve hoşgörünün önemini kavrayamı-

Levon Taberyan, Bercuhi Berberyan

yor, daima olduğu gibi kötülüğe yenik düşüyor. Oyunun sonunda Gaia'nın duyduğu acı, öfkeye dönüşüyor ve başlattığı hayatı sona erdiriyor. Küçük bir çocuk şeklinde temsil edilen 'sevgi'yi de kendi bağrına basarak geri alıyor. Pek hoştu pek anlamlıydı ve pek güzel sahnelendi.

Hem dekor hem ışıklar hem müzik hem de kostümler çok etkileyiciydi. Taşınması en zor kostüm parçası, benim tam 1.5 kg gelen, arkasından ve yanlarından zincirler sarkan, alınlıklı başlığım ve şeytan rolündeki Levon'un metal halkalardan örülen asimetrik bir zırh formundaki yeleğiydi. Her oyundan sonra onun omuzları ve sırtı ağrır, benim de alnımın ortasına üçgen şeklinde kan otururdu. Şimdiki aklım olsa, "Her şey gerçek gibi olacak" diye tutturan Arto'ya kulak asmaz, onları uzaktan metal gibi görünen plastik bir malzemeden yapardım.

Kostüm yorumlama konusunda deneyim kazandıktan sonra da kötülüğün yani Şeytan'ın kostümünün yanlış olduğunu düşündüm. Pek muhteşem olmuştu, 'Faust'un 'Mefisto'su gibi. Oysa o, topraktan çıkan, kir pas içinde hiçbir dönemi çağrıştırmayan, ilkel ve formsuz bir kılıkta olmalıydı. Bunu sevgili Erol Keskin'den ve benden başka kimse fark etmemişti.

Benim kostümüm, altın rengi, çok uzun ve kollarımı açtığımda bu yarım porsiyon bedeni bile resmen ihtişamlı gösteren bir şeydi. Allah'tan çok hafif bir kumaş bulmuştuk, yine sevgili Beti'yle. Yoksa başlığımın ağırlığına ilaveten o kadar bol kumaşı taşıyamazdım. En büyük zorluğu, uzunluğuydu. Sürekli parmaklarımın ucunda yükselmesem üzerine basardım yürürken. Ama kendime en çok 'aferin' dediğim şey; hayatı veren ve alan ışığı, avucumdan çıkıyormuş gibi gösteren yüzüğü akıl etmemdi. Orta parmağa

ters olarak takılan bir yüzük düşünün. Taşı içerde yani avuç içinde. Aslanyan Hraç yapmıştı. Dışarıdan görülen dümdüz bir metal, avucumun içindeyse, kristal parçalarla yapılmış kocaman bir yıldız var. Elimi havaya kaldırdığımda, bize *Anuş*'ta da el veren Ayhan Güldağları'nın (Devlet tiyatrolarının ışık şefi) ve günden güne bir ışık virtiyözüne dönüşen sevgili Arek'in becerisiyle avucumdan ışıklar çıkıyordu.

Unutulmaz günler yaşadık bu oyun süresince. O taşlaşmış gezegenin dört bir yanında duracak olan, biraz Mısır'ın Osiris ve İsis heykellerine benzeyen, örümceklerle heykeller, -ki demir konstrüksiyonlar üzerine gerilmiş serigrefi kalıbı ipeğinden yapılmışlardı- yapılıp Kenter tiyatrosuna gidene kadar, bizim apartmanın girişinde durdular. Kapıdan giren şoka giriyordu. Ürkütücüydü. Onların oradan alınıp da caddede duran kamyona yüklenmesi de başlı başına bir olaydı. Toplanan meraklı kalabalık, o ne idüğü bellisiz şeylerin ne olduğuna, bir türlü akıl erdiremedi. Ayrıca dekorun boyandığı günü de hiç unutmuyorum. Canım Jbid, (Jbid Berberyan) gecenin saat 2.00'sinde, belini doğrultup "Bitti Arto Abi." dedi. E güzel olmuştu. Hepimiz nefesimizi tutmuş beklerken, Arto Abi'si, tiyatronun balkonuna çıktı, uzun uzun baktı, birden "Olmadı bu. Baştan boyanacak." demez mi? Yorum yok tabii.

Bir de Tanrıça'nın belireceği kapının arkasına asılan fon perdesinin takılışı unutulacak gibi değil. Sahnenin tam ortasında yerden iki metre yüksekte, iki yanından basamaklarla

Bercuhi Berberyan

çıkılan bir platform var. Onun ortasında dev bir kapı. O kapının kanatları kendi kendine açılınca altın rengi kostümüyle Gaia beliriyor. Hepten ışıl ışıl olsun diye arkasında da ta tavandan sarkan, altın rengi bir fon olacak. Kenter sahnesinin sofitosu yoktur. Yani o fon perdesini asmak için, sahnenin damına kadar tırmanmak gerekir. Yani 7-8 metre.

Tırmandılar, tabii başta Boğos, astılar, tam bir top kumaş. Kapılar açıldı, baktık, pek güzel görünüyor. Arto bana dedi ki "Al eline bir metre kumaş, çık tepeye, kumaşı elbise gibi üstünde tut, dur kapının önünde, bakalım nasıl görünüyor." Emir büyük yerden, boyun eğeceksin. Oysa dekor kurulduğundan beri, o kapının arkasındaki bir metre karelik platformun küçük olduğunu söyleyip duruyorum, kulak asmıyor.

Kendimi düşündüğümden değil, oyunun sonunda, Gaia'nın tüm hayatı sona erdirirken, onlara bahşettiği sevgiyi geri alması sahnesi var ya... İşte orada, 'sevgi' rolündeki minik Sarem, (Külegeç-Şeşetyan) yanıma çıkacak ben de ona sarılıp geniş bir pelerin gibi olan kostümümün içine alacağım ve sırtımı döneceğim. Ki kapı arkamızdan kapansın. Sırtımızı döndüğümüzde çocuk önümde, tam kenarda kalacak. "O karanlıkta o daracık yerden düşer." diyorum anlamıyor. "Dikkat edersin." diyor.

Neyse efendim, çıktım, kumaşı önümde tuttum, kapı açıldı, aşağıdan hayranlık sesleri duyuyorum, demek güzel görünüyor. Sonra "Bir adım geri git bakayım." diyor Arto. Gidiyorum, veee... Amanın! Havadayım, ayağımın altında bir şey yok, uçuyorum. "Beni

tutuuun!!!" diye bağıra bağıra "Allahım kesin bir yerim kırılacak, oyun kalacak" diye düşüne düşüne, süzüle süzüle yere konuyorum.

Havadayken bir ara Kenterler'in müstahdeminin çaresizlik içindeki yüzünü görüyorum, sonras karanlık. Öldüm galiba, yok yok bayıldım galiba. Yok, feryat figan bana doğru koşan sesleri duyuyorum, baygın da değilim. Oramı buramı yokluyorum, kırık falan yok, ağrıyan bir yerim de yok. Hayret... Sanki bulutlara konmuş gibiyim, Tanrıçayım ya ölemiyorum galiba. İyi de neden karanlık? Haa başımı falan vurup kör oldum belki de. Bir yandan yattığım yerden bağırıyorum "Bir yerim kırılmadıı!" Ama kör olmuş olabilirim ve de kalkamıyorum.

Az sonra dehşet içinde tepeme toplanmış olanları görebilmeye başladım. Yüzümü açtılar da ondan görebildim. O saatlerce uğraşarak astıkları fon perdesini söküp beraber götürmüşüm düşerken. Salıncak etkisi yapmış, ya da paraşüt, bilemedim, bir güzel sarıp sarmalamış beni, puf diye konmuşum yere. Sonra sabitlendiği yerden çıkan bir top kumaş, üzerime yığılmış. Ben debelendikçe paketlenmiş gibi dolanıp durmuşum kumaşlara. Sahne büyülü bir yerdir, ne mucizelere kadirdir.

Sonuç? Eh kumaşı binbir eziyetle bir daha gerdiler ama artık 'tecrübeyle sabit' olduğundan, arkadaki platformu bir metre daha uzattılar. Yoksa vallahi ben düşmesem Saremcim düşerdi oradan. Canım, 12 yaşında minicik bir kuştu daha... Öyle güzel olmuştu ki somon pembesi ağdan yapılmış kostümüyle. Ara Hubeseryan'ın hiç kullanılmamış ipek tekir ağını kostüm haline getirmiştim. Çok iyi düşünmüştüm ve de çok yakışmıştı o masum yüze çoook.

Günlerce, farklı, fantastik görünüşlü bir kostüm düşleyip de çaresizliğe düştüğüm bir gece, Ara arabasıyla bizi eve bırakırken, arka camın içinde somon pembesi bir bulut yığını ilişti gözüme. Üzerine de ışık vurmuş, şıkır şıkır parlıyor. "Aman Tanrım! Bu ne?" dedim hayranlıkla. "Tekir ağı." dedi Ara "görmemiş miydin hiç?" Görmemiştim. Uzandım, o koca bulut yığınını kucağıma aldım ve "Artık bu bir sahne kostümüdür." dedim. Gerçekten bulut gibiydi. Vermek istemedi önce "Kız ipektir o, çok para verdim." dedi. Ben de hiç kesmeden kullanacağıma ve iş bitince iade edeceğime söz verdim. Öyle de yaptım. Daha sonra çok tekirler yakaladı Aracım o ağla, ki zaten neredeyse hepsini biz yedik.

O somon pembesi şeffaf ağ kostümün altından, tüm bedenini saran, üzerinde ışıl ışıl parlayan şanjanlı taşlar işlediğimiz, aynı renk bir tayt giydirmiştik Sarem'e, gerçekten rüya gibi olmuştu valla. Dansa doğuştan yatkın minik bedeniyle döndükçe dalgalanıyordu bulut gibi ağlar, her seferinde içim kabarıyor, gözlerim doluyordu. Sarem'i provalarımız sürmekteyken bir gün babası; kadim dostumuz Sarkis Külegeç, elinden tutup Arto'ya getirmiş ve "Bu çocuk dansa pek yatkın, sen şuna bi el atıver ağparik (Abi). İyi

bir şeyler olacağını umuyorum ve onu sana emanet ediyorum." demişti. Ve gerçekten iyi bir şeyler oldu Sarem... Hem de çoook iyi bir şeyler.

Orta yerdeki yükseltinin arkasında bulunan o koca tapınak kapısının açılıp kapanması da oldukça olaylıydı. Her iki kanadının arkasına ucu kancalı birer demir çubuk takmıştı Arto. Müzikte, yeri geldiğinde ki ben ortada kollarımı göğsümde çaprazlamış dikilirken kapı önümde açılınca belireceğim, yükseltinin sol yanından Simon, (Kumral) sağ yanından Sebuh, (Yılmaz) uzanarak çubukları ağır ağır çekiyorlar ve kancaları uygun yerlerde bulunan halkalara takıyorlardı. Geri döndüğümde de halkadan çıkarıp ağır ağır kapanmasını sağlıyorlardı. Böylece aşağıdan, kapı kendi kendine açılmış ve kapanmış gibi görünüyordu.

Bir başında, bir sonunda çıkıp girsem iyiydi ya, yarattığım dünyadaki olaylara göre, zaman zaman belirip kaybolmam, hatta dışarı çıkıp dolaşarak geri dönmem gerekiyordu. Öyle ki Simon ve Sebuh müziği dinleyerek, bunların zamanını dikkatle takip etmeliydiler. Müziktir bu, beklemez ki akar gider. Günlerden bir gün, gayet de dramatik bir sahnede, tam çıkacağım andan bir dakika kadar önce arkada yerimi alıp beklemeye başladım.

Simon anında sol yanımda belirdi. O, her oyunumuzda, sahnede daima güvenle sırt dayanacak bir destek olmuştur. Bir görev üstlendi mi, olmuş bil. Hemen dönüp sağ yanıma baktım. Sebuh yok. Müzik gidiyor. Yüksekçe bir fısıltıyla sesleniyorum "Sebuuuh, Sebuuuh!" Adam yok. Tanrım! Kalbim duracak. Uzanıp benim açmam mümkün değil, Simon'un uzanması ise hepten imkânsız. Derken, büyük bir fiyaskonun tam başlama noktasında, bana göre sağda, seyirciye göre sahnenin sol iç yanında, müziği idare etmekte olan Hraç (Hallaçoğlu) başını dimmerden kaldırıyor, anında durumun vehametini görüyor, oturduğu yerden uçuyor ve kapının kanadına yapışıyor.

Kapılar, her zamankinden birazcık süratle açılıyor, ben dizlerim titreyerek, parmak uçlarımda yükseliyorum ve uçar gibi süzülüyorum dışarı. Sendelemeden. Sahneyi bitirip içeri girdiğimde, Sebuh'u gırtlaklayabilirim. "Neredeydin ulaaan?" diye gürleyince, "Çişe gitmiştim." demez mi? "Donuna işeee!" Demez misin? O gün Sebuh'u zor aldılar elimden ama o kâbus anını, kahkahalarla anarız şimdi.

Ah daha neleri kahkahalarla anarız, hatırlar mıyım acaba her birini? Sanırım pek kolay bitmeyecek bu kitap. En üzüldüğüm şey de bu kahkahaları keyifle paylaşabileceğim dostların zamansız gidişleri. Beco'dan sonra doğmuştu bu anıları kaydetme fikri. Sonra yaprak dökümü gibi; Garo Balımyan, Murat Kılıç, Misak Toros, Raffi Emeksiz, Hermon Variş, Telma Berberyan, Öjen Ozinyan... ve sevgili Emma Külegeç (Sarem'in annesi) Gidiverdiler. Çok da zaman geçmedi üstelik. (Bu isimlerden bazıları bu kısım yazıldıktan sonra acıyla eklendi.)

Bu gün de sevgili Lusi'nin annesinin cenazesi vardı. Tam da onun, giyinme paniğini yazmaktayken aldım acı haberini. Ta Ortaokuldan tanırdım İrma Maksut'u... Güzel İrma derdik. Pat diye gidiverdi. Ve böylece giriverdi tiyatro anıları arasına. Demek adının bir kitaba geçmesi gerekiyormuş. Dünü güne taşıyan anıların arasına, dünde kalan ölümlerden başkasının girmemesini dileyip devam etmekten başka ne gelir elden?

Lusi (İçliyürek-Otmar) yeni ehliyet almıştı Gaia'nın Kenter sahnesine adapte edildiği süreçte. Orman cinlerinin kraliçesini oynuyordu ve pek güzel bir dans çıkarmıştı, hamile olduğu için bu oyuna katılamayan kızım gibi sevdiğim Melo'yla (Meline Polat) birlikte. Ben de ona çok güzel bir başlık yapmıştım ki sonra yeri gelince anılacak başka bir oyunda da kullandık onu.

Daha acemi diye eşi, eski arabasını vermişti Lusi'ye. Ve daha acemi diye benden başka kimse binmiyordu o arabaya. Arto giderdi, ben ısrarla Lusi'yi beklerdim. Arabanın eskiliği, kimi aksamının çalışmamasıydı. Klaksonu yoktu, sinyal lambaları yanmıyordu. Önümüze biri çıktığında ikimiz bir avaz "Biiiiip!" diye bağırıyorduk. Sola dönerken o, sağa dönerken ben, kollarımızı çıkarıyorduk camdan. Lusi'nin asıl acemiliği de bir türlü park edememesiydi. "Yarım saat sonra köşede ol." diye aradığında, ben de "Kırkbeş dakika sonra tiyatronun kapısında ol." diye Alin'i (Kumral) arar ve köşede yerimi alırdım. Alincim çok iyi araba kullanır.

Lusi gelir, bir an duraklar, hemen binerim, hemen gideriz. Kenter Tiyatrosu'nun önünde dururuz, biz ineriz, kapıda hazır beklemekte olan Alin biner ve alt sokaktaki arka kapısına yakın uygun bir yere götürüp park eder. İşte bu kadar. Ama tüm bunlar çok eğlendirirdi bizi. Hele her seferinde Arto'nun "Neyse sağ salim geldi bunlar." demesine, nasıl da kahkahalarla gülerdik.

Oyunun bir yerinde çok özel bir dansları olan yukarıda sözünü ettiğim ormanın cinlerine çok hoş ve etkileyici kostümler yaptık. Kızların yüzünde gümüş rengi bir yarım mask vardı, eh kiminin başka rolü de olduğundan tanınmasınlar diye. Ki Serda ve Silvia hariç selama çıkarken diğer rollerindeki kostümler oluyordu üzerlerinde. Silvia acım bari eşi dostu onu tanısın diye masksız çıkmak için epey dil döktü Arto'ya. O da lütfen kabul etti. Buna rağmen o yıllarda pek benzeştiğimizden, onu da ben sandılar izleyenler. Serda için maskli masksız farketmiyordu ondört yaşında bir çocuktu, böyle bir ekipte olmak bile yetiyordu ona ve henüz girmişti hayatımıza, hayatıma... Hiç çıkmadı sonra.

Serdacım ekibin neşe kaynağı, her hafta bir gazete hazırlardı bize, ekip içi olaylarıyla, dedikodularıyla, karikatürleriyle... okul gazetesi gibi. Arto ona eski mi eski dille 'cerideci' (gazeteci) derdi. Onu da hissetmiş meğer ki bir süre yaptı o işi. Çok yıl geçti tabii

aradan, şimdi Serda hemen hemen her şeyimi danıştığım, yazılarımı okuduğum, sağ kolum, can yoldaşımdır, hayatımın orta yerinde.

Hagop Güleç de daha reşit bile değil bir tıfıl oğlan. Bedeni iyi, dansa yatkın, ta Yeşilköy'den geliyor, babası getiriyor, herkesin Hrant Dayday'ı... Bir kere bile aksatmadılar provayı baba oğul. Üç beş laf etmek zorunda kaldığı tek bir oyun dışında hep dansıyla katıldı birçok oyunumuza, hep kaldı hayatımızda ve bir tek o bu işi hiç bırakmadı. Eh artık koca adam ve profesyonel, gösteriler sahneledi, öğrencileri var, çoluğu çocuğu var.

Orman perilerinin kostümlerini karşımızdaki çınarların arasında bulunan bir ağacın, bahar gelince penceremden keyifle izlediğim, hiç çiçeğe benzemeyen uçuk yeşil çiçeklerinden esinlenmiştim. Başlarına salkım saçak bir başlık takmış, uçuşan etekli minik kızlara benzerlerdi o garip çiçekler. Dalgın dalgın kördüğüm olmuş trafiği izlerken "İşte bu!" diye bağırdım bir gün aniden. Periler kraliçesini oynayan Lusi'nin kostümü tastamam öyle olacaktı. Oldu da. Çok güzel oldu. O şipşirin ağaç da rahmetli şimdi. Yolu genişletme çalışmalarına kurban gitti. Hem de farkına bile varmadık. Bir gün, bir de baktım ki; yok.

Raffi Emeksiz ve Hampar Turay iki erkek orman ciniydiler. Bir tek onların kostümünü Arto tasarlamıştı. Yıllar sonra Hobbitler ve Yüzüklerin Efendisi filmleri, her şeyleriyle tutku haline gelince bende, orman büyücüsü Radagast'ın kostümü öyle cız ettirdi ki içimi. Artocum ta o zaman, bu konuda hiçbir fikri ve bilgisi olmadan, sırf içgüdüyle tam o tarz bir şey hayal etmişmiş meğer. Pek yanar içim. Uçuk yeşil uzun bir elbisenin üstünden giyilen ve yer yer üzerlerinden yapraklar, ziller ve meyveler sarkan, kalın balık ağından yapılmış kostümlerdi bunlar. Kalın ve sağlamdılar zira bir gün Raffi sahneye girerken, etekleri yerden ışık veren bir spota takılmış ve yırtılacağına spotu yerinden sökmüş, peşi sıra sürükleyerek sahneye getirmişti. Malum, yine sonradan bizi çok güldüren, esnada yürekleri ağıza getiren bir durum. Hatırladıkça gülsek de daha çok, yanar içimiz.

**

Her oyun sezonu bittikten sonra, tüm ekibi ve emeği geçen herkesi bir araya toplayarak keyifli bir yemek yemek gibi bir alışkanlığımız vardır bizim. O yıllarda oyun sonrası yemekleri, genellikle Kireçburnu'ndaki Rasim'de yapılırdı. Sahilde, Façyo'yu biraz geçince, bahçe içinde samimi bir mekândı, şimdi yerinde yeller esiyor. Birçok anıyla birlikte yok oldu gitti.

Gaia'dan sonraki yemekte, ki o gün rotası şaşan koca bir gemi doğruca üzerimize gelip az daha bahçeye dalacaktı —ne korkmuştuk ama- Arto herkese minik birer hediye vermek istedi. Bunun hazırlığını günler öncesinden yapmıştı. Oyundaki iki sevgiliyi

canlandıran bir figür üçgen gümüş plaketlere çizilerek kolye ucu haline getirildi. Figürün ilk çizimini sevgili Jbid Berberyan yaptı. (Jbid'in soyadının Berberyan oluşu bir rastlantıdır, Arto'yla akrabalığı yoktur.) Kalıbını çıkarıp gümüşlere uygulama işlemini de Jbid'in babası Rupen Berberyan (o da rahmetli) gerçekleştirdi. Pek güzel oldu.

Jbidcim, tek tek uğraşarak her bir kolye için, oyundaki çiçek kostümlerini yaptığımız çağla yeşili alkantaralardan minik kesecikler yaptı. Çok şık oldular. Gecenin bir saatinde hediyeler dağıtıldı. Kimse unutulmamıştı. Mutluluk doruktaydı. Sevgili Hraç Aslanyan hariç. Onun bu oyunda hiç rolü yoktu ama canla başla çalışarak el vermişti. O kolyelerden kendisine de verileceğini ummuş, böyle bir şey olmayınca, belli etmemeye çalışsa da biraz burulmuştu. Oysa Arto ona daha büyük bir sürpriz hazırlamıştı, o yüzden önce onu birazcık üzerek, sürprizin etkisini büyütüyordu. Bayılırdı böyle şeylere.

Şimdi işte Anuş'ta sözü geçen hançer için "Peki, sonra ne oldu o hançere?" deyip de "onu sonra yeri geldiğinde anlatacağım." dediğim yer geldi. Arto nasıl becermişse Hraç'ın, Mosi'yi oynarken kutsal emanet gibi davrandığı ve sahiplenmesi imkânsız olduğu için çok hayıflandığı o antika hançeri satın almıştı. Güzel bir kutuya koyup paketledik. O gece onu Hraç'a hediye edecekti. Bunu verme görevini de bana verdi ya da ben gönüllü oldum. Böyle duygu fırtınalarına tanıklık etmeyi pek severim.

Tüm kolyeler bittikten sonra, çantamdan kutuyu çıkardım ve "Emeklerine karşılık bu da senin canım." diyerek uzatıverdim Hraç'a. Gülümseyerek "Ben de, kendimi dışlanmış saymış, hafiften bozulmuştum." diye elini uzatırken, paketin görüntüsünden, ona da hiç olmazsa bir kravat alındığını düşünüyordu. Eline alıp da "Aaa ama ağır bu!" dediği andan, paketi açtığı ana kadar nefesler tutulmuştu. Açıp da içindekini gördüğü anda ise zaman durdu sanki. Sonrası gözyaşı seli.

O kolay unutulmayacak keyifli andan hemen sonra, Arto'nun, şimdi yetişkin bir kadın ve çok iyi bir dansçı olan, o günlerin minik kuşu; Sarem'e sarılarak kadeh kaldırdığı anın fotoğrafı var elimde. Bir de aynı gece aynı yerde onu bağrıma bastığım bir fotoğraf. Mutluluğun resmi yapılabilir mi bilmem ama fotoğrafı çekilebiliyor inanın.

••

O yıl Yunus Emre Sevgi Yılı'ydı ve Ortaköy'de, ülkemizdeki tüm inançların dini liderlerinin bir araya toplandıkları bir sevgi etkinliği yapıldı. GEYRE Vakfı da Afrodisias kazılarını sürdürüyor ve bununla bağlantılı olarak mitolojik temalı etkinlikler düzenliyordu. Bizim *Gaia* içerdiği anlamla bu konseptlere çok uygundu ve de hem çok güzel hem çok etkileyiciydi. Arto bunca yıl içinde ilk kez olarak bu gösteriyi cemaat dışına da sunmak istedi. Gerekli yerlere ulaşıldı, randevular alındı, Boğos, Şahan ve Arto, oyunun video kaseti ve gerekli bilgilerle, rahmetli Sevgi Gönül'le Sadberk Hanım

Müzesi'nde buluştular. Sonuç? "Neden bu gösteride yer alan herkes Ermeni?" gibi bir soruyla karşılaştılar. Ne cevap verirsin? Eh sakıncalı bulundu. İyi mi?

Biz hemen pes etmedik. Boğos'un Bodrum'un ileri gelenleriyle dostluk ilişkileri vardı. Bir umutla onlara başvurduk. Bodrum Kalesi'nde ne muhteşem olurdu *Gaia*... Pek olumlu baktılar ama gerçekleşemedi. Sebep? Oralara taşınmak çok masraflı olacaktı. Sponsor bulunamadı. GEYRE Vakfı da pek oralı olmadı. Hâlâ sorarlar bize; "Bu kadar başarılı işler yapıyorsunuz, neden hep kapalı toplum içinde kalıyorsunuz?" diye...

DAKTİLOLAR

Arto o aralar biraz sanat manat kokan *Daktilolar* adında iki kişilik bir oyuna girişti. Hem de Ermenice olarak. Sanat Geceleri adı altında sunumlar düşlüyordu. Kız rolünü; Maral Anan oynayacaktı ki o yıllardaki 'mavi boncuğun' sahibiydi. Kendisini çok severim, iyi de oynar ama bana göre Ermenice şivesi biraz zorlamaydı ama dedim ya; mavi boncuk sahibiydi ve de nasılsa ben onu çalıştırırdım. Erkek oyuncu olarak önce bir Sezar Avedikyan düşünüldü, bir de Levon Taberyan düşünüldü. Aslında "Levon bile" demeliydim zira dans ederken sahnede adeta devleşen Levon, iş konuşmaya gelince o kadar beceriksiz ve imkânsız bir oyuncuydu ki... Sonunda Şahan'a karar verildi.

Eh yine beni oynatmayı aklından bile geçirmediğine göre, onların şivelerini, vurgularını çalıştırmaktan başka işim kalmıyordu. Sonra nasıl oldu da dönüp dolaşıp o rol bana kaldı bilemedim. Bir süre ciddi ciddi çalıştık Şahan'la, hatta o bazı replikleri hâlâ hatırlar. O sezon Kenter Tiyatrosu'nda da o oyun oynanıyordu. Arto'ya çaktırmadan beraberce gidip izledik. Çok ilginç bir dekor yapmışlardı, onu hatırlıyorum yalnızca. Sonradan ne oldu da vaz geçildi, onu da hatırlamıyorum.

PROVA (THE COLLECTOR) (1992)

Gaia her açıdan ve herkes için çok yorucu bir oyun olmuştu. Uzun bir süreçti, dans ağırlıklıydı ve bir dolu detayla uğraşmak belki de biraz yormuştu Arto'yu. Az kişiyle ve yükün büyük kısmını oyuncunun sırtlayacağı, patırtısız, karmaşasız provalar gerçekleştirmeyi mümkün kılan bir oyun yapmak istedi.

Büyük kadrolu prodüksiyonlar yönetmeni çok yorar, provaları çok yürek tükettirir. Yalnızca alkış ve "Aferin" uğruna, başka işleri güçleri olan onca insanı, uzun provalar boyu bir araya toplamak ve tutmak hiç de kolay değildir. O nedenle bu kez üç kişilik bir oyun sahnelemeye karar verdi.

Bu kararı verirken henüz tiyatro izleyicimize olan inancı sarsılmamıştı. Yani; ya göz kamaştıran dev prodüksiyon ya da gırgır şamata bir oyun olması şart değil diye düşünmüştü. Oyun gücü gerektiren ilgi çekici bir oyun sahnelenirse tiyatro severler bunu anlar sanıyordu. John Fowles'in kitabından, David Parker'ın oyunlaştırdığı, Haldun Dormen'in Türkçeleştirdiği *The Collector*'ı seçti. Uzun zamandır üzerinde düşünüyor ve de Arto'vari dokunuşlar yapmaya çalışıyordu zaten. Yani olduğu gibi kullanmayacaktı.

Böylece; "o oyunu sahnelemek isteyen bir ekibin prova çalışması" olarak sunulacak yeni bir oyun yazdı. Yönetmen ve iki baş rol oyuncusu olacaktı. Bir çalışmaya yönetmen gelemiyor, iki oyuncu yalnız çalışıyorlar ve erkek oyuncu gerçekten manyaktır, kızı gerçekten bağlayıp öldürecektir.

Yaz boyunca iki ana role uygun oyuncu aradı. Yani kafasına taktığı kızı esir alan manyak adam ve kurbanı olacak kız. Nışan Şirinyan artık profesyonel bir tiyatrocu olmuştu, yetenekliydi ve her kalıba girebilen nötr yüz ifadesiyle, kafasında tasarladığı tipe pek uygun düşüyordu. Çok iyi bir oyuncu olmuştu. Esas sorun kızdı. Kızı kim oynayacaktı?

Beni oynatmayı aklına bile getirmedi. Oysa pek âlâ da oynardım. Hatta Nışan, benimle oynamayı istemişti. Ben de istemiştim. Ama Arto hiç oralı olmadı. Çaresiz kalmadıkça beni ön plana çıkaracak şeyler yapmaktan pek hoşlanmazdı. Ben daima onun elinin altında, her duruma uymaya hazır garantisiydim. Nasılsa vardım, gerekirse yapardım, o yeni tipler lanse etmeliydi ve herbirini benim çalıştırmamı sağlamalıydı. Neyse, bitmiş gitmiş şeylerin arkasından yakınmanın anlamı yok şimdi.

Sosi Dolanoğlu, iyi bir kitap çevirmeni olarak daha ta o yıllarda adını duyurmuştu. Arto'nun bu rol için, nerden nereye onu seçtiğini hiç bilmiyorum, hatta nasıl tanıştıklarını da hatırlamıyorum. Belki tipini uygun bulmuştur. Dikkat çekici belirgin bir özelliği olmayan, esmer, ufak tefek bir kızdı. Oldukça sıradan ama derinlikli bir görüntüsü ve sıcak bir tebessümü vardı.

Bir gün birden bire "Kızı buldum, yarın akşam bize yemeğe gelecek, sen de bi gör." dedi. Benden onay alacak hesapta. Yazdı, Kınalıada'daydık, o da Adalıydı. Geldi, balkonda keyifli bir yemek yedik. Talimat aldığımdan ona vejetaryen yemekler yapmıştım. Hoş bir kızdı Sosi, sevmiştim. Bir süre birbirimize gidip gelmiş, ahbaplık etmiştik, sonra ayrıldı yollar ve yıllar girdi araya.

Ciddi provalar ve ezber çalışmaları yapıldı. Her zamanki gibi ben de onlarla yoruldum. Ama bir türlü olmadı. Uymadı. Sahnede iç çamaşırıyla kalmak gerekiyordu da Sosi'ye ters mi geldiydi... Tam olarak hatırlamıyorum. Nışan yine beni oynatmasını önerdi. Arto yine kabul etmedi. Brijit Zartar da düşünüldü ama o da olmadı.

Sonra, Karin Yereçyan (Ataoğlu) gündeme geldi. Kardeşim önerdi. O yıllarda kardeşim Boğos (Çalgıcıoğlu) Getronagan Derneğinde bir tiyatro kursu başlatmıştı. İki de kısa oyun sahnelemişlerdi. Karin çok yetenekli bir kızdı ve zaten çekmişti Arto'nun dikkatini. Denemeler yapıldı ve iyi sonuç verdi. Ama bu kez de Nışan'ın hem profesyonel

Karin Yeresyan Ataoğlu, Boğos Çalgıcıoğlu

sahnede hem bir dernek sahnesinde oynaması sorun yarattı. Yani bu kez de erkek oyuncu meselesi çıktı.

Eh her başı sıkıştığında elinin altında bulunan erkek garantisi de Boğos'tu. Onu aslında en başta da düşünmüştü ama o rol için, onun istediği kadar genç görünmüyordu. Erken dökülmüş saçları ona olgun bir hava veriyordu. Biraz daha bakındı sağa sola ve gördü ki öyle zorlu bir rol için güvenebileceği başka birini bulması mümkün olmayacak. Teksti değiştirdi.

Bu durumda, manyak olan oyunun yönetmeni olacaktı. Baş rol oyuncusu o günkü provaya gelmeyecek, yönetmen de çoktan kafasına takmış olduğu kızla özel bir çalışma yapacaktı. Doğrusu, iyi bir karardı, sonucu da iyi oldu. Hem Karin hem Boğos çok iyi oynadılar.

Oyunun konusu çok ilginçti. Oynayanın yeteneğinin iyice ortaya çıkmasına imkân veren bir kurgusu vardı. Manyak bir yönetmen, sahne aksesuarı olan yatağa, önceden bir düzenek kuruyor. Rol icabıymış gibi yatağa bağladığı kızı, şişleyerek öldürmeyi planlamıştır.

Asıl başrol oyuncusunu, başka bir oyunla turnede olan ekiple gönderiyor. En başta kısa bir rolü olan oyuncunun (Civan Babaoğlu) provasını çabucak yapıp onu da savıyor ve kızla ciddi bir provaya girişiyor.

Oyunun kahramanının karakteri kendisiyle birebir örtüşmektedir aslında. Öyle ki bir süre sonra olan bitenin ne kadarının rol gereği ne kadarının gerçek olduğu iyice karışıyor ve tam kızı öldürmesi beklenirken, durumun vahametini fark ederek sezdirmeden bağlarından kurtulan kız onu öldürüyor.

Çok etkileyici bir oyundu ve nefes kesici bir finali vardı. Bu tarz, sahnede cinayet işlenen oyunlarda, inandırıcılığı sağlamak çok zordur. Küçük bir falso ya da fark edilen bir sahtelik, anında gülmeye neden olur. Bu ise çok başarılıydı çok.

Olay şöyle gerçekleşiyor: Adam, yatağın başındaki topuzlardan birini çekiyor, ucunda önceden yerleştirdiği bir şiş vardır. Bağlarının birkaçından kurtulmuş olan kız ani bir hamleyle onu yana savurarak yere düşürüyor. O toparlanana kadar diğerini çözüp orta bölümden içeri kaçıyor. Adamın öfkeyle indirdiği şiş yatağa saplanıyor. Büsbütün çileden çıkmış olarak elinde şişle çılgın gibi kızın peşinden gidiyor. İçeriden iki çığlık duyuluyor.

Az sonra kız görünüyor, peşinden de boynuna saplanmış bir tornavida ile adam geliyor ve ayaklarının dibinde yere seriliyor. Kız, adamın az önce arkadan pencereleri vidaladığı elektrikli tornavidayı bulmuştur.

Valla öyle gerçek gibiydi ki inanamazsınız. Boğos'un boynuna göre ten rengi bir boyunluk yapmıştık. İç tarafına ince metal bir plaka yerleştirip ortasından kesilmiş tor-

navidanın ucunu vidalayarak ona sabitledik. Dış tarafına da kanlar yaptık. Ayakta dururken yandan saplanmış gibi görünüyor, yere düştüğünde de dimdik kalıyor. Vidalama işini Arto yaptı ama diğer her şeyi ben yaptım. Zaten fikir de benimdi. Ha bir de kanlı tişort meselesi vardı. Tabii ki üzerindeki tişorta kanlar damlamış olmalıydı yani ikinci bir tişort. Ben içeride bir elimde boyunluk, diğerinde tam kafaya geçecek şekilde ayarlanmış kanlı tişort beklerken, o adımını attığı anda üzerindekini sıyırıp atmış oluyordu. Kanlı tişortu başından geçirir geçirmez şak diye boynuna takıp cırt cırtla sabitlerdim. Hepsi bir dakika bile sürmezdi ama ne kadar heyecan vericiydi Tanrım!

Seyirci her seferinde çığlık atardı. Çok da etkileyici bir dekor yapmıştı Arto. Kapı sessiz açılsın diye İtalya'dan özel bir kilit getirtmişti bu oyun için. Harika birer mobilya olan maun koltuğu, pufu, sehpayı, aynayı ve komodu hâlâ kullanmaktayım. Onun sağlam, enerjik ve paralı zamanlarıydı o yıllar. Deliler gibi çalışır, oyunları için kesenin ağzını hep açık tutardı. Kendi evinin onarımını ölmeden bir yıl önce binbir zorlukla yaptı ama hayatı boyunca kazandığı paraları oyunlarına saçtı.

Bu çok güzel, çok ciddi, çok başarılı bir oyun oldu. Nice profesyonel oyuna taş çıkarttıracak kadar da kusursuzdu. Boğos da Karin de harika oynadılar ve günümüzün popüler deyimiyle; inanılmaz performanslar sergilediler. Haa... şimdi sorulacak soru şu: Kaç kere oynandı? Sanırım beş kere. Son oyunda da yedi-sekiz kişi falan vardı. Neden? İşte tiyatro izleyicimize olan inancımızı sarsan neden, o nedendir. Gayet açık ve nettir: Çünkü şamata yok.

Boğos Çalgıcıoğlu, Karin Yeresyan Ataoğlu, Civan Babayan

DEMİRHANE MÜDÜRÜ TV DİZİSİ ELEŞTİRİSİ

Şamatasız oyunun yarattığı tatminsizlikten sonra, keyifli bir komedi arayışı oldu doğal olarak. Tatminsizlik alkış eksikliğinden tabii yoksa iyi oyun oyuncuyu daima tatmin eder. Ama amatörsen yani "Nasılsa paramı alıyorum, ben keyfimi yaparım." diyebilecek durumda değilsen, "Aferin" ve alkış tek kazancınsa, o tür bir tatmin lükse girer. Şamatalı komedi, bol seyirci, bol alkış demek, ayrıca provaları da eğlenceli olur. Fakat bizim kriterlerimiz vardır, sulu zırlak espriler, bel altı şakalar olmamalı, seviyeli ve anlamlı olmalı, mesaj içermeli ve de her bir komiklik zeka ürünü olmalı. Zevzekliğe değil de ince esprilere gülen seyirciyi severiz biz.

Yine ilginç bir tekst geçti elimize. Oldukça eski, elyazısıyla yazılmış, kenarlara alınan notlardan belli ki oyunun suflörüne ait ve de adam Ermeni. Tam konuştuğu gibi yazmış, bi de demode ki sormayın. "Göstermekliğim iktiza eder." gibi eski cümleler, "Hakgında" gibi Ermeniye has kelimeler, "Perifon" gibi modası geçmiş isimler içeren, 1933'te çevrilmiş *Demirhane Müdürü* filminin tiyatro teksti. Aslında komedi falan değil, komikliği demodeliği, bir de Arto'nun sahneye uyarlamayı düşündüğü şekil.

O yıllarda bir o kadar demode Brezilya dizileri pek popüler ve de inanması zor ama gerçek; televizyonlarımızda kırmızı noktalı filmler gösterilebiliyor. Yani ülkecek bu kadar ahlâklı olmamışız daha. Kırmızı nokta ile bir uyarı olurdu ama yasaklanmazdı. Baştan sona kırmızı noktalı filmler olduğu gibi, mesela bir filmde az sonra seksi meksi bir sahne olacaksa, ekranın sağ alt köşesinde kırmızı bir nokta belirirdi. Yani çoluğun çocuğun varsa ya kapat ya da onları içeri gönder.

Arto bu Brezilya dizisi kokan teksti, televizyon filmi çeker gibi sahnelemeye karar verdi. Hem de Ermeni şivesini ve eski kelimeleri olduğu gibi bırakarak. Bir gün sevgili Karin Yereçyan'la (Ataoğlu) oturduk, o eski püskü defterde yazılanları bir düzene sokup tekst haline getirdik. Melodramatik sahneler günümüze göre öyle komikti ki yüksek sesle, bir de Ermeni şivesiyle okuyunca gülmekten yazamıyorduk. Arto'nun planına göre, seyirci televizyon izler gibi izleyecekti oyunu. Sahnede çerçeve halinde bir televizyon ekranı olacaktı ve herkes o ekranın içinde oynayacaktı oyununu. Yandan gelip ekrana girince tam orada ışık yanacaktı. Karşılıklı konuşmalarda yakın plan çekimleri olunca sırt sırta durup tık tık tık dönülecek ve daha küçük bir ekran, konuşanın yüzüne tutulacaktı.

Bütün bunları yaptık provalarda, arada gülme krizlerine girerek. Mesela çok uzun boylu bir erkekle karşılıklı oynayan kadının ayağının altına yavaşça bir yükselti konuyordu. Sarılıp öpüşme falan varsa, sağ yandan bir çubukla kırmızı kartondan bir nokta uzatılıyordu. Silvia Çizmeciyan'la (Arsebük) Hraç Aslanyan'ın öyle bir sahneleri vardı, ölüyorduk gülmekten. Raffi'yle (Emeksiz) Şahan'ın (Sarıoğlu) da döne döne oynadıkları konuşma da gülme krizine sokuyordu bizi. Kötü bir söz varsa "Biiip" yapmak da ekstra bir eğlenceydi.

Oldukça kalabalık bir kadroyla böyle güle oynaya, büyük bir keyifle provası yapılan oyun maalesef sahnelenemedi. Neden? Çünkü Arto her zamanki gibi "bu dernek benim, o dernek senin" ayrımı yapmadan toplamıştı ekibi. Ve sürmekte olan provaların orta yerinde aniden sevgili Misak Toros, "Ben Mıhitaryan (Pangaltı Lisesi) Derneği'nde oyun yapacağım." dedi ve ekipteki bütün Mıhitaryanlıları topladı. Her biri "Abi kusura bakma, biz önce oralıyız." deyip gittiler. Kalakaldık mı öylece? Ha, bari gerçekten oyun yapsalardı içimiz yanmazdı. Yapmadılar üstelik. Ve Arto bunu yalnızca kendi işini bozmak için yapılmış bir hareket saydı, Misak'a küstü. Uzun süre de küs kaldılar. Ta ki Arto felç olana kadar.

Yine arayışa girdik ve yeni bir kadro topladık.

BO-KOMEDİ (1992-93)

Haydi bakalım, şimdi buyurun size şamata. Hem de ne şamata... Ama önce işin evveliyatını anlatmalıyım ki fikrin nasıl oluştuğu belli olsun.

Daha evliliğimizin ilk yıllarında, Ara Sırabyan Amerika'ya göç etmeden, hemen hemen her Pazar, kardeşimle birlikte dördümüz bizim evde bir araya gelirdik. Zekice esprilerimizi birleştirerek el birliğiyle Ermenice bir oyunu yavaş yavaş işleyerek, büyük bir keyifle yazardık. Bilgisayar yok tabii, ben bir yandan ikram mikram servisi yapar, bir yandan da elde dosya ve kalemler, havada birbiri ardına uçuşan esprileri yakalar yakalar kâğıda dökerdim.

Oyun; en büyük ekonomik güçleri balık dikeni ayıklayan fabrikalar olan, "Balıkistan" ve "Dikenistan" adlı hayali ülkelerde geçiyordu. Birkaç insan tiplemesi dışında, esas kahramanları boklar olan bir oyundu bu. Bir dolu komik karambol oluyor sonunda sudan bir sebepten savaş çıkıyor filan falan, anlatmayayım şimdi. Son derece ince esprilerle anlatılan, dünyadaki sorunları komik örneklerle açıklayan, resmen ders çıkarılacak bir oyundu yani. Bunu sahnelemek için inanılmaz planları vardı Arto'nun ama işte 12 Eylül sonrasındaki büyük ara nedeniyle, hem yeniden Ermenice oyun sahnelemenin zorlukları hem toplumumuzun tiyatroyu algılayış tarzının değişmesi nedeniyle bir türlü sahneleyemedi. Zaman geçtikçe hepten imkansız oldu, zira artık o dili de oyunu da anlayacak izleyici kalmadı denebilir.

Ama bokların sahneye çıkması fikri hep meşgul etti Arto'nun kafasını. Çünkü pis olduğu için sürekli hor görülüp küfür malzemesi olan dışkının insan yaşamında ne kadar önemli yeri olduğu kavramı pek güldürürdü onu. Hatta günün birinde aniden uranyum dışkılayan bir adamla ilgili, senaryolaştırdığı bir oyun daha yazdı sonradan. Konuyu çok ilginç bulan bir Fransız yönetmen için Fransızcaya da çevrildi, Fransalara gitti. O da gerçekleşemedi tabii.

Her neyse sonunda, *Prova* gibi buram buram sanat kokan bir oyununun yarattığı düş kırıklığından sonra, adeta intikam alır gibi, oturdu *Bo-komedi* oyununu yazdı. Belki de "yazdık" demeliydim, çünkü neredeyse tüm diyalogları ve uzun tiradları ben yazdım. *Bo-komedi* tam anlamıyla toplumsal bir özeleştiridir (Eh hepimiz o toplumun üyesiyiz ne de olsa) ama çok eğlencelidir. Tüm, pop ve sanat müziği şarkılarını uvertür sayarak, assolisti bir türkücü olan Grand Majestik adında, atmosferi gayet arabesk bir gazinoda geçer.

Bo-komedi tüm ekip

Genel prova sonrasında, tam herkes evine gitmek üzereyken, dışkılar, insan kılığında klozetlerden dışarı çıkıp bir yandan hoş kokular serperek, silah zoruyla hepsini esir alırlar. Kullandıkları koku da o yılların en popüler parfümü... Beyaz pelerinli fiyakalı şapkalı Oktan Bey (Boğos Çalgıcıoğlu) başkanlığında, beyaz yağmurluklu muhafızlar ve birçok milletin dışkısı olan dansçılardır bunlar. Amaçları, tarih boyunca onlara haksızlık yapan insanoğluna hoş görünüp ne kadar önemli olduklarını anlatmaktır.

Kendilerini ifade etmek için en doğru buluşma yerinin, popüler bir gazino olduğunu düşünmüş ve New York City Bank'ın altından geçen kanalizasyondan topladıkları bir çanta dolusu doları da hediye etmek üzere yanlarına alarak insanlara sunacak çok modern çok etkileyici bir dans hazırlamışlardır. İlk şoku atlattıktan sonra, böyle bir gösteri sayesinde büyük paralar kazanacağını hayal eden gazino sahibine hem danslarını göstermek hem de sunuma en uygun yeri kararlaştırmak için, programı baştan alırlar. Hatta kaş göz arasında dekoratörleri Bülent Bey'e (Alen Ohannesyan) daha gözalıcı yepyeni bir dekor da sipariş ederler. Alencim iyice efemine bir tip olan Bülent Bey rolünü çok iyi oynamıştı.

Dansçılar hazırlıklarını yaparken, oldukça da ehlikeyf bir zatın dışkısı olan Oktan Bey'e sahnenin bir köşesinde hemen bir çilingir sofrası ayarlanır. Program sürerken, Adanalı patron; Şehmuz Koparan (Berç Noradunkyan) ve müdür; Ökkeş İnce (Raffi Emeksiz) yanında durup gerekli açıklamaları yapacaklardır.

Müşteriler yemeklerini yerken icra edilen fasılla başlayan program, kendi deyimleriyle; 'kopil şarkıcılar' ve gitgide önem kazanan şarkıcılarla sürecek ve assolist türkücü; Hüsamettin Acılaf'la (Arman Pınarbaşı) sona erecektir. Tahmin edildiği gibi bol şenlikli, şarkılı, türkülü, danslı ve de arada türlü gazino sanatçısı entrikalarının döndüğü bir oyundu bu.

Son derece fiyakalı ışıltılı altınlı, öne doğru uzanmış podyum eklentili bir sahne dekoru yapıldı. Ortada ekstradan sanatçıların çıktığı bordo kadife bir perde ile örtülmüş bir giriş vardı, üzerine tek tek yıldızlar yapıştırmıştım. Sahnedeki aplikler yine rahmetli Arto Cümbüşyan'dan ödünç alınmıştı. Seyirciler gerçek bir gazino görüntüsündeki salonda masa düzeniyle oturuyorlardı. Üniformalı garsonlar tarafından resmen kuru yemiş ve viski ikram ediliyor, assolist türkücüye sıra geldiğinde de çiğ köfte servisi yapılıyordu. Kapıda pala bıyıklı bir koruma bile vardı.

Sevgili Murat Cavak o kadar gerçek bir koruma gibiydi ki yakın arkadaşları bile onu tanıyamıyorlardı. Kapının dışında gerçek gazino panosu gibi üzerinde sanatçıların resmi olan, ışıklı bir Grand Majestik panosu asılıydı. O kadar gerçekçiydi ki her şey, bazı seyirciler, yanlış yere geldiklerini sanmışlardı. Hatta bir gün geçirdiği bir kaza yüzünden gözü moraran Murat'ı parayla tutulmuş bir body gard sandılar. Ermenice olarak "Amanın bu it kılıklıyı da nerden bulmuşlar?" diyen izleyici pek güldürmüştü bizi. Ve hatta kendi akrabası bile tanıyamayınca Murat yanına gitmiş ve doğulu lehçesiyle "Abi nasılsın? Beni tanıdın mı?" diye sormuştu. Yine tanıyamayınca "Ben sizin çiftlikte çalışmıştım" diyerek iyice abartmıştı. Nice sonra anlamışlardı kim olduğunu...

Asıl amaç tabii ki tam o yıllarda doruk noktasına varan; lahmacunlu, viskili, çiğköfteli, Amerikan özentisi arabesk kültürünü eleştirel bir gözle masaya yatırmak yani sahneye taşımaktı. Kimi anladı, kimi yanlış anladı, kimi hiç anlamadı ama oyun çok tuttu çok.

Ah ne unutulmaz anılar paylaştık bu oyun süresince, teknik elemanlar hariç tam 65 kişi. Kulisin kalabalığını düşünebiliyor musunuz? Arto şakadan da olsa resmen elinde sopayla gezerdi. Selama çıktığımızda adeta sahneden taşardık. Ama nasıl bir düzenle çalışılmışsa hepimiz de görünürdük. Arto derdi ki "Ulan seyirci beğenmez de alkışlamazsa, hep beraber sahneden inip üzerlerine yürüseniz ödleri kopar." O kadar kalabalık olunca da her gece "Ya biri gelmezse!" diye yüreğim tükendi durdu. Ön kuliste makyajımı yaparken, bir yandan heyecanla aynadan kapıyı kollar, gelenleri sayardım. Niye? Arto'nun şerrinden tabii. Çünkü bana çatacak. Çünkü her şer benden sorulmalı.

Ne sahne kostümleri dikildi o oyunda, her biri sonradan şekil değiştirip birçok oyuna yeniden malzeme oldular. Aynı şekilde eski oyunlardaki birçok malzeme de kullanıldı. Bizde hiçbir şey ziyan olmaz. Evire çevire kullanır, başka ekiplere de yetişiriz. Hatta bazı şeyler tahrip olmuş geri dönse de hatta hiç dönmese de. Mesela yıllar önce *40. Yıl Gös-*

Boğos Çalgıcıoğlu, Aylin Ozinyan, Lusi Otmar, Şahan Sarıoğlu, Silvia Çizmeciyan Arsebük, Bercuhi Berberyan

terisi oyunundaki *Kamelyalı Kadın* bölümü için o zamanın parasıyla çok pahalı bir peruk almıştık. Harika bir gerçek saçtan, hepsi aynı boy, uzun ve gür bir peruktu; o oyunda ben kullanmış, daha sonra da ismi lâzım değil başka bir oyun için ödünç vermiştim. Geri aldığımda da hiç poşetinden çıkarmadan dolaba atıvermiştim. Bu oyunda Lusi'nin oynadığı dansöz rolü için yeniden lazım oldu. Temizleyip hazırlamak için poşetinden çıkardım ki ne göreyim? Bir güzel kat kat kesmişler, iyi mi? Sanki gerçek saç da yine uzayacak.

Ben bu oyunda, patrona bile diş geçirebilen gazinonun olmazsa olmaz, önemli elemenlarından biri olan Melo adında Ermeni bir kadını oynuyordum. Asıl işim bir grup dansçı kızla birlikte "Melo ve Melekleri" olarak çıkmaktı. Yedi kocalı Hürmüz'deki "Tanrım tek başına koyma kulların" şarkısını hem söylüyor hem de dans ediyorduk. Burada bütün Anuş'taki kostüm ve başlıkları kullandık. Aman efendim bu rolle bir hayran kitlem oluşmuştu ki sormayın, evlenme teklifi bile aldıydım valla.

Bir gün Amerika'dan gelen bir izleyici tam ben göbek kıvırırken coşup sahneye bir 100 dolar attı ve "Gel kızım gel masamın üstünde dans et, ne olur..." diye bağırıverdi. Aman Allah'ım daha neler... Hiç bozuntuya vermeden, "O masa beni çekmez!" diye bağırdım ben de. Birinci perde finali olan tam o sahnede kapıda belirip şarkı bittiğinde gidenler olurdu. Esas rollerimden bir diğeri, o yıllarda tıfıl bir amatör olarak şarkı

söyleyen, şimdilerde epeyce ünlenmiş olan Saro'yla (Secikyan) birlikte Rumca şarkılar söylemekti. Arto Rumca şarkılar için Sarkis Acemoğlu'nu düşünmüştü önce ama o, işi dolayısı ile provalara katılamayınca arayışa girmişti.

O'na ilk kez Mihitaryan'ın yaza denk gelen bir yemeğinde rastladık. Rita'yla birlikte elde gitar, havuz başında özgün şarkılar söylüyorlardı. Oyun hazırlığı içinde olduğumuz o günlerde gözümüzü kulağımızı dört açıp gazinomuzu renklendirecek kimseyi kaçırmıyorduk. İkisini de çağırdık. Doğrusunu isterseniz bu olayda Saro'yu ben keşfettim diyebilirim. Devir, Fedon'un en parlak devri, onun şarkılarından birkaçını kullanmayı planlamışız. Saro da ekipte yer alacak ama henüz yeri belli değil. O malum yemekten sonra Arto onları çağırırken asıl hedefi Rita'ydı. Rita Özbıyıklıyan.

Bir gün derneğin holünde duran ping pong masasının üstüne yaydım şarkı sözlerinin yazılı olduğu kâğıtları, tuttum kolundan "Gel bakayım sen bir dakika buraya." dedim "Bir deneyelim, şu şiveyi becerebilir misin acaba?" Denedi, inanılmazdı. Saro'nun her dile her şiveye acayip bir yatkınlığı vardır ama o zaman daha bunu bilmiyorduk. Sonra girdik salona "Arto Rumca şarkıları bu çocuk söyleyecek." dedim. "Hadi lan!" dedi önce, Sarkis Acemoğlu gibi daha babayani bir tip hayal etmişti o rol için. Yani kafasındaki tip Saro değildi. "Yahu sen bir dinle hele." diye ısrar edince, Sarocum elde kâğıt çıktı sahneye, bir döktürdü bir döktürdü ki sanki aslı Rummuş gibi. Ve de 'genç kızların sevgilisi Andon' rolünü kaptı. Ben bu rol dağıtımı konusunda hiçbir zaman yanılmadım.

Ekip olarak bir Rembetiko şarkısıyla başlıyorduk ki çok etkileyiciydi, ben elimde tefle, şarkıdaki Marika'ydım. Sonra o, tek başına 'Ena prasino fustani' ve o dönemde pek popüler olan 'Thelo na takuo' şarkılarını söylüyordu. İkinci sezonda (iki sezon oynadı bu oyun) benim de katılmamla 'Hopa hopa ta buzukia' ve sanki Rumca bir şarkıymış gibi buzuki soloyla başlayan –ki Melik Cancan harikalar yaratıyordu- 'Yegur yegur sirun ağçig' (Gel gel şirin kız) adlı Ermenice bir şarkıyla bitiriyorduk. Hatta geçişlerde sirtaki bile yapıyorduk. Bu bölüme uzunca bir yer ayırmamın birkaç nedeni var. En önemlisi o ki; o günden sonra girdi Saro hayatımıza, hayatıma ve hiç çıkmadı, Arto gittikten sonra yaptığım her oyunda mutlaka yer verdiğim müzik, hiçbir zaman onsuz olmadı.

İkinci neden o bölümde, sahneden aşağı inerek seyircinin arasında dolaşmamızın ve orta masada oturanlarla fotoğraf çektirmemizin özel bir ilgi yaratmasıydı. Her oyunda o masa erkenden rezerve olurdu. O yıllarda popüler olan polaroid bir fotoğraf makinesiyle çekilen resim kendilerine hediye edilirdi çünkü. Joys Dinçkayıkçı fotoğrafçı rolündeydi. Diğer solistler de ön masalardaki seyirciyle fotoğraf çektirirlerdi ve tabii ki ön masalar en makbul yerlerdi hatta her solistle fotoğrafı olsun diye oyuna beş kere gelen vardı ama ille de orta masa...

Bir diğer neden de Kirkor Dinçkayıkçı. Yanılmıyorsam şef garson rolüyle ilk kez ciddi olarak bulaşıyordu tiyatroya. Ciddiyeti oradan belliydi ki o olmasaydı ben o sahnede defalarca rezil olurdum. Demek istiyorum ki sırt dayayacak bir rol arkadaşı olmuş oluyor ve bence bu, iyi bir tiyatrocu olmanın önemli şartlarından biridir. Olay şöyle gerçekleşiyordu:

Biz son şarkının nakarat bölümünde Saro'yla sahneden aşağı inip dolanıyorduk ya, mikrofon sorun oluyordu, ne yazık ki o günün şartlarında mikrofonlarımız kablosuz olamıyordu. Yok değildi ama çok pahalıydı. Hürmüz'de kullandığım koftidendi, ses falan çıkmıyordu. Ama bu bölümde daha güçlü çıksın diye, özellikle de benim sesim Saro'nun gümbür gümbür sesine yetişsin diye, play-back olan kendi sesimizin üstüne açık olan mikrofondan canlı olarak tekrar okuduğumuz için ve de arada seyirciye laf attığımız için kablolu olması şarttı. Eh o kablolarla masalar arasında dolaşamayacağımız malum, inerken sahnenin üst basamağına bırakıyor, birimiz sağa birimiz sola dağılıyorduk. Saro müziği iyi bildiğinden bitmesine yakın, benim adımlarımı hiç hesaba katmadan, sahneye doğru seğirtiyordu ki tam şarkıya gireceğimiz anda mikrofonu elimize almış olalım. Ben de onu kolluyordum tabii ama o kazulet bacaklarıyla üç adımda ulaşıveriyordu, ben, onun bir adımına üç adım, peşi sıra koştururken, mikrofonu kapmak için neredeyse plonjon yapmak zorunda kalıyordum.

Kokor (Dinçkayıkçı) bu durumu birkaç oyun sonra fark etti ve şef garson olarak hep oralarda bulunduğundan, dönüşe geçtiğimiz anda benim yerde duran mikrofonumu kapıp kaldığım yere getiriverir oldu. Bu benim için resmen hayat kurtaran bir şeydi. Ve de o zaman anlamıştım bir gün iyi bir tiyatrocu olacağını. Ki profesyonel bir oyuncu artık.

Unutmadan söyleyeyim ki bu; şef garson, garsonlar, kapıdaki koruma ve fotoğrafçı gibi gazino personeli de yakalarına altın rengi GM (Grand Majestik) armaları işlenmiş olan bordo renkli gayet şık özel üniformalar giyiyorlardı.

Benim bir de sahte Müzeyyen Senar rolüm vardı. Sözde rahmetli Müzeyyen Senar da o gazinoda sahne alıyormuş ama açılıştan kısa bir süre önce aniden ölüvermiş. Ki o zaman sağdı daha. "Çok yaşayacak." diyorduk, eh yaşadı da. Patronlar, onca reklam masrafı falan yapmışlar, bu yüzden seyirci kaybedecekler. Acayip bir hile yapmaya karar veriyorlar. Önce sanatçının yakınlarıyla, yüklü bir para vaadiyle anlaşıp rahmetliyi sessiz sedasız gömüyorlar, sözde. Bir açılsınlar, paralar akmaya başlasın, daha sonra gayet şaşaalı sahte bir cenaze töreni yapacaklar, sözde. Gazinoya gelen hayranlarını, Müzeyyen Senar'dan mahrum etmeyecekler. Peki nasıl? Becerikli joker Melo'yu, şişmanlatarak, makyajla, perukla Müzeyyen Senar kılığına sokarak. Sevgili Vehanuş'un bir daha asla giyemeyeceği eski moda ve tabii ki bana çok bol gelen siyah brokar bir tuvaletini fırfır, dantel, boncuk, payet falan ekleyerek sahne kostümü haline getirdim.

Lizi ve Alin tarafından bedenime çarşaf dolanarak, elyaftan koca memeler takılarak iyice dolgun hale getiriliyordum.

Odayı boşaltıp çarşafı önce çıplak bedenime beni çevire çevire sararlardı ki sonra üzerime giyeceğim geniş atlet ve bol bir korseyle sabitleyelim. Kulis o kadar kalabalık olunca ilginç şeyler yaşanabiliyor. Bir oğlan vardı, adını vermeyeceğim, gerek yok, o bunu okursa anlar nasılsa... Tam o sarma işlemi esnasında kapının menteşe aralığından dikizlerdi. Bir gün soyunukken aniden seslendim "Gel buraya bakayım sen." diye. Kıpkırmızı, süzülüverdi içeri, gözleri yerde. "Kaldır kafanı, kaldır. Bi iyice bak şimdi, tamam mı? İyice gördün mü? Şimdi siktir git, bir daha görmeyeyim seni o aralıkta." dedim, bitirdim olayı. Hep anar güleriz Lizi ve Alin'le. Eh bir tek onlar tanık buna. Bir de şimdi siz...

Ah kimler yoktu ki bu oyunda... Herkesi hatırlayabilir miyim bilmem. İki sezon oynadık dedim ya, ikinci sezonda ki oldukça deneyim kazanmıştı ekip, hem bazı kostümleri hem de şarkı repertuarını zenginleştirdik. Kimini hepten değiştirdik, mesela Rita ilk sezonda Anuş'taki perilerin elbisesinden bozma ve mora boyanmış ve işlemeler eklenmiş yarasa tipi bir elbiseyle, *Telli Turna* gibi birkaç Yeni Türkü tarzı şarkı söylüyordu. Ve bence zayıf kalıyordu. İkinci sezonda muhteşem bir kostümle pek çarpıcı bir tarzda Türk sanat müziği şarkıları söyledi. Meğer bu hava yakışırmış ona. Sahnede resmen Muazzez Ersoy kesildi.

Şahan'la ördek başı yeşili, tafta gibi görünen, bir de ona uygun parlak dantel ucuz kumaşlar bulduk. Saro'nu rahmetli annesi sevgili Karzuhi, çok iyi bir terziydi ve o kumaşlardan muhteşem bir kostüm dikti. Beyoğlu'ndaki pasajlardan birinde de pırlantayla çevrili koskoca zümrütler görüntüsünde bir çift kallavi küpe bulduk. Beş lira mıydı ne... Ama görüntüsü muhteşem. Ben onları dağıtıp, küpe, kolye ve yüzük haline getirdim. Ay müthişti valla. Hem onları hem o kostümü değiştirip değiştirip benim yaptığım iki oyunda daha kullandık sonra. Kimi kostümler bereketli olur böyle.

Ben Arto'yla evlendikten sonra, bazı ortak arkadaşlar eski eşine yakın olmayı tercih ettiler ve benimle uzun süre küs kaldılar. Onları benim ayırdığıma inanmak istedilerdi nedense. Bunlardan biri de kadim dostum Anahit'ti; ki hiç aklım ermemişti o dönemde bu küslüğe, zira işin aslını kimse bilmese o bilmeliydi. Öyle bir şey yapmış olsam kesin ona anlatırdım, samimiydik. Neyse detaylara girmeme gerek yok şimdi ama bu oyunla, işte o küslük sona erdi. Nasıl olduysa oldu, sırası geldi zahir. Ailece katıldılar oyunumuza. Hermon Variş büyük bir başarıyla gazinonun sunucusunu oynadı Anahit de Kamuran Akkor tavırlı nostaljik bir şarkıcıyı. Perihan Alateş. Çok iyiydi çok. O kadar kırk yıllık şarkıcı gibiydi ki, şarkıları başkasının sesiyle play-back olduğu halde, izleyenler bir tek onun kendi sesiyle okuduğunu sandılar.

O, sahnede edalı edalı şarkısını okurken, iyice efkarlanmış sarhoş bir seyirci gibi "Ben de söyliyiciiiim." diyerek sahneye fırlayan Nurhan Erlevent'i de gerçek seyirci sandılar. Kimi zaman da "Aman oğlum, yapma etme." diyerek durdurmaya çalışanlar oldu. Yok mu ya, dernek ortamında rezil olmasın çocuk. Aslında o olay, bu tip gazinolarda sıkça yaşandığından, bunlara engel olmak için yönetimin tertiplediği ekstra bir oyun olmuş oluyor ve Nurhan sahneye çıkınca, gerçekten kendi sesiyle şarkıyı okuyor. Hermon'la Anahit'in kızları, kızım gibi sevdiğim, çok iyi bir oyuncu olan Selin de gazinonun uvertür şarkıcılarından birini oynadı. O kadar başarılıydı ki hiç bırakmadığı oyunculuğun yanı sıra bu şarkı söyleme işini de hâlâ sürdürüyor.

Selin'in bir de her oyun öncesinde, Allah utandırmasın diye okuduğu bir dua vardı ki akıllardan çıkacak gibi değil. Biz tiyatrocuların oldukça tuhaf bazı batıl inançları vardır. Genelleme yapmak pek kolay değildir, her ekibin hatta herkesin rutin haline getirdiği inancı kendine göredir. Biz, en çok da ben, ilk gün oyun rast gittiyse, her oyunda, o gün sahneye çıkmadam önce yaptıklarımı aynen tekrarlamak isterim, isteriz. İlk gün öyle yaptık diye her oyunda sahnenin sağ arka tarafında toplaşır el ele tutuşur Selin'e 'Hayr Mer' (Göklerdeki Babamız) duasını okuturduk. Zor bir Ermenicedir, birçok insan sözlerini yanlış ezberler ama hiç kimse Selin'den beter okuyamaz. Dinlerken gülesi gelir insanın ama biz hiç gülmez, büyük bir ciddiyetle onun o komik tekerlemesiyle huşu içinde dua ederdik. Çünkü bize iyi geldiğine inanmıştık bir kere.

Hermon Variş, Raffi Emeksiz, Berç Noradunkyan, Boğos Çalgıcıoğlu

Hermon Variş'in sunuculuğu da başlıbaşına bir olaydı. "Kıymetli misafirler, değerli konuklar" diyerek başladığı sunumlarını fıkralarla süsleyerek, inanılmaz bir performans gösterdi. Arada kendince eklemeler yapsa da zaman zaman oyun çalsa da müthişti doğrusu. Bu oyun çalma meselesi aslında; gülme çalma olarak yorumlanmalı. Mesela bir yerde senin sözün gülme alıyorsa, o senden önce daha komik bir şey söyleyerek seyircinin gülmesini çeker, seninkini sabote ederdi. Hani Melo, Müzeyyen Senar kılığına sokuluyordu ya, öylece çıkıp şarkı söylemek zorunda kalmamak için, o kılıkla pat diye çıkıp kafasındaki peruğu çıkararak günlerdir taranmamış olmasından yakınıyor ve ortalığı veryansın ediyor. Bir ara sözüne karışıp duran sunucuya Ermenice olarak "Sen karışma ulan sana ne." diyor o da kös kös hatta mahçup mahçup "Canım biz de adama açıklama yapmaya çalışıyoruz." gibi bir şeyler gevelerken Oktan Bey Ermenice teşekkür edince şaşırıp kalıyorlar. Ama sevgili Hermon, her seferinde azarlanıp sineceğine -ki komik oluyordu- büsbütün sert çemkiriyor. Kimse de gülmüyor. Kuliste diyorum ki "Oğlum böyle sert çıkman komik olmuyor, ufak tefek bir kadın tarafından azarlanınca sinivermen daha komik." Basmıyor kafası, inatla büsbütün bastırıyor. Bir gün "Bana bak bir daha yaparsan sahnede bozacağım seni." dedim. Güldü. Yine yaptı. Ben de bir hışımla üzerine yürüyüp "Bana bak, şu çeneni kapatacak mısın sen? Karşımda çemkirip durma, yoksa ağzına burnuna öyle bir patlatırım ki bir de duvardan yersin!" diye gürleyiverdim. Öyle şaşırdı, öyle donakaldı ki seyirci gülmekten yerlere yattı.

Bu oyun için bir dolu enstrüman aldık. Kemanlar, ut, saz, darbuka, kanun, (Murat Erköse'nindi) klarnet (çok pahalıydı ve sonra onu Nışan Şirinyan'a verdim) tef, gitar, buzuki (Hakan'dan) kemençe ve de yaylı tambur ki evdeki Vehanuş'un eşinden kalma cümbüşün sapını değiştirerek yaptık, akordeon da zaten vardı. Bütün saz heyeti o kadar ciddi çalıştı ve fasıl dahil, oyundaki tüm parçaları öyle bir ezberledi ki her bir çalgıcı kendi partisyonunu hiç senkron sektirmeden gerçekten çalıyor gibi görünüyordu. İzleyiciler play-back olduğuna inanamadılar ve o kadar yetenekli çalgıcıyı nasıl toplayabildiğimize şaşırdılar. Fasıl da harikaydı. Ekip olarak hepimiz katılarak ve birkaç kez üstüste okuyarak şarkıları kaydettik. Muhteşem oldu.

Şahan da maestroyu pek güzel oynadı. Dışkıların klozetlerden fırlayışına tanık olan ve bunu şaşkınlıkla anlatan tuvaletçi kadına (Karin Yereçyan-Ataoğlu) aşık, eski moda bir İstanbul efendisi yaşlı bir Ermeniyi (Sarkis Efendi) canlandırdı. Alen Ohannesyan'la evlenip sonra boşanan Alin Ravul'u, orkestranın kanunisi yapmıştı Arto. Ve de onu biraz ortaya doğru oturturdu. Çünkü azıcık tombulca da olsa, masum bakışlı mavi gözleri ve pırıltılı kumral saçlarıyla Renoir'ın tablolarından fırlamış gibi bir resim verirdi sahnede. Tabii anlayana...

Önemli bir olay da Herman Ozinyandı. Hafif efemine geçkin bir şarkıcıyı oynadı. İsmet Ay'a nazire olarak; Kısmet Kamer. En can alıcı parçası 'Dönülmez Akşamın Ufkundayız'

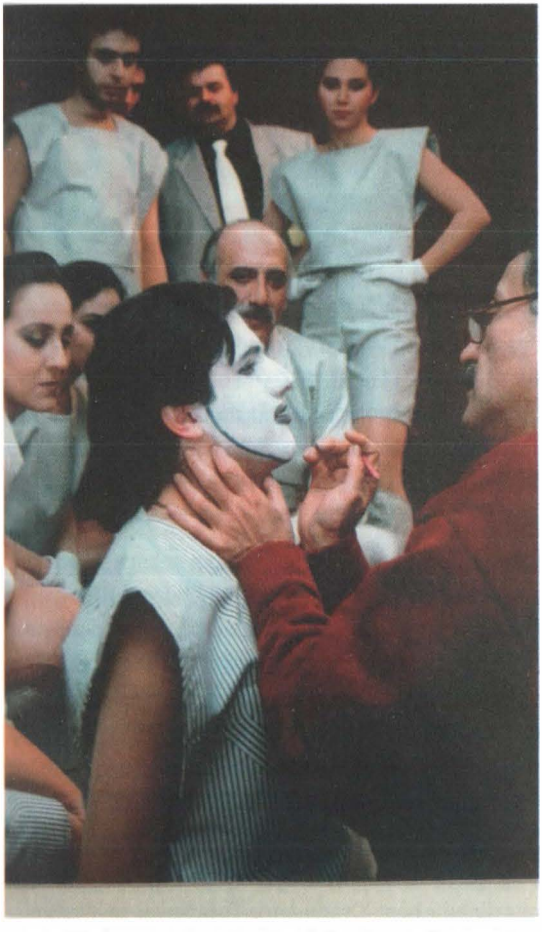
Masis Canoğlu, Boğos Çalgıcıoğlu, Aret Özkan, Talar Ebemıgıryan Bozukyan, Hermon Variş, Bercuhi Berberyan, Herman Ozinyan

şarkısıydı. Bu şarkı bizim için önemlidir. Arto bir keresinde bana "Ölürsem beni bu şarkıyla hatırla." demişti. Şarkının enstrümantal bir versiyonunu bulduk, üzerine Ozin kendi sesiyle harika okudu. Akıllardan çıkmayan bir keman soloyu da yine çok erken kaybettiğimiz, sevgili Garo Balımyan yapıyormuş gibi yaptı. O kadar gerçekçiydi ki biz dahil herkesin gözleri doluyordu. Garo o yıllarda, dansçı kızlar arasında bulunan bizim Arlet'le (Yahniyan-Menşur) nişanlıydı. Kızkardeşi Karin (Balımoğlu-Donukok) de hem fasıl elemanı hem dansçı olarak ekipteydi. Kaybı çok büyük acı oldu Garo'nun... Burayı unutmayın, daha sonra sırası geldiğinde bu konuya bir daha döneceğim.

Vakitsiz birer kayıp da sevgili Tanya Papçıyan, Telma Berberyan ve Murat Kılıç oldular. Vay canına, amma fire vermişiz ekipten... Tanyacım da Lizi gibi irice ve tombulca bir kızdı. Arto onları fasıl heyetinin tam ortasında durdururdu, 'hökümat' gibi... Yanlarına da en ufak tefek olan kızlardan Sevim Çalışır ve Ani Pınarbaşı dururdu, eski moda fasıl heyetlerinin orantısız bedenlerine gönderme olsun diye. Telma fasıldan sonra ayrıca saz heyetinde kemençeyi çalar gibi yapardı. Dünya tatlısı bir çocuk olan Muratcım (Kılıç) ise iyi bir dansçıydı. Yeraltından gelen dışkıların yaptığı eksantrik gösterinin dansçıları arasındaydı. Bir ilginçlik de Arto'nun kızı; Maral'ın da (Berberyan-Kalenderoğlu) ilk kez babasının yönettiği bir oyunda dansçılardan biri olarak rol almasıydı. Arto duruma ironi katmak için tüm dışkıların kostümleri gibi makyajları

da beyaz olsun istedi. Bir fotoğraf var elimde, sevgili Herman Koparan'ın yakaladığı bir enstantane. Arto makyajın nasıl olmasını istediğini bana göstermek için Murat'ı boyarken diğerleri onu izliyorken çekilmiş. Çok anlamlı, çok hüzün verici ki şimdi o fotoğraftakilerden üç kişi, artık yok. Raffi, Arto ve Murat. Ki unutulmayacaklar.

Diğer dansçılar, Hampar Turay, Hagop Güleç, Serda Arslan, Maral Berberyan-Kalenderoğlu ve Talar Ebemıgıryan-Bozukyan. Talar benim öğrencim olmuştur. Hürmüz'ün şarkısıyla dans eden ekipte Arlet'in, Karin'in ve Serda'nın yanısıra o da var. Öğrencimle birlikte sahneye çıkıp bir de kıvırtmak pek güldürürdü beni valla. Bir gün oyundan sonra öyle bir tepemi attırmıştı ki öğrenciliğinde bile yapmadığım şeyi yapmış, bir tokat patlatmıştım ona. O zamanlar biraz şımarıkçaydı canım benim. Yıllar içinde ailemden biri olan, can gibi sevdiğim Serdacımı da etkilerdi o dönemde. Bir zılgıt da o yemişti galiba pek emin değilim ya da beynim kaydetmek istememiştir belki. Ya da aşırı zaaftan... Ki bir de bize göre büyük bir hata yapmıştı sonradan.

Hamparsum Turay, Hagop Güleç, Raffi Emeksiz, Talar Ebemıgıryan Bozukyan, Serda Arslan, Maral Berberyan Kalenderoğlu, Boğos Çalgıcıoğlu, Murat Kılıç, Arto Berberyan

Bunca sorumluluk içeren bir oyunda oynarken, başka bir derneğin başka bir oyununda da oynamaya kalktı. Olmazdı tabii. Gerçi günler çakışmadıkça, her ikisini aksatmadıkça idare edilirdi ama bir gün geldi çakışıverdi işte. Arto anında "Güle güle." dedi ona ve Melo ile olan danstaki ye-

rini, oryantal dansöz rolündeki Lusi Otmar'a verdi, dışkıların dansının da koreografisi değiştirildi ve de ikinci sezonu onsuz oynadık. Böyle durumlarda Arto pat diye silerdi defterden. Ama onu bir türlü silemedi, silemedik. Bir sonraki oyunumuzda yeniden aramızdaydı ve hep kaldı. İyi ki... Dedim ya; aşırı zaaftan... Ki hâlâ candır, kardeştir, evlattır benim için. Hayatımda olmasaydı ne yapardım, bilmem. Herhalde daha çok adı geçecektir bu kitapta. Evet bu kısmı parantez sayın, kaldığım yere dönüyorum. Yani Talar ve tokat konusuna.

Oyunda seyirciye kuruyemiş, çiğ köfte ve içki servisi oluyordu ya, sonrasında bir dolu bulaşık çıkıyordu tabii. Kim yıkayacak onları? Ben, Boğos ve Arto dahil herkes sırayla yıkadı, bir tek bu Talar 'hamfendüü' yıkamıyor. Bir iki üç beş... Boyuna başkaları kurban oluyor. Eh benim de bir gün tepem atıverdi işte. Aslında onu da pek severim ama öğrencim olmasından kaynaklı, kendimde o hakkı görme durumu vardı galiba.

Ay bir tokat da Lusi'ye patlatmışlığım vardır o dönemde ki o da evlat gibidir. Ama valla çok haklıydım. Şimdi Serda gittikten sonra, Lusi bu oyunda hem 'Melo ve Melekleri' ekibiyle Hürmüz'ün dansına katılıyor hem de tek başına asıl rolü olan oryantal dansözü oynuyor. Saçları omuzunda, grup dansında kendi saçlarıyla oynuyor, bütün kızların saçları hemen hemen aynı boyda. Sonra dansöz için yukarıda sözünü ettiğim uzun peruğu takıyor. Ne de güzel bir kostüm yapmıştım ona... Lusi Kadıköy'de oturduğu için kimsenin binmediği malum arabasıyla gelirdi. Genelde beni ve Maral'ı da alırdı (Arto'nun kızı) beraber giderdik. Artık park etmeyi falan öğrenmişti ya arabayı kapıda bırakır, yukarı gelip hazırlanmama yardım ederdi. Bir gün kapıyı açtım ki ne göreyim... Saçlarını erkek gibi kırptırmış ve pür neşe, fır fır dönerek "Baaak ne yaptıım." diyor bana.

Anında Hürmüz'deki resim gözümün önüne geldi. Bir de ekstradan çekeceğim eziyet. Aman Tanrım! Ne yapacağım şimdi? E nasıl tutayım kendimi? "İyi bok yedin!" diyerek suratının orta yerine okkalı bir tokat. Çok şaşırdı, çok bozuldu, ağladı. Sonradan bana, yaptığı hatayı ancak o anda fark ettiğini söyledi ve "Bana vurdun diye değil, böyle bir düşüncesizliği nasıl yaptım diye ağladım." dedi ama ben eminim ki vurduğuma pişman olup başıma açtığı işi ağlayarak anlattığımda dank etti. Düşünebiliyor musunuz ama? O sırada kendim de giyinip makyajımı yaparken, öyle erkek traşı kafayla çıkamayacağı için bir de onun peruğunu takıp, oryantaldakinden farklı olsun diye içe kıvırıp sıkı sıkı tokalarla tutturmaya çalışacağım. Strese bakın.

Bu olay aynı zamanda yıllar önce *40. Yıl Gösterisi* oyunu sırasında başıma gelen tatsızlığı hatırlattığından ekstra germiş olabilir beni. Orada Anna Turay aynı şeyi yapmıştı. Hem de Juliet rolünde başına kep şeklinde incili bir başlık ve uzun bir at kuyruğu postiş takmam gerektiğini hiç düşünmeden... Üstelik bir de ölünce bedeni yukarı kaldırılıp yüksekten taşınırken o postiş ağırlığınca aşağı sarkıyordu. İyice tutsun düşme-

Hraç Hallaçoğlu, Simon Yıldız, Sevan İskenderoğlu, Ohannes Sahakoğlu, Lusi Otmar

sın diye tam yüzelli toka takıyordum kafasına eh her seferinde nasıl yüreğimin titrediğini söylememe gerek yok. O da bir tokadı hak ediyordu bence ama o yıllarda nerede bende o cesaret...? Lusi'nin üzüldüğü kadar üzülseydi bari içim yanmazdı.

**

Bo-komedi çok büyük sansasyon yarattı, insanlar evlerine gelen misafirleri, kolay ve pratik bir yemekle savıp, ekstra ikram olarak bu oyuna getirir oldular. Bu oyun açıkça Karagözyan Derneği'ni kalkındırdı diyebilirim. Belki bilmezsiniz, derneklerdeki gösteriler için resmen bilet satılamaz ancak davetiyelere karşılık teberru yapılır. Ki dernek yaptığı masrafları çıkarabilsin. *Bo-komedi* oyunundan sonra, bırakın masraf çıkarmayı, derneğe havalandırma yapıldı ve özel kalorifer tesisatı kurulabildi. O yıla kadar, kaloriferlerin ısısı okul binasındaki kazanın yakılmasıyla ve uzuun borularla binadan binaya geçerek getirilebilirdi. Ki okulun tatil olduğu günlerde donardık.

Bizim ekibin o derneğe yıllarca yaptığı katkı yadsınamaz. Neye yaradı? Biz ne kazandık? Hiç. Yalnızca biraz "aferin". Hepsi bu. Zaten bu kitap yazılırken ki bu, araya başka bir kitap da girdiğinden, ummadığım kadar uzun bir süreç oldu, yerinde yeller esiyor. Tıpkı başka dernekler gibi, sembolik olarak var ama sahne olayı bitti. Hepsi de ülke genelini saran rant kervanına katıldı bir bir. Zaten tiyatro dediğin nedir ki? İki kalas bir heves. Şimdi artık hiç kalas yok, yalnızca acı veren bir heves. Ay niye hüzünlendim

ki ben böyle aniden? Güzel güzel anlatıyordum işte... Bizim için ikinci bir yuva gibiydi orası, köşemiz, dolaplarımız, yemekler yediğimiz, kutlamalar yaptığımız bahçemiz vardı, erik, nane topladığımız... İşte tam bu noktada karar verdim ve sona sakladığım yıkım faslını başa aldım. Tüm bunları 'artık yok' olduklarını bilerek okuyun istedim.

Şimdi biraz oynasa da oynamasa da, olmazsa olmaz birkaç isimden söz etmek istiyorum. Bunu da parantez sayın. Mesela Vahan (Sarıoğlu). Her oyunun ses düzenini o yönetirdi. Herkesten evvel gelir, kontrollerini yapar, bir aksilik olursa yapabileceklerini planlar, notlar alır ve saniye saniye her şeyi izlerdi. Kimi zaman gözden kaçan aksaklıkları tesbit eder, parlak fikirler üretir zekice espriler bulur ve prova esnasında yavaşça yanıma gelir, kulağıma fısıldardı. Arto ile ve Arto'dan sonra hiçbir oyun onsuz olmadı. Mesela Hraç Hallaçoğlu. Ses düzenine katkısı yadsınamaz. İlk oyundan son oyuna hep yanımızda oldu. Ekip olarak, ilk kez başlama zilini onun saatine bakarak verdiğimiz için, uğur saatimiz oldu hep. Kendisinin katılamadığı oyunlarımızda bile ilk gün mutlaka gelir, saatini verirdi. Önce Arto'ya, sonra Boğos'a... Sanırım o saat artık Boğos'ta duruyor.

Mesela Lizi. Becomuzla evlendi, sonra boşandı, dostlukları hiç bitmedi ve hep yanımızda, yanımda kaldı. Gaia'dan önce tanıştık onunla. Maral Dans Ekibi *Arşın Mal Alan*'ı sahneledikten hemen sonra. Bir gün Beco aldı evimize getirdi. "Ben bu kızla evleneceğim." dedi. O zaman kedim Mşuş gencecik, başımızın tacı. Lizi kediden korkar, bir restoranda bacağına sürünse masaları devirir. Kediyi görür görmez "Ah ne olur onu bir odaya kapatır mısınız? Ben çok korkarım" dedi. Yaaa demek öyle... "Bak canım" dedim, "Beco bu evin insanı, öyle ki sık sık bizimle olmak zorundasın ve bu evin fertlerinden biri de bu hayvandır, asla hapsedilemez. Ya şimdi karar ver ve bu eve hiç gelme ya da bir kere izin ver seni koklasın, tanısın, ondan sonra her karşılaştığınızda "Voç (hayır) Mşuş" demen yeterli. Bir daha asla yanına yaklaşmaz. Zaten onun birine ilgi göstermesi bile lütuftur, ancak çok sevince olur.

Lizi bana inandı, eh herhalde aynı zamanda düşündü ki ileride kocası olacak adam bu evden uzak duramayacak. Eee? Kendisi hep evde mi kalacak? Tir tir titreyerek de olsa Mşuş'un onu uzun uzun koklamasına izin verdi. Ondan sonra yıllarca gül gibi geçindiler, hatta zaman zaman birlikte evde yalnız bile kaldılar. Ben çok eminim ki Mşuş da onu sevdi ve korktuğunu bildiğinden hiç ürkütmedi.

Arto acayip insan sarrafıydı. Lizi'nin son derece becerikli, tertipli ve pratik zekâlı bir kız olduğunu hemen anladı. Biz *Gaia* bittikten sonra kulisi birlikte topladık. "Yanına o kızdan başka kimseyi alman gerekmez" demişti, unutmam. Ve daima kulis içinde yanımda oldu Lizi o günden bu güne. Tıpkı Alin Kumral (Simon'un eşi) ve Aylin gibi. (Herman Ozinyan'ın kızı) Gerçi ben, alkışın tadına varsınlar diye, üçünü de kendi oyunlarımda sahneye çıkardım ama aslında üçü de müthiş becerikli birer kulis insa-

nıdır. Aylincim, ki çocukluğundan beri tanırım, babasından dolayı zaten kulislerde büyüdüğü için o adabı iyi bilir ve bu sahne işini çok sever. Ha bir de çok dikkatlidir, gözünden hiçbir şey kaçmaz ve hiçbir şeyi unutmaz.

Alin'i de Silvia'yla (Çizmeciyan-Arsebük) birlikte yıllar önce bir yılbaşı gecesi kendi evimde tanıdım. Çok komik. Kapı çalındı hiç tanımadığım iki kız girdi içeri, daha önce de birkaç oğlan gelmişti öyle. Ki Simon da onlardan biri. Arto önüne gelene "Yılbaşı gecesi bize gelin." demiş, onlar da başka arkadaşlarını takmışlar peşlerine, salkım saçak geldiler. Arto'ya "Kim bunlar?" diyorum "Bilmeeem." diyor. Yirmi kadar deli dolu genç evimi hallaç pamuğu gibi dağıttılar o gece, her yanda bolca bulunan saksılarımı falan havada yakalıyordum. Ve böylece o yılın ilk günü temizlik ve bulaşıkla geçti. Daha sonra da bu durum alışkanlık haline geldi. Ve Simon ve Hraç ve Arek... Yıllarca onlarsız olamadım.

Bo-Komedi zamanı Alin'le Simon artık evliydiler ve Alin hamileydi. Alin karnı burnunda bütün kostüm hazırlığı sırasında ve tüm provalarda yanımızdaydı. Bir ara resmen oturamaz olmuştu "Yahu gelme artık, buralarda doğuracaksın." desek de kulak asmadı, son gününe kadar geldi. Bir gün provada baktım ki Alin yok "Ay bu kesin doğurdu." dedim ve de öyleydi. Sonra daha kırkı çıkmadan, yani yirmi gün sonra, koydu minik Nora'yı sepete, kalktı geldi, hâlâ sürmekte olan provalardan birine. Sevindik, bebeği sevdik, mıncıkladık, derken çantasından minik bir çıkın çıkardı verdi Arto abisinin eline. Dedi ki "Abi bu, bebeğin göbek bağı... Sana getirdim, ne istersen yap." Arto, büyük bir ciddiyetle aldı bebeği kucağına, çıktı sahneye üç tur attırdı ve sonra orta yerde durup o minik parçayı sahnenin arkasına doğru fırlattı. "Bunu siz istediniz." dedi Simon'a "Bu çocuk sahnelerden inmeyecek." Çok aradık o göbek bağını sonra arkalarda, bulamadık. Nereye gitti, bilinmez... Belki fareler yemiştir ama bize göre sahne perisi aldı götürdü. Eh büyülü bir yerdir sahne.

Büyülü deyince aklıma geldi, genel gidişatla hiç ilgisi yok ama Nora'yla ve bana göre büyülü olan bir ninniyle ilgisi var ki hemen yazmazsam unutabilirim. O Nora ki koskoca bir genç kız şimdi, aramızda büyüdü ve de minik bir 'kulis faresi'yken oyunculuğa terfi etti zamanla. Bunu daha sonra anlatacağım, şimdi sıra pat diye aklıma gelen ünlü ninnide. *Nnçir Mangig* (Uyu Bebek) adında Ermenice bir ninni vardır, çocukluğumdan beri bildiğim, pek sevdiğim, pek güzel okuduğum. Öyle etkileyicidir ki melodisi, dinlerken gevşeyivermemek mümkün değil. Arto eskiden her uykusu kaçtığında gecenin bir yarısı beni dürtüp uyandırır "Ne olur bana *Nnçir Mangig*'i söyle diye yalvarırdı. Hem sinirlenir hem söylerdim. Uyuyuverirdi valla.

Noracık bebekken bir Pazar yine adaya, bize gelmişler, Alincim de çok şık ipek bir bluz giymiş. Arto pek bi bayıldıydı hiç unutmuyorum. Yemek yedik, ya da yiyoruz daha,

akşama kadar sürerdi Pazar öğle sofralarımız. Alin bebeği aldı uyutmak için arka odaya gitti. Gitti gelmez, gitti gelmez... Bir saat sonra içeride bebeğin avaz avaz zırlaması devam ederken Alin, alı al moru mor, kan ter içinde, üstübaşı perişan, o güzelim ipek bluzu çaputa dönmüş "Öööf, uyumayacak bu!" diye çıktı odadan, ağlamaklı. O derece darmadağın olmuştu ki Arto anında "Kim düzdü lan bu karıyı?" gibi güneş yüzü görmemiş bir benzetme patlattı. Gülsek mi gülmesek mi hali içindeyken, aniden benim ünlü *Nnçir Mangig* geldi aklıma, "Ver bakayım sen şunu bana." dedim, aldım kucağıma başladım söylemeye. Hemen sesi kesildi ve beş dakika geçmeden de sızıverdi. Bu ninniyi hep kullandık sonra. Ay durun, şunu da anlatayım, kalmasın içimde.

Bir akşam da biz Lusi'lerin evine gitmişiz, Laki'ler de var (Kifidis) hep birlikte yemek yiyoruz. Bizim ufaklığın uykusu geldi, huysuzlanıyor, zırlıyor ama o hengâmede tabii ki uyumuyor. Bir de kocaman Doberman köpek var evde. Bebek ağlar, köpek havlar, milletin sinirleri laçka. "Tamam" dedim "verin şu veledi bana da içeride bir *Nnçir Mangig* attırayım." Aldım Nora'yı, yerde koca koca minderler olan televizyon izledikleri odaya gittim, köpek de peşimde. Bir de Lusi'nin eşi Garo, (şimdi boşandılar) ne olacağını merak ederek takıldı geldi. Kucağımda bebek, oturdum mindere ve başladım söylemeye. İkinci satırda köpek yere oturdu, çenesini dayadı bacağıma ve Nora sustu. Son kupleye geldiğimde ne olsa beğenirsiniz? Bir bebek, bir köpek ve bir koca adam hep birlikte horul horul uykuya daldılar. Halimi düşünün; Kıpırdayamıyorum, bağıramıyorum, kollarım koptu, kan ter içindeyim. Ta ki Alin, merak edip gelene kadar. Şimdi bu uzun parantezden çıkıyorum.

Arlet'ten de söz edeceğim. Garo Balımyan'ın nişanlısı; Arlet Yahniyan-Menşur. Bunlar ekibin ayrılmaz parçaları olsalar da benim özellerimdir. Tabii ki başkaları da var ve tabii ki sırası geldikçe anılacaklar. Arlet, Serda ile birlikte dahil oldu bize. Dansçı olarak geldiler aslında, tiyatroya olan yetenekleri sonradan keşfedildi, Arlet'inki Arto'dan da sonra. Onun çok çalışkan olmasının yanı sıra önemli bir özelliği vardır. Nereye koysan oraya uyum sağlar, kafasına koyar ve yapar. Oyun sürerken, iyice oturmuşken, bir gün aniden "Senin rolünün şurasını değiştirdim, öyle demeyecek, böyle diyeceksin." ya da "Öyle yapmayacak şöyle yapacaksın." de, hiç şaşırmaz hemen katıverir ezberine. Ne yapıp etti, dikiş de öğrendi, sonradan epey el vermiştir kostüm işlerimize.

Birkaç yıl sonra Garocum gidince büyük şok yaşadı ama itidalini hiç bozmadı. Hiç ortalık yerde feryat figan etmedi. Bir gün çat kapı; "En rahat burada ağlayabilirim." diyerek bize geldi hiç unutmam ve benden Garo'nun bu oyunda çaldığı kemanı istedi. Vermedim. Daha sırası değildi, bakıp bakıp ağlayacaktı. Garo'dan söz ederken, daha söylenecek şeyler olduğunu belirtmiştim yukarılarda bir yerlerde ya bu o değil ve bu keman meselesi de bu kadarla bitmiyor. Tekrar döneceğim buna, çok sonra.

Bo-Komedi, cemaat içinde ve dışında sansasyon yaratan ilk oyundur. Daha sonra başkaları da oldu ve en büyüğünün keyfini ben yaşadım, çok sonra... En başta söylediğim gibi bu, hepimizin de içinde olduğu bir toplumun özeleştirisiydi. Ülkemize nasıl yayıldığı belli, eğlenceden başka hiçbir şey ifade etmeyen bir sanat anlayışının eleştirisiydi. Zaten Arto programa "Bu oyunun sanatsal hiçbir değeri yoktur." yazmıştı, kara mizah gibi. Bir de Antep tekerlemesi attırmıştı kapakta; "Pire gibi yiğit ölmüş – Kanı çörtenlerden akmış – Karga gaklayıkalmış – Sinek vızlayıkalmış" diye. Hâlâ 'sanat'ın 'sanat' için olduğuna inanmak isteyen kimi 'dinozor'lar buradaki ince hicvi anlayamadılar. Yerel gazetelerimizden birinin başyazarı olan sevgili Rober Haddeciyan, ki kendisini çok sever ve sayarım, sonradan "Ne yazık ben o zaman bunu anlayamamıştım." itirafında bulunsa da o günlerde gazetesinin orta sayfasına korkunç bir eleştiri yazısı yazmıştı.

Provalarımız sürerken rastlaştığımız bir galada, "Arto bu yıl ne yapıyor?" sorusuna, şakacıktan "Ay sormayın, müthiş bir şey, rezillikler komedisi." diye kahkahalarla verdiğim cevabı da silah gibi kullanmıştı. 'Toplumsal eleştiri' kavramını sindirememiş ve o kadar sevdiği Arto için "O kim oluyor da yaşadığı toplumu eleştiriyor?" cümlesini sarf edebilmiş ve benim o şakamı kullanarak "Zaten eşi bile 'son derece rezil bir oyun' dedi." diyebilmişti. Kendince sözde oyunun gişesini etkilemesin diye sezon sonuna kadar beklemiş ve ilk sezonun son oyunundan hemen sonra bizi yerden yere vuran malum yazıyı yazmıştı. Arto'nun bu yazıyı gülümseyerek okumasına karşın ben çok bozulmuştum çok... Ağlamış, bağırmış ve tehditler savurmuş: "Söyleyin o adama bir daha benim oynadığım hiçbir oyuna gelmesin. Sahneden onu görürsem oyunu terk ederim" demiştim.

Geçti gitti o günler ve tabii ki barıştık ve tabii ki birbirimizi çok severiz. Ama bir süre küs kaldık ve bir sonraki oyunumuza gerçekten de gelmedi. Oyun, onun sekte vurma endişesine rağmen ertesi sezon, namı büsbütün büyüyerek tam gaz devam etti. Repertuarımızı, kostümlerimizi yeniledik ki bütün yaz prova yapmıştık. Ekstradan masrafımız olduğundan finaldeki çiğköfte ikramına eşlik eden viskiyi, cin toniğe çevirdik, pek pahalı oluyordu. Ay anmasam olmaz; o yıllarda Kurtuluş caddesinde bir sokağın köşesinde seyyar bir çiğköfteci vardı, hiçbir yerde yemediğim kadar lezzetliydi köfteleri, bilenler bilir. Sonradan dükkân açtı galiba, onunla anlaşmıştık, oyun günlerimizi bilir, her oyun öncesinde bizim için beşyüz küsur adet köfte yapardı. Köfte işi Lizi'nindi, her oyuna koca bir tencere dolusu köfte taşırdı. Oyun sonunda, hepimiz masaları toplamaya girişir, tek tük artan köfteleri de kapışırdık. Sonrası bulaşık kavgası.

**

Ah bu oyunda bir kere de Alen'i kovmuştu Arto. Valla tepesi attı mı ne kimsenin gözünün yaşına bakar ne de kendi çekeceği eziyete aldırırdı. Bir Pazar günü Huzurevleri

için matine yapıyorduk. Bunu her oyunumuzda yapardık. Şişli Belediye'sinden destek alır, otobüsler tutar, bütün huzurevlerinden, gelebilecek durumda olan yaşlıları toplardık. Tekerlekli koltukla gelebilenler dahil. Hastanede, ZİBEÇ (zihinsel, bedensel, engelliler) bölümü açıldıktan sonra onları da hiç ihmal etmedik. Neyse... Yaşlılar gelecek, telâşlıyız, okul kapalı olduğundan ısınma sorunu var, kaloriferi zorla yaktırmışız ya da yaktıramamışız, üşürler diye endişeliyiz. Öyle günlerde biz erkenden hazır olur, başlama saatini onların gelişine göre ayarlardık. O gün de erkenden geldiler, eh hemen başlasak iyi olur. Gel gör ki aynı saatte maç var ve Alencim koyu bir Beşiktaşlı olarak televizyonun karşısına çakılmış, "Maç bitmeden çıkmam!" diyor. Büyük arbede koptu ve Alen'in gidiş bileti kesildi. Ne olacak şimdi? Rolü de 'olmazsa olmaz' bir şey.

Arto, Saro'yu birkaç gün esir aldı, ona göre yeni bir kıyafet ayarlandı, ayarladım, Andon tiplemesinden ayrı olsun diye Cemil İpekçivari bıyıklar yapıldı ve pek havalı olan saçlarını az buçuk kamufle etmek için pek fiyakalı yeşil suet bir şapka alındı, aldım. Sarocum şıp diye ezberleyiverdi rolünü ve gayet de becerdi. Valla epey yeteneklidir ne diyeyim... Birinci sezon böyle sona erdi ama Alen de Serda gibi kısa sürede affedilip ekibe geri döndü. Doğrusu onu da çok severim, aslında dünya iyisidir ve de bu takım fanatikliğinin mantıklı bir açıklaması yoktur.

Bir şey daha eklemesem çatlarım. O yıllarda okulun Yönetim Kurulu Başkanı olan Dr. Mardiros Yeniyorgan ki onu da çok severim, gazetedeki dev eleştiri yazısı daha sezon sonunu beklemekteyken, dayanamamış ve "Karagözyan Sülalesinin Kemikleri Sızladı" başlıklı bir yazı göndermişti gazeteye. Karagözyan gibi bir eğitim yuvasının çatısı altında göbek dansı yapılıyormuş. Aaa... ne ayııp... Sevgili Lusi'nin hem kıyafeti hem dansı hem tipi, son derece banallikten uzak olduğu halde. Ve de kendileri her eğlencede ortaya fırlayıp şakır şakır göbek atmaya pek meraklı oldukları halde. Uzatmayacağım. Ama unutamayacağım da.

Bu oyunun sonunda Arto herkese, özel olarak marangozuna tornadan kestirdiği ve çeşitli renklerle boyanmış minik tahtadan birer lazımlık hediye etti. İçinde draje çikolatalar ve minik birer gümüş kaşık olan lazımlıklar... İyi espri ama değil mi?

SEPASTAKÜS (1994)

Arto *Sepastaküs* oyununu, *Bo-Komedi*'nin kimi çevrelerce -ki onlar, dinozorlar gibi nesli tükenmek üzere olan ve yalnızca galalarda boy gösteren seyircilerimizdendir- aşağılanmasının intikamını almak için yazdı. Yine tastamam bizi anlattı ama başka bir açıdan. Ana fikri bence cemaatle bire bir örtüşen ülke gerçeğidir. Üstelik o yıllarda daha bu kadar dejenere olmamıştı sanat. Gidişattan öngörmüş olacak. Bizde genelde paralı olan cahildir, kültürlü olan parasızdır. Bu kavramı yıllar sonra ben de kullandım. Hatta şarkısını bile yaptım.

Sözde, var olmayan bir dernek olan 'Kurtuluş Sanatseverler Derneği' ki yöneticileri, paralı ve cahillerden meydana gelmiştir, ortalıkta hiçbir sanat değeri olmayan –*Bo-Komedi* misali- şeyler boy göstermekteyken, cemaate ders olacak bir sanat gösterisi hazırlamaktadır. Khaçaturyan'ın ünlü *Spartacus* balesini, parayı bastırıp büyük bir tiyatroda sunacaklardır. Hiçbir masraftan kaçınılmamış, Roma mimarisini andıran dekorlar yapılmış, kostümler hazırlanmış, bale hocası falan tutulmuştur. Matmazel Karamazof, yani ben. Bir dönemin ünlü bale hocası, rahmetli matmazel Nanasof'a atfen seçilmişti bu isim. Çok severek oynamıştım bu rolü, hem de büyük bir bölümünde Fransızca konuşarak ve aksanlı bir Türkçeyle. Zaten oyunda hem Ermenice hem Türkçe konuşuluyordu, aynı bizim konuştuğumuz gibi.

Oyunun en büyük esprisi de müziğiydi. Khaçaturyan'ın bestesi fonda çalarken, sahnenin iki yanına yapılan eklentilerde oturan orkestra; kemençe, kanun, ut, akordeon, duduk, davul, tar gibi yerel sazlarla sözde eşlik ediyordu. Tüm bu sazların sesleri her birine partisyonlar yazılarak, çalınarak kaydedildi ve eklendi. Bu kez ciddi bir stüdyo çalışması yapıldı ve aylar sürdü bu iş. Edward Aris (tanınmış akordeonist) yerel sazların partisyonlarını yazmak için, bizim evde adeta esir alındı ve Arto adamcağızı neredeyse tepesine vura vura çalıştırdı. Sonuçta ortaya inanılmaz bir iş çıktı. Sazcılar yine gerçekmiş gibi çalar göründüler. Rupen George Mamprelyan adında yaşlı bir maestroyu canlandıran Şahan (Sarıoğlu) müthiş bir başarıya imza attı.

Oyunda, ertesi gün büyük bir tiyatroya kurulacak dekorun önünde natamam kostümlerle yapılan son genel prova anlatılıyordu. O gün, hem oyunun sponsoru olan taşra zengini Nigoğos Sersepet geliyor izlemeye hem de haber yapacak gazeteciler. Gazeteciler tıpkı bizimkilerin yaptığı gibi, birbirlerine fazla bulaşmadan, hem eşit hem büyük

Nora Emeryan, Bercuhi Berberyan, Şahan Sarıoğlu, Selin Variş, Hagop Güleç, Hermon Variş

itibar görmek istiyorlar, küstürmeyeceksin. Yoksa yazmaz. Sponsor da gelirken koca bir tepsi lahmacun getiriyor oyunculara ve de salonun orta yerine konmuş bir yükseltinin üzerindeki özel koltuktan izliyor oyunu. Kostümler alabildiğine uyduruktur, düşmesin diye pembe kurdelelerle bağlanan gladyatör miğferlerinin tepesinde mavi plastik süpürgeler vardır. Kılıçlar adi plastiktendir, kiminin ayağında lastik ayakkabı vardır filan falan.

Hayali derneğin başkanı ve yardımcısı rollerindeki, Hermon Variş ve kardeşim Boğos Çalgıcıoğlu'ndan mutlaka söz etmeliyim. İkisi de harika birer oyunculuk örneği oldular. Doktor Başkan; Hermon, oyun günü bu tarz gösterilerin olmazsa olmazı; açılış konuşmasını yapacaktır, hem de gazetelerdeki ölüm ilanlarından başka hiçbir şey okumaya yetmeyen Ermenicesiyle. "Kadasetli Patrik Hazretleri"yle başlayıp, mezarlık müdürleri dahil, her kuruluşun yöneticisini ve okul müdürlerini, hiçbirini atlamadan anarak, "Saygıdeğer sanatseverler"le biten destan gibi bir konuşmanın provasını tıknefes olarak yapar. Müthiştir. Onlar Boğos'la daima iyi bir ikili olmuşlardır sahnede. Sevgili Hermon, yönetmenliğe soyunmadan önce son derece başarılı bir oyuncuydu. Hem de sürekli oyun çaldığı halde, rol arkadaşına garip bir güven veren, sırt dayayabilecek bir oyuncu. Kaç kez şahsen deneyimlediğimden bilirim.

İcra edeceğimiz her türlü sanatın, yabancı özentisi yerine daima bizden olması gerektiğini savunan bir tip olan başkan yardımcısı rolündeki Boğos da tiyatro hayatında ilk

Bercuhi Berberyan, Boğos Çalgıcıoğlu, Tanya Papçıyan, Anahit Variş, Simon Kumral

kez kusursuz bir şarkı söylemiştir bu oyunda. Fransız kültürü hayranı olan Maestro'ya "Ne karaymış şu alnımın yazısı..." diye başlayan bir maya örneği verir. Yıllar önce *Paralı Artin* ve *İnsan Denen Garip Hayvan* oyunlarında kakofoni yarattığı şarkılarının aksine kusursuz bir performans sergiledi. O kadar etkileyicidir ki Maestro ilk kez duyduğu bu tarz bir müzik karşısında duygulanır ve gözleri yaşarır. Şahan da pek başarılıydı ha. Bu olay, iyi bir tiyatrocunun isterse her şey olabileceğine güzel bir örnektir. Kulağın olmasa bile iyi şarkı söylemeyi oynayabilirsin işte böyle. Taa yukarıda, "Yeri geldiğinde anlatacağım." demiştim ya... İşte o yer, bu yer.

Oyunun adının *Spartacus* değil de *Sepastaküs* olmasının da çok önemli bir nedeni vardır. Programı beleş basacak olan Ermeni matbaacı, bu adı görünce, kısa aklıyla ve de cehaletten, yanlış yazılmış olduğuna karar veriyor. Eh madem dans var kesin folklor olmalı, bu Sparta da neyin nesi oluyor? İsparta'da çok Ermeni yoktur ki... Peki nerede vardır? Sivas'ta. Sivas'ın Ermenicesi nedir? Sepastia. Haa... demek bunun doğrusu *Sepastaküs* olmalı. Ve öyle de basıyor tüm programları. O gün programlar da geliyor, ekip olarak çok şaşırıyorlar. Peki ne yapıyorlar? Hiiiç. Onca şey beleş yapılmış bir kere, hem zaten gelen seyirci anlamaz ki... İşte bu kadar.

Oyunun dekoratörü de yalnızca zır cahil bir marangoz olan Artin Simit'tir. Canım Becom. Yani Berç Noradunkyan, harikaydı valla. Spartaküs'ün kullanacağı kılıcın, onla-

rın verdiği ölçülerde uyduruk bir şey olmasına içi elvermiyor. Videoda filmini gördüğü, ünlü Exscalibur'kılıcının modelinde, hem de masif maundan koskoca bir kılıç yapıp getiriyor. Aksesuarları ve dekoru boyayan kızın (Nazen Akkaya) bunu kesip metalik boyayacağını öğrendiğinde feci bozuluyor. Güzelim masif maun ziyan olacaktır. Haa... Bir de sürpriz yapmıştır onlara, kendinden. Spartaküs balesindeki düet bölümünün müziğini, yıllar önce Kaptan Onedin dizisinin jeneriğinde kullanılmış olmasından tanıyor. E madem işin içinde bir kaptan var, o halde gemi de olmalı. O en ucuz, en kıytırık gemilerden yapıp da kahvelere falan satan adamlardan birine öyle bir gemi yaptırıyor, hem de kocaman. Ve o son provada, getiriyor.

Burada, şimdi evli barklı koskoca bir adam olan Kokor'un yeğeni Kris Dinçkayıkçı'yı anacağım. O zaman minimini bir kuş daha... Marangozun çırağı olduğundan yani patronun deyimiyle; 'kerkenez çırak', malum gemiyi onun eline verip göndermişler. Onlar tam sahnede dekor tartışmaları yaparken nefes nefese giriyor kapıdan ve büyük bir ciddiyetle ezberlediği tek repliğini iştahlı iştahlı söylüyor. "Usta! Getirdim, nereye koyayım?" Yıllarca onu her gördüğümüzde tekrarladık bu repliği. Dedim ya bazı replikler hiç unutulmaz böyle.

Dekoratör Artin Simit'in (Beco) talimatıyla, tam matmazel Karamazof'un (ben) eski parlak sahne günlerini anarak kendinden geçip zırt pırt müdahale ettiği, ünlü *Pas de deux* düeti yapılırken, Nuran Kalfa (Murat Cavak), elindeki gemiyi yüzdürür gibi salla-

Murat Cavak, Berç Noradunkyan, Şahan Sarıoğlu, Nazen Akkaya

yarak bir yandan bir yana geçmez mi arkadan... İnanılmaz komik bir sahneydi. Murat Cavak ince uzun bir adamdır, küçülmüş bir, takım elbise giymiştir, kısalmış pantolonunun altından beyaz çorapları görünmektedir ve dansa uysun diye yan yan, seke seke yürümektedir. Tabii kıyametler kopar, kavga çıkar, sesler yükselir, dernek başkanı (Hermon Variş) "Neler oluyor?" diye koşup gelir ve tabii ki ortalığı yatıştırır. Matmazel Karamazof'un buradaki repliği de damgalılardandır; "Mösyö Simit buğada gemi koydu, vapuğ vapuğ!"

Bu düeti Spartaküs rolündeki Hagop Güleç'le, sevgilisi rolündeki Selin Variş yapmaktadırlar. O zamanlar biraz kilolu olan, Selincim, hiç de başbalerina rolüne uygun değildir ama sponsor Nigoğos Sersepet'in kızı olduğu için oradadır. Bitmeyen hatır-gönül işlerine örnektir. Nora Emeryan'ın oynadığı kostümcü Romina tiplemesi, Bolşoy Balesi'nin Spartaküs'teki kostümlerini elinden geldiğince kopyalamış ve de oldukça seksi kıyafetler hazırlamıştır. Pek endişelenirler, fena eleştirirler, malum bizde her gösteri galasında Patrik dahil tüm Ruhaniler de hazır bulunur. Adamlara ensült mü olsun yani? Bir unutulmaz replik de Yönetim Kurulu'ndaki kadınlardan birini oynayan Tanya Papçıyan'ın (o da rahmetli oldu) kötü bir Ermeniceyle söylediği "Hakusdı ur e ki?" (Elbise nerede ki?) repliği olmuştur.

Kostümden söz ederken Serda'nın annesini anmasam olmaz. Oyundaki diğer önemli düet de Murat Kılıç'la Serda Arslan'ın oynadıkları, Spartaküs'ün düşmanı Romalı Crassus'la Aegina'nın düetidir. Bir mekanizmayla vıjt diye öne çekilen bir yükseltinin üzerinde sahneye çıkan Murat'ın kostümünü Hagop Güleç'in annesi Siran dikti. Serda'nınkini de kendi annesi Sırma Silva. Burası önemli. Diktiği kostümü hepimiz çok beğendik ama kendisi bir türlü tatmin olmadı. Sevgili Sırma, her oyunu bir köşeden izler, perde kapanır kapanmaz kulise koşar, kostümü alıp eve götürürdü. Niye? Daha gösterişli olsun diye biraz daha pul payet dikmeye. Bir gün bu telaşlı gidiş gelişler arasında, yıkamak için götürdüğü, elbisenin altından giyilen siyah külotu ve taytı evde unutunca hırsından ağladı. Mecburen arabayla eve götürüldü, henüz kurumamış olan taytla don getirildi ve garibim Serda ıslak ıslak giydi onları. Sonuç olarak, oyunun son gününe kadar bitmedi bu tatminsizlik trafiği.

Enstrüman çalar gibi yapan arkadaşlar ki yalnızca nötr bir orkestra olmayıp replikleri olan birer oyuncuydu ve her biri, çok başarılıydı. Özellikle Garo Balımyan, Arman Pınarbaşı ve Saro Secikyan. İri yarı bedeninde kuş kadar kalan küçük bir akordeonla çok matrak bir görüntü veren Saro, iyi bir oyuncudur aslında. Kimi insanı sahne sever ya, onlardandır, ama o, bir iki oyunda yer alsa da bu sevgiye yalnızca müzikle karşılık vermeyi seçti ki hâlâ sahnelerdedir. Ve müziğiyle birçok oyunumda destek oldu bana sonradan. O da güvenle sırtımı dayadıklarımdandır.

Serda Arslan, Murat Kılıç

Tüm dansları sevgili Sendi Zurikoğlu çalıştırmıştı. Evlenip Almanya'ya yerleşti şimdi. İyi bildiği bale figürlerini, kötü dansçılara uyarlayarak dejenere etmek hiç de kolay değildi. Meşhur düello sahnesinde kılıçlarla dans eden gladyatörlerden biri (Masis Canoğlu) kendini kaptırıp sahneden aşağı düşüyordu mesela. *Corp de bale* konumundaki kızlar, kimi ufak tefek kimi iri yarı, bedenler orantısız mı orantısız, daha önce kimse bale falan yapmamış... Bu oyunun tüm kostüm kumaşlarını, neredeyse sıfır maliyetle halletmiştim. Kölelerin köstümü, Gaia'daki toprak esprisi için top top yere serilen degrade kahverengi çuval benzeri kumaşlardan, kızlarınki de somon rengine boyadığım *Anuş*'taki perilerin beyaz elbiselerinden yapıldı. Haygan (Erpınar) dikmişti. Crassus'un kostümü, o toprak bezlerinin, en açık renk kalan bölümünden kesildi ve parlak sutaşlarla görkemli hale getirildi. Aegina'nın, oyun bitene kadar bitemeyen elbisesi de benim Gaia'da giydiğim altın rengi elbiseye uygun olarak arkaya çekilen fon perdesinden bozmaydı.

İki köleyi oynayan Aret Özkan ve Masis Canoğlu, Bo-Komedi'deki muhafızlar olarak girdiler hayatımıza, bu oyundan sonra çıkıp gittiler. İkizlerimiz Kevork ve Yervant Boyacıyan'ları bu oyunda tanıdık. Hep kaldılar hayatımızda, hayatımda. Özellikle Yervant, canım, her dar zamanımda yetişir hâlâ.

Oyunun içindeki oyunun sponsoru Nigoğos Sersepet, (Ararat Mor-şimdi iyi bir dizi oyuncusu-) ikinci perdeyi izlemeye gelir, sahnedeki herkesle tanışır ve bütün görkemiyle salonun ortasındaki yükseltiye yerleşir. Büyük kavgalardan sonra ve maestronun tüm itirazlarına aldırmadan, ona yağ çekmek için koskoca Haçaturyan'ın müziğinin arkasına eski bir Ermenice halk şarkısı olan "Baden Gakhvadz im Çutagı" (Kemanım Duvarda Asılı) adlı şarkı eklenecektir. Olacak şey değildir ama bu para babası yalnız onu biliyordur. Öyle ki provada kullanıp oyunda iptal etmeye karar verilir. Neyse adam yerleşir, provaya devam edilir, derken sonlara doğru resmen uyuklamaya başlar. Panik. Ne yapmalı? Nasıl uyandırmalı? Veee... işte o anda, aniden orkestra malum şarkıya girer. Adam silkinerek uyanır, oyunun konusu falan önemli değildir, gözleri parlar, duygulanır ve ağır ağır sahneye çıkar, ekibin orta yerine yerleşir, Kazancakis'in Zorba'sı misali huşu içinde kollarını kaldırır. Oyun yavaşça halaya döner ve herkesin elleri havadayken, ağır ağır ışık azalır, perde kapanır. Alkışa eşlik eden şen kahkahalar, ağır ağır yerini hüzünlü bir tebessüme bırakır. Çok mesaj vardı içinde çok.

Benim *Bo-Komedi*'den sonra, öfkeyle "Oyunuma gelirlerse sahneden inerim." dediklerim, gerçekten de gelmediler bu oyuna. Yalnız Dr. Mardiros, Yeniyorgan, merakına yenik düşerek, ışıklar söndükten sonra yavaşça içeri süzülüp en arka sıraya oturuverdi bir gün, kimselere görünmeden. Görünmeden de gitmekti niyeti herhalde. Kademsizliğinden olacak, asıl görünmek istemediği, bir tek ben gördüm. Ne bilsin adamcağız, ki benim girişim salon kapısından olacak ve de girer girmez ilk onu göreceğim? Çok gülmüştüm kendi kendime.

Hem girişim hem isim, bana rahmetli Mardiros Toran'ı hatırlattı şimdi. İyi adamdı, severdim. Çok uzun yıllar başkanlık etmişti Karagözyan Derneği'ne. O oyunda –tabii ki biraz abartıp karikatürize edilerek- örnek alınan tipik yönetim kurulu başkanları gibiydi. Az buçuk cebi dolu, resmi kurumlarla kolay iletişim kurabilen, sponsorlara nazı geçen, vasat eğitimli, sanat manat işlerine pek aklı ermese da erer gibi gösteren ve de en önemlisi toplumda adı bilinen iyi bir insan. Mardiros Toran sempatik bir adamdı ve her fırsatta fıkra anlatmaya pek meraklıydı. Hani "Benim girişim salon kapısındandı." dedim ya, ben beş dakika önceden gelir, kapıya kulağımı dayar, o sırada çalmakta olan müziği dinleyerek tam giriş anımı kaçırmamak için mezür sayardım. Her oyunda, ben orada dikkat kesilmiş beklerken yanıma gelir ve fıkra anlatırdı. Dövesim gelirdi. Defalarca "Abicim lütfen, sayıyorum... Allahaşkına beni şaşırtma." gibi gibi rica minnet sözlerle engellemeye çalışmış, hiç biri para etmeyince, bir gün "Siktir git başımdan ulan!" diye tıslayıp itivermiştim. Koskoca dernek başkanını...

O zaman beni çok güldüren, şimdilerde her kulağıma çalındığında, hafiften içimi cız ettiren bir şey daha var. Levent Yüksel'in pek güzel seslendirmiş olduğu, güftesi Orhan Veli'ye ait; 'Geç bunlarıı...' diye başlayan şarkısı. "Ne alâkâ?" dediniz mi? Şöyle bir

alâkâ: Orkestra birkaç kere, fonda çalan asıl müziğe sözde uyum sağlamak için üst üste prova yapıyor ya... Maestro her seferinde, arkaya dönerek kumanda masasına doğru "Mösyö Vahan! Lütfen" diye seslenerek komut veriyor. Ve Vahancım, müziği kaldığı yerden başlatıyor. İşte bu başlatmalardan birinde, hem de Maestro'nın sinir içinde olduğu bir anda, sözde yanlış düğmeye basıyor. Khaçaturyan'ın müziği beklenirken, aniden canım Levent Yüksel'in "Geç bunlarıı, anaaam babaaam, geç bunlarıı..." diyen sesi gümbür gümbür yükseliveriyor. Başka bir şey söylemeye gerek var mı acaba?

Pek de fazla oynamayan, bu; açık bir toplum eleştirisi, bir yakınma, bir dertleşme konulu oyunun üzerinden yirmi yıldan fazla zaman geçti. Eleştirilen her şey katlanarak çoğaldı. Artık sahnelerde değiliz, daha neler yapmak isterdim... Ama en çok "Gözüm arkada gideceğim" dedirten şey, omuzdaşlarım olan müthiş ekiple, bu oyunu yeniden sahneleyememek olacak.

VE... HİN ASDVADZNER (ESKİ TANRILAR) (1995)

"Ve" diye başladım çünkü bu oyun Arto Berberyan efsanesinin doruk noktası ve adaletsiz 'son'un başlangıcı oldu. Önce biraz oyunun konusundan söz edeyim de başlığı atar atmaz başlayan yürek sıkışmasından kurtulayım. Hatta bunu yazarken de allak bullak olma ihtmalime karşı *Ermenistan'da Bir Türkiyeli* kitabımda yazdığımı aynen buraya 'kopyala-yapıştır' yapayım. Varsın onu okumuş olan "A... ben bunu biliyorum." desin.

M.S. VIII. yüzyılda, Ermeni bir prensliğe ait topraklarda bulunan, bir gölün ortasındaki ıssız bir adada, münzevi rahiplerin kaldığı bir manastır vardır. Manastırın başrahibi Hovannes ile prensin kızkardeşi prenses Maryam 25 yıl boyunca, çok yasak, çok gizli, çok büyük, çok platonik bir aşkla yanmışlar. O daha başrahip olmadan, yani genç bir rahip adayıyken, prenses de daha genç bir kızken düşmüşler bu aşkın ateşine. Ve bu büyük aşkı bir kez bile dile getirmeden, birbirlerine bir kez bile dokunmadan, her biri kendi içinde ızdırapla kavrularak yıllarca saklamışlar. Genç rahip, yemin ederek kendini Tanrı'ya adamışmış bir kere. Yolundan dönmesi asla mümkün değil. Prenses de evlilik çağına gelince münasip bir soyluyla evlendirilmiş. İtiraz etmek ne mümkün... Mecbur.

Yıllar geçmiş... Çocukları falan olmuş. Ama içi hep kan ağlamış. Gönül verdiği rahibin aşkıyla gizli gizli yanarak, kalbinin en derin yerinde yarası hep kanayarak eşi ölene kadar iyi bir eş, iyi bir anne olmuş. 25 yıl her gece, gizli gizli, sarayındaki odasının penceresinde, gözleri gölün ortasındaki adada bulunan manastırın, hep aynı penceresindeki titrek mum ışığında, için için ağlayarak dua etmiş. O mum ışığı ki büyük aşkının gece boyunca ettiği duaların işaretiymiş. Genç rahip artık orta yaşlı bir başrahip olmuş. Prenses ise dul bir kadın. Ve artık yetişkin bir kadın. Kaybedecek bir şeyi yok. Yüreğini dağlamakta olan aşkı için savaşmaya kararlı. Adadaki manastırın karşısına bir kilise yaptıracak.

Başrahip Hovannes, minnettarlıktan başka ne hissedebilir? Prensin eli de hep üzerlerinde. İnşaat ilerledikçe sarayla manastır arasında gidip gelmeler artıyor. Maryam ve Hovannes de sık sık bir araya gelerek, planlarla ilgili uzun konuşmalar yapıyorlar. Hâlâ, bir kez bile birbirlerine dokunmadan, aşklarını bir kez bile dile getirmeden, gizli gizli, için için yanıyorlar. Başrahip kendini Tanrı'ya adamışmış bir kere. Yolundan

dönmesi hiç mümkün değil. Prens ise arada bir karşı kıyıdan salla adaya gelerek kız-kardeşi Maryam'ın yaptırdığı kilisenin inşaatını denetliyor.

Bu ziyaretlerinden birinde, ısrarla kiliseyi görmek isteyen, güzeller güzeli kızı Seta'yı da yanına alıyor. Rüzgârlı bir hava. Yol ancak yarılanmış ki, bir fırtınadır kopuyor. Güçlü dalgalarla savrulan salda rahipler de var. Derken genç kız suya düşüveriyor. Salda bulunan genç bir rahip adayı da suya atlayıp, dalgalarla boğuşan kızı boğulmaktan kurtarıyor.

Prens kızını kurtaran bu delikanlıya, minnettarlığına karşılık asasını, krallığının yarısını ve kızını vermeyi teklif ediyor. Delikanlı şaşkın. Başrahip hemen araya giriyor. Teklif reddediliyor. Onların her biri artık dünyevi zevklerden el etek çekmişler. Prensin teşekkürü bile zaten yeterince büyük bir şeref. Böyle dünyevi lütuflar kabul edilemez.

Prens de o günün anısına, kiliseye büyük, işlemeli, oymalı meşe bir kapı hediye ediyor ve yaşadığı sürece rahiplerin tüm erzaklarını temin etmeyi vaadediyor. Genç rahip adayı ise o günden sonra aklını yitiriyor. Bedenine ilk kez değen kadın bedeninin unutulmaz anısı onu çılgına çeviriyor. Öykünün sonunda, kendini bir uçurumdan, ilk kez tattığı ve esiri olduğu, o yakıcı arzunun simgesi olan dalgaların koynuna atarak, intihar ediyor. Başrahip Hovannes prenses Maryam'ın aşkını reddederek, Tanrı yolunu seçiyor. Prenses Maryam da aşkını mezara kadar kalbine gömerek, dünyadan el etek çekiyor.

Bu öyküyü Ermeni edebiyatının önemli yazarlarından Levon Şant, sahne oyunu olarak yazmış vaktinde. Sanırım asıl öykü Maryam'la Hovannes'in aşkı. Genç rahip adayıyla Seta'nın öyküsü ise konuyu zenginleştirip süslemek için kendi kurguladığı bir paralellik.

Levon Şant (Seğposyan) Almanya'da yaşamış. Ve ciddi bir Wagner hayranı. O dönemde oradaki teknik donanımları yüksek tiyatro salonlarına özenerek, Wagner operası havasında bir oyun yazmış. Dili de oldukça zor, epey ağdalı bir Ermenice... Shakespeare İngilizcesi'nin Ermenice karşılığı gibi. Bu oyun teknik donanım yetersizliğinden yıllarca doğru dürüst oynanamamış.

Benim deli kocam, 1995'te, Levon Şant'ın 125. doğum yılı anması olarak, çılgın bir dekor ve büyük harcamalarla sağlanan çok özel efektlerle bu oyunu adeta bir sinema tadında sahneledi. Bizim ekip de bunu pek başarıyla oynadı. O kadar inanılmaz bir başarıydı ki, gala günü seyirci oyun bittikten sonra bir süre sessiz ve şaşkın kalakalmış nice sonra alkışlamayı akıl edebilmişti. Ve tüm salon ayağa kalkmıştı.

Ben o oyunda prenses Maryam'ı oynadım. Hepimiz de konudan son derece etkilendik. Bunca yıllık oyuncuyum, her oyun biterken hüzünlenirim. Onca koşturmanın, heyecanın bir anda sona ermesi etkiler beni. Ama bir tek bu oyunun son gününde ağladım.

Biz bu konuyu incelerken ve de oyunu oynarken, gerçek bir olaydan esinlenildiğini hiç düşünmemiştik. Ayrıca pek de araştırmadıydık doğrusu. Sadece VIII. yüzyılda geçtiği belirtilmişti kitapta, ki bu da dönem kostümleri için işimize yaramıştı. Ve de bize yetmişti. Ayrıca oyunun tümünde 'Tanrı'nın sevgi olduğu' mesajı baskındı. Biz en çok o duyguyu vurgulamaya çalışmış ve bunu da büyük bir başarıyla verebilmiştik. Gerisini düşünmedik.

Hatta konunun geçtiği adayı bile düşsel bir ada gibi kabul etmiştik. Tabii ki tarihi iyi bilenler kimin kim olduğunu biliyorlardı herhalde ama doğrusu ben, biz asla bilmiyorduk. Zaman zaman Ege'ye falan giderken, Bafa gölündeki küçük adacığa ve üzerindeki belki de manastır kalıntısına bakıp "Ah burada ne güzel *Hin Asdvadzner* filmi çekilir." diye düşler kurardık Arto'yla, o kadar.

Meğer o adacık aslında Ermenistan'daki Sevan gölünün üzerindeymiş. Öykü de bir efsaneye dayanmaktaymış ya da efsaneleşmiş bir gerçeğe... Bunu oraya gittiğimde öğrendim ama öğrenmeden önce hissettim. Zira üzerinde hâlâ iki binanın da sapasağlam durduğu, o hiç bilmediğim diyarda, bir takım anlaşılmaz duygulara kapıldım. Üstelik ada bile değildi orası. Zamanla sular çekilmiş ve yarımada olmuş. Öyle ki bir çağrışım bile yapmadı. Akıl erdiremediğim bir güç beni çekti, sürükledi, içine aldı, sonra da çarpıp yere çaldı... Mantıklı hiçbir açıklaması yok ve hiç abartmıyorum inanın.

Tüm bu garip duyguları, hiçbir şey bilmeden hissedince, önüne kadar gidip de bir türlü içine girmediğim, giremediğim binalarda ve o büyülü (yarım) adada kaldı aklım. Bir gün tekrar gitmem mümkün olursa oralara, korkmadan duygularımı serbest bırakarak köşe bucak incelemeye söz verdim kendime. Ve de tuttum sözümü. Yıllar sonra tekrar gitmek nasip oldu. Bu kez yanımda kardeşim Boğos vardı yani oyundaki kör rahip. Dünyevi olan her şeyi unutmak için irade gücüyle, kendi gözlerini kör eden rahip. Onun da garip bir duygusal bağı olmalıydı malum efsaneyle. Çıktık tepeye, girdik tüm o kalıntılara ve başrahibin mumlarla kararmış hücresine. Sonra herkesin gitmesini bekledik, sırt sırta verip durduk tepede, tüm algılarımız açık, rüzgâra verdik bedenimizi gözlerimiz kapalı. Ah... Neler neler hissettik bilseniz. Hiç konuşmadık sonra, inerken ağlıyorduk ikimiz de.

Neyse bu çok özel ve dramatik konuyu kesiyor ve oyunumuza dönüyorum. Özel olarak yer vermek istediğim, yaptığımız her işe ne kadar büyük bir ciddiyetle baş koyduğumuzun hoş bir örneği var bu oyunda. Arto'nun kızı Maral, yine dansçılar arasında. O sıralar eşi Aram Kalenderoğlu'yla nişanlı daha. Oyuna başlama tarihi olarak 7 Şubat'a karar verilmiş. Maralcım da bir gün gelip düğün için tam en sıkı provaların yapılacağı döneme denk gelen 15 Ocak'a gün aldıklarını söylemez mi... Arto küplere bindi. Kızı bir dövmesi eksik. O "Sakin ol baba, korktuğun gibi değil." deyip duruyor, Arto kulak

bile vermiyor, köpürdükçe köpürüyor. En sonunda "Ben hiçbir yere gitmiyorum!" diye bağırınca, ancak dank etti. Maral 15 Ocak'ta evlendi, ertesi gün eve döndü. Oyun başlayana kadar bizde kaldı. Balayına da bittikten sonra çıktı. İyi örnek ama değil mi? Biz oyunumuzu ancak ölürsek aksatırız.

Hazırlanması çok stresli bir oyundu bu. Arto'nun en büyük, en unutulmaz ve en son başarısıydı. Oyunun bitiminden üç ay sonra felç oldu. Büyük başarısının yarattığı sansasyonu sindiremeden, bir gece ansızın, yanıbaşımda uyurken, pat diye sol tarafı gidiverdi. Hiç yakışmadı ona bu 'başkasına muhtaçlık' hastalığı. Biz hep, o bir gün kalpten gider sanırdık. Yürümek yerine koşan adam, birdenbire durdu. Ben en iyisi bu konuyu da sonraya bırakayım. Şimdi biraz hafızamı geriye alıp sağlam sağlam koşturmakta olduğu günleri anlatayım.

Bu oyunun muazzam dekorları Karagözyan Derneği'nin fuayesinde yapıldı. Aylarca içerisi prova salonu, dışarısı marangoz atölyesi gibiydi. Tüplü ocakta sıkça kaynatılan boncuk tutkalının iğrenç kokusu geldi şu an burnuma. Ekiptekilerin çoğu el verdi bu dekor işine ki Arto kendi marangozlarını seferber etmişti. Eee... kesenin ağzını rahatça açabildiği yıllardı o yıllar. Salonun bütün duvarları, kumaşları oyunda prensi canlandıran Haçik Sarılı'nın hediyesi siyah perdelerle kaplandıktan sonra, eski zamandan kalma bir katedralin duvarları gibi panolar ve sütunlarla kaplandı. Strafordan yapılan bu sütunlar ve tüm duvar gerçek taş gibi görünüyordu. Ortadaki dönen parlak disko topu indirildi ve içinde bulunduğu çukur gerçek bir kubbe haline getirildi. Kararmış demirden, eski, mumlu, dev bir avize asıldı. Rahmetli Cümbüşyan'dan temin edilmişti tabii. Onun tabii ki dev boyutta bir modelini Paris'teki Notre Damme kilisesinde gördüm yıllar sonra...

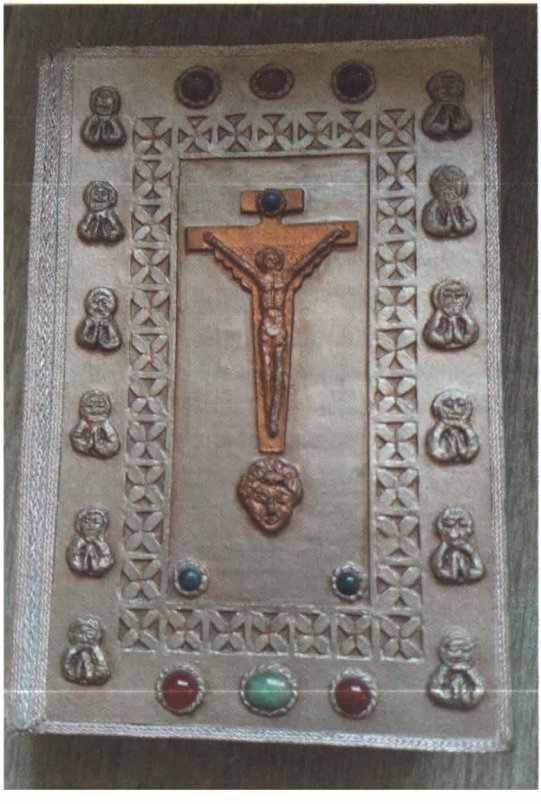
Perde açıldığında, fonda tam ortadaki sarp kayaların iki yanında, şato penceresine benzer pencerelerin etrafında, yüzeyleri dönemsel motiflerle bezeli antik duvarlar görülürdü. Yüzlerce halka görünümlü motifi tek tek yapmaktansa, halka şeklindeki susamlı bisküvilerle kaplamak işin esprili yanıydı ki farelere çok cazip geldiğinden prova süresince bir fare ailesiyle epey içli dışlı olmuştuk. Onlardan nasıl kurtulduğumuzu hatırlamıyorum. Kızların çoğunun ödü kopsa da Arto'nun şerrinden, gıkları çıkmazdı valla. Neyse... Hemen ciddileşiyorum.

Sahnenin iki yanındaki eklemelerde Başrahibin ve genç rahibin hücreleri vardı. Ortadaki kayalar ikiye bölünür gibi açıldığında, üzerine siyah bir post serilmiş ilkel bir taht görülürdü, etraf yani sahnenin geneli, vahşi bir adayı andırırdı. Hâlâ mitolojik dönemin eski tanrılarının nefesleri, fısıltıları duyulan, dindarlığı karalara bürünüp, karanlıkta kalmak sanan bir avuç rahibin yaşadığı kasvet dolu vahşi bir ada. Perde açıldığında çalan müzik, bu kavramı vermeye öyle uygun ve öyle etkileyiciydi ki...

Alan Hovhanness adlı bir bestecinin *Balina Senfonisi* kullanıldı ki gerçek balina seslerinden meydana gelmişti.

Ve sevdaya sırt çeviren başrahibin susturamadığı iç sesiyle konuşarak, ona "Terk edin, o karanlık ruhlarınızla kirlettiğiniz benim güzel adamı" diye seslenen bir 'eski tanrı' hayali. Yükseltinin tepesinde, bütün heybetiyle ansızın beliriveren sevgili Hraç Aslanyan, pırıltılar saçan bembeyaz kostümüyle muhteşem görünürdü. Yaratıcı kocam, o yükseltinin, aşağıdan görünmeyen zeminini cam yaptırmıştı. Altında yanan ışık o eski tanrının yüzüne ve elinde tuttuğu pleksiglas asaya vurur, ışıklar saçardı.

Onun kostümü de Anuş'un bitmez tükenmez beyaz peri kostümüyle sevgili Öjen'in (Ozinyan) çeyizinden kalan bir elbisesini birleştirerek yapılmıştı. Prenses Maryam'ın tahtı, neredeyse her oyunda kullandığımız ve yıkımdan son anda kurtardığım şimdi evimde çiçeklerimi koyduğum beyaz banktı. Üzerindeki kara post, yine Anuş'tan sevgili İkna'nın (Durmaz) kötü kader kostümünün peleriniydi.

Bu oyun için, müthiş bir de İncil yapmıştı Arto. Ermenistan'daki eski eserler müzesinde bulunan, gümüş kapaklı çok eski bir İncilin bire bir kopyasını –tabii gümüş rengi boyayla- üzerini gerçek lapis, granat ve ametist taşlarla süsleyerek yapmıştı. Kapladığı kalın kitap 'Eski teşkilat hukuku dersleri' kitabıydı. Prenses Maryam olarak arada bir onu açıp hukuk terimlerine huşuyla bakıp gülmemeye çalışarak okur gibi yapardım. Ama o kitabın asıl rolü, Başrahip aşkımı kesin olarak reddedip kendini Tanrı'ya adadığını söylediğinde, hışımla elime alıp, aşkla öpüp havaya kaldırarak ve de tam gökgürültüsü efektine denk getirerek: "Asdvadz, ser e Vartabed!"

(Tanrı sevgidir Vartabed) dediğim sahnedeydi. Ki o söz oyunun ana fikridir. O sahte İncil de, ikinci perdede giydiğim kostüme uygun taç da salonumda duruyorlar. O tacı yapmak için gerçek eski, gümüş bir kolyemi ve kılıç artığı anneannem Maryam yayamın, 1915'ten kalma gümüş kemerinin parçalarını kullanmıştım. İşi bitince bozmaya kıyamadım, öylece duruyor, Arto'nun benim kemik yapımı kullanarak yaptığı kadın büstünün başında. Ah... ne kostümlerimiz, ne aksesuarlarımız vardır bizim... Ne olurdu sanki bir tiyatro müzemiz olabilseydi... Ama her zaman dediğim gibi; hep önce para.

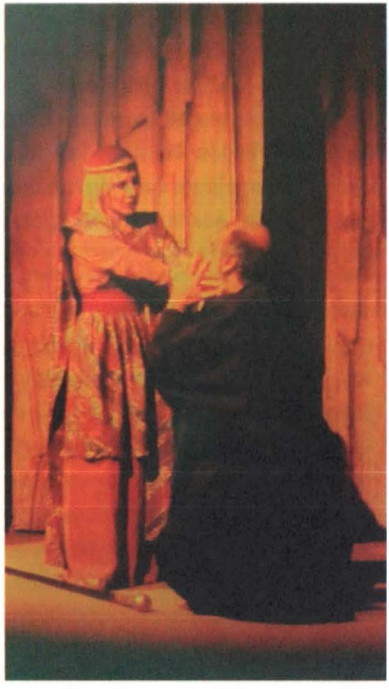
Arto bu oyunda, tüm salonu dekorun bir parçası haline getirdi demiştim ya seyirci içeri girdiğinde, sanki yalnızca mumlarla aydınlatılmış gibi loş bir ortamla karşılaşırdı ve de önceden biraz günlük (tütsü) yakardık ki bu Hraç'ın göreviydi. İlk etkilenme acayip bir huşu olurdu, kiminin kutsal bir mekâna girer gibi şaşkınlıkla haç çıkardığını bile gördük perdenin aralığından. Başlama anı da balina sesleriyle zaten tokat etkisi yaratırdı. O ağır, ağdalı Ermeniceyi gala seyircisi hariç pek kimse anlamazdı bilirim ama öyle bir duygu seli yaratılırdı ki herkes allak bullak bir halde çıkardı oyundan. Buna rahmetli babam da dahil. Gözyaşları içinde izlediğini gördüm oynarken. Burada yine bir matraklık geldi aklıma, yazmasam olmaz ki zaten bu yorumumun ne kadar doğru olduğunun kanıtıdır.

Yıllar sonra bir yakınım şöyle dedi bana: Ah siz vaktinde ne güzel bir oyun oynamıştınız, adını hatırlamıyorum, hani papazlı mapazlı, hiç unutamıyorum onu, muhteşem bir şeydi. Neydi adı yahu? Hah hatırladım; "İzur, izur..." Şimdi siz buna gülmediniz herhalde hatta ne tepki vereceğinizi bilemediniz. Bense işte tam o 'gülmekle ağlamak' arasında kalakaldım. Anlatacağım. O zaman siz de tam bu kitabın adı gibi; ister ağlayın ister gülün. Bu "izur" Ermenice "boşuna" demek ve de oyunun final sözüdür. Yani son söz.

Şöyle olur; manastırın en yaşlı rahibi, (Boğos) ki dünyevi zevkleri görmemek için kendi gözlerini, kendi irade gücüyle kör etmiştir vaktinde, sık sık nasihat ettiği, sevip gözettiği genç rahip adayı intihar edince, acı ve isyanla diz çöker. O sırada kendi iç sesiyle konuşan beyazlar giymiş o 'eski tanrı'nın "Boşuna çıkardın gözlerini boşuna." diyen sesini duyar. Son bir kez pişmanlıkla "izur" diye mırıldanır ve perde kapanır. İşte bu 'izur' o' izur'. Yani bir tek o son söz kalmış aklında; "Boşuna." Büyük bir ihtimalle oyunun genelinden fazla bir şey anlamamış ama unutamamış. Biz aslında seyircimizin yüzde doksanının ondan pek farklı olmadığını biliriz. O yüzden de sanat değeri olan ciddi bir işe soyunduğumuzda, ortaya ancak böyle muhteşem bir seyirlik çıkarabilirsek, anlamadan da etkilenebilir. Bu da çok delilik, çok para demek. Arto hem deliydi hem de paralıydı o yıllarda. Artık gelmez öylesi.

Onun manevi mirasını devralırken buna benzer deneyimlerden ders çıkarabildim. O kadar masraflı oyunları artık yapamayacağımızı ve seyircimize ancak güldürerek

ulaşabileceğimizi öğrendim. Ama her şeye rağmen sulu zırlak ve bel altı esprilere rağbet etmemeyi becerebildim. Seyircimiz bunları sevse bile, asla yeltenmedim. Anlamlı, düzeyli ve mesaj içeren komediler yaptım ve de ne mutlu bana ki yazdığım oyunlarla amatör tiyatrolarda son yüz yılın en kalabalık seyirci kitlesine ulaştım. E ama Arto da kendi yazdığı oyunlardaki esprili diyalogları boşuna bana yazdırmazdı herhalde. Hep dersti onlar hep... Ay daha girmeyecektim bu konulara yahu, gelmediydi vakti daha. Konu konuyu çağrıştırınca dayanamadım zahir. Evet, kaldığım yere dönüyorum, döndüm.

Bercuhi Berberyan, Herman Ozinyan

Nerede kalmıştım? Ha... Ağır ağdalı Ermenice meselesinde. Prenses Maryam'ın, aşkına asla karşılık veremeyeceğini bildiren Başrahibe çektiği bir düstur var. İki sayfalık bir tirat. Provaya başlarken Arto "O kadar zor bir Ermeniceyi uzun uzun kimse dinlemez." diyerek bir sayfadan biraz daha az olacak şekilde kırptırdı bana. Ezberim oturdukça baktı ki prova izlemeye gelenler bile –çok olurdu- huşu içinde izliyorlar, "Ezberle gitsin ulan şunun hepsini, öyle güzel oynuyorsun ki kimse sıkılamaz." dedi. Çok ender yapardı bu övgüyü, hele bana. Hatta en başlarda "Yahu sümsük sümsük yürüme be, şöyle prenses gibi yürü biraz." derken, genel provada "Ulan şu karıya bakın, kraliçe kesildi birden." dedi. Hep derim ya, sahne büyülü bir yerdir, orada her şeyi yapabilir insan.

Şimdi bu etkileyici dekor konusunu bir yana bırakırsak ki içindeyken bizi de çok etkiledi, tüm ekip olağanüstü bir oyun çıkardık. Doğruya doğru. Hem de en kısa rolden en uzununa, dansçısından oyuncusuna herkes iyiydi herkes. Mesela genç rahip adayı rölündeki Sezar Avedikyan, kilisenin mimarı rolündeki Kevork Türker, kör rahip rolündeki Boğos Çalgıcıoğlu, Başrahip rolündeki Herman Ozinyan ve de tüm rahipler. Ah bir sahnede Ozin (Herman Ozinyan'a öyle deriz) beni bir an ihtirasla kendine çekmeliydi, öyle kibardır ki çekinirdi, Arto da ikide bir aşağıdan "Ulan çeksene şu karıyı iyice göğsüne doğru!" diye avaz avaz bağırırdı. Karı da ben. Her seferinde özür dilerdi sevgili Ozin. Fena halde kibardır.

Yıllarca doğru dürüst sahnelenememişti dedim ya, epey araştırmıştık bunu. Son derece ilkel şartlarda birkaç kez denenmiş ama pek bir şeye benzememiş. 1940'larda falan -1947 olması gerekir, zira 46'ya kadar Ermenice oyun yapmak yasaktı- o ilkel hatta uyduruk sayılabilecek şartlarda sahnelenen oyunlardan birinde rol almış, yaşlı bir adam buldu Boğos. Vaktinde kendi oynadığı rolü oynamış olan bu adam Kurtuluş'ta bulunan bir marketin önünde limon satıyordu. Boğos o adamı kolundan tutup oyuna getirdi bir gün. Adamcağız gözyaşları içinde, Tanrısal bir mucize izler gibi izledi; unutulacak şey mi bu?

BÜYÜK BİR PARANTEZ

Kaderin garip bir oyunu gibi, yazılmakta olan bu bölüm, tam da sevgili Arto'nun ölüm yıldönümüne denk geldi. Biz her yıl onu meyhanede kadeh kaldırarak anarız. Bu şekilde anılmanın ona daha keyif vereceğine inanırız. Bu yıl ise ekstradan önemli bir etkinliğimiz oldu. Efendim, bizim sahnemizin bulunduğu dernek binası, büyük rant kapısı bir gökdelen uğruna yıkıldı biliyorsunuz. O gökdelene bağlı, oldukça geniş atıl bir alan vardı zemin katta, o alanı yüzer metrekarelik salonlara bölüp bilumum sanat manat işleri için çalışma atölyeleri haline getirdiler. Ki bu da bizim Sona'nın akıl etmesiyle oldu. Sona Menteşe; olmazsa olmazımızdır, bizim ekipte yetişti, çok beceriklidir. Yıllar içinde iyice pişti, deneyim kazandı ve şimdi cemaatin her türlü etkinliğinde, başı sıkışan "Sona" der. O da bir şekilde her yere yetişir ve ne yapar eder, becerir. Kısa süre önce açılışı yapılan, 'Dikran ve Nadya (Nadya'yı da yeni kaybettik ne yazık...) Gülmezgil Sanat Atölyeleri' adı verilen bu komplekste bir de cep sinema salonu var. Yine Sona'nın girişimiyle bu salonu önce biz kullanalım ve Arto'yu oyunlarıyla da analım istedik. İlkini tam öldüğü güne denk getirerek üç gün ardarda, son üç oyunun videosunu eşle dostla, sevenleriyle, sevdiklerimizle birlikte izleyelim ve onu bir de alkışlayarak hatırlayalım dedik. Sağlıklıyken sahnelediği baş yapıt; *Hin Asdvadzner*, hastayken sahnelediği; *Yedi Kocalı Hürmüz* ve onun başlattığı, öldükten sonra tamamlanan; *Kaç Kişot-Don Nazar*.

2. 12. 2016. Dün akşam dostlarla *Hin Asdvadzner*'i izledik. Doğrusu "Vay beee!" dedim. Pek müthişmiş yahu... Pür dikkat izleyeyim de unutup atladığım eksik ya da fazla yazdığım bir şey varsa düzelteyim dedim. Oynarken çok etkilendiğimiz için belki bazı şeyleri abartmış da olabilirdim değil mi? Ne fazlası yahu, ne fazlası... Anladım ki ne kadar abartsam eksik kalır. Her şey ve herkes çok iyiymiş doğrusu, kendim için bile "Ne kadar iyi oynamışım" diyebilirim rahatça. Yarın ve öbür gün benzer bir ruh durumu içinde olacağımı sanıyorum ama onları yazmayacağım artık. Zira kronoloji bozulacak ve kafam karışacak. Kendi yerleri geldiğinde hatırlarsam söz ederim belki biraz.

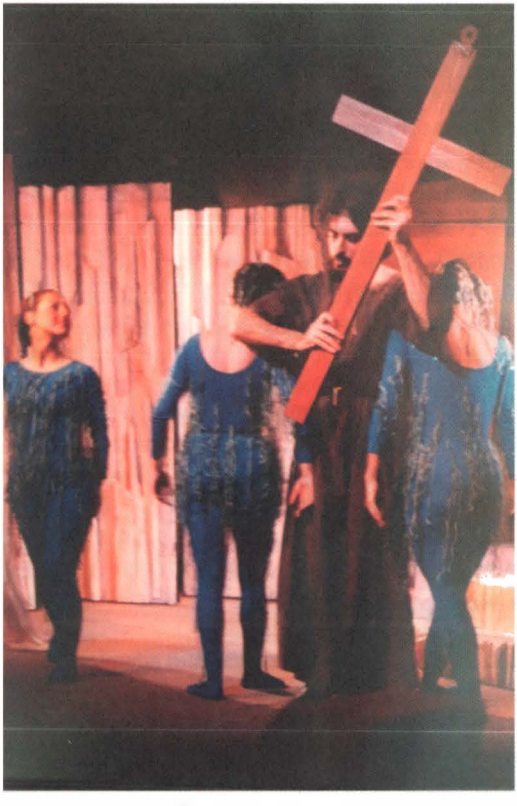
PARANTEZİN SONU

Bu oyunda rahip rolündeki herkes yalınayak oynadı. Gereğinden fazla üşütmesinler diye onlara içi kürklü terlikler aldım, rolü bitip kulise girince telaşla ayaklarına geçiriverirlerdi. Bir de herkes mecburen sakal bıraktı. Devir anarşi devri, garipler oyun bitene kadar az mı polis tarafından durdurulup üstleri başları arandı... E tipleri bozuktu çünkü. Yalnız Beco'ya iş yerinden sakal bırakmasına izin verilmedi. Arto da onu köse rahip yaptı. Takma sakal, hem onu gereksiz strese sokar hem de hiçbir sahteliği kaldırmayacak bu oyunun büyüsünü bozardı. Öyle inandı ki herkes oynadığı role, uzun süre kurtulamadık etkisinden.

Boğos Çalgıcıoğlu, Arman Pınarbaşı, Haçik Sarılı, Kirkor Dinçkayıkçı, Berç Noradunkyan, Kamer Okan, Sezar Avedikyan

Önemli sahnelerden biri de ilk kez bedeni bir kadın bedenine değen genç rahibin, bir türlü başa çıkamadığı, yakıcı dünyevi arzulara yenilerek intihar etmesi sahnesiydi. Öyküde rahip, fırtınalı bir günde kendini azgın dalgalara bırakıveriyor. Bir tiyatro sahnesinde bunu komik olmadan nasıl gösterebilirsin? Arto isen pekâlâ da mümkün. Şöyle oluyordu: Fırtına ve azgın dalgalar efekti eşliğinde, alacakaranlık havası veren bir ışıkta, genç rahip adayı, kara cübbesini rastgele omuzuna atıvermiş, perişan bir şekilde beliriveriyor sahnede. Ortaya yakın bir yerde bulunan dekor kayaya oturup dikiyor gözlerini hayali sulara. Peter Gabriel'in çıplak insan sesinden oluşan müziği başladığı anda, seyircilerin arkasında bulunan salon kapısı açılıyor ve oradan gelen güçlü, parlak bir ışık şaşırtıyor izleyicileri. Derken, tehditkâr dalgaları temsil eden dansçı kızlar –ki her biri müthiş başarılıydı- ışığı arkalarına alıp çift sıra halinde, orta geçiti su basmışçasına, yayılıyorlar sahneye doğru. En arkada da bir kez bedenine değerek tüm masum rüyalarını yakıcı arzulara dönüştüren prensesin hayali...

Sezar Avedikyan

Dalgaları temsil eden kızların üzerinde, yer yer su damlası gibi ışıldayan payetler işlenmiş, saks mavisi taytlar vardır. Her yerlerinden, yosunlar sarkmaktadır ve saçları ıslaktır. O yosunları, Anuş'taki söğüt ağacının yapraklarını oluşturan o tuhaf örgü malzemesinden yaptım, çok güzel oldu.

En arkadan Prenses Seta'nın hayali, dalgaları önüne katıp geliyor ve sahnenin orta yerinde yatıp kafasını aşağı doğru sarkıtmış, kendini suların koynuna atmaya hazır delikanlıyı kucaklayıp alıveriyor kollarının arasına. Sonrası, sevgili Levon'un (Taberyan) harika koreografisiyle, etkileyici bir dalgalarla boğuşma dansı... Ve azgın dalgalar nihayet durulduğunda, genç rahip, son derece başarılı bir manevrayla yok ol-

muş oluyor. Ondan geriye kalan son şey olan kara cübbeyi de teker teker yok olan dalgalarla birlikte, prensesin hayali peşinden sürükleyip götürüyor, yani sahneden içeri alıyor. Ortalık bir anda süt liman olduğunda, artık sahnede genç rahibin ölümünün şokunu yaşayan rahipler vardır. Ay bilmem ki böyle yazarak anlatmak, yeterince açıklayıcı olur mu okuyanlara? Ama emin olun izlerken çok etkileyiciydi.

Bana göre etkileyici sahnelerden biri de genç rahibin, Prenses'in bir an bile peşini bırakmayan hayaliyle ve kulaklarından gitmeyen sesiyle hafiften aklını yitirme haline gelmesini vurgulayan sahneydi. Hayal, her yerde davetkâr sesi yankılanıp dururken, bir arkada bir önde, bir sağda bir solda beliriyordu. Bunun için Prenses Seta rolünü oynayan Maral Anan'ın elbisesinin -ki *Romeo ile Juliet*'teki Juliet'in elbisesinden bozmaydı- aynısından bir de Serda'ya yaptık. Maral, yukarıda (yükseltinin üzerinde) yüzü dönük görünüp kaybolduğu anda Serda aşağıda sırtı dönük olarak beliriyordu. O yıllarda ikisinin de saçları arkadan tıpatıp aynıydı. Hayret etti insanlar ki bir noktada kaybolduğu anda diğer noktada nasıl belirebiliyor diye... Ah öyle çok ve ilginç detay var ki bu oyunun konusu kendi başına bir kitap olur.

••

29. 4. 2017... Sevgili can dost, Sarkis Acemoğlu'nun (Acem) cenazesi vardı bu gün. Pat diye gidiverdi, tokat gibi geldi acısı. İsyandayım, hazmedemiyorum, bir bir yıkılıyor çınarlar, eksiliyoruz. Tanrım, bu kitap bittiğinde, okurken anıları canlanacak kimse kalmayacak mı yoksa? Çok üzgünüm çok... O kadar daraldı ki çember, kendim için de endişelenmeye başladım. Yetişebilecek miyim acaba?? Baksanıza neredeyse 7 yıl olmuş bu kitaba başlayalı... Gerçi araya Aram Gülyüz'ün hayatıyla ilgili kitabım girdi de biraz ondan oldu. O da neredeyse dört yıl sürdü. Ama yine de korkuyorum. Bu zamansız ölümlerden çok korkuyorum.

Burada biraz ara vermek zorunda kaldım. Hiç nefes almadan devam etmek isterdim oysa... Ama çok yandı içim çok. Öyle bir insandı ki Acem, onunla bir şeyler paylaşan herkes, acısına ve özlemine rağmen, gülmeden anamaz kendisini. Öyle esprili, öyle pozitif ve öyle zekiydi ki ve öyle çok şey anlatabilirim ki onunla ilgili, her biri başlıbaşına bir kitap konusudur. Üzülerek kapatıyorum bu konuyu ve devam ediyorum, başka anıları ölümsüzleştirme çabama.

••

Bu oyunun selam sahnesi de olaydı doğrusu. Dünyevi insanlar ve din adamları birbirlerine sırtları dönük olarak dizildiler önce sahnede. Tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi. İlk alkışları aldıktan sonra, bu sergilenenin bir oyun olduğunu vurgulamak için dönüp birlikte selamladılar seyirciyi.

UNUTULMAZ VİDEO DENEYİMİ

Biz oynadığımız her oyunu mutlaka videoya alırız. Sonuç genelde hiç de başarılı olmaz ama hiç olmamasından iyidir diye hep alırız. Hiçbirine özel bir yer vermedim bu kitapta ama vallahi bunu anlatmasam olmaz. Çünkü biz ilk kez bu oyunu, seyircisiz olarak ve bir sinema filmi çeker gibi çektik videoya. Üç kamerayla, gerektiğinde bazı sahneleri kesip baştan alarak, inanılmaz bir Arto titizliğiyle ve ciddiyetiyle ve kaknemliğiyle.

Aslında *Anuş-ig* zamanında da böyle bir şey yapmaya çalışmıştı ve de sırf o çekim için tiyatroya o zamanın parasıyla 3000 dolar gibi ekstradan bir kira bedeli ödemişti. Ama sonuç yine de iyi olmamıştı zira bir dolu sorun yaşanmış, tartışmalar olmuş ve sonunda Arto pes etmiş ve ortadan, uzaktan, tek bir planda yapılan çekime razı gelmişti. O video var elimizde, çok kötü, onca masraf ve eziyetle yapılmış kostümler bile ayırt edilemez bir şey.

Bu defa kararlı bir şekilde, planlı programlı, yakın plan çekimlere yer vererek, dernek ortamında gereken sessizliği sağlamaya çalışarak ki bu hiç kolay olmadı tabii. O zamanlar daha cep telefonları yok, derneğin tek telefonunun fişi çekildi ama yetti mi? Ne gezer. Şehrin orta yerinde, civcivli bir muhitte, yalıtımsız ilkel bir binada... Uçak sesi, araba sesi, özellikle ambülans sesiyle zırt pırt kesip kesip baştan alarak, sabaha kadar süren bir çekim yapıldı. Ne eziyet ne eziyet... Düşünebiliyor musunuz? Kimse evine haber veremiyor, dışarıdan kimse derneği arıyamıyor filan falan. İnsanlar isyan etti tabii, büyük bir arbede koptu. Ozinyan ve Boğos ve Arto neredeyse gırtlak gırtlağa geldiler.

Şimdi o filmi izledikçe ve diğerlerine göre ne kadar farklı olduğunu gördükçe ki o bile kesmiyor bizi "İyi ki öyle yapmışız." diyoruz belki ama o sırada bu sinema filmi gibi çekme işinin hiç de kolay olmadığını hiçbirimiz bilmiyoruz. Zaman içinde çoğumuz deneyimledik, artık biliyoruz ama bu, deli Arto'nun o gün bütün ekibe karşı, tek başına verdiği mücadelenin, gerginliğin, hatta oyunu planlanmaya başladığı andan beri süregelen stresinin bedeninde yarattığı tahribatı hafifletmiyor.

Hiç unutmuyorum, Beco o gece geç vakit otobüsle İstanbul dışına, bir yerlere gidecekti, iş yerinden gönderilmişti. Ertesi sabah uçakla gidebilmesi için bilet parasını verip yer bile ayırtmıştı. Sonuç olarak, iyi kötü "fena değil" diyebileceğimiz bir çekim yapıldı ama olayın gerginliğinden, selamda her birimizin suratından düşen bin parça.

HAİN FELÇ

Bu büyük ve yorucu çalışmanın ertesinde, Arto biraz daha az yorulacağı, belki biraz da nostalji duyduğu *Kamp 17* adlı, kadrosu sırf erkeklerden oluşan bir oyuna girişti. Donald Bevan ve Edmund Trzcinski'nin yazdığı oyunda; II. Dünya Savaşında, Almanya'daki bir Nazi kampında esir tutulan askerlerin, kaçış planları ve aralarına sızmış olup her seferinde yakalanmalarına neden olan Alman casusunu bulmaya çalışmaları anlatılır. Arto'nun bu oyuna olan nostaljisi ta askerlik yıllarına dayanır. Askerdeyken bu oyunu sahnelemiş vaktinde. Tabii ki yine kostümlerini yapacaktım ama bu kez bana prova izlemekten başka bir iş düşmüyordu. Dolayısı ile nasıl olduysa belki de tepesinde vıdı vıdı etmeyeyim diye, sözde kendi kanatlarımla uçma fırsatı verdi bana Artocum. Böylece ben de Sahakyan Derneği'nde *Kanlı Nigâr* oyununu sahnelemek üzere provalara başladım. Eh tabii ki o da benim dekorumu yapacaktı. Arada bir, tarafsız gözle bakıp denetler gibi birbirimizin provalarında bulunsak da o kendi provasına, ben kendiminkine gidiyor, dışarıdan bakınca oldukça ilginç, adeta gıpta edilecek bir süreç yaşıyorduk. Hatta bazı günler, ayrı ayrı evde yalnız kalıp biraz kafa bile dinleyebiliyorduk.

Bu dönemde gündüzleri boş saatlerimizde de diyar diyar dolaşıp yeni bir ev arıyorduk. Arto, Bomonti'nin göbeğindeki patırtılı evimizden çıkıp Boğaz tarafında daha ferah bir yerde ikamet etme arzusu geliştirdi. Bana göre de güzel bir arzuydu bu. O emlakçı senin, bu emlakçı benim, o ev senin, bu ev benim gezip duruyorduk. Aslında alt katı ve oturduğumuz katı gözden çıkarıp müstakil bahçeli bir ev ya da az katlı bir apartman dairesi gibi şeyler hayal ediyordu. Kolay değildi tabii... Ne evler gördük ne evler, ve de ne hayaller kurduk. Pazarlıklar, bir türlü halledilemeyen pürüzler derken Bebek yokuşunun epey alt tarafında ikimizin de içine sinen, küçük bir bahçesi ve bir çatı dubleksi, pek güzel mermer bir de şöminesi olan bir evin sahibiyle yakın ilişkiler başladı.

Ben bir yandan, onun dekorasyon dergilerine bakıp pespembe düşlerimi zenginleştirirken ve "Daha kesinleşmeden bakma." diye uyarılırken, nihayet bir Cuma günü, üst kattaki ofisinden uçar gibi inerek neşeyle "Hadi bakalım artık istediğin kadar bakabilirsin dergilere. Yarın saat 14'te tapuya gidiyoruz Kenan Bey'le, nihayet anlaştık." dedi. Kenan Bey evin sahibiydi, annesi ve kızkardeşiyle yaşıyordu o evde. Kızkardeşi 15 yıl önce geçirdiği bir araba kazasında kötürüm kalmış, tekerlekli koltuğa mahkûm

olmuştu. Kenan Bey evin önündeki kısacık merdivenlerde kucağında taşıyormuş onu yıllardır. "O oldukça kilo aldı, ben de yaşlanıyorum, artık taşımak zor geliyor, ya düz ayak ya da asansörlü bir yere taşınmak istiyoruz." demişti.

O gece Arto'nun provası vardı, evde yalnızdım. Dergilere gömülüp harika düşler kurdum, evi döşedim, bahçeye ağaçlar, çiçekler diktim. Üç katlı olan binada bizim olacak orta katın girişi ayrı ve bahçeye bağlıydı, tam benlik. En alttaki kat diğer iki katın ortak malıydı, kiraya veriliyor, o ortak parayla bina masrafları gideriliyordu, ne güzel. Ekstradan bir güzellik de ayrı bir girişi olan, kocaman depo gibi boş bir alanın alacağımız kata dahil olmasıydı. Ay ne sevinmiştik, bütün oyun kostüm ve aksesuarlarımızı oraya koyabilecektik. O provadan döndüğünde müthiş planlar yaptık. Keyifle ve neşeyle uyuduk.

Geceyle sabahın ortası, uykumun en bi derin yeri, Arto'nun sesiyle uyandım. "Kalk" diyordu "Benim çişim var." Allah Allah... Deli mi ne? "E git yap, bana ne!" dedim ve sırtımı döndüm. Yine seslendi "Kalk, diyorum, çişim var diyorum, neden anlamıyorsun?" E vallahi kafayı yedi bu adam "Yahu çişin varsa ne diye beni uyandırıyorsun? Kalkıp yapsana!" diye bağırıyorum sinirle. Garip bir ses tonuyla "Kalkabilsem, kalkacağım." deyince doğruluyorum ve elime bir ıslaklık geliyor. Aman Allahım! Yapmış ve "Yapacağım" diyor, bir tuhaflık var bunda. Fırlayıp ışığı yakıyorum. Yana doğru kaykılmış, kalkmaya çalışmış, sol kolu altında kalmış, sol bacağı onun değil gibi... "Şu kolumu ver bana." deyince, üzerine yatmış da uyuşmuş olabileceğini düşünüyorum bir an. Biraz ovmak üzere uzanıp tutuyorum, ceset gibi... Sonra yüzündeki dehşet ifadesini ve hafifçe yana kaymış ağzını fark ediyorum, anlamamak mümkün değil.

İstemsizce çıkıyor ağzımdan "Arto, sen felç olmuşsun!" cevap: "He ya çok bilmiş... Her boku da bilirsin." Arto aynı Arto. Ama sesi başka. Vurgusu başka. İfadesi başka. Bakışı başka. Başka işte, başka... Hemen toparlanıp, arkamdan seslenmesine aldırmadan telefona koşuyorum. Eh o zamanlar baş ucumuzda cep telefonu falan yok tabii. Doktoru arıyorum, kardeşimi arıyorum. Olur da kalp hastası olan annem açarsa telaşlanmasın diye telefonu geceliğimle örtüyorum, sesimi tanımasın, sözde kardeşimin işçilerinden birinin eşi numarası yapacağım. Ağzım kupkuru nefes alamıyorum ama o heyecanla bunu bile düşünüyorum. Doktor, ambülans, filan falan. Ay daha fazla anlatamayacağım, içim daralıyor. Sonrası bir ay hastane, tamamlanamamış iki oyun -ki lafı bile olmaz-, yarım kalmış bir adam ve çok büyük bir mücadele.

Tam bir yıl mevsimlerin değiştiğini bile görmedim. Eh kolay olmuyor kabullenmek. Yılmadan ve ısrarla, hayatın içinde tuttum onu. Felç olduğu Ekim ayından sonraki yılbaşı üzeri, sevgili Misak ve Anta ziyaretine gelmişlerdi. Arka odada her gün yapılmakta olan fizyoterapi çalışması bitti ve ilk kez tek başına yürüyerek salona geldi. Ne se-

vinçti Allahım... Daha sonra sol elini hiç kullanamadı ama bastonla da olsa hayatının oldukça büyük bir kısmını geri kazanabildi. Bu ne demek? Yine oyun yapmak demek tabii. Baktı ki sırtını bana dayadı mı yapamayacağı şey yok, en zoruna girişti. Zira *Hin Asdvadzner* başarısı unutulacak gibi değildi ve tabii ki onun üstüne çıkmalıydı.

ŞAMİRAM GİRİŞİMİ

Şamiram dediğim, Semiramis. Yani Asur kraliçesi. Konusu ise şimdilerde, Maral Dans Ekibi'nden ayrılarak bir ekip kuran Maral Derneği tarafından "Ara ve Şamiram" adıyla bir dans gösterisi olarak sunulan ve de Arto'nun hayalinin uzağından bile geçmeyen şey. Bir efsaneden yola çıkarak yazılmış, zalim Kraliçe Şamiram'ın (Semiramis) yakışıklılığı dillere destan, güzel Ara diye anılan bir Ermeni prensine olan aşkı. Eski bir el yazması geçmişti elimize, oldukça ağdalı bir dille yazılmış. Onu aldık, aldım, dilini sadeleştirdim, bir tiyatro oyunu haline getirdim. Hatta kitap olarak da basıldı; Marmara gazetesinin, başyazarı sevgili Makruhi B. Hagopyan'ın (şimdi emekli) kardeşi Kevork B. Hagopyan bastı. Artocum da büyük bir ciddiyetle işe girişti.

Henüz bütün marangozlarla ilişkileri taze, öyle ki o emretti onlar yaptılar. Karagözyan sahnesi platformlar, podyumlar eklenerek büyütüldü. Olağanüstü bir dekor planlandı. Salonun arkasındaki yükselti de oyuna eklenecekti, savaş sahneleri falan olacaktı. Yine arada ilginç, hiçbir döneme ait olmayan danslar ve müzikler olacaktı. Savaş sahneleri efektleri "Brave Heart" filminin savaş sahneleri hatmedilerek seçildi. Silah sesi ve patlama olmamalıydı. İnsan sesi, at sesi, darbe sesi, metal sesi filan falan... Filmi o kadar çok ve milim milim izledik ki çekim hataları bile bulduk. İnanılmaz bir araştırma yapıldı ve hiçbir müzik aletini çağrıştırmayan seslerden oluşmuş müzikler bulundu, mesela taşlarla, suyla, insan sesleriyle, tınlamalarla oluşturulmuş müzikler gibi... Çok başarılı kolajlar yapıldı. Daha sevgili Ara Hubeseryan sağ tabii, neler yaratıldı neler...Şimdi buraya yine açık bir parantez gireceğim. Yıllar sonra Maral Derneği ekibi, o benim yazdığım tekstle evime geldi bir gün. Dans tiyatrosu olarak bu konuyu sahnelememi rica ettiler. Kabul etmedim. Bana kırıldılar, çünkü beni anlamadılar. En mükemmelini tasarlayanlardan biri olarak, öylesine "Biz yaptık oldu." şeklinde bir çalışmaya nasıl razı gelebilirdim? Onları vazgeçirmeye de çalıştım, vazgeçmediler ve de bir dans gösterisi yaptılar. Vasat bir sonuç çıktı hatta beğenildi de ama ben beğenmedim. Ona da bozuldular. O yüzden planlanan şeyleri detaylarıyla yazıyorum ki belleğimde bunlar varken o yapılana eyvallah edemememin nedeni anlaşılsın. Kapattım parantezi. Devam ediyorum.

Kostümler için çok sıkı çalıştım, inanılmaz şeyler çizdim. Arto'yla o aralar *Star Gate* filmine de merak sarmıştık, o filmde de öyle hiçbir döneme ait olmayan kostümler vardı, bazılarından ilham aldım. Ay o ne başlıklar, o ne zırhlar, o ne kılıçlar, o ne

miğferler yapıldı. Arto tek koluyla savaş verirken, elinden iş gelen herkesi resmen esir aldı. Üst katımızdaki ofisinin atölyeye dönen mutfağında, her hafta sonu mesai yapar gibi çalıştılar. Özellikle kardeşim Boğos tabii, evi de yakın ya... Biraz gecikti mi "Nerde kaldın?" diye telefon ederdi. Ve Yervant ve Arek ve Jbid ve daha kimler kimler... Yarı değerli taşlarla süslü ağır dönem kılıçları gerçekleriyle bire birdi ve iyice ağırdı. Hafif olursa izleyende inandırıcı bir etkisi olmazmış. Zırhlarda miğferlerde ve kalkanlarda salpa kullanılıyordu. Bir de bana yani Şamiram'a çok özel bir silah yapıldı. Boru değil, bunca yıl sonra nihayet bir başrol kapmıştım. O kadar güzel bir şeydi ki bu silah hâlâ saklarım. Ve özel bir yer ayırmaya değer.

Gerçekleşemeyen oyun Şamiram'ın kolluğu

Efendim, bu Şamiram denen kadın, astığı astık, kestiği kestik, çok zalim bir kraliçe. Ayrıca kara dul örümceği gibi, canı kimi çekerse yatağa atıyor sonra da öldürüyor. Bazen bir emirle kellesini uçurtuyor bazen de o çok özel silahını, yani bir sanat eseri niteliğindeki bıçağını kalbine saplıyor. Bu bıçak, sol koluna taktığı, bilekten dirseğe kadar gelen taşlarla süslü altın bir kolluğun içinde gizli. Günlerce o bıçağı oradan çekip saplama çalışmaları yaptım. Doğrusu, gerçekleşebilseydi pek havalı pek tatmin edici bir rol olacaktı.

Düşünebiliyor musunuz, ben üzerine kurulmuşken, kolları aslan başı şeklinde altın bir taht, esirler tarafından taşınarak sahnedeki yerini alacaktı, yani basamaklı bir yükseltinin tepesine ilginç bir ray sistemiyle oturtulacaktı. Doğrusu nasıl da içimde kaldı hayal edilen o şaşaa... Sırf gösterişiyle göz dolduracak sanmayın, ciddi oyun gücü isteyen bir roldü. O zalim, o muhteris kadın, bir gün aşkından çıldıracaktı. Ay durun biraz konusunu anlatayım:

Şimdi bu Şamiram, her canının çektiğini bir emirle ayağına getirtiyor ya, dünya yakışıklısı bir Ermeni Prensi onu reddediyor. Ona tacını tahtını bile vaadettiği halde, evli ve eşine aşık bir adam olan Ara'yı bir türlü razı edemiyor. Hırsından, savaş ilan ediyor, hem de sarayında oturup sonuç beklemiyor, kendi de savaş alanına gidip ordusuna bizzat nezaret ediyor. Ah, bir seksi meksi zırhlarla savaş kıyafetleri çizmiştim ki bu sahnelere, Zeyna halt etmiş. Neyse... Bu amansız ve anlamsız savaşta herkes harcanabilirdi ama Ara asla ölmemeliydi. Tüm askerler dikkatli, o mutlaka canlı yakalanıp kraliçeye getirilecekti. Öyle de yapıyorlar, bir şekilde toplu halde saldırıp kıstırıyorlar. Fakat ne oluyor? Gururlu Ara, kraliçenin aşığı olmaktansa ölmeyi tercih ediyor ve hançerini kendi kalbine saplıyor.

Ara'yı o halde karşısına getirdiklerinde kraliçe kahroluyor. İnanamayan bir ifadeyle "Kendi hançeri mi? Kendi hançeri mi?" dediği an müthiş bir oyunculuk istiyor. Reddedilmenin böylesine gurur kırıcı olması ve büyük bir tutkuyla istediği insanı kaybetmek onu kahrediyor. Günlerce gecelerce cansız bedenin üzerine kapanarak tanrıların köpekleri olduğuna inanılan mitolojik yaratıklara yalvarıyor. Bu yaratıkların savaş askerlerinin yaralarını yalayarak tedavi ettiklerine hatta kimi zaman şehitleri diriltiklerine inanılmaktadır. Duaları, yalvarmaları para etmiyor ve Ara dirilmiyor. O da yavaş yavaş çıldırıyor. Böyle bir şeydi işte. Neyse daha fazla kendimi kaptırmadan, burada biraz tebessüm ettirecek bir anıdan söz edeyim de sonra kadroya geleyim bari.

Oyunda ilginç danslar olacak ya bu tabii ki önce Levon Taberyan ve Minas Oflaz demek. Bir de o yıllarda hayatımıza giren Talin Büyükkürkçü. Üstelik Levon ve Talin ekstradan dansçı olarak ekipte yer alacaklar. Levon sonradan birkaç prodüksiyon gerçekleştirdi, şimdilerde işadamı ama ilginç bir proje söz konusu olursa eminim yine bulaşır. Nitekim birkaç yıl önce *Anuş Olmak* diye güzel bir gösteriye imza attı. Talincim ise evlendi çocuk yaptı, şişmanladı, zayıfladı... Çok özel durumlar hariç pek dans etmiyor ama dans dersleri veriyor. Bir ilginçlik de Hayko Cepkin'di. O zamanlar ünlü değil daha, kızılımsı kumral kıvırcık saçları belinde, gencecik, incecik bir oğlan. Talin'le pek eksantrik bir dansları vardı. Arto kaçırmazdı öyle farklı tipleri. Hem *Kamp 17*'de rol vermeyi planlayıp da gerçekleştiremediğinden içinde ukde kalmış bir hevesi vardı Hayko'yu oynatmaya.

Şimdi şöyle bir sahnenin provasını düşünün; Şamiram sahnenin orta yerindeki tahtına kurulmuş, bir grup esir onu eğlendirmek için huzurunda dans ediyorlar. Hatun, baş dansçı olduğu belli bir genci gözüne kestiriyor ve yakına gelmesini emrediyor. Esir yaklaşıp önünde diz çöktüğünde uzanıp dudaklarına ateşli bir öpücük konduruyor sonra ayağıyla itip "Öldürün!" diye emrediyor. Belki de kolundaki hançeri çekip kalbine sapladıktan sonra "Kaldırın şunu!" diyecektir, daha mizansen kesin değil. Bu dizlerinin üstünde sürünen oğlan; Levon. Ve ben onu son derece ateşli bir şekilde

öpeceğim. Dansını yapıyor, çağırıyorum, geliyor, uzanıp kendime çekiyorum, hafifçe öper gibi yapıyorum. Anında Arto aşağıdan gürlüyor: "Öpsene ulan oğlanı!" "Nasıl yani?" "Basbayağı, ateşli bir şekilde."

Aman Allahım! Ne diyor bu adam yahu? Belki yüzlerce prova yapacağız, her seferinde öyle öpecek miyim yani Levon'u? Benim Levon'u? Canım ciğerim, kardeşim Levon'u? Çaresiz bir daha deniyoruz. Tutuyorum, mümkün olduğu kadar ihtirasla kendime çekiyorum ve dudaklarımı hafifçe olduğunu belli etmeden dudağının kenarına kondurup biraz daha uzunca kalıyorum. Arto yemiyor. Korkunç bir öfkeyle avazı çıktığı kadar bağırıyor. "Okul müsameresi mi yapıyoruz ulan!" Ayağını yere vuruyor, sakat kolu kasılıyor... Ay adama bir şey olacak! Levoncum önümde diz çökmüş, sırtı Arto'ya dönük tir tir titriyor, ağlamaklı "Bercuk Allahını seversen öp ne olur...!" diye yalvarıyor. Eşi Karin uzaktan işaret etmeye çalışıyor, sesini çıkarmadan "Öp lütfen öp." diyor. Salonda çıt yok, herkes nefesini tutmuş.

"Yahu Artocum, provalarda idare et, oyunda tabii ki öpeceğim." diyorum bir ümitle. I-ıh. "Nuh" dedi bir kere. Bir deneme daha yapıyoruz. Daha ateşli çekiyorum Levon'u. Bu kez biraz daha inandırıcı olduğunu sanıyorum. Ama hayır. Aşağıda küfürün bini bir para... Levon'un gözleri dolu dolu. Derken aniden aklıma müthiş bir şey geliyor. Ay kıvrak zekâmı seveyim. "Bir dakika!" diye bağırıyorum "Bir şey söyleyeceğim." "Çabuk, ne saçmalayacaksan kısa kes." diyor. "Bu sahnede benim yüzümde ful makyaj var değil mi?" "E herhalde." "Yani dudaklarımda da yoğun bir ruj var." "Ee ne var bunda?" "Levon'un sırtı seyirciye dönük, akabinde de yere yatacak, ben böyle tabak gibi ortadayken o rujlar darmadağın olunca ne olacak?" Sessizlik. Oh! yırttık galiba. Gelen cevap, bir emir: "Çıkmayan ruj buluna!" işte bu kadar.

O yıllarda daha sabit rujlar yok. Karincim aramadık yer bırakmadı. İkide bir geliyor "Bercuk bak böyle bir şey buldum, bi denesene şunu." deyip kocasını haşırt diye öpebilmem için bana rujlar getiriyor. Yok. Yok. Durum komedisi gibi... Şimdi artık bir dolu sabit ruj var piyasada. İlk çıktığında hiç unutmuyorum, bir gün Karin ve Levon'la birlikteyken, önce Karin'e "Sana bir şey göstereceğim." dedim. Sonra o şaşkın şaşkın bakarken, oldukça koyu bir renkle boyalı dudaklarımı Levon'un yanağına şap diye yapıştırıp "Bak, çıkmıyor." dedim. Çok hüzünlendik ve biraz ağlaştık sonra, çünkü Arto çoktan ölmüştü.

Nerede kalmıştım? Ha... Kadroda. Kimler yoktu ki? Herman Ozinyan, Boğos Çalgıcıoğlu, Arman Pınarbaşı ve neredeyse tüm ekip. Güzel Ara'yı tabii ki Sezar Avedikyan oynuyor zira o yıllarda elimizde hem yakışıklı hem bedeni düzgün, hem Ermenice bilen, hem dansa hem de tiyatroya yatkın başka biri yok. Ara'nın eşi; Hraç Aslanyan'ın eski karısı Talin Pehlivanyan. Arto onu Maral ekibinin yaptığı *Arşın Mal Alan* oyununda

seyretmişti vaktinde, bu role uygun buldu. Güzel yüzlü, asil duruşlu ama biraz soğuk ifadeli ve mesafeli. Ara'nın karısı böyle olmalıydı. Bir de oğlu var ki onu da şimdi Erivan'da yaşamakta olan oldukça da ünlü ve sevilen tenor; Boğos Yeğyazar oynayacak ki o sıra tıfıl oğlan daha. O döneme denk geldi Ermenistan'a okumaya gitme işi ve provalara devam edemedi. Arada bir vatan ziyaretine gelse de artık orada yaşıyor. Majak Toşikyan'ın bestelediği ve sözlerini benim yazdığım *Hrant Dink Çağdaş Oratoryosu*'nda da Hrant'ı canlandıran solist oldu ama bu kitabın konusu değil.

Daha fazla uzatmadan, neden bu hayali bir türlü gerçekleştiremediğimize geleyim artık. Haziran ayının başına kadar süren dekor, kostüm çalışmalarına ve provalara biraz ara verdik ki herkes yaz tatilini yapsın zira arkasından sıkı bir çalışma bekliyor bizi. 2 Eylül'de yeniden başlamak üzere sözleştik ve yazlıklara dağıldık. İyi bir yazdı, meyhane keyifleri, evimizin dolup boşalmaları yeniden başladı, Arto'nun topal da olsa hayata katılabiliyor olması güzeldi. Ayrıca ekip çalışmasa da biz çalışıyorduk; diksiyon çalışmaları, dans figürleri yaratma, dolayısı ile müzikleri pekiştirme işleri devam ediyordu. Derken Eylül ayı da geldi ve ben Arto'ya çaktırmadan, telefonun başına oturup herkese buluşma gününü hatırlatma işine giriştim. Neme lazım, gelmeyen olmasın da Arto sinirlenmesin.

Sıra Sezar'a geldiğinde yani esas oğlan ki en önemli rol ve olmazsa olmaz, verdiği cevapla tepemden aşağı kaynar sular döküldü adeta. "Bercuk kusura bakma, ben devam edemeyeceğim." diyor soğuk soğuk. "Niye?" "Karım hamile kaldı, 9 yıldır uğraşıyoruz, zor bir hamilelik olacakmış, ben daima yanında olmalıyım." Buyurun bakalım. "Ulan! Bu gün mü hamile kaldı?" diye bağırdığımı hatırlıyorum. "Bütün yaz aklın neredeydi de haber vermiyorsun, ben aramasam oraya gidip seni mi bekleyecektik yani?" gibi gibi söylenmeler, isyanlar filan falan. Tabii bunu Arto'ya nasıl söyleyeceğim endişesi de cabası. Böylece bu hayal bitti. Diyeceksiniz ki onun yerine başka biri bulunamaz mıydı? Cevap: O iş, o kadar kolay değil. Biz hep yakışıklı ve yetenekli jön sıkıntısı çekeriz.

YEDİ KOCALI HÜRMÜZ (1997-98)

Bu büyük duygusal yıkımdan sonra, öylece boş boş oturmanın mümkün olamayacağını anladık kardeşimle. Ve de uzun uzun düşündük, Arto'yu bu düş kırıklığıyla bırakmayacaktık, hele hastalıktan sonra yeniden sahnelere dönmeye ve böyle büyük bir işe girişmeye cesaret ettikten sonra. Ama ne yapmalıydık, nasıl yapmalıydık ki o çok yorulmasın. O kadar sarsılmıştı ki o andan sonra, Sezar gelip de "Tamam oynuyorum." dese bile belki Arto'nun eski şevki ve gücü olmayacaktı. Neredeyse geri gitti diyeceğim de dilim varmıyor. Birden aklıma Sadık Şendil'in *Yedi Kocalı Hürmüz* oyunu geldi. Mazeretim de vardı, o yapamadığımız oyunda başrol oynayacaktım, bari yine bir başrolüm olsundu. Hem ben yıllarca "Şu *Yedi Kocalı Hürmüz*'ü bi oynatmadın be" demiş durmuştum ona. Malum hiç başrol vermezdi bana, şımarmayayım diye. Bu felcin bir tek müspet yanı; o süreçte beni şımartmaya birden merak sarması olmuştu. Zaten eski genel huysuzluğu da kalmamıştı pek. Allah yaptı zahir, hiç kolay olmazdı yoksa öyle sürekli yardıma muhtaç birine, aczini hiç hissettirmeden, gururunu hiç incitmeden bakmak. Hele ki Arto gibi biriyse... Bilenler bilir.

Sonuç olarak, *Yedi Kocalı Hürmüz* oyununu sahnelemeye karar verdik. Ayrıca dernek sahnesine eklenen o platformlar da ziyan olmayacaktı. Bu arada söylemeyi unuttum, dernek yönetimi *Hin Asdvadzner* (Eski Tanrılar) oyunundan sonra sahnenin iki yanında bulunan ve oranın demirbaşı olan altı adet panoyu, diğer dekor parçalarıyla birlikte çatır çatır yakmıştı bahçede. Üstelik de herbiri altlarına eklenen özel bir mekanizmayla döner pano haline getirilmişti. Ve hiçbir dernek sahnesinde böyle bir şey yoktu. Ne diyeyim? Beyinsizlik mi? Cehalet mi? Üzerlerine monte edilen ve sökülmesi çok kolay çift taraflı dekor yüzünden, onları tanıyamamış, zaten kendi demirbaşları olduğunu anlayamamışlardı. Onca masraf, onca eziyet kül oldu gitti. Anlayın artık ki biz ne şartlarla oyun yaptık yıllarca.

Evet, Hürmüz olacaktım. 30'umdayken heves ettiğim, 50 yaşımda nihayet hak edebildiğim, şenlikli ama bol trafikli, koşturmacalı, soyunmalı giyinmeli, yükü oldukça ağır bir rol. Bir de o aralar ciddi bir ameliyat geçirdiğimi ekleyin. Canım çıktı desem hiç de abartmamış olurum. Şamiram için yapılan bütün o aksesuarlar ne oldu diye sormayın. Yıllarca öylece durdu sonra kostümlü turistik gösteriler yapan bir şirket olan ATY'ye yani Sarkis Yazmacı'ya verdim. Kim bilir belki de hâlâ kullanıyorlardır. Nitekim şimdi-

lerde keyifle el verdiğim Pokrig adlı bir çocuk internet sitesi için fotograf çektirirken o kılıçlardan birini bize ödünç verdiler. Hem de rahmetli Sarkis Seropyan kullandı. Yine uzattım. Eh anılar bitmiyor ki...

Arto'nun her yaptığı iş gibi bu *Hürmüz* de farklı oldu. Arkaya gerilen beyaz fon perdesinde gölge oyunu gibi başlıyordu oyun, sonra her bir gölge sahneye gelip canlanıyordu. Yine titizlikle seçilen müzikler, danslar falan vardı tabii, o en önemli şarkı olan "Tanrım tek başına koyma kulların" şarkısına zaten *Bo-Komedi* oyunundan aşinaydım, burada da söyledim ama tabii Levoncumun başka bir koreografisiyle.

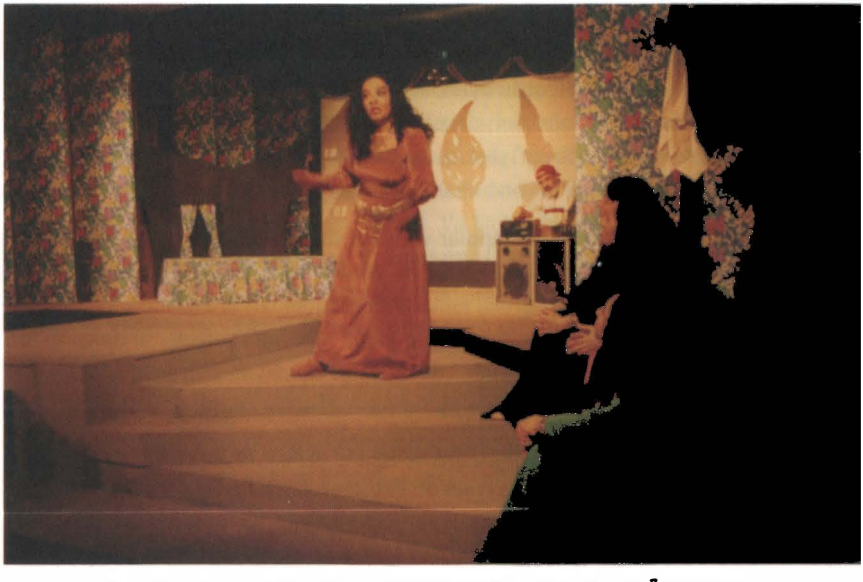
O cayır cayır bahçede yakılan yan panolar yeniden yapıldı ve bu kez diğer dekor parçaları gibi çiçekli bir basmayla kaplandı. Ki bu yüzden yine sahnenin demirbaşı olup üzerlerindeki kumaş sökülünce sürekli kullanılabilir oldukları anlaşılmadı ve yine yakıldılar. Ne komik di mi? Plajda kumdan kale yapar gibi, uğraş uğraş, bi dalga gelsin yerle bir etsin. "E söyleyin, yakmasınlar." dediniz mi? Demeyin. Zira cevabı "Söylemedik mi sanıyorsunuz?" olur. Yorum yok tabii.

Arto çoğu kez sahnede olan şeyin bir oyun olduğunu açıkça vurgulamayı ve izleyiciye her şeyi 'gibi' yaptığımızı hissettirmeyi sever. Pek zevk aldığı bu tarzı bu oyunda bolca kullandı. Gerçekleşemeyen *Şamiram* oyunu için yapılmış bir dolu da platform vardı nasılsa; basamaklar, yükseltiler, eklentiler gibi. Bazı aksesuar ve kostüm parçaları sahnede duruyordu, kısa rol değişiklikleri hemen oracıkta bir şal, bir cübbe, bir etek,

bir başlık vs. gibi şeylerle yapılıveriyordu. Ben hariç tabii. Ben her seferinde tepeden tırnağa değiştiğim için, tıknefes halde koşturdum durdum oyun boyunca.

Herman Ozinyan sağ arka köşede sürekli oturan bir adamdı. Bazen konuyu anlatan, oyunu sürekli izleyen, gerektiğinde müdahale eden, müzikleri idare eden, aksesuar yetiştiren, bazen de kolayca yapılabilen kostüm değiştirmelerle rol alabilen bir adam. Cübbe giyip kavuk takıp son bölümdeki Kadı Efendi'yi oynadı mesela. Arada bir sıkılıp oturduğu yerde uyuklardı, yanından geçerken hafifçe dürtüverirdik, hemen toparlanırdı. Öyledir o, içerde sırasını beklerken de bir güzel uyurdu, uyandırılınca hiç şaşırmadan çıkıp tıkır tıkır oynardı. Yine sağ taraftaki ilave platformda sürekli oturan üç de kız vardı. Serda Arslan, Perin Sümer-Kolukısayan, Aylin Özzorluoğlu-Keşişoğlu. Onlar da bazen lafa karışıyorlar, Ozin'le konuşuyorlar, sahnede olan şeye tepki gösteriyorlar, şarkı söylüyorlar ve zaman zaman yanıbaşlarında duran tone portmantoda asılı kostüm veya aksesuarlarla kıyafet değiştirip farklı roller oynuyorlardı. Çok tatlıydılar çok...

O çiçekli basma fon kumaşları da az uğraştırmadı bizi. Onun istediği gibi mavi fonda renkli çiçek desenli olanını bulamadık. Boğos dedi ki "Siz beyaz bir kumaş alın ben onu mavi fon üzerine beyaz çiçekli hale getiririm. Ve bulduğumuz bütçemize uygun beyaz kumaşı atölyesinde boyadı. Aldık getirdik, "Bu beyaz çiçekleri boyayın." dedi, iyi mi? Nasıl olacak? Tek tek tabii. Ben Serda ve Aylin Ozinyan, aldık bir top basmayı, gittik Çağlayan'a, kardeşim Boğos'un desen atölyesine. Yaydık baskı masalarının üstüne,

Bercuhi Berberyan, Perin Sümer, Serda Arslan, Aylin Özzorluoğlu

birer kap kumaş boyası ve fırça elde, çıkıp tünedik masaya. Birimiz bir baştan, birimiz diğer baştan, birimiz ortadan başladık tek tek; yeşil yaprak, kırmızı çiçek, sarı çiçek, mor çiçek, birkaç gün belimiz bükülerek hepsini boyadık. Sonra o kumaş fikselendi ve de tam Arto'nun istediği gibi oldu. Dernek yönetimi yeni yaptırılan yan panoları üzeri bu kumaşla kaplıyken yine tanıyamadı ve yine yaktı demiştim değil mi? Ah çıkmıyor ki aklımdan.

Bu oyunun kostümleri neredeyse sıfır maliyete çıktı valla. Yalnızca üç kıza, ve Beco'ya birer etek ve bluz, bir de şalvar diktirdik. Birer takım da uzun beyaz iç donu aldık, tulumbacı rolleri için. Kalanı hep elimizdeki eski oyun kostümlerinden bozma. *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*'ndan kalan cübbeler, Rahmetli Vehanuş ve canım Öjen'in sabahlıklarından bozma feraceler, Anuş'ta Raffi'nin giydiği şalvar, *Romeo ile Juliet*'te Ayda'nın giydiği elbise. Öjencimin (Hâlâ rahmetli demeye dilim varmıyor) neredeyse her şeyi birçok oyunda kullanıldı. Çeyizindeki yatak örtüsünden bozma elbiseyi *Sersem Koca*'da Ani Yıldız giymişti, Hürmüz'de de ben giydim. Ayrıca kaptan kocamla evlenirken giydiğim gelinliğin feracesi Öjen'in dantel bir sabahlığıydı, iç elbisesi Anuş'un kostümü başı Anuş'un başlığı, duvağı da teyzemin şifon bir şalıydı. Ayakkabı olarak da Brijit'in Sersem Koca'da giydiği lame ayakkabıları tümüyle dantel kaplayarak giydim. O kadar güzel oldu ki her hangi bir gerçek düğünde giyilebilir. Zaten tüm kostümler için başka başka ayakkabılar yapmıştım.

Kıyafet değiştirmek için genelde çok kısa bir zamanım olurdu. Sahneden çıkarken zaten fermuarımı indirir, yere düşen elbisenin içinden çıkıp yürürdüm, biri havluyla bekler beni kurulardı, o sırada yeni kıyafetin ayakkabılarını giymiş kollarımı kaldırmış olurdum ki yeni kostüm kafamdan geçirilsin. Bu telaşlı giyinişin en beteri tabii ki düğün kıyafetiydi çünkü kat kat olduğu yetmezmiş gibi bir de koşa koşa kulisten çıkıp salon kapısından girmem gerekirdi. Ne dediysek Arto'yu başka türlüsüne ikna edemedik. Lizi'yle adeta kronometre tutar gibi kaç kere o soyunma giyinmenin provasını yaptık biliyor musunuz? Tam 1,5 dakikaya sığdırıyorduk tüm bunları. Aaay anlatırken terledim valla.

Şimdi bu düğün sahnesiyle ilgili de unutulması mümkün değil çok matrak bir olay var ki anlatmasam olmaz. Kaptan kocamı oynayan Yenovk Şirinyan, benim öğrencim olmuştur. Sonradan ne kadar samimi olsak da hafif bir çekinme durumu var tabii. Düğün günü, duvağımı açmak için yüzgörümlüğü olarak bir altın takacak göğsüme. Oturuyoruz karşılıklı, altını elbiseme bir türlü iliştiremiyor garibim, parmakları göğsüme değecek diye ödü kopuyor, e öğretmeniyim ya... Arto aşağıdan ikide bir "Taksana ulan şu boku karıya!" diye gürlüyor malumunuz. Karı da ben tabii. O bağırdıkça Yenovkcum büsbütün titriyor. Baktım olacak gibi değil, "Arto bir dakika izin ver bana." dedim, sonra aldım Yenovk'un elini şak diye göğsümün üzerine koydum. "Bak oğlum." dedim "Bu benim memem ve sen öğretmeninin memesini tuttun, tamam mı?" Yenovk'ta bet

Bercuhi Berberyan, Yenovk Şirinyan

beniz atık. "Haydi şimdi rahat rahat iğnele bakayım şu haltı, elin değse de bir şey olmaz." Halloldu tabii; böyledir tiyatro, akıldan bile geçmeyen şeyler pat diye oluverir ve hiç yadırganmaz. Çok iyi oynadı Yenovk.

Mutlaka belirtmeliyim ki bu oyunda Beco'm da (Noradunkyan) harikalar yaratmıştı. İki rolü birden oynamıştı; hem Hürmüz'ün can yoldaşı Aznif abla hem de Rumelili hallaç kocası Rüstem Ağa. Aznif'te Ermeni şivesi, Rüstem'de Rumeli şivesi yapması bir yana, ikisinin karşılıklı sahnesini, bir yaşmağını yüzüne kapatarak bir karşıya geçip kasketini takarak oynadı. Müthişti doğrusu ve de bir kez bile şaşırmadı, unutmadı. Kardeşim Boğos'un kekeme berber koca tiplemesi de unutulacak gibi değildi. Birlikte olduğumuz sahnelerde gülmemek için kendimi zor tutardım. Bekçi koca Memo; Arman Pınarbaşı, kabadayı koca; Murat Aykar, kaptan koca; Yenovk Şirinyan, doktor koca; Kamer Okan ve asker koca Memet; Onnik Kolukısayan. Ne diyeyim? Her biri birbirinden iyiydi.

Böyle bol trafikli bir oyunun kulisteki adsız kahramanlarını anmamak büyük haksızlık olur ki onlar her oyunda sırt dayadıklarımız olmuştur daima. Öjen ve Aylin Ozinyan, Alin Kumral, Lizi Çerme (o sıralar soyadı Noradunkyan) Ani Pınarbaşı ve de kulis faresi Nora. Nora Kumral'ın neredeyse tüm çocukluğu kulislerde geçmiştir, daha önce söz etmiştim, göbeği sahneye atıldı, büyüyünce de iyi bir sahne insanı oldu ama o yıllarda daha fare. Bu lakabı boşuna almadı tabii Noracık.

Hürmüz, kabadayı kocası apansız geldiğinde, onun hiç bitmeyen öfkesini yatıştırmak, kaptan kocasını uyutmak gibi mecburi nedenlerden arada bir rakılı makılı çilingir sof-

Boğos Çalgıcıoğlu, Berç Noradunkyan

raları kuruyor. Bunun için de önceden, sahnede yenmesi kolay olabilecek, salatalık, elma, peynir gibi bazı yiyecekler hazırlıyoruz aksesuar olarak. Tabaklara koyup arkada hazır tutuyoruz ki son anda telaş olmasın. Bir gün oyun esnasında baktım ki yiyeceklerin neredeyse hepsi de bir köşesinden dişlenmiş. Ne olabilir? E herhalde faredir, başka ne olacak? "Aman çocuklar!" dedim "Ortalıkta yiyecek falan bırakmayın, kuliste fare var, hem de oldukça iri sanırım çünkü diş izleri büyükçe." Ondan sonra bir süre yiyecek her şeyi streç folyoya sarmaya başladık.

Derken bir gün oyun öncesi, Alin utana sıkıla yanıma geldi "Bercuk biliyor musun, o yiyecekleri benim kızım dişliyormuş, biraz sıkıştırınca itiraf etti." dedi. Çok güldük. Bu yüzden kulis faresi oldu Noracık ve aslına bakarsanız, büyüyene kadar da bu huyundan vazgeçmedi.

Güzel bir oyun oldu *Hürmüz* ve ben çoook yoruldum. Arto yorulmasın diye Boğos'la birlikte bütün yükü sırtlamak yetmezmiş gibi bir de acayip kondisyon isteyen bir rolün üstesinden geldim. Galaya rahmetli Sadık Şendil'in eşini de özel olarak davet etmiştik çünkü bizden telif ücreti almadı. Bana "Ben bu rolü en çok Ayfer Feray'da beğenmiştim, vallahi sen ondan bile daha güzel oynadın."dedi. İşte bu da onca yorgunluğun paha biçilmez bedeli.

Bu kısmı ona okuduğumda, kardeşim Boğos, sonradan tanışıp pek sevиştiğimiz Sevinç Erbulak'ın da kendisine "Bu rolü en iyi babam (Altan Erbulak) oynamıştı, sen ondan bile daha iyiydin" dediğini hatırlattı. Hemen kaydettim.

KAÇ KİŞOT - DON NAZAR (2000)

Başarıyla sahnelenen ve de epeyce ses getiren bu kalabalık kadrolu oyun, Arto'nun cesaretini arttırdı. Yeniden bir dans tiyatrosuna girişti. Bu kez de yine Tumanyan'ın kaleme aldığı yine bir Anadolu Ermeni efsanesi olan *Kaç (cesur) Nazar*'ın masalsı öyküsüne takılmıştı kafası. *Kaç Nazar*; Tumanyan'ın birçok eserinde olduğu gibi mizahla anlatılan bir insanlık dersidir aslında ve de tabii ki inceden inceye sezilen bir mesaj içerir. Ciğeri beş para etmez kimi şanslı insanların, bazen ülke yönetecek seviyelere bile gelebileceğini anlatır.

Öyküde Nazar adında, tembel, uyuşuk ve de ödlek bir adam vardır. Bir gün güneşin altında pineklerken, sümüklü yüzüne konan birkaç sineği bir vuruşta yere serince pek şaşırır, pek şişinir. O artık bir vuruşta bin can alabilen güçlü bir kahramandır, ömür boyu karısının dırdırını çekeceğine, yollara düşüp gücünü herkese göstermeli ve bir kahramanlık destanı yaratmalıdır. Hemen köyün papazına gidip (Kendi okuma yazma bile bilmemektedir) bir çaputa "Yenilmez kahraman cesur Nazar, bir vuruşta binleri haklar." diye bir yazı yazdırır. Çaputu bayrak edip takar bir sopanın ucuna ve düşer yollara.

Az gider uz gider, dereler tepeler, ülkeler, köyler geçer. Geçtiği her yerde, bayraktaki yazıyı okuyan, namını yayar. Derken kendini, bilmediği bir diyarda bir şölenin ortasında bulur. Namı kendinden büyük 'Cesur' Nazar tabii ki onur konuğu olacaktır. Masal bu ya; sözde civarda korkunç bir canavar kaplan vardır, ancak bu cesur adam onu öldürebilir. Öyle ya madem bir vuruşta binleri öldürebiliyor bir tanesi de ne ola ki... Verirler eline bir mızrak gönderirler ormana. Bizimki korkudan bir ağaca çıkıp tüner, korkunç canavar da gelip tam o ağacın altında uyur, Nazar tir tir titremekten tam canavarın üstüne düşer. Hayvan uyanıp koşmaya başlar, Nazar sırtına yapışıp kalmıştır. Köylüler bu manzara karşısında şaşkına dönerler. Cesur Nazar koskoca kaplanı kendine binek yapmıştır. Koşup etrafını sararlar ve hayvanı öldürürler. Nazar da hepten kahraman olur. Öykü uzun, bir gün komşu ülke bu ülkeye savaş açar, Nazar sözde bu savaşa da katılır, sonunda hükümdarın kızını alır ve de ülkenin başına geçer. Derler ki bu Nazar hâlâ dünyanın bir yerlerinde ülke mülke yönetmekteymiş. Doğrusu espri ince, mesaj büyük.

Arto bu masalı *Don Kişot*'la karıştırmayı planladı. Birlikte oturup nasıl bir şekil bulunacağını tartıştık. Sonunda pek hoş bir formül bulduk. Bu arada ne *Don Kişot* baleleri

seyrettik bilseniz... Bizimki şöyle olacaktı: Bir tiyatroda *Don Kişot* balesi sahnelenmektedir. Oyun biter, perde kapanır, o salonun müstahdemi olan Nazar gelip sahneyi falan süpürür, aksesuarları toplar. *Don Kişot*'un mızrağını eline alınca da kendi kendine sağa sola savurarak biraz oynar ve hayallere dalar. O *Don Kişot* olamaz. Ermeni'den *Don Kişot* olmaz. Ne olabilir? Kaç Nazar olur tabii. Derken kendini o kurduğu hayalin içinde buluverir. Hayalde, malum bayrak *Don Kişot*'un mızrağının ucuna asılır. Nazar maceradan maceraya koşar ve finalde, gerçek karısının kendisini çağıran ciyak ciyak sesiyle kendine gelir. Her şey eski haline dönmüştür. Fakat o da ne? Mızrağın ucunda, üzeri yazılı bayrak vardır. Oyun böyle biter.

Yine müzik arayışları, yine aksesuarlar, yine ses kayıtları, yine dans figürü çalışmaları... Bir telaş bir koşmaca... Arto heyecanlı, mutlu, hatta oldukça iyi. Bir ara, Sona'nın arabasıyla Bodrum'a bile gittik. Kolay olmadı pek ama güzel oldu. O kadar keyif aldı ki Ekim'de Cumhuriyet Bayramı tatilinde yeniden gitme planları yapıldı zira orada bir kooperatife yazıldık, ev alacaktık. O dönemde söz verdiler birbirlerine, Herman Ozinyan'la "Bodrum'da birlikte yaşlanacağız, balkonumuzda oturup rakı içerek eski günleri anacağız." diye.

Provalar sürüyor, Levon, Khaçaturyan'dan seçtiğimiz müziklere uygun adımlar buluyor, figürler çıkarıyor, folklorik figürleri stilize ediyor, Arto yani ben, notlar alıyoruz, Levon tamam deyince rejisi yapılacak. Bu arada bazı yerlere playback diyaloglar yazıyorum. Bunların kaydını da bizim küçük tuvalette yaptık. En sessiz yer orasıydı ve hafif bir eko da yapıyordu. Şekil çok komikti. Tuvalete ütü masasını koyduk, üzerine mikrofonu yerleştirdik. Hraç (Hallaçoğlu) holdeki koltuğa oturdu ki bana başlama komutu versin, çünkü kayıt aleti falan salonda, ben göremiyorum. Oraya kablolar uzatılmış, seslendirilmesi gereken her bir tip için başka bir ses tonu kullanarak ayrı ayrı okuyorum. Erkekleri bile seslendirdim valla. Epey komiklik de yaşadık ha... Genelde komik olan o ses tonlarını çıkarırken yüzüm şekilden şekle giriyor, gözüm aynaya takılınca gülmem geliyor. Bir hız kaptırıp bir sayfa konuşuyorum, sonra Hraç çarpık bir gülümsemeyle karşıma dikiliyor "Olmadı." diyor "Niye?" "Tükürüğünü yutmuşsun." haydiii... Sil baştan. Sinirleniyorum, "Bu hangi sesti ulaaan?" diye isyan ediyorum. Yaptık işte. Birinci perdenin figürleri neredeyse tamamlanmış. Ama arada, bi Bodrum'a gidip geleceğiz yine, Arto keyiflensin de enerji toplasın diye.

ÖLÜM PARANTEZİ

Bir gün Arto tuvalette oturuyor, ben de karşısına çömelmişim, malum temizlik görevimi yapmak için hazır bekliyorum. Kağıtların atıldığı çöp kabına ilişti gözüm, kıpkırmızı kan. "Bu da ne?" dedim dehşetle "Bir şey değil." dedi, "Anüs yırtılması olmalı, dün zorlandım da biraz." Oradaki kan pek dünden kalmaya benzemiyordu. İnanmadım. Ne olabilir? Öksürdüydü bir ara ben dışarıdayken. Bir şüphe düştü içime "Öksür bakayım sen" dedim "ve elimdeki kağıda tükür." Baktı ki kurtuluş yok, dediğimi yaptı. Allah'ım, o nasıl bir kandı öyle! Bir anda dehşet içinde kaldım. Bir süredir oluyormuş ve benden saklıyormuş, iyi mi?

Hemen doktor Barkev'i (Balımyan) aradım, iyi dostumdur. Koştu geldi. Sonrası kâbus. Çekilen tomografide akciğerde bir kitle tesbit edildi. Hemen en kötüsünü düşünmemek için, gençlik yıllarında geçirmiş olduğu tüberkülozdan kalma, zaman içinde sertleşmiş bir kitle olması umuldu. O yönde araştırmalar da yapıldı. Tüm bunlar olagelirken, zatürre hali ve yüksek ateş başladı. Hastaneye gitmeyi büyük bir inatla reddetti. Ev, oksijen tüpleriyle falan kısa zamanda bir hastaneye dönüştü. Barkev'le aramızda şöyle bir konuşma geçti. "En kötüsü nedir?" "Tabii ki kanserdir." "Yüzde kaç ihtimal?" "Doksan." "Oyalanarak geç kalmıyor muyuz?" "Yalnızca küçük bir umut ışığı arıyoruz, yoksa olan olmuş zaten, zira kitle öyle bir yerde ki ciğerin tümünü almak gerekir, kalan teki de epey yıpranmış durumda, ona yetmesi mümkün değil." "Peki kaç yıl sürer?" "Yıl değil, ay diyeceksin." Ve ben bittim.

Sonuç olarak, bir ay sürdü ki o acılı süreci anlatmayacağım. Anlatamam. Çok yakıyor içimi. 1999'un 1 Aralığı 2 Aralığa bağlayan gecesi Arto gidiverdi. O gün de öyle iyiydi ki. Kedim Mşuş hariç hiçbirimiz anlamadık. O geçen bir ayda gece gündüz başından ayrılmayan hayvan o gün hiç yanına uğramadı. Odanın eşiğinde oturdu ve gözünü dikip uzaktan izledi. Eminim, ölümü görmüştü o. Tamam. Bu konuyu fazla uzatmayacağım ve hemen tiyatroya döneceğim.

HAYAT HEP DEVAM EDER

Hastalığı süresince provaları hiç aksatmayan ekip, onun iyileşip yine başlarına geçeceğini umarak son güne kadar şevkle çalışmıştı. Malum iç kıyıcı merasimlerden birkaç gün sonra Levon beni arayıp "Ne yapacağız?" diye sordu. "Siz provalara devam edin, ben geleceğim." dedim. Ve daha kırkı çıkmadan da fırladım gittim. Onca zaman çalışılmış, onca emek var. Arto'nun bize yıllarca aşıladığı "Ancak kendin ölürsen gitmezsin" ilkesini yok mu sayacağız?

Yirmi gün sonra dernek kapısından içeri girdiğim an, acısı evdekinden daha çok yaktı içimi. Sanki o, evde değil, hep oradaydı. O oyun sahnelenene kadar hep yanıbaşımdaydı, sağ yanımda. Sıkıştığım her an, başımı çevirip "Ne yapacağım Arto?" diye seslendiğimde içimden, pıt diye geliveriyordu çözüm. Sanırım burada, ekibin başına nasıl geçtiğimi anlatmalıyım. Dernek yönetim kurulu, benden acilen Levon ve Boğos'la katılacağımız bir toplantı istedi. Önemli konu, ekibin başına kimin geçeceğiydi. Öyle ya biz her şeyi el ele vererek yapsak da adamlar bir muhatap istiyorlardı.

Hiç tereddüt etmeden "Ben geçeceğim tabii" dedim, hayretle birbirlerine baktılar. İnanamayan bir edayla; "Sen mi?" diye geveledi Dernek Başkanı; rahmetli Mardiros Toran. "Neden şaşırdınız?" dedim, "daha uygun kim olabilir? Onun, neyi, nasıl yapmak istediğini benden iyi kim bilebilir?" "Ama biz, bunca yıldır..." diye söze başlayan rahmetli Zaven Alakuş'un lafını ağzına tıkayarak "Bunca yıldır bir kadın yönetmenle çalışmaya alışık değilsiniz. Alışırsınız. Merak etmeyin, gerektiğinde ben de onun kadar kaknem olabilirim ve bana da tıpkı onun gibi kolay diş geçiremezsiniz. Bundan sonra bu ekibin adı 'Berberyan Kumpanyası'dır, başlarında da ben bulunuyorum. İşte bu kadar. Bu kararıma belki bizimkiler de biraz şaşırdılar ama çabuk alıştılar.

Ataerkil bir ülkenin ataerkil bir cemaatinde kadın yönetici olmak çetrefilli bir problem gibidir. Demokratik olmaya çalışarak, itidalli davransan disiplinsiz olursun, sertleşsen edepsiz olursun. Aşağı mı tükürsen, yukarı mı?

İş kolay olmadı ama güzel oldu. Rejisini, dekorunu, kostümlerini ve her bir şeyini ben tasarladım. Zaten teksti de ben yazmıştım, seslendirmelerini de ben yapmıştım. Adını da ben koymuştum, Arto daha sağken ve inanır mısınız hâlâ zor gelir insanlara, genelde basmaz kafalar ne anlama geldiğine. Galiba ben bu ad koyma konusunda biraz

Selin Keleşoğlu, Klodin Sarıboyacıyan, Narod Nayir, Serli Tekbıçak, Berç Noradunkyan, Sarem Külegeç Şeşetyan

marjinal davranıyorum, anlamakta zorlanıyor insanlar. Kaç Nazar'la Don Kişot'u hemhal ettik ya, istedim ki çapraz olarak karışsınlar. Kaç'ın (cesur) yanına Kişot, Don'un yanına Nazar yazdım. Bir karıştı ki çözemez oldular. Bu kitabın yazılma aşamasında, aldığımız bir davetle, yukarıda sözünü ettiğim, bestesi Majak Toşikyan'a sözleri bana ait olan Hrant Dink Çağdaş Oratoryosu konserleri için Amerika'ya ve Kanada'ya da gittik. Oralarda da program kitapçığına yazılan biyografimde, yaptığım işlerin başlıklarını bir türlü doğru yazamadılar. Özellikle anlamını da belirttiğim halde birinde "Run (ing. Kaçmak) Kişot, Don Nazar" diğerinde de "How many Kişot (kaç tane) Don Nazar?" yazdılar, hem de soru işaretiyle. Galiba bu da parantez oldu. Aslında başka da var ama bari sırası gelince yazayım da daha fazla büyümesin parantez.

Arto gitmeden yine sahne önüne eklemeler yapılmıştı ama ön cephesinin nasıl kapatılacağına henüz karar verilmemişti. Çıplak kalastan ayaklar üzerinde duruyordu yükselti. Ben onun önünü siyah bir balık ağıyla kapattım, altına özel olarak bir ışıklandırma yapıldı ve zırh, miğfer, kalkan, kılıç gibi Arto'nun bitiremediği oyunların aksesuarları yerleştirildi, anısına yapılmış gizli bir müze gibi oldu, güzel oldu ve yalnızca anlayabilen anladı.

Bu oyun, *Don Kişot* balesinin son sahnesiyle başlıyordu. Perde açıldığında sahnede

bir katafalkta Don Kişot'un (Hagop Güleç) naaşı duruyor, yanında üzgün Sanşo Pansa (Berç Noradunkyan), dört kişilik *corp de balet* ve Dulsinea'yı temsil eden bir solist (Sarem Külegeç). Bildiğiniz bale figürleri, final ve selam ve perde ve alkış efekti. Arkasından hemen perdenin kapanması ve alkış efekti bizim seyirciyi biraz şaşırtıyordu, alkışlasın mı alkışlamasın mı bilemiyordu. Biz de hemen açıyorduk ki hepten dağılmasınlar. Sonra müstahdem Nazar gelip temizliğe başlıyor, mızraktı kalkandı derken düşlediği dünyaya dalıveriyor.

Burada dekor önemli, nasıl vereceğiz o değişimi? Dedim ya, Arto hep yanımdaydı, ben buna kadınca dokunuşlar ekledim. Ne gibi? Tül gibi mesela. Bu tül fikri ona uymazdı ama çok anlamlı oldu. Önce sahnede, tam ortada canım Jbidcim'in günlerce çizdiği koca bir değirmen, etrafta şatomsu kemerli sütunlu taşlar filan falan. Nazar düşlere dalar dalmaz bütün o dekorun önüne üzerinde ağaçlar çizili bir tül perde çekiliyor ağır ağır. Finalde düşü bitip de şak diye müstahdem Nazar'a dönüşüverince o perdeler şak diye açılıyor. Eh yazarken kolay da yaparken zor oldu biraz. Ama güzel oldu ve de çok doğru oldu.

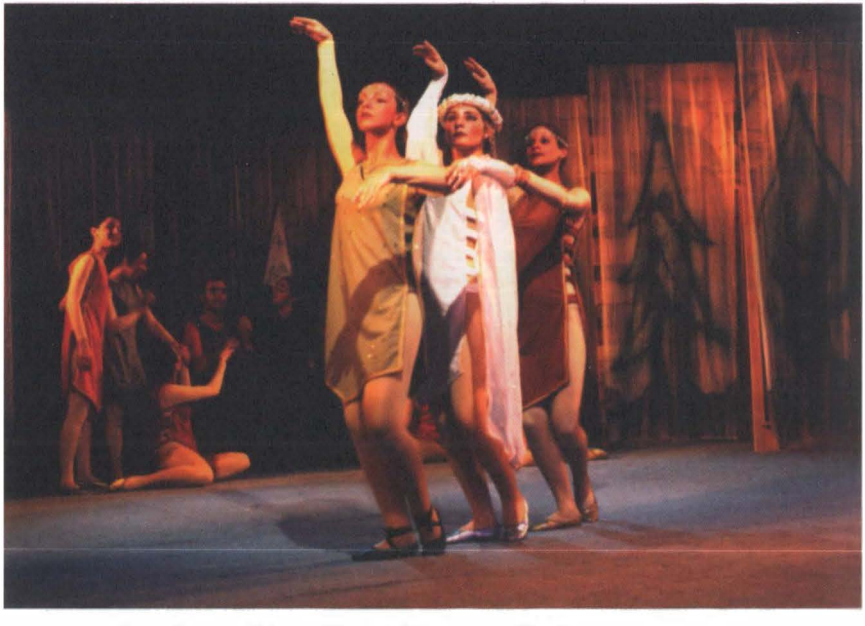
Anuş'tan beri tanıdığımız Hampar Nuray, Nazar rolüyle harikalar yarattı. Doğrusu çok çok iyiydi. Şimdi bu Nazar'ın, düşlerindeki, hükümdar, asker, at, kaplan, her canlı ka-

Selin Keleşoğlu, Serli Tekbıçak, Serda Arslan, Klodin Sarıboyacıyan User, Arlet Yahniyan Menşur, Hamparsum Turay

dındır. E ekibin çoğunluğu kadın olursa ne yapacaksın? Böyle bir fantezi yaratacaksın. Konunun tümü tabii ki ciddi mesajlar içeriyordu ama genel yorumda müthiş bir mizah vardı. Nazar'ın şölene katıldığı köy Asterix'teki, Lutesya gibiydi, yönetenleri, bilge kişisi ve sürekli susturulmaya çalışılan bet sesli bir de saz şairi vardı. Bilge kişi papazı ve saz şairini Serda oynadı, öyle başarılı, öyle olağanüstüydü ki her izlediğimde içime sokasım gelirdi. Bir de artık yetişkin bir kadın olan Sarem tabii. Her fantezideki baş kahraman oydu. Kötü yaratıkların elinden kurtardığı kadın, en beğendiği atı ve sonunda evlendiği kadın....

O köyde Nazar'a paye verildiğinde, beğendiğini alması için en iyi atlar seçilip gönderiliyor. Bu atlar da kadındır tabii. Ve benim bugüne kadar yaptığım en iyi kostümdür bu at kostümü. Bizde bir kostüm oscarı olsa bu at kostümüne verilirdi derim hep. İnsanı hayvan kılığına sokmak bıçak sırtı bir şeydir, dikkat etmezsen komik olur. İki beyaz iki siyah at yaptık. Asıl mesleği deri ve çanta işi olan Levon onlara tam istediğim gibi, bacak arasından geçen ve kalçalarını vurgulayan birer kemer yaptı. Şehir tiyatrolarının peruk işleriyle uğraşan bir usta, Arto'nun akademiden arkadaşı dekor kostüm sanatçısı Feyza Zeybekoğlu aracılığıyla bizim için güpgür birer kuyruk ve yele yaptı. Boğos da olağanüstü başlıklar yaptı. Öyle güzel oldular ki her oyunda o sahne geldiğinde, yavaşça salona girer en arkadan gözlerim yaşararak izlerdim. Bir de sözde canavar

Serli Tekbıçak, Sarem Külegeç Şeşetyan, Klodin Sarıboyacıyan User

Bercuhi Berberyan, Arlet Yahniyan Menşur

ama aslında şirin mi şirin olan kaplanın kostümünü ve o dansı harika yorumlayan Narod'u (Güleç) ki o beni bir de ekstradan ağlatırdı.

Provalarda sevgili Narod'a kediyi andıran el, kol ve bacak hareketleri yaptırmak istedik. Bir türlü beceremiyordu, daha önce hiç kedilerin o kendilerine has hareketlerine dikkat etmemiş. Hatta bunun için *Cats* müzikalinin kasetini bile bulup izlettik, olmuyor, olamıyor. Bir gece yoğun sinir içinde geçen oldukça yorucu bir provadan dönüşte, çocuklara "Hadi bana gelin biraz." dedim. Daha bir ay bile geçmemiş, evde pek yalnız kalmamaya çalışıyorum. Kapıda beni her zamanki gibi kedim Mşuş sevinçle karşıladı. "Ah, kedi de olsa insanın böyle bir karşılayanı olması şükredilecek bir şey." dedim. Oturduk, yayıldık, yiyecek, içecek bir şeyler hazırladık derken şeytan dürttü beni sanki "Bakın, kedi hareketi nasıl olurmuş görün." dedim ve canım hayvanımı, oynamaktan pek hoşlandığı ipi sallayarak koşturmaya başladım. Ucu düğümlü o ip hep ortalıkta bir yerde dururdu, Mşuş oynamak istediğinde ağzına alır gelir, elime verirdi. Bazen de ben "Ur (nerde) e ipı?" diye kışkırtırdım onu, nerede kalmışsa bulur buluşturur önüme koyardı meşhur ipini. O gün de öyle oldu. Arto'dan beri çok mahzundu, defalarca benimle birlikte ağlamıştı, şenlikli havayı görünce birden neşeleniverdi.

Koştu, zıpladı, taklalar attı... Ve birden durdu. Hani poposunu sallayarak, nişan alıp atlamaya hazırlanır ya, öyle sandık önce. Ama atlamıyordu bir türlü hatta hareket

etmiyordu. "Bir şey oldu hayvanıma!" diye bağırdım, koşup yanına çömeldim, dokundum, hafif yana devrildi, başını kaldırıp yüzüme baktı, eğildim, patisini uzatıp yanağıma dokundu, son bir kez "Maauuu" dedi ve bitti. 15 yıllık can yoldaşımız, evimizdeki melek uçtu gitti. Aklımı oynatacaktım. Bardağımda kalan son damla taştı. Yıllarca üzerine titrediğim o sevgi yumağının, bir anda taş kesilen minik bedenini kucağıma alıp "Allahım bunları bana neden yapıyorsun?" diye deli deli bağırmaya başladım. Zor aldılar elimden ve teselli etmeye çalıştılar "Hiç olmazsa acı çekmedi, neşeyle oynarken, mutlu mutlu gitti, ya aylarca hasta yatsaydı, ya uyutmak zorunda kalsaydın..." gibi sözlerle teselli etmeye çalıştılar o anda iyi ki yanımda olanlar... Ve onu gizlice Arto'nun yanına gömdük.

Şimdi artık hepten yalnızdım. Omuzlarıma çok büyük bir sorumluluk yüklenmişti, yaz gelene kadar nefes alacak vaktim bile olmayacaktı. Provalar tam gaz devam ederken, kostümlerin bütün el işleri yine evde el birliğiyle yapıldı. O ara bir de bayram tatili olmuştu. Kimse bir yere gitmedi, her gün işe gelir gibi geldiler ve canla başla hatta neşeyle bana destek oldular tüm kızlar. Yemek hazırlayacak vaktimiz de olmazdı tabii ama dert değil, her gelen, eli kolu börek, çörek, pizza, poğaça, pasta kutularıyla dolu gelirdi. Televizyonda bir müzik kanalı vardı o dönemde, Sezen Aksu'ya takmıştık o aralar, Sarı Odalar ve Keskin Bıçak favorilerimizdi. Çektiğimiz tüm sıkıntılara ve hepimizi içten içe yakan acılara rağmen, kahkaha dolu günlerdi o günler.

YİNE PARANTEZ ZAMANI VE GRUNG

Burada mecburi bir parantezim olacak yine, sonra onu bu ev çalışmasından anılarımızda kalan ve bizi yıllarca güldüren bir olaya bağlayacağım. Hep derim ya, ilke olarak oyunlarımızdaki mizah daima anlamlı, mesaj ve özeleştiri içerirdi diye, burada da oldukça önemli ve dikkatle seçilmiş ince mizah içeren bir komiklik vardı. Bizim amatör dans gruplarımızda, bazı mecburiyetlerden, beden orantısına özen göstermek pek mümkün olmaz. Hatır gönül durumları vardır, heves edeni düş kırıklığına uğratma endişesi vardır filan falan. Bu gibi nedenlerle de dansçılarımız, uzun kısa, şişman zayıf, büyük memeli küçük memeli, ince belli kalın belli, kalçalı kalçasız rastgele biraraya getirilen gençler olabilir. Arto gibi estetik anlayışı üst düzeyde olan biri bunu kafasına takmaz mı?

Bu oyun daha yalnızca düşünce aşamasındayken, böyle bir sahne koyacağımıza karar vermiştik. Şimdi o gitti diye ben hiç bundan vazgeçer miyim? Bu arada "Sizin yaptığınız danslı gösterilerde böyle durumlar olmaz mıydı sanki?" gibi bir soru gelebilir aklınıza. Hayır. Olmazdı. Çünkü hem ekibi ona göre kurardık, hem de ben beden kusurlarını örtecek kostümler yaratabilirdim. Ayrıca "Biz tiyatrocuyuz, dansçı değiliz." gibi daha basit bir cevap da var ama ben ona tevessül etmiyorum. Neyse, özel bir sahne için, böyle özel bir ekip kurduk. Kimi gerçekten dansçı, kiminin de hiç ilgisi yok. Mesela Lizi, iriyarı ve şişman, Aylin'in boyu 1.50 ancak var, o ara biraz tombik olan Serda solo dansçı, birkaç da düzgün bedenli kız. Bir de inat gibi en kısa boylu olan Aylin'in yanında durmasını istediğim ince uzun bir kız arıyorum, bulamıyorum. Hagop'u (Güleç) kız kılığına sokmaya karar verdim, o da bu son derece komik fikre katıldı ve kabul etti. Yanyana nasıl komik göründüklerini anlatamam, Hagop, tahta memeli fasulye sırığı gibi bir kız haline geldi. Bu dans sahnesini yeri geldiğinde detaylıca anlatacağım, şimdi dönelim evdeki dikiş çalışmalarına...

BAĞLIYORUM, BAĞLADIM... AMA İLLE DE GRUNG

Diğer kostümlerle birlikte Haygan bu çok özel dansın kostümlerini de getirdi. Haygancım (Erpınar) her bir şeyi dikip getiriyordu biz de el işlerini, süslemelerini falan yapıyorduk. Tüm kızları ve Hagop'u tabii, kostüm provası için çağırdım. Her biri içeri gidip otrişli motrişli elbiseleri giyiniyor geliyor. Bir yandan kostüm kusurlarını tespit ederken, sahnedeki sıraya göre yan yana dizip yeterince komik görünüp görünmediklerine bakacağım. Geldiler, büfenin önüne dizildiler, çok komik... "Kollarınızı iyice yukarı kaldırın bakayım." dedim, kol altlarının çekip çekmediğini görmek için. Hep beraber hop... Fakat, o da ne? Hagopcumun görüntüsü, beyaz ipek kumaşın altından avaz avaz "Ben erkeğim!" diye anons edercesine bağırıyor. "Hagop oğlum, şu haltı yok etmenin bir çaresini bulmalısın!" dedim. Zavallım, utancından mosmor oldu, hemen elleriyle malum yerini kapatıp yere çömeldi. Kahkahaların sonu gelmedi.

Tabii ki o meseleyi kolayca hallettik ve Hagop, Don Kişot'un cesedi rolünden sonra o fasulye sırığı dansçı kızı pek güzel oynadı. Grung (turna) adını verdiğimiz bu dans sahnesi bana sorarsanız, gelmiş geçmiş komikliklerin her birinden daha büyük bir komiklikti. Ama kimi fanatik Ermeniler için bir o kadar da sinir bozucuydu. Hatta hakaret bile sayıldı. Oysa bu açıkça bir özeleştiriydi ve hiç pişman değilim. Bizde bir de bu Ermenilik meselesi vardır ki bazı seçimlerimizi etkiler. Mesela göçmen bir kuş olan turna tüm eski Ermeni şarkılarında gurbeti çağrıştıran bir simgedir. Eh peki, ama kutsal değil ya. Alt tarafı; kuş.

Gelelim oyunumuzla ne ilgisi olduğuna. Konuyla bir ilgisi yok aslında, Y efekti gibi giriyor, çıkıyor. Hani bizim Nazar'ın katıldığı şölende, korku saçan bir canavardan söz ediliyor da onu ancak kendisi gibi cesur bir kahramanın öldürebileceği söyleniyor ya, kızla aralarında şöyle bir konuşma geçiyor: Nazar soruyor "Nedir bu canavar dediğiniz?" "Dev bir kaplan." "Ya öyle mi? Keşke aslan olsaydı." "Neden? "Çünkü aslan Ermeni bir hayvandır." "Hayvanın Ermenisi de mi olurmuş?" "Tabii, bak mesela grung (turna) Ermeni bir kuştur." (Bu laf da rahmetli Arsen Papazyan'a aittir.)

O sırada ışıklar mora dönüyor ve o en etkileyici grung müziği yavaş yavaş yükseliyor, kızla Nazar bir köşede hareketsiz kalıyorlar ve bizim ünlü dans başlıyor. Bütün komikliğiyle ortalığı sarsıyor. Düşünebiliyor musunuz? Aylin'le Hagop yan yana, ellerini havada birleştirmek için Aylin zıplıyor. Ve de solist kız yani Serda Kuğu Gölü balesin-

Hagop Güleç, Serda Arslan, Aylin Ozinyan

deki kuğunun ölümü gibi çırpınarak yere seriliyor sonunda. Bu dansla ilgili öyle tuhaf şeyler için alındı ki insanlar, mesela sevgili Julya Mutlu, Serda'nın takma saç örgüleri kumral diye bozuldu. Yahu Serda kumral da ondan yaptık. Vaktinde kendisi de dans ederken öyle yaparmış da biz de onunla dalga geçmişiz miş miş miş de mış mış mış... Vallahi de billahi de aklımın ucundan bile geçmedi.

Bizim Arman'ın eşi Ani (Pınarbaşı) de bozulmuştu bu şarkıyı seçtiğim için. Acılı ya... Halbuki enstrümantal olarak kullandık, sözleri önemli değildi ve de cuk oturdu valla. Sevgili Dayk (Miricanyan) da salonu terk etmeye kalkmıştı. Ne diyeyim? Trajikomik. Ah ah bunlar hep Marallı olmanın bıraktığı kalıcı etkiler. Ama bir gün ne oldu biliyor musunuz? Sahnede Grung dansı var, salon ful konsantre, kıkırtılar kahkahalara dönüşüyor, biri heyecanla geldi dedi ki "Sahnenin sağ tepesindeki kirişlerin üstünde bir kedi var" Amanın! Koştuk baktık Boğos'la. Koca balaban bir şey köşeye tünemiş ilgiyle aşağıyı seyrediyor. Yahu, aniden atlayıverse ne yapacağız? Aslında çok matrak olsa da o esnada kâbus. Vahancım elinde bir tost sağ köşede hafif hafif pispisliyor belki peynir kokusuna iner diye, Boğos da hayvanın tam dibinde durmuş bekliyor, elinde Don Kişot'un mızrağı, atlarsa şişleyecek sözde. Ben de yanında "Ne olur sakın yapma." diye yalvarıyorum. Kedi hiç istifini bozmadan perde kapanana kadar oturdu. O sahne birinci perde finali.

Perde kapandı, kedi yere atladı, kulise seslendim, "Kenara çekilin, bütün kapıları açın!" Fırladı çıktı dışarı, ben de peşinden. Eh ara olmuş, seyirci dışarıda, bahçe kapısının önünde insanlar var, panikledi, pencereye atladı, kapalıydı veee... Yeniden salona daldı. Sonra da ortadan kayboldu, her an bir yerden ha çıktı ha çıkacak diye bekledik, çıkmadı. Kedi sırra kadem bastı.

Oyun her şeyiyle mükemmel çıktı. Yarattığı etki Türk basınına da yansıdı ve ben artık bu işi Arto'ya layık bir şekilde becerdiğimden, becerebileceğimden ve bir ekibi yönetebileceğimden emin oldum. Yoksa gözü arkada kalmasın diye bu oyunu yaptım bitti der devamını getirmezdim. Ama kendimi kabul ettirmem hiç kolay olmadı, hem de en yakınlarıma bile. Oyun için mükemmel bir program kitapçığı tasarlamıştım, kapağındaki at kostümlü kız siluetiyle Piccaso'nun ünlü çiziktirilmiş gibi Don Kişot tasvirinin iç içe geçmiş gölge halini şimdi İngiltere'de olan fotografçı dostumuz Hermen Koparan gerçekleştirdi. Herman birçok işimizde hep yanımızda olmuştur. Buraya kadar her şey pek güzel, pek âlâ gitti. Sıra kadro listesinin başına yazılacak 'Yönetmen' kısmına gelince kıyametler koptu. Günler geceler düşünmüş, 'Arto-Bercuhi Berberyan' yazmayı uygun görmüştüm.

Oyunun her şeyini ben yapmıştım ama fikir Arto'dan çıkmıştı, o başlatmıştı bir saygı işareti olarak pek doğru bir şekildi. Gel gör ki ekibin neredeyse tüm erkekleri, kardeşim dahil, buna itiraz ettiler. Böyle deyince, işin tüm evveliyatını bilen bir okuyucu olarak Arto'nun isminin yazılmasına mı itiraz ettiler sandınız? Çok yanıldınız, resmen "Senin adının yazılması gerekmiyor." dediler hatta "Yahu her şeyi ben yaptım neden adım yazılmayacak?" şeklindeki savunmamı da hiç kaale almayıp, ısrar ettiler. Bu konuşma tabii yine Aztek'te oluyor. Aslında kanım beynime çıktı adeta, haksızlığın bu kadarı da fazlaydı. Gayet sakin "Bana biraz izin verin, bi kafamı toplayayım" dedim ve tuvalete gittim. Kapıyı kapatıp, kendi kendime "Arto bi ses ver Allahaşkına!" diye haykırdım içimden. İnanmayacaksız, sanki sesi geldi kulağıma "Bildiğinden şaşma sen." diyordu. Kararlı bir şekilde döndüm ve "Böyle yazılacak." dedim, "Nereden biliyorsunuz başarılı olduğunu? Ya fiyasko olursa, onun adına sığınmış olmaz mıyım o zaman sizce?" Kimse bir şey diyemedi ama ben bunu beynimin bir koşesine kaydettim ve anladım ki buna benzer şeyler çok olacak daha.

Dernek Başkanı; Rahmetli Mardiros Toran'ın, hazırlık döneminde bana çektiği zılgıtı da kulak arkası etmemeliyim ki böyle bir şeyi Arto'ya asla yapamazdı. Ortaya çıkan işin kalitesine göre gerekenin ancak dörtte biri olabilecek masraf listemi incelemiş ve hışımla telefona sarılmıştı bir gün. "Bu nedir yahu?" demişti "Ne yapıyorsunuz be, memleket mi kurtarıyorsunuz? Ben bu kadar masraflı olacağını bilseydim, bu işe asla izin vermezdim." Bak seeen... "Bak canım Abicim" dedim "Karşındaki Arto olsaydı acaba bu lafı etmeye cesaret eder miydin sen? Biz zaten senden izin mi istemiştik ki

vermeyecektin? Bunca yıldır ne zaman izin istenmişti? Arto kararını verirdi, gıkınız bile çıkmazdı, niye? Çünkü nasılsa sonunda kazanacağınızdan emindiniz. Bana mı bu tafralarınız? Bakın ben istersem bu parayı bulurum ama iş başarılı olursa kuruş koklatmam size, var mısınız?" Sonrasında, baktılar ki pabuç pahalı, bir de gelip prova falan izlediler, ihtişamı görünce şaşırdılar, ertesi gün bir kutu çikolata ve bir demet gülle evime gelip özür dilediler, topyekûn, tüm yönetim kurulu. Oyun çıktıktan sonra da bana "Meğer sen neymişin de ben bilememişim." dedi ya ona bakın siz.

Yukarıda sözünü ettiğim program kitapçığının kapağındaki resim var ya... Öyle güzel oldu ki sevgili Diana Kamparosyan galada hepimize o resmin basılı olduğu birer kupa bardak hediye etti. Öjen ve Herman Ozinyan'ın o geceki kokteyl için yaptırdıkları pastanın üzerinde de o unutulmaz resim vardı.

Ben o dönemde neredeyse her hafta mezarlığa gidiyordum, Arto'nun mezarı başında oturup olanı biteni mırıl mırıl anlatıyordum. Oyunun ilk günü, erkenden gittim, o program kitapçığını başucuna gömdüm ve "Arto ne olur bir işaret gönder yahu, doğru yapıyor muyum?" diye geçirdim aklımdan. Ne oldu biliyor musunuz? Aniden hafif hafif, tıpır tıpır bir yağmur başladı. Açtım şemsiyemi, oturdum yanıbaşına ve ağlamaya başladım. Bu işaretti, biliyorum. Çünkü o, oyunlarımız yaz başına her sarktığında, insanlar Adalara, deniz kıyılarına falan gidip oyuna gelmemezlik etmesin diye pencerenin önüne geçer "Bercuk, akşama bi yağmur yağdırayım mı, ne dersin?" derdi. Tesadüf bu ya yağardı da... Temiz kalpliydi zahir. Öyle ki, bu yağmur ondan gelen bir işaretti çok eminim. Büyük bir güvenle gittim derneğe ve büyük bir güvenle başlattım oyunu. İyi oldu, çok iyi oldu.

GEÇİŞ DÖNEMİM

Yaz geldi, henüz elimden alınmamış olan Kınalıada'daki minik evime gittim. Orada Artosuzluğa tahammül etmek daha zor oldu benim için. Bi de tabii koşturmaca bitince kalakaldım kendi gölgemle tek başıma. Geceleri uyku tutmayınca, balkonda oturmaya çekinirdim, görenlere "Zavallı kadın yapayalnız kaldı" dedirtmemek için. Aynı nedenle yürüyüşlerimi el ayak çekilince yapardım. Gelenim gidenim boldu şükür ki... Hafta sonları kardeşim Burgaz'dan gelirdi, avunurdum. O yaz düşündüm ilk kez ki; ben kötü bir insan değilim, Allah neden acaba tüm acıları birden veriverdi o yıl? Hem annemi hem kocamı hem kedimi kaybettim. Ceza olamaz, başka bir nedeni olmalı. Belki de 'hasta anne, hasta eş, yaşlı kedi' gibi bütün ağır sorumluluklarımı bir anda alıp "Artık kendin için bir şeyler yapmalısın" demek istiyordur.

Temizlik yaparken bir köşeye atılmış eski yağlıboyalarımı buldum, atmak için elime aldım, hâlâ kurumamışlardı. Birkaç gerekli malzeme aldım, bir deneme yapayım dedim, vay be... Hiç paslanmamışım. İyi de geliyordu yatıştırıyordu. Bir gün Arek gelmişti, durup dururken birden "Bana bak, sen yazsana" dedi. "Çok mu konuşuyorum?" farkındaydım, çenem düşmüştü biraz, "Evet. Ama güzel konuşuyorsun, bence ziyan etmemelisin." Eh bir bloknot ve kalemler aldım bu kez, başladım aklıma geleni yazmaya. Sayfalar dolusu yazdım, baktım hep "Ben, ben, ben..." kimse okumaz bunları, oysa Arto'ya çocukluğumdan aklımda kalan ilginç hayvan ilişkilerimi anlattığımda "Bunları yazsana sen, kitap olur valla." derdi hep, aldırmazdım. Öyle ne çok öykü vardı kafamda ama bir türlü "ben"den öteye gidemiyordum. Bir gün oturup hatırladığım, anlatılmaya değer hayvan öykülerime başlıklar atarak listeledim. Düşündüm ki içimden taşıp duran bu serzenişleri yaza yaza bitiririm herhalde ve öykülerime başlayabilirim elbet.

Nihayet, en son hayvanım, acısı daha pek taze olan kedim için "Mşuş" diye bir başlık attım ve başladım. Oluyordu. O "Ben, ben"ler bitmişti. Ama onu öylece bırakıp ta 9 yaşımdan hatırladığım ve ilki olmasını düşündüğüm "Anne" adlı öyküye geçtim. Mşuş'u çocukluk ve gençlik anılarımdan sonra yazmalıydım. Böyle başladı kitap yazmalarım. Şimdi 5 kitabım var, sergiler yaptım, resim de hâlâ sürüyor, sürecek inşallah ömrüm yeterse. Oyunlar da yazdım, anlatacağım tabii sıraları geldikçe.

Mİ VOMN BARON HASARAGYAN YENİDEN (2001)

Tam o dönemdeydi işte, bir gün kardeşim geldi ve yıllar önce Misak'ın yönettiği Pierre Daninos'un *Mi Vomn Baron Hasaragyan* adlı oyunu sahnelemek istediğini söyledi. O Getronagan Derneği'nde gençlere tiyatro kursları falan yapardı arada sırada ve kısa oyunlar sahnelerdi kurs sonlarında. Daha önce kendi oynamıştı Hasaragyan'ı, yukarılarda bir yerde anlatmıştım, hani korkunç trafiği yüzünden sürmenaj olmuştu da sahnede bayılmıştı. Şimdi onu sahnelemek istiyordu ama bazı yerleri biraz demodeydi tabii, güncellenmeliydi. O konuyu günümüze uyarlayabilir miyim acaba diye sormaya gelmiş. Aldım elime teksti, şöyle bir göz attım "Yapabilirim tabii." dedim. "Peki Hasaragyan'ı kim oynayacak?" "İşte o, ciddi bir sorun." dedi "O yükü kaldırabilecek biri yok elimde."

Uzun uzun düşündüm ve "Bak," dedim "bu rolü layıkı ile oynayacak senden başka birini tanımıyorum ben." "İyi de, ben oynarsam kim yönetecek?" dedi. Biraz kırıldım aslında o sırada, benim yönetebileceğimi düşünmemişti bile. O kadar zor ve yükü ağır bir oyunu başarıyla kotardığım halde. Ama hiç itidalimi bozmadım ve "Ben yönetirim" dedim. Yine inanamayan gözlerle baktı yüzüme ve "Yapabilir misin?" dedi. "Yapabilirim." "Ama ben bu oyunu oynadığımda delikanlı çocuktum, tıknefes oldum, bu yaşta nasıl oynarım?" "Ben yönetirsem, oynarsın, tıknefes de olmazsın." Kararlılığım onu ikna etti. Ve çalışmalar başladı.

Teksti Fransızcadan kocamın eski karısı çevirmişti, Luiz Bakar. Pek manidar oldu... Adaptasyonu da Rober Haddeciyan yapmıştı vaktinde. 20 yıl sonraki yeniden güncelleme de bana düştü. Nerdeeen nereye valla... Boğos tam o dönemde Getronagan Derneği'nin başkanı olmuştu, ben de Karagözyan Derneği yönetim kuruluna biraz buruktum malumunuz. Gerçi oyunun başarısı en başta bana öyle bir çıkış yaptıklarına bin pişman etmişti onları ama ben yine de bir kez daha rüştümü ispat etmeye kararlıydım ve Getronagan Derneği'ni seçtik ekip olarak. Ayrıca salonun sağ yanından yönetim odasını sahneye bağlayan dar bir geçit de yapılmıştı yani iyi kötü bir kulisimiz de olacaktı artık. Edindiğim deneyimlerle hiç kimseyi tıknefes etmeden halledebildim oyunun trafiğini ki yukarıda yıllar önceki Hasaragyan'ı anlatırken söz etmiştim bundan. Boğoscum kendi de şaşırmıştı, 20'li yaşlarda kendisini nefes nefese bırakan temponun 50'sinde hiç yormamasına. Ve de bu kez daha iyi oynamıştı bence.

İlk sahnelenişinde Arto pek modern, pek anlamlı bir dekor yapmıştı bu oyuna, onunla yarışamazdım. Nasıl bir ilginçlik yaratabilirdim? En iyisi "Ben dekorum!" diye bağıran bir dekor yapmaktı. Arkaya fon olarak, her biri, kendi ekseni etrafında dönebilen bölmelerden oluşmuş siyah bir sunta çektik. Bu döner pano olayı *Hin Aadvadzner* oyunundaki, bahçede çatır çatır yakılanlardan içimizde ukde kalmıştı. O dönebilen bölmelere kolaylıkla monte edilebilen beyaz panolar üzerine siyahla; ev, mutfak, ofis, pencere gibi çizimler yapıldı. Herbirini tek tek çizdik Boğos'la. Hangi sahne oynanacaksa, arkadan, gereken yere çizilmiş olanı pıt diye takıyor ve pıt diye çeviriveriyorduk. Sistem o kadar iyi çalıştı ve o kadar işlevseldi ki o döner panolar hâla durur sahnede. Kostümleri renkli ve zengin tuttum, hemen hemen sıfır maliyete çıktı, oldukça da gösterişliydi.

Konusunu anlatmıştım ama şöyle bir hatırlatayım. 40'lı yaşarda, orta halli bir memur, bir gazetenin düzenlediği 'Sade vatandaş' adlı bir yarışmayı, dolayısıyla büyük para ödülünü kazanınca, bir anda hayatı değişiyor. Eşi, işi ve metresi (Ama metresi de var) arasında geçen tekdüze hayatı birden renkleniyor; televizyon programları, balolar, davetler, partiler birbirini kovalıyor ve adeta görünmez olan adam pat diye görünür oluyor. İlk sahnelenişinde, herkesin evinde televizyon bile yoktu. Bu fark da oldukça keyifli ek sahneler getirdi. Oyunun özgün müziği de vardı, sonradan hep yaptım, galiba her oyunda müzik kullanmak da Arto'dan bulaşmıştı bana. Bu müzik işlerinde Saro (Secikyan) hep yanımda olmuştur. Sen duygunu söylersin, o besteler. Aranjman, kayıt kuyut gibi stüdyo işlerinde de sevgili Febyo ve Dani Taşel kardeşlere dayadım hep sırtımı, iyi ki hayatımdalar.

O zamanlar yalnızca Marmara ve Jamanak olan gazetelerimize bir de Agos eklenmişti. Kimse alınmasın diye oyundakinin adı Mar-jam'ken (Çok alıngandırlar) bu kez Marjam-gos yapıldı ve program kitapçığı bu gazeteymiş gibi basıldı. Oyunun parti sahnesinde bir de gazeteci rolü vardı, hiç konuşmayacak, elinde fotoğraf makinesiyle ortalıkta dolaşacaktı. Bu rol için Jamanak gazetesinin başyazarı Ara Koçunyan talip oldu. O sıralar pek sık görüşürdük. İlginçlik olacaktı doğrusu. Aracım çok şişmandır, herkes bilir, kulisten sahneye bağlanan geçit o kadar dardı ki ona bu rolü verebilmek için önce o geçitten geçirdim, sığıyorsa oynayabilecekti. Eh sığdı ve provalara başladık. Ama işi icabı zırt pırt oraya buraya gittiği için çok aksatıyordu. E olmazdı tabii. Devam edemedi ve de bu ilginçliği kullanamadık. Bu kez bu role kendi arzusuyla rahmetli Hermon Variş talip oldu. Benim için bir jest yapıyordu, ne de olsa bir tiyatro ekibinin yönetmeniydi. Bir tek şartı vardı; elinde bütün bir ekmekten yapılmış koca bir sandviç olacaktı, ortalıkta Y efekti gibi yiye yiye dolaşacaktı. Zaman zaman rol çaldı tabii, pek meraklıydı; acemiler biraz bocaladılar ama çok matrak oldu.

Bu oyunda 27 kişi rol aldı, biraz sıkıştılarsa da vaktinde 19 kişinin kulissiz olarak oynadıkları kadar zorlanmadılar. İlk kez burada denedim yıllarca kulis elemanı olarak

çalışanlara da ufak tefek roller vermeyi. Onlar da ekiple alkış alsınlar istedim, öyle kolay adapte oldular ki sonra her oyunumda yaptım bunu. Boğos'un tiyatro kursu öğrencileriyle bizim ekip, bir de yeni eklenenler vardı, pek zorlu geçti provalar. Geçimsizlikler de oldu, bazen bizimkiler bilgiçlik tasladılar, bazen Boğos'unkiler beni dinlemek istemediler, aralarında tartışmalar oldu, yeni olanları dışlamalar oldu. Hani bir fıkra var ya: İkisi de çocuklu iki dul evleniyorlar başka çocukları da oluyor sonra "Seninkilerle benimkiler bizimkileri dövdüler." oluyor ya tam öyle. Bunlar beni hep pişirdi.

Hasaragyan Karışık ekip

**

Hadi biraz komiklikleri anlatayım. Bir gün Arlet bir karış suratla geldi, sırtının ortasında kocaman bir çıban çıkmıştı, balo sahnesinde sırtı beline kadar açık bir tuvalet giyiyordu ve mizansen gereği hep yüzü dönük oynaması mümkün değildi. Önce büyük panik, sonra Bercuk uyanıklığı. "O sahneden 15 dk. önce, elbiseni giy gel, ben halledeceğim." dedim. Pek aklı ermedi ama dediğimi yaptı. Önce çıbanın etrafına kahverengi göz kalemiyle bir çerçeve çizdim, o kafa olacaktı, altına oval bir gövde yaptım sonra da renkli makyaj kalemleriyle o sevimsiz çıbanı dev bir kelebek haline getirdim. Hem de o yıllarda daha dövme modası bile yoktu. Öyle güzel oldu ki çıban geçtikten sonra da her oyunda Arlet'in sırtına kelebek çizdim.

Derneğin büfesinin tam tepesine gelen yerde asma katla dolap arası bir girinti vardır merdivenle çıkılan. Yıllar önceki Hasaragyan'ı anlatırken o bir garip ışık odasından

söz etmiştim. Bu oyunun ışıklarını, müziğini falan da salona bakan bir penceresi olan o delikten Rupen Melkisetoğlu ve Aris Nalcı İdare ediyorlardı. Bir gün oradan dumanlar çıkmaya başladı, hem de oynanmakta olan oyunun orta yerinde. Kablolar tutuşmuş. Seyircinin arkasında kaldığı için kimse farkında değil ama ya sahnedekiler...? Çocuklar camdan işaret ediyorlar "Hadi çabuk bitirin" diye, bizimkiler bir an önce bitirmek için çabuk çabuk konuşmaya çalışıyorlar... Resmen trajikomik bir durum. Kazasız belasız bitirdik ama çekilen heyecanı düşünün.

Unutulmaz bir komiklik de televizyon sahnesinde Boğos'un tüm tiyatro hayatında, *İnsan Denen Garip Hayvan*'da Yeramyan'a yaptıklarından sonra belki de yaptığı tek şakaydı. Bay Hasaragyan, ödüllü kazandıktan sonra, bir TV kanalına stüdyo konuğu oluyor. Burası, Ermenice olan oyunun Türkçe bölümü. Eh Türk televizyonu kanalı ya... Sunucu Serda, Kameraman da Yenovk. Sunucu haberi okuduktan sonra "Şimdi huzurlarınızda ünlü konuğumuz Bay Hasaragyan!" diyor ve onun her zaman girdiği sol tarafa bakıyor. Boğos girmiyor, Serda panik olmamaya çalışarak anonsu tekrarlıyor, biraz daha zaman geçiyor, gelen giden yok, derken Boğos pat diye sağ taraftan giriyor ve en ham Ermeni şivesiyle: "Ben kayboldum!" diyor. Serda'nın halini düşünebiliyor musunuz? Bu tarz şeylere hiç tahammül edemediğimi herkes bilir. Ama bu o kadar komikti ki o gün en arkada oturmuş izliyordum, ilk kez kahkahalarımı zaptedemedim.

Bu oyunda Sarven Muradyan girdi hayatıma ve hiç çıkmadı. Çılgındır, deli doludur, patavatsızdır, hatta geçimsizdir, ya seversin ya sevmezsin. Ben severim ama kolay olmadı, dostluğumuz birçok sınavdan geçti. Şimdilerde yaşına hiç yakışmayan bir felç geçirdi, o yıllarda ise her fırsatta çılgın dans gösterileri yapardık. Sever beni. Bir gün "Ah canıım, seni çok seviyorum" diyerek öyle bir sarıldı ki, kaburgamı çatlattı. Hep nefes alırken "Ah" diyerek çıkardım bu oyunu ve en çok o bekliyor bu kitabın tamamlanmasını. Üzgünüm, çok uzun sürüyor, ne acı kayıplarımız oldu ama araya başka bir kitap girdi. "Böyle giderse, bittiğinde bu anıları paylaşacak kimse kalmayacak etrafında" dedi geçenlerde de ondan girdi araya bu özel parantez.

Elizabet'i de unutmamalıyım zira o da aynı dönemde girdi hayatıma ve hiç çıkmadı. Elizabet Oral, Karagözyan Okulu'nda belletmendi. Doğrusu hakikatli bir kızdır, çalışkandır ve de azimli. O da her oyunumda rol aldı. Zor günlerimde bir şekilde yanımda oldu hep. Şimdilerde artık oyun yapmasak da sık görüşemesek de ekibin vazgeçilmez bir parçasıdır ve her önemli günümüzde vardır.

Şimdi; oyun iyi çıktı, beğenildi, daha da önemlisi ben beğendim ve artık bu işi başarabileceğimden kesinlikle emin oldum. Gazetelerde epey övgü dolu şeyler yazıldı yazılmasına da bir tanesinde vurgulanan öyle bir şey vardı ki adeta kanımı beynime sıçrattı ve yıllarca dilime pelesenk ettim. "*Hasaragyan* oyunu çok başarılıydı ama ne-

Şahan Sarıoğlu, Boğos Çalgıcıoğlu, Saro Usta, Yervant Boyacıyan, Arda Erol, Kevork Boyacıyan

dense derneklerde hep 'tekrar' oyunlar yapılıyor" gibi bir yazı. Çok bozuldum buna ve iyice taktım kafama. *Hamlet* oynamaya kalksak 'tekrar' oyun sayılmıyor, profesyonel tiyatrolarda defalarca oynanan yerli yabancı klasikler yadırganmıyor, biz 20 yıl önce oynanan bir oyunu yaptık diye hep aynı şeyleri tekrar etmiş oluyoruz. Kusur bulamayınca bunu tutturdular... Bana "Aferin" demeyi çok zor kabul etti bu cemaat çok... Ama bu son olacaktı kararlıydım.

Aslında biliyorum, bütün bunlar, becerebildiğim şeyleri abartıp satmaya hiç yeltenmediğimden oluyordu. İnsanlar benim ilk kez bir oyun sahnelediğimi sanıp acemi gözüyle bakıyorlar ve adeta kusur arıyorlardı. Oysa şöyle bir geriye dönüp baktığımda; 4 Bezciyan, 4 Tıbrevank, 2 Esayan, 2 Mıhitaryan, 1 Aşık Veysel İlkokulu 1 de Papyon Lisesi olmak üzere bir dolu oyun sahnelemiş olduğumu hatırladım. Hem de dekoruyla kostümüyle her şeyiyle tek başıma. İkisini de kendim yazmıştım üstelik. Ama kimse bilmez kiiimse bilmeeez...

VEEE... KINALI AH KINALI (2003-2004)

Buna da "Veee" diye başlamalıyım çünkü burası tam tur atlama zamanı. O yaz, yazı çizi işlerime hız verdim. Aslında daha çok "yazı" demeliydim, zira çizdiklerimle 2000 yılında bir sergi yaptım. Bu arada ileride ilk kitabım olacak hayvan öykülerimi yavaş yavaş yazıyordum. Ben bu öyküleri Arto'ya anlatırdım vaktinde, o da boyuna "Yaz bunları" derdi. Bir gün aniden, onun bana şu Kınalıada'da gözümüze çarpıp da bizi güldüren şeyleri de "Yazsana yahu" dediği geldi aklıma. Biz ikimiz de Burgaz'da büyümüştük, oradan çok farklı olan Kınalı, bize o kendine has ilginçlikleri, tezatlarıyla, içine girmeden gözlemleyebileceğimiz bir yer gibi gelirdi daima. Orada 20 yaz geçirdiğim halde, benim için asla Burgaz gibi 'vatan' olmadı. Turist olarak bulunduğum ilginç bir tatil beldesiydi sanki.

Aldım bloknotu elime ve "Bir deneyeyim" diyerek oturdum masa başına. O anda zaten seçeceğim konu genel çizgileriyle geliverdi aklıma. Yıllar önce Los Angeles'e göç edip kendilerine yepyeni bir hayat kurmuş bir ailenin orada doğan kızları evlilik çağına gelmiştir. Ermeni bir damat bulabilmek umuduyla o yaz Kınalı'ya gelirler. Evlilik çağında oğulları olan aileleri bir telâştır alır. Çok iyi, çok kolay. Her yaz defalarca tanık olduğum klasik olay. Konu belirlendi, geriye kalıyor, kurgu ve dialoglar. Başladım yazmaya... yedi sayfa oldu. İlk sahne, bir kadının kocasına, gençlik arkadaşlarının, kızlarını evlendirmek için Amerika'dan ta Kınalı'ya gelip kendi üst katlarını tuttukları haberidir. Kadın telâşla, perde, kanepe vs. gibi eskimiş olan eşyalarını değiştirmeleri gerektiğini anlatmaktadır. Niye? Çünkü onların da evlilik çağına gelmiş bir oğulları vardır. İyi etki bırakılmalıdır.

Etrafımda, benimle sanki yaşıtlarıymışım gibi ahbaplık eden bir dolu genç olmuştur hep. İyi ki... İçimdeki çocuğu hep canlı tuttuğumdan olabilir. Arkadaş çocukları beni arkadaş gibi görürler. Çat kapı gelip sık sık yarenlik ederler bana. Süratle değişen çağa ayak uydurmamı kolaylaştırır bu. O günlerde sevgili Armaveni Miroğlu'nun oğlu, Minas'la pek bi kankayız. Minascım, yaşı küçük aklı büyük bir çocuk, o sıralar, yazma çizme işlerime bir destek oluyor ki sormayın. "Ne kadar yazdın? Ne kadar çizdin?" diye gün boyu ya telefonla ya çat kapı gelip kontrol ediyor beni. "Ne olur oku, lütfeeen..." diye diye okutuyor yazdığım herbir satırı ve de çok yerinde, çok doğru eleştiriler yapıyor. Dedim ya, aklı büyük diye...

Tam o yedi sayfayı tamamladığım gün sevgili Minas, arkadaşı Hagop'u da takmış koluna bütün şirinliğiyle beliriverdi kapımda. "Oturun bakayım şöyle, size bir şey okuyacağım" dedim ve başladım okumaya. Daha ilk sayfada kıkırdamaya başladılar, sonrasında sık sık kahkahalarla bölünerek yedi sayfa tamamlandığında "Yahu ne yaptın sen böyle... Çok komik vallahi çok komik, yaz ne olur, lütfen bir an önce yaz, yine gelelim oku bize." dediler. Hoşuma gitti ve de şaşırdım biraz ama hemen emin olamadım doğrusu, bunlar genç, uçan kuşa gülerler. Ertesi gün kardeşim geldi, bu kez onu aldım karşıma. Allah Allah, o da daha ilk sayfadan başladı gülmeye. "Böyle devam edersen müthiş olur bu." deyince artık emin oldum. İki genç, bir de orta yaşlı insan aynı tepkiyi verdilerse, demek doğru yoldayım.

Bir aydan az bir zamanda birinci perde tamamlandı. Ki aşağı yukarı 35 sayfa ediyor. Yazdıkça, bunca şeyin bu kadar kolaylıkla satırlara dökülmesine inanamıyordum. Meğer ne çok gözlem birikmiş içimde. Hem de pek fazla evimden çıkmadığım halde... Balkonda hatta içeride otururken duyduğum seslerden, -ki o sesler oyunun başında aynen kullanıldı- çarşıda, vapurda gözüme çarpanlardan, neler çıkıyordu neler... Tevekelli değil Arto bana boyuna "Yaz şunları" demezmiş, rastladığım komikliklerı anlattıkça. Ah bayılıyorum belleğimin o kayıt kutusuna, Allah elimden almasın.

Yazarken, ekipteki insanlar bir bir gözümün önüne geliyordu, tipine göre konuşma tarzına göre seçiyordum replikleri ki cuk oturdu her biri. Hatta zaman zaman, unuttuğum biri var mı diye düşünüp "Dur şuna da bir rol yazayım." diye yeni tipler katıyordum. Zaten Kınalıada sonsuz bir kaynak, otur balkonda etrafa kulak ver, yazma yeteneğin varsa, konu gelir seni bulur. Mesela Amerikalı torunlarına tipik Ermeni şivesiyle "Alisooon, baban geldi kam kaaam!" diye bağıran, ve Süryani şivesiyle "Rotniii (Rodny) gelirkene fırından üç dene ekmeg al yavrıım." diye seslenen büyükanne sesleri hep evimden duyduklarım...

Tam o dönemde ki aslında hâlâ gizli bir bunalım içindeydim, mide sorunları yaşıyor, reflü ilaçları alıyor, neredeyse hiçbir şey yiyemiyordum, nasıl olduysa, ani bir kararla Eylül ayında fırlayıp Bodrum'a gittim. Orada turizmle ilgili olan işi gereği sürekli bir otelde kalmakta olan can arkadaşım Beti beni ikna etti ve bir haftalığına gitmişken on beş gün kaldım. Acayip moral oldu. Olur olmaz saatlerde içkiler mi içmedim, kızartmalar mı yemedim, midemin gıkı bile çıkmadı. Ah ne güzeldir, huzur ve sorumsuzluk... Bu arada birinci perdesi tamamlanan oyunum da yanımda, ikinci perdeyi orada nasılsa keyifli keyifli yazardım ben. Her gittiğim yerde, denizde, yemekte hep bloknotum kalemim yanımdaydı. Valla tek bir satır bile yazamadım. Duruverdi sanki. Dönüşümde umutsuzca, koydum şapkamı önüme, oturdum masamın başına. Fakat o da ne? Elim tıkır tıkır yazıyordu ve on beş günde ikinci perde tamamlanıverdi.

Oyunun başında, ortasında ve finalinde özgün müzikler olmalıydı, dedim ya ben de seviyordum müzik kullanmayı. Şarkıların sözlerini yazdım, aldım Saro'yu karşıma anlattım derdimi, tam kafamdaki ritme göre besteledi valla. Eh zekidir sağ olsun ve de yetenekli... İş kesinleşince de her zamanki gibi Febyo ve Dani'nin elini öper. Ay acele ettim galiba biraz, daha oyunu ekiple tanıştırmamı anlatmalıyım.

Bütün ekip, toplandık bizim evde, Şişli'dekinde tabii, adadakine sığmazlar. Aldım teksti elime, bütün rolleri; tiplemeleri ve düşündüğüm isimlerin taklitlerini yapa yapa okudum. O derece ki okuduğum her tipte ilk replikten sonra herkes o rolün kime ait olduğunu anladı. Kahkahalarla o kadar sık kesiliyordu ki okumam, dinlene dinlene okumuş oldum, yoksa yetmiş küsur sayfayı bir nefeste okumak kolay değil. Çok mutlu oldu herkes, iyi bir komedi olmuştu. Oldukça farklı, ince ve düzeyli sözel esprilere dayanan, seyircimizin pek meraklı olduğu, belden aşağı laflardan ve durum komedisinden uzak ama gülmeden izlenemeyeceği kesin olan bir oyun çıkmıştı.

Çift daireli bir apartmanın bahçe katında, bir Ermeni, bir Süryani komşu arasında geçiyordu. Ortak sahip oldukları üst katlarına, Ermeni ailenin çocukluk arkadaşları olan, 20 yıl önce Amerika'ya göç etmiş bir aile taşınıyor. Amaçları orada doğup büyüyen ve Budist bir adama aşık olarak kendilerini düş kırıklığına uğratan kızlarına Ermeni bir koca bulmak. Bu koca meselesi, Kınalı'da her yaz karşılaştığımız olay yani örnek çok. Amerika'ya göç etmiş Ermeniler oğullarının Ermeni olmayan bir kızla evlenmesini "Olsun, o da Hristiyandır." diyerek sineye çekerler, kızları söz konusu olduğunda ille de Hay (Ermeni) olacak.

İstanbul'dayken hırdavatçılık yapmakta olan Amerikalı zengin müteahhit Giragos, orada iyi bir ekonomik düzeye gelene kadar yıllarca hamallık dahil her türlü işte çalışmış, karısı Araksi de evde pasta filan yapıp satmış. Şimdi eski evler alıp onarıyor ve satıyor ve de çok zengin. California Üniversitesinde okuyan kızı Nayat bir Budistle evlenip Tibet'e gitmeye karar verince, soluğu Kınalı'da alıyor.

Süryani komşu Cercis, köklü bir aileden gelen oldukça varlıklı, Mardin asıllı bir iş adamıdır. Karısı Marta sevecen, cahilce bir ev kadınıdır, iki çocukları evlidir, küçük oğulları Kristian ise bilgisayar okumaktadır. Orta halli Ermeni komşu Onnik, bir lisede Ermenice öğretmenidir, eşi Haygan zengin aile kızı olup biraz sonradan görme basit bir ev kadınıdır. Oğulları Alen (özenti Ermeni ismi) babasının bütün uğraşlarına rağmen okumamış, Ermeniceyi de pek beceremeyen, Kapalıçarşı'da bir kuyumcudur. Gelen Amerikalı kıza damat adayıdır ama 3 yıldır başka bir kızla birliktedir. Bu üç aile arasında gelişen olaylar ve tipik ada Ermenisi yaşantısı gözler önüne serilmektedir. Oyunda adı geçen bütün insanlar gerçektir ve kendi isimleriyle anılmıştır. Kimse de alınmadı ha...

Kafamdaki Süryani adam; Arman Pınarbaşı'ydı, doğu şivesinde ustadır ve tastamam uydu. Marta'yı yazarken kendim için hayal ettim ama hem oynayıp hem yönetmeyi becerebileceğime güvenemedim. Serda çok uygundu ve de uydu. Çalışırken çok itiraz etti "En kötü rolü bana verdin, beceremiyeceğim ben bunu." diyerek defalarca isyan etti. Oysa bu rolü kendime uygun görmüştüm, hiç kötü olur muydu? Ve ben onu çok iyi tanırım, zor öğrenir ki bu en küçük bir detaya takılmasındandır ama bi öğrendi mi tutmayın artık. Nitekim bu rolle adeta star oldu star. Haygan için kafadan Arlet'i düşünmüştüm. Hiç tiyatro deneyimi yoktu ama zaten tam benim düşündüğüm gibi konuşuyordu ve de öyle azimliydi ki yapardı ve yaptı. Boğos bu role onu düşündüğümü söylediğimde çok şaşırmıştı "Yahu nasıl becerir Arlet?" demişti. Bir gün hep birlikte meyhaneye gitmiştik, ona dedim ki "Bak, şimdi o rolü aklına getir ve yalnızca Arlet'in konuşmasına kulak ver." Ve evet, tastamam öyle konuşuyordu. Alin (Kumral) de öyle çıktı, Simon da Aylin (Ozinyan) de Sarven (Muradyan) de Lizi (Çerme) de Arda (Erol) da... Elizabet (Oral) de... Herkesin tipine ve tavrına uygun roller kalıp gibi oturdu.

Doğduğu günden beri ekibimizin maskotu olan minik Nora da artık 'kulis faresi' konumundan çıkmış. Hâlâ minik ama içindeki sahne aşkı açıkça görülür olacak kadar büyümüş. Bir rol de ona yazayım dedim. Ne olabilirdi bu? Bir öğretmen olan Onnik'in özel Ermenice ders verdiği bir öğrenci olabilirdi mesela. Noracım, artık birkaç cümle de ezberleyebilirdi. Planladığım sahneyle, hem çocuklarımızın Ermeni okullarından başka özel okullara gönderilmesi ve ana dillerini büsbütün unutmaları vurgular hem de Arto Berberyan'ı anabilirdim. Ve öyle de oldu.

Ders sırasında küçük Nora öğretmenine Ermenice olarak yazdığı kendini tanıtmakla ilgili kompozisyonu okuyor. Burada; büyüyünce tiyatrocu olacağını çünkü Arto amcanın onun göbeğini sahnenin arkasına attığını söylüyor. Onnik bunu duyunca çok duygulanıyor. Her seferinde seyirci de duygulanıyor. Biz de duygulanıyoruz. Eh zaten yazarken de duygulanmıştım. Garip bir de rastlantı olmuştu ki biz, Arto'nun da duygulandığını hissettik. Tam o sahneyi yazıp bitirdim kapı çaldı. İnanılmaz ama gelenler Alin ve Nora'ydı. Şaşkınlık ve hevesle hemen onlara yazdığım sahneyi okudum sıcağı sıcağına. Üçümüz de ağladık. Nasıl?

Onnik için Boğos'u düşünmüştüm yazarken ama ummadığım bir durumla karşılaştım. "Ben oynamam" dedi. "Neden?" "Senin yönettiğin oyunda oynamak istemiyorum." Buyurun bakalım. Böyle bir şey aklımdan bile geçmemişti doğrusu. Ne yaptıysam onu ikna edemedim. "Ancak ben yönetirsem oynarım" dedi sonra. "Yahu ben en baba rol olan Marta'yı istersem oynayamaz mıyım?" dedim. "Ama aynı zamanda yönetmek kolay iş değil, sen de yapamazsın. Ayrıca ben bu oyunu daha yazarken, dekoru, kostümü ve de herbir detayını kafamda bitirmişim. Benden başka kim yönetirse rahat edemem. Kararlıyım. Ben yöneteceğim." Tabii ki dekor ve her türlü iç işlerde yardımını esirge-

meyecekti, esirgemedi de... Ama bunu neden yaptığını hâlâ anlamış değilim. Aramızda geçen bu konuşmayı göz ardı edersem, oldukça geçerli başka bir mazereti de vardı aslında. O dönemde kendisi de Getronagan Derneği'nde sürdürmekte olduğu tiyatro kursuna devam edenlerle, 1958'de Genç Oyuncular'ın yazdığı; Tavtati Kütüpati'yi sahnelemeyi planlıyordu. Ya bizim ekibe hiç bulaşmayıp kendi planını gerçekleştirecek ya da ekibindeki yetenekli gençleri benimkine katarak bu oyunu yönetecekti. Ki bence doğru olmazdı, iki ekibi bir araya getirmeyi Hasaragyan oyununda deneyimledik, pek yürümedi. Neyse bu konuya tekrar döneceğim.

Bunca yıllık tiyatro hayatımda en çok, oynamayı ve sonunda selama çıkıp alkış almayı sevdim. Yönetmen konumundayken, selama çıkmak yalnızca galada ve prömiyerde olur, oysa ben her seferinde olsun istiyordum. Ne yapabilirim? Eh kendime de bir rol yazarım. Kısacık ama keyifli bir rol... ki yönetme işini fazla zorlamasın. Burada da kendim için bir çarşafçı kadın tiplemesi yarattım. Çarşafçı kadınlar adaların olmazsa olmazıdır. Sokak sokak dolaşıp evlere taksitle çeyizlik şeyler satarlar. Bazı evlere girip çıkarlar, özellerini görürler, dedikoduları duyarlar kimileriyle senli benli olurlar. En büyük keyifleri evlerde toplanıp kumar oynamak olanları tanırlar, toplantı yerlerini kollayıp ya taksit borçlarını almak ya yeni mal satmak için pat diye damlarlar. Ben

Serda Arslan, Alin Kumral, Lizi Çerme, Arlet Yahniyan Menşur, Serli Tekbıçak, Bercuhi Berberyan

bunları bizim komşular sayesinde biliyorum. Alt kattaki balkonda kumar masası kurulduğunda sesleri ve ikramların kokuları bana kadar gelir. Hepsini öyle yazdım. Hatta sevgili komşum Jermen (Karabal) bana bu konuda yardım da etti. Ben hâlâ konkende, rölensta kalmışım, meğer artık kanasta veya briba dedikleri bir oyun popülermiş. "Yazacaksan doğrusunu yaz." dedi bir gün bana.

Çingene şivesi için de Şişli Mezarlığı'nın kapısında sürekli çiçek satan Nuray'ı inceledim. Sık sık giderdim ya kocama, pek ahbap olmuştuk. "Geçen aafta gelmedin, aasta mıydın? Ama merak etme ben suladım kocanı, iki de karanfil bıraktım." derdi. Bazen de bir teneke kutuyu ters çevirir "Uutur, bi çay süleyim sana." diye zorla oturtur çay ısmarlardı bana. Çok görülmüşümdür öyle mezarlık kapısında çiçekçilerle çay içerken ve çok gülmüşümdür, şaşkınlıkla bana bakıp "Parev digin Bercuhi" (Selam Bercuhi Hanım) diye geveleyenlere ...

İyi kadındı Nuray, artık gelmiyor. Yaşıyorsa Allah ömür versin, öldüyse rahmet olsun. İlk sezonun sonunda onun da kulağına gitmişti bu oyun, zaten duymayan kalmamıştı ki. Bir gün "Sen saanede benim alayımı yaparmışın." dedi. Ben de "Alay değil o, taklit, yani rol, senin gibi konuşmaya çalışıyorum." deyince "Be yavrum neden demedin bana? Sana kiafet getirirdim, em de temiz iiiç kulanılmamış." deyip gözlerimi yaşartmıştı. Sonra da bir gün kenarlarını elleriyle iğne oyası işlediği bir yazma hediye etti bana, hâlâ kullanırım.

Boğos oynamak istemeyince ben de Şahan'a verdim Onnik rolünü. Aynı zamanda Hermon Variş'in de oyununda rolü vardı, o yüzden aksattığı oluyordu bazen provaları ve de benim hayal ettiğim biraz pısırıkça, kılıbık koca olmaktan uzak, oldukça huysuz, agresif bir koca oluyordu ama olsun, idare ediyordum, varsın böyle bir tip olsundu. Zaten başka alternatifim de yoktu. Provalara başlamadan onu evime çağırmış ve eski omuzdaşım olarak hem bana hem ekipteki acemi oyunculara karşı anlayışlı, özellikle de itidalli olmasını rica etmiş, söz almıştım. Bir sıkıntısı olursa evde bana söylemesini oralarda sorun çıkarmamasını ise ısrarla rica etmiştim. Şahan'ı severim, 30 yılı aşkın iyi kötü birçok anıyı paylaşmışlığımız vardır. Ama bilirim, azıcık kaknemdir, kendince prensipleri vardır ve kolay parlar, Sepastaküs oyunu bu yüzden hak ettiği kadar oynanamamıştır.

Pek sempatik bir dekor yaptık. Boğos sayesinde gerçekleşti. Sahnede şirin bir bahçe vardı, bütün bitkileri Euroflora'dan aldık, gerçek gibiydi hepsi. Sahne ağzındaki bahçe duvarını süslüyorlardı ve etrafta sarmaşıklar vardı. Ortada birkaç basamaklı bahçe girişi ve Arman'ın bir yerden arakladığı, üzerinde 52 yazan kapı numarası plakası, hemen yanında ada evlerinin olmazsa olmazı dev çöp bidonu. Arka ortada adı 'Kınalı Palas' olan apartmanın üst kata çıkan girişi.

Serli Keçoğlu, Alin Kumral, Nora Kumral, Elizabet Oral, Serli Tekbıçak, Sarven Dursun

Salonun dış kapısının üstünde 'Kınalıada İskelesi' yazısı ve iki yanında halatlı iskele babaları. Salona giren iskeleden adaya çıkmış oluyor. Zaten oyuncular da ellerinde valizlerle oradan girip "Parasız ya da paralı, bir çare bulup kendini adaya atmalı." diye başlayan, sözleri bana, bestesi Saro Secikyan'a ait; 'Kınalı Ah Kınalı' şarkısı eşliğinde dans ederek sahneye çıkıyorlar. Eh tabii ki sevgili Levon Taberyan'ın koreografisiyle... Salondaki sandalyelerin sıra başlarında sıra numarası yerine iskeleden başlayarak ta tepedeki sokaklara kadar giden sokak isimleri yazılıydı. İnsanlar bu şekli öyle benimsediler ki yer ayırtırken kendi oturdukları sokağın adını veriyor ve de açıkça ısrar ediyorlardı. İlginçti. Güzeldi. Nihayet hazırdık.

Başlama tarihimiz Paskalya öncesine denk geldi. Çarşamba günü ailelere prömiyer yapacağız, sonrası Pazara kadar eğlence falan yapılamayacak en bi kutsal günler olduğundan, esas gala sonraki Salı günü olacak. Oyunu oynadık. Kahkahadan yer gök inledi. Ama bunlar ailelerimiz, yakınlarımız falandı, tarafsız olamayabilirlerdi. Gala seyircisi genelde zor gülen hatta zor alkışlayan seyirci olurdu. Bakalım o gün ne olacaktı... Heyecanlıydık... İlk etki iyi görünüyordu. Dernek yönetimi dışarıda kokteyl hazırlamış, millet tebrik için bizi bekliyor. Ben de öyle ikişer üçer değil de giyinip hep birlikte çıkalım istedim.

Herkes hazır, Şahan'ı bekliyoruz. O da hiiiç acele etmeye niyeti yok görünüyor. Dayanamadım "Şahancım, biraz acele etsen dışarda millet bizi bekliyor." dedim. "Bana

ne be! Bana ne! Beklesinler, kimmiş onlar? Hepsinin de..." Yazmıyorum. Bir hakaret. Nedense pek sinirli.."Oğlum ne diyorsun sen? Onlar bizim ailelerimiz." dedim gayet soğukkanlı. "Sen ne zaman gördün benim öyle kokteyle falan katıldığımı? Gelmiyorum ben!" dedi. Çıkmazmış meğer galalarda ortalığa. Yine dayanamadım "Aman gelmezsen gelme kimin s..inde." deyiverdim. Çıkıverdi o sinirle ağzımdan. Vay efendim... Sen misin bunu diyen... Bir açtı ağzını yumdu gözünü ki sormayın. "Sen kim oluyorsun da bana küfür ediyorsun?" son lafa takıldı "Zeten hepiniz böylesiniz, (Sanki kendi küfür etmemiş gibi) yönetmen oldunuz mu küfürünüzden geçilmez." hımm demek Hermon da küfür ediyor. Pek aldırmadım. Amaaa "Bana bak bana, sen asıl ben Salı günü gelmiyorum dersem ne halt edersin, onu düşün!" demez mi? Kanım çekildi adeta. Bakar mısınız? Onca yeni ve genç oyuncunun yanında beni neyle tehdit ediyor.

Ona doğru bir hamle yaptım, Lizi koluma girdi "Boş ver Bercuk, aldırma." diye fısıldadı kulağıma. Zaten ancak üzerine atlayıp dövmek keserdi beni o anda. Çıt bile çıkarmadan, sırtımı döndüm "Yürüyün çocuklar, çıkıyoruz." dedim ve dışarıda heyecanla bizi bekleyenlerin arasına daldık. İyi sabır gösterdim doğrusu. Hem ben hem ekibin tümü, zira olaya tanık olan herkes adeta bir hareketimi bekliyordu üzerine atılmak için.

Beynim uğulduyor, sesi kulağımdan, tavrı gözümün önünden gitmiyor, kutlamaların tadına bile varamıyorum. Ne dediğimi, ne yaptığımı hatırlamıyorum. Sonrası Aztek Bar. Saat dörde kadar hıçkıra hıçkıra ağlayarak ve de kardeşi Vahan'ı esir alarak anlatıyorum da anlatıyorum. Ertesi gün kesin kararımı veriyorum. Oyunumdan da hayatımdan da gidecek. Bu kararı verirken önce Vahan'a danışıyorum. "Kararlıyım ama senin ağabeyindir, hazmedememe ve 'o yoksa ben de yokum' deme hakkına sahipsin, o yüzden önce sana söylüyorum ki onu nasıl plase edebileceğimi düşünürken, sensiz ne yapabileceğimi de düşüneyim." Vahan müthiş bir olgunlukla, "Çok haklısın Bercuk, istediğin kararı verebilirsin ve emin olabilirsin ki bu benim konumumu da seninle ilişkimi de etkilemez. Sorumluluk başka, özel ilişkiler başka" gibi takdire şayan bir cevap verdi. Bu bölümü kendisine okurken –bunu sıkça yapıyorum- Boğos "Peki, tüm bunlar olurken ben neredeydim? Nasıl sessiz kalabilmişim?" diye sorunca farkına vardım ki bu tatsız anılar arasında o hiç yokmuş meğer. Prömiere gelmemişmiş, çünkü onun da Getronagan'da genel provası varmış. Ve olanı biteni sonraki Aztek faslında öğrenmiş.

Kararımı uygulamadaki tatsızlığı anlatmayacağım. Zaten şimdilerde Şahan yeniden hayatımda, olanları yaşanmamış sayıyoruz, yaşımız ilerliyor, büyük kırgınlıklara takılmamak daha doğru. Unutulmasa da geçti gitti. Eh biraz da sevgi öfkeyi yendi tabii, hele de iyice yıllanmışsa. Severiz birbirimizi. Ben asıl, sorunu nasıl hallettiğimizi anlatacağım. Tabii ki hemen Boğos'u ve Arlet'i aradım, atlayıp geldiler. Durumu bildirdim. Başka çare yok, ya Boğos oynayacak, ya oyun başlamadan bitecek. "Hayır" demesi mümkün değil, aylarca çalışmışız, o kadar emek var ve gala davetiyelerini dağıtmışız

bile. Ama "Hayır." dedi ve bu kez gerçekten de oldukça zor durumdaydı. Getronagan ekibi oyununu bitirmiş gala hazırlığında. Ama biz de bir kere oynamışız, oyun sansasyon yaratmış bile gazeteler daha gala olmadan şakır şakır yazmışlar, nasıl kaldıracağız oyunu? Yani iki ucu boklu değnek. Sonunda bütün gün süren ısrarlar, aldığı tiyatro terbiyesi ve seyirciye olan saygısı galip geldi. "Ama önce ekibimle konuşmalıyım." dedi. Onlar da tabii ki aynı saygıdan, sağ olsunlar "Bize ne, biz kendi oyunumuza bakarız." demediler, hatta destek bile verdiler.

Ertesi gün akşama kadar Arlet'le evde okuma çalıştılar, en çok karşılıklı sahneleri var. Ekipteki herkese tek tek telefon edildi, akşam dernekte toplandık. Boğos'un intibak etmesi zor olmadı, zaten tüm provalarda orada olduğundan kulak aşinalığı var ama rol uzun, ezber kolay değil. Bir öğretmeni canlandırdığı için, yazın da özel öğrencileri varmış gibi -ki Nora ile öyle bir sahnesi de var- sürekli kolunun altında dosyalarla dolaşması garip durmaz. Öyle ki ezberleyene kadar elinde tekstle oynayacak.

Dört günümüz var. Tüm ekibin canla başla el ve ruh birliği yapışı unutulacak gibi değil. Kimse, ne aile ilişkilerine ne geleneklere baktı. Arife ve Paskalya günü dahil, emsali görülmemiş bir prova maratonu yapıldı. Gelmiş geçmiş bütün amatör ekiplere örnek bir dayanışmayla Boğos role hazırlandı. Eşiyle pek havalı bir tango yapma sahnesi

Serda Arslan, Sarven Dursun, Arlet Menşur, Yenovk Şirinyan, Serli Tekbıçak, Boğos Çalgıcıoğlu, Sarven Muradyan, Alin Kumral

vardı, ki o dansı çalıştırmak için sevgili Levon da bu eşsiz ekip fedakârlığına canla başla dahil oldu.

Gala günü, elinde bir dosyayla sahneye çıktığında (ilk çıkan oydu) herkes bir açılış konuşması yapacak sanmış. Ama gayet laübali bir şekilde tişort ve şort giymiş olmasına bir anlam verememişler. Böyle başladı işte dillere destan olan *Kınalı Ah Kınalı* oyunumuz. Tabii ki Boğos bu role cuk oturdu. Eh zaten onun için yazılmıştı. Ne olurdu sanki en baştan itiraz etmeseydi de hem bu tatsızlıkları ve kırgınlıkları yaşamasaydık hem de bu eziyeti çekmeseydik, değil mi? Eee... Akacak kan damarda durmaz, iş olacağına varırmış...

***

Bu oyunun etkileri büyük oldu, resmen sansasyon yarattı ki ilk sezonun sonuna kadar bu derece olacağının ve ikinci sezonu da çıkaracağının pek farkında değildim doğrusu. İlk kez izleyici, özellikle de genç izleyici, çıkarken "Yahu kim yazmış bunu? Bu kadar detaya nasıl dikkat etmiş?" gibi sorular soruyordu, duyuyordum. Bizim izleyicimiz, genelde oyunun yazarıyla pek ilgilenmez, programa bile ancak göz ucuyla şöyle bir bakar. Komik miydi, değil miydi, bir tek o önemlidir. Bir de hangi oyuncunun en komik olduğu... İlk kez bu oyunda, oynayanlara tek tek dikkat edildi, esprilerin ne kadar ye-

Sarven Oursun, Arlet Menşur, Alin Kumral, Sarven Muradyan, Serli Tekbıçak, Serda Arslan, Arman Pınarbaşı, Boğos Çalgıcıoğlu, Arda Erol, Lida Yanık, Yenovk Şirinyan

rinde ve düzeyli olduğunun farkına varıldı ve akılda kaldı. İnsanlar eleştirecek hiçbir şey bulamadılar ama bulmalıdırlar ya; benim yazdığımı öğrenen meraklılar, "Aman canım, bunları kesin Arto yazmıştır, o da kullanıyordur." dediler. Pek aldırmadım, zaten arkası gelince, hele kitaplar falan çıkınca, kısa sürede alışıp kabul ettiler yazar kimliğimi.

Bu oyundaki esprilerin hemen hemen hepsi gözlemlediğim gerçeklere dayanır. Kimini pek severek ve gülerek yazdım. Mesela şöyle bir şeyi anlatayım. Amerikalı Ermenilerin büyük bir kısmı Kemal Sunal filmlerine ve İbrahim Tatlıses şarkılarına bayılır. Nitekim zengin bir Ermeninin, kızının düğününde Tatlıses'i oradan telefonla aramış ve onun "Hello Amerika!" diyen sesini hoparlörle tüm davetlilere duyurmuş olduğunu tüm Kınalılılar bilir. Bunu pek güzel kullandım. Birinci perde finalinde, henüz koca adayının kim olacağı belli değilken, bahçede verilen bir partide, Onnik ve Haygan'ın muhteşem tango gösterisinden hemen sonra, Nayat (Gelin adayı) Amerika'dan getirdiği bir CD'yi çalmalarını ister. Ve de merakla bekleyenleri adeta şoka sokar. Çalan parça İbrahim Tatlıses'in o dönemde pek popüler olan 'Pala Remzi' şarkısıdır. Kız beline şıngırtılı bir eşarp bağlayıp şakır şakır göbek atar. Babası da başına geçip yağmur gibi dolar saçar. İyi bir perde finali değil mi?

Ama benim esas favorim, buna bağlı olarak keşfettiğim espri. Ertesi sabah Onnik ve Nayat bahçede sohbet ederlerken, kız şiveli olarak "Siz de sever misiniz Rimtsi'yi?" diye sorunca, klasik müzikten başka bir şey dinlemeyen entelektüel Onnik "Korsakov'u mu?" diye karşılık verir. Rimtzi'yi Rimsky sanmıştır. Ama en güzeli Nayat'ın cevabıdır; "Pala Rimtzi'nin soyadı Korsakov mudur?" Nasıl?

Oyunda adı geçen adalılar, ki hiçbirini değiştirmemiştim, hiç alınmadılar, hatta kimi, adını andığım için bana teşekkür etti. Mesela Kuaför Ayşe. Yirmi yıl aynı sokakta oturduğumuz halde bir kez bile selamlaşmamışken, bir gün arkamdan seslendi ve "Oyununuzda benden de bahsediyormuşsunuz, teşekkür ederim." dedi. Kimi, üzerine bile almadan, izlediği komik hallere kahkahalarla gülerek "Ah hakikaten de öyle yapıyorlar." dedi, kimi de "Benim adımı niye anmamışsın?" diyerek bozuldu bile. Bir tek annemin kuzeni rahmetli Avedis'in eşi Silva, kendisinden "Süslü Silva" diye söz edişime bozuldu. Ki o fikri de Avedis vermişti yazarken ve de gerçekten pek süslü ve şıktır. Telefon edip "Lütfen o lafı çıkar oyunundan." dedi. Çok güldüm ama çıkardım, kimseyi kırmak değildi niyetim. Onun yerine kendi önerisiyle komşum Nilüfer'in adını kullandım sonradan. Canım Avedis Belli, çok zekiydi, çok espriliydi, çok erken ayrıldı aramızdan, ruhu şad olsun, çok severdim, çok özlüyorum.

Ve rahmetli Ardaşes Hüsümyan... Bu kitabın yazılışı o kadar uzun sürdü ki fire verip duruyor adı anılanlardan. Sevgili Ardaş, ki "Paralı Artin" oyununu anlatırken anmış-

tım adını, adanın en eski en ünlü mezecisi; Şirin Şarküteri'nin sahibiydi. Oyunun bir yerinde kendi yerine Mevlut'un (O da rahmetli) adını kullandım diye çok bozulmuş, izlemeye bile gelmemişti. Oysa birilerini özel olarak anmak gibi bir amacım yoktu yazarken. Gözüme çarpan matrak yaşanmışlıkları olduğu gibi aktardığımdan, Mevlut'un dükkânındayken duyduğum bir şeyi, hafif sonradan görme, Süryani bir hanımın "Mevlııt, nesğayve istiyorum Ğolt olacak" lafını aynen almıştım. İlk karşılaşmamızda Ardaş; "Aşk olsun Bercuk, çok alındım vallahi, burada 40 yıllık mezeci dururken, tutup sonradan çıkma Mevlut'u koymuşsun oyununa." dedi. İçimden çok güldüm ama "Hiç üzülme Ardaşcım, ben hemen seninle ilgili bir bölüm yazıp ekleyiveririm." dedim. Yaptım da. Oyunun bir yerinde Amerika'dan gelen adam olan Giragos'un (Sarven Muradyan) repliklerine, Ardaş'ın topiklerini öven bir cümle ekleyince, sevgili Ardaş da nihayet izlemeye geldi ve 10 tane topik getirdi bize. Oyun sonunda rakılar, şaraplar eşliğinde afiyetle yedik.

Sevgili Sarven'in Amerikalı Giragos olarak, oradaki ortağı Harutyun (Harry) ile (Kendi adı da Garry'dir) yarıbuçuk İngilizcesine Türkçe ve Ermenice katarak yaptığı, telefon konuşması da başlıbaşına bir olaydı. Ki ezberleyene kadar canı çıkmıştı garibimin. "How many time I told you be babam first you will get the money 'diye" şeklinde başlayarak "well call him yahu" diye devam eden ve de "Gabadz avel (Sarsak anlamında) gibi Ermenice küfürler de içeren konuşması, defalarca kulak misafiri olduğum bir tarzdı. Bir gün Dr. Mircan Miroğlu Çınaraltı'nda yemek yerken yandaki masadan aynı bu şekil bir konuşmaya tanık olduğunda dayanamamış beni aramıştı.

Anlaşıldığı gibi, yazdan sonra bir sezon daha oynadık *Kınalı Ah Kınalı*'yı. Çok istek vardı, tadı damağında kalmıştı milletin, bir gelen bir daha gelmeye niyetliydi. O yazki gözlemlerimle ve özel isteklerle bir dolu espri eklendi, müsaitti oyun, sonradan popüler olan *Avrupa Yakası* ve *Yalan Dünya* dizileri gibiydi, güncellenip yenilenmesi çok kolaydı. İkinci sezonun sonunda, oyunu bitirmeden önce Ada'da da oynadık ki bu da başlıbaşına bir olay ve oldukça ilginç bir maceradır. Özel bir bölümü hak eder ve daha sonra anlatacağım.

Bir de Divan Pastanesi'nin adı geçiyordu bir sahnede. Damat adayı Alen, Amerika hayalinden vazgeçip üç yıldır çıktığı kızla nişanlanıveriyor. O akşam bir sürpriz parti planlayan komşu Marta, kocasını arayıp, çift katlı bir pasta sipariş ediyor da ondan. Şimdi olsa beleş reklâma girer diye düşünürsün de o zaman kimsenin aklına gelmemişti. Bir gün oyun öncesi tanımadığım bir adam geldi yanıma "Bu oyunun yazarı siz misiniz?" dedi "Evet, buyurun?" "Bir sahnede Divan'dan pasta sipariş ediliyor ya, orada 'Divan' yerine 'Sukas' der misiniz?" "Allah Allah, ne münasebet?" "Ama eğer 'Sukas' derseniz, her oyunda size büyük bir pasta getiririm." Vay be... bakar mısınız? Resmen reklâm alıyoruz.

Şimdi o da kapandı, yakında yıkıp yerine apartman dikerler... Ama o dönemde karşımızdaki asırlık Sukas fırını, pastaneye yeni dönüşmüştü. "Peki o zaman, pasta gelirse söyleriz." deyip savdım önce ve doğrusu pek de aldırmadım. Bir sonraki oyunda bir de baktım ki adam ve üzerinde "Kınalı Ah Kınalı" yazan koca bir pasta yolumu beklerler. Amaaan, ne yapacağım şimdi? O laf da Serda'nın, öyle zordur ki değiştirtmek... Bir belledi mi pir beller, kök salar, hiç unutmaz. Arlet olsa hiç dert değil, son dakikada "Öyle deme, şöyle de" dersin, şıp diye ezberler.

Bir de Serda'ya dil döktüm ikna etmek için, öyle hemen fit olmaz, kafası yatacak. Pastayı gösterdim "Bak," dedim "her oyunda böyle bi pasta gelecek" "Unutmazsam söylerim" dedi. Adam da gelmiş, sonucu bekliyor, e ayıp olur söylemezse. Tam o sahnede, Serda çıkarken kenarda durup, bozuk plak gibi "Sukas, Sukas, Sukas..." diye sufle verdim her oyunda. Yaza kadar birbirinden güzel pastalar yedik. Bazen ihmal edildiği oluyordu tabii, ama biz hiç taviz vermedik. Gelir gelmez, dolaba bakıyordum, pasta yoksa "Bu gün 'Divan' diyoruz çocuklar." diyerek giriyordum kulise. Yok öyle beleş, nasılsa söylüyorlar diye yayılmak... Ah ne diye önceden akıl etmedik, ne biçim sponsorluklar alabilirmişiz meğer. Bir sucu sahnesi vardı mesela, adı geçiyor diye Erikli bize, yelek, kasket ve damacana gönderdi. Sıcak su aleti getirip her oyunda, perde arasında kahve servisi yapmayı teklif ettiler de kabul etmedim. Bi de onunla mı uğraşacaktım...

Daha neler var neler... Hepsini hatırlar mıyım acaba... Ben oyundaki rolüm olan çarşafçı kadının adını Safiye koymuştum. Adanın çarşafçısı bir gün bizim Arlet'in yolunu çevirip diyor ki "Sizin bir oyununuz varmış, benden de söz ediliyormuş, söyleyin yönetmeninize, benim adım Safiye değil Emine, bari doğrusunu söyleyin." Eh öyle bir şey yapmadım tabii ama durumun komikliğine bakın hele.

Garo Hamamcıyan. Sarıyer'li eski futbolcu, çocukluk arkadaşım, Ada Eczanesi'nin sahibi Ani'nin eşi. O da bana küsenler arasında. Mimoza restoranın sahibi İsak'ın kızkardeşi eczacı Deniz'den de söz etmiştim oyunda, öyle denk gelmişti zira onları çocukluk arkadaşı hayal etmiştim. "Aşk olsun sana." dedi Garo "Deniz Eczanesi'ni anıyorsun Ada Eczanesi'ni anmak aklına bile gelmiyor." Ne yaparsın? İkinci oyuna yani 'Vah Kınalı'ya, özel bir sahne eklersin. Malzeme bol nasılsa. Bittikten sonra söyledi, yoksa ilk oyunun ikinci sezonuna da koyardım.

Bir gün oyun ertesi, yine toplanıp Aztek'e gittik. Var olduğu dönemde Adalar arası bir üne sahip Disko'nun, kurucu ve işletmecisi olan Kamer Akdülgeryan -ki 'Kamos Kamer' diye anılır- barda oturuyodu. Biz içeri girdiğimizde, selam bile vermeden, başını öte yana çevirdi ve sırtını dönüp oturdu. Her zamanki yerimiz olan sağdaki yüksek locamsı bölmeye geçip yerleşirken kafama takıldı. Kamer iyi dostumuzdu beni de çok sever, her karşılaştığımızda "Kraliçem" diye hitap ederdi ve mutlaka kucaklaşırdık.

Neydi bu tavrı? İlk beş dakikada ekibin de dikkatini çekti "Ne oluyor buna yahu?" fısıldaşmaları başladı. Hemen kafamda bir şimşek çaktı "Kesin o da oyunda adı geçmiyor diye bozulmuştur." dedim, eh o sıralar o kadar sık oluyordu ki bu... "Yok artık!" dedi Boğos "Bu adam öyle saçmalıklara takılmaz." "Takılır, takılır, herkes takılıyor." dedim. Sonra dayanamadı, yanına gitti ve az sonra ikisi birlikte masaya geldiler. Aynen düşündüğüm gibiydi. Kamercim, gayet sitemli bir tavırla "Aşk olsun Bercuk," dedi "çok alındım, senden bunu hiç beklemezdim. Bunca yıllık 'Kamos' dururken sen kalkıp 'Stay in' gibi, tek sezonluk ömrü olan sonradan çıkma bir mekânı lanse ediyorsun." "Ne diyorsun oğlum?" dedim "Ben kimseyi lanse manse etmedim, gördüklerimi, duyduklarımı öylece yazıverdim."

Ay, güleyim mi ağlayayım mı bilemedim yine. Hatta önce şaka bile sandım ama çok ciddiydi Kamer 'dostluğa ihanet' lafları falan ediyordu. Hemen "Üzülme şekerim, değer mi kırgınlığa? Ben hemen eklerim." dedim. Ve de ekleyiverdim. Final sahnesinde, bu sürpriz nişan karşısında pek mutlu olan Amerikalı Giragos, (Sarven) Alen'le başgöz edilmeye çalışılan kızıyla, Karolin'in ağabeyi Sevan'ın evlenme kararlarını açıklar ki kendi aşkını kurtarmak için bunu Karolin becermiştir. Ve büyük bir otelde yapılacak nişanda, Kamos Kamer'in DJ olarak onları şereflendireceğini söyler. İşte bu kadar. Tek bir cümle ilavesiyle çözüldü buzlar. Oyun o kadar müsaitti ki hâlâ oynuyor olabilsek güncellenip dururdu.

Bir ilginçlik de Süryani Derneği ile olan ilişkimizdi. Oyunu yazarken Marta ve Cercis tiplemeleri için birkaç Süryanice söz de bulunsun istedim. Bunun için, Osmanbey'de butiği olan bir hanımdan, Pangaltı'daki pasaj'da dikiş onarımları yapan bir terziden ki adlarını hatırlayamadığım için özür dilerim, bizim Lizi (Çerme) ve Joys'tan (Dinçkayıkçı) yardım aldım. Bir de o yıllarda müdavimi olduğumuz ve çok güzel anılar paylaştığımız Kumkapı sahilindeki 'Barba Yani' adlı meyhanenin sahipleri; Metin ve Jorj'dan. Şimdi yurtdışında yaşamakta olan Metin ve Jorj ekibimizin bir parçası olmuşlardı adeta. Dernek lokaline dönmüştü işlettikeri mekân. Onlar da her oyunumuza ve özel günümüze geldiler. Jorj Süryanice sözlerin tashihlerini yaptı, Metin bir gün "Ay oyunda bana bu renk bir gömlek lazım." dedim diye sırtındaki gömleği çıkarıp verdi ve daha biiir çok şey.

Serda bu rolü o kadar iyi oynadı ki herkes "Bu kız kesin Süryanidir." dedi. "Çok yetenekli." demeyi hak sayar bizim izleyicimiz, "Aferin!" dememek için daima hafifletici bahaneler arar. Sonuç olarak Marta'nın ünü sınırları aştı. Ah bir gün bir dükkâna girmiştik birlikte, bir hanım "Aaa bayan Martaaa!" diye üstüne atladı. "Ne kadar mükemmeldiniz, tebrik ederim, ah ne güzel oyundu o, bu kadar detaya nasıl dikkat etmişsiniz, üç kere geldim valla." gibi şeyler söylüyor. Benim yüzüme bile bakmıyor. Serda dayanamadı, beni göstererek "Bakın, siz bu hanımı tanıyor musunuz?" dedi. Kadın, biraz şaşkın, merakla yüzüme uzun uzun baktı "Tanıyamadım." dedi. "İşte bu kadın yazdı

bütün onları." "Öyle miii? Bilmiyorduuum... Ah çok tebrik ederiiim" eh mahçubiyet diz boyu tabii ama genel durum bu yani.

Bu ün ve ilk kez bir oyunda Süryanice sözler edilmesi falan, Yeşilköy'deki Süryani Derneği'ne kadar ulaşıyor. Bir gün Dernek Başkanı beni arıyor ve diyor ki "Biz Süryani Derneği olarak bir gece salonu kapatmak istiyoruz ama önce bir size sorayım dedim; oyunda Süryanilerle dalga geçen, küçük düşüren şeyler var mı? "Asla!" dedim "Benim amacım hep birlikte gülmek, kimseyi kırmak değil." Ve önce koooca bir çiçek gönderdiler, topluca geldiler, çok eğlenip çok güldüler ve bana teşekkür ettiler.

Daima sevgiyle andığım ve anacağım Patrik; Mesrop Mutafyan da özel bir ilgi göstermişti oyunumuza. Hazırlık aşamasını merakla takip etmiş, sık sık arayıp moral vermiş ve galayı heyecanla beklemişti. İzlerken de o kadar çok gülmüştü ki resmi dini kostümünün önemli bir parçası olan başlığı düşmüş, yuvarlanıp ta sahnenin önüne gitmişti. Tabii o da yazlarını adada geçiriyor ve benim gözüme çarpan her bir komiklik onun da gözünden kaçmıyordu, aklından geçirdiğini sahnede görmek, ekstradan güldürmez mi insanı? Ayrıca, ne de olsa ikizler burcu, mizaha doğuştan yatkın. Herkes ne düşünür bilmem ama doğrusu ben çok özlüyorum. Hiç yakışmadı bu hastalık ona.

Hiç unutamayacağım, şöyle bir olay yaşadım oyun süreci içinde: Bir gün cep telefonum çaldı, özel numara, görünmüyor... "Efendim?" dedim "Çarşafçı n'aaaber?" dedi biri, resmen ağzını yaya yaya... Kesin, ekipteki fırlamalardan biri beni işletiyor. "Kimsin lan sen?" dedim.. "Ben senin Patriğinim" dedi "Siktir lan!" dedim. Gerisi kopuk. Kıs kıs iştahlı iştahlı gülüşünü tanımasam, belli ki bu minvalde uzayacak diyalog. Ve fakat, nasıl toparlayacağımı bilemedim. Dedim ya; gerisi kopuk.

--

Bu konuya bir bölüm ayırmam farzdır. Oyunda çok önemli bir aksesuarımız vardı; koca bir istakoz kabuğu. Önce bir açıklama yapmalıyım. Burgaz'dan sonra çakma bir Kınalılı olduğum ilk yıllarda, ilk başta asla aklımın ermediği şöyle bir olay acayip dikkatimi çekerdi; özellikle sosyetik Ermeniler, evlerin, bahçelerin kapısında bulunan kapaklı çöp bidonlarına bir şeyler atarken dikkatle etrafı süzerlerdi bazen ve ellerindekini göstere göstere atarlardı. Ne zaman? Pahalı bir yiyeceğin artıklarını çöpe atarken. Ne gibi? Kalkan balığı, ananas, pavurya, istakoz vs gibi. Yok mu ya "Biz böyle pahalı şeyler yiyoruz" hesabı. Malumunuz, çocukluğumuzda sudan ucuz olan birçok şey günümüzde bulunmaz Hint kumaşı oldu ya, nedeni o. Eskiden en az haftada bir kez kocaman istakozları herkes yiyebilirdi. Şimdi, binde bir rastlanan onların yarı boyundakilerin fiyatı maaş gibi. Bunu kullanmalıydım ama nasıl?

Oyun yazılma aşamasındayken, bir gün kısmet ayağıma geldi. Yukarıda sözünü ettiğim Metin'le Jorj'un Kumkapı'daki meyhanesinde yemek yerken gözüm birden duvarda-

ki balık ağından süslemelerin arasında duran koca istakoz kabuğuna takıldı. Aman! İşte bu! "Ben bunu istiyorum!" diye tutturdum. Metin ne için olduğunu bile sormadan, anında sandalyeye çıktı, kabuğu indirip önüme koydu. Kir toz içindeydi, antenleri yoktu, güneşte dura dura rengi sarıya dönmüştü. "Bunu nasıl kullanacaksın yahu? Fosil gibi görünüyor." dediler. Aldım eve getirdim, önce bir güzel yıkadım, sonra kalınca iki telin üzerine ince telefon kablolarını sara sara bir çift anten yapıp gereken yere yapıştırdım. Taze pişmiş istakozun alacağı renklerde birkaç oje aldım ve üzerini resim yapar gibi boyadım. Müthiş oldu valla, az önce pişmiş gibi.

Olay şöyle gelişiyor: Giragos artık Marmara'da öyle istakozlar kalmadığını bildiğinden, Amerika'dan birkaç tane pişmiş kallavi okyanus istakozunu valizine atıp getiriyor. İlk gece Mimoza Restoran'da eşi dostu toplayıp yemek ısmarlayınca masaların ortasına birer tane koyduruyor, nostalji olsun diye. Bizim Haygan da onlardan birinin kabuğunu araklıyor, akşam el ayak çekilince, elinde kabuk, yavaşça dışarı çıkıyor ve bahçe kapısında duran üzerinde apartmanın adı yazılı çöp bidonunun en tepesine konduruveriyor. Yok mu ya... Biz dün gece istakoz yedik ey konu komşu, görün de kıskançlıktan çatlayın!

Oyunun sonuna kadar o istakoz kabuğuna gözümüz gibi baktık. Arlet onu zimmetledi, hâlâ saklıyor.

YİNE PARANTEZ

Bu arada Yeşilçam'ın duayen yönetmenlerinden Aram Gülyüz'le tanıştım. Bir gün rahmetli Misak Toros telefon etti ve "Aram Abi oyununa gelmek istiyor, bir davetiye ayarlar mısın?" dedi "Aram Abi kim?" "Aram Gülyüz". O günden sonra Misak'ın Aram Abi'si benim de Aram Abim oldu. Bir meyhanede rastlaştığı Mimoza İshak ona bu oyunu mutlaka görmesi gerektiğini söylemiş. Kendisi de eski bir Kınalılı ya... Onun geldiği gün sevgili Suna Pekuysal da gelmişti. Her oyunumuza gelirlerdi rahmetli Ergun Abi'yle (Köksal) O da gitti şimdi ve o gün bana hediye ettiği bir saksı menekşe hâlâ yaşıyor. İkisini yan yana oturttum. Tüm oyun süresince fısır fısır konuşup durdular. Meğer Suna Abla ona "Bak Aram, iyi seyret, bu çok güzel film olur." der dururmuş. Onun da resmen kafası yattı.

Çok uğraştık bunun için. Oturdum gayet kapsamlı bir senaryo yazdım. Eh sinema filmi bir evin bahçesinde geçemezdi tabii. Amerika'da başlayan, İstanbul Burgaz ve Büyükada sahneleri de olan, Ermeni, Süryani, Türk, Rum, Yahudi, Kürt ve Amerikalı tipler, ilişkiler, kültürler barındıran, sevgi mesajlı, çok dilli bir senaryo oldu. Bence çok güzel oldu. Gerçekleşseydi *My Big Fat Greek Wedding* filmine rakip bir film olacaktı. Bizim Ermeni zenginler sponsor olmaya yanaşmadılar. "Ne gerek var, dünyayı üstümüze mi güldüreceğiz?" dediler. Sanki ben beyinsizim, cemaat arasındaki bir oyunla umuma açık bir sinema filminin farkını bilmiyorum. Daha da önemlisi, bütün itirazlarıma rağmen başvurdukları Kültür Bakanlığı onay vermedi. Ermenileri böyle vur patlasın çal oynasın, keyifli mi göstereceklermiş? Eh onlar da başka bir beyinsiz. Ermeni deyince ille 1915 mi olmalıydı? Bu ülkede yaşamakta olan, bazı rutinlere sahip Ermeniler de var. Kafaları basmadı valla, oysa diaspora Ermenilerine "Bakın bu da var." demek gibi bir şansları olacaktı. İş o kadar ciddiydi ki Hürriyet gazetesinde bununla ilgili tam sayfa bir haber çıktı ve bir gün de akşam haberlerinde söz edildi. Boşuna...

Tüm profesyonel oyuncular; en başta Kevork Türker ki zaten kafadan Amerikalı Giragos olacaktı, Tarık Papuççuoğlu, Nilgün Belgün, Yasemin Yalçın ve Ediz Hun var, alacakları parayı bile sormadan canı gönülden kabul etmişlerdi oynamayı. Hatta hâlâ can dostum olan Tarık ısrarla "Asla para almam." demişti. Müzikleri bile hallolmuştu. Bomonti Müzik Stüdyosu yani Febio ve Daniel Taşel kardeşler, tüm filmin müziğini üstlenme sözü vermiş, kayıtsız şartsız sözleşme bile imzalamışlardı. Hatta Budist manastırı dahil hem Amerika'da hem burada çekim yapacağımız mekânlar bile hazırdı.

Bir dolu da sponsorluk imkânı vardı ki biri de Türk Hava Yolları'dır. Olmadı işte, olamadı, oldurmadılar. Neyse bu can yakan konu bitmez, kesiyorum. Aram Abi'yle dostluğumuzdan, onun hayatını anlatan bir kitap doğdu sonra. Zaten bu kitabın bu kadar uzun sürmesinin bir nedeni de odur. Eh belki bir gün bu konuyu da kitap yaparım. Film olamadı, roman olur inşallah.

Bu senaryoyla ilgili yine Patrik Mesrob Mutafyan'a bağlanan çok özel bir anım var ki sırf bu yüzden bile bir gün gerçekleşeceğine inanmıştık neredeyse. Sponsor olabilecek zenginler, dünya bize gülmesin diye bu fikre yanaşmayınca, bir gün beni aradı ve "Şu senaryonu getir bakayım bir de ben okuyayım." dedi. Aldım senaryomu, atladım bir taksiye, doğru Kumkapı. Patrikhane'nin bulunduğu sokağa gelmeden indim. Eczaneden bir ilaç alacaktım, zaten o sokağa da pazar kurulmuştu, araba giremeyecekti. Beni kapıda karşıladı, selâmlaştık, kucaklaştık, oturduk. "Ne içersin?" faslından sonra bir baktım ki senaryo dosyam yok. Aman! Ne yaptım ben? Dosyayı takside unuttum. Şu kademsizliğe bakın... Demek kısmet değilmiş. "Olsun," dedi "yine getirirsin, seni görmüş oldum, bari anlat biraz".

Eh şöyle bir konuyu özetledim, kahvelerimizi henüz bitirmiştik ki sevgili Vağarş (Vağarşak Seropyan) kapıyı tıklattı ve yüzünde garip bir gülümsemeyle geldi. "Bunu mu arıyordun?" dedi. Aaa... elinde senaryo! "Az önce bunu bir taksi şoförü getirdi." diyor. Bende şaşkınlık diz boyu. Yahu adamla tek bir laf bile konuşmadım. Binerken "Nişanca'ya gideceğim." inerken "Şu eczanenin önünde ineyim." dedim. O kadar. Nereden anladı? Nasıl tahmin etti? Hiçbir fikrim yok. Üstelik herhangi bir yerinde Ermenice yazı falan da yok. Yalnızca kapakta Bercuhi Berberyan yazıyor, ya adımdan Ermeni olduğumu tahmin edip, Ermeni Patrikhanesi'ne teslim etmeyi akıl etti ya da adam Ermeniydi diyebilirim ancak. Bunu kime anlattıysam "Olacak bu iş, kesin, işarettir bu." dedi ama yine de olmadı işte, olamadı.

Çok sevdiğim ve çocukluğundan beri tanıdığım, Mutafyan'la ilgili unutulmaz bir anım daha var ki açıkça nasıl bir kişiliği olduğunu gösterir, paylaşmadan edemeyeceğim. Sıcak bir dostluğumuz vardı, beni de kardeşim Boğos'u da, eşim Arto'yu da çok severdi. Patrik olmadan önce de, sonra da sıkça görüşürdük. O, Patrik seçildiğinde Arto felç olmuştu. Buna rağmen, Patrikhane'de verilen kutlama niteliğindeki resepsiyona gitmek istedi. Hiç kolay olmadı ama gittik. Binbir zorlukla, etkinliğin gerçekleştiği salona vardık. Kendisi, makamında oturuyor ve uzun bir kuyruk oluşturan halk da sıra ile huzuruna varıp, iyi dileklerini sunuyor ve elini öpüyordu. Eh biz de tabii kim bilir ne kadar sürecek sıraya girdik. Derken o birden oturduğu yerden kalktı, makamından indi, sırada bekleyenlerin şaşkın bakışları arasında, bize doğru geldi. İnsanlar ne olduğunu anlamaya çalışırken kollarını uzattı ve "Artocum, sen yorulma." diyerek boynuna sarıldı. Gözlerinde yaş vardı. Bizim gözyaşlarımız ise; sel.

DOSTUM TARIK PAPUÇÇUOĞLU

Yukarıda adını anınca, onu da kitabıma katmaya karar verdim. Sevgili Tarık'la Aram Abi sayesinde tanıştım, sonrasında da kanımız tuttu diyebilirim. Bir panele katılmıştık birlikte. Darrüşşafaka Lisesinde Dünya Tiyatrolar Günü'yle ilgili kimi Yeşilçam oyuncuları ve tiyatrocuların konuşmacı olduğu bu panele, beni de amatör tiyatrocu olarak davet etmişlerdi. Panel'in moderatörü, ilk kez *İkinci Bahar* adlı dizide hayranlıkla izlediğim Tarık Papuççuoğlu'ydu. Sahnede uzun bir masa vardı. Ortada Tarık oturuyordu, sol kenarda da Aram Gülyüz, ben ve rahmetli Zafer Önen. Herbirimizi izleyicilere tanıttıktan sonra, beşer dakikalık konuşmalar yapmamız için söz verecek olan Tarık'tı doğal olarak.

Bercuhi Berberyan, Tarık Papuççuoğlu

Herkes sırası geldikçe konuşmasını yapıp gelen soruları cevaplamaktayken, bir ara eğilip eğilip bana bakarak ve çaktırmamaya çalışarak eliyle, yanına gitmemi işaret etmeye başladı. Nedenini anında anladım, çok alışıktım. Masanın arkasından yavaşça gidip yanına oturdum ve "Adımı beceremedin değil mi?" diye fısıldadım. Hayretle yüzüme bakarak "Amma zekisin kız, nasıl anladın hemen?" dedi. Nereden bilsin garibim bu duruma ne kadar alışık olduğumu... Kolumdan

çekip yanına oturttu beni, fısıldaştık durduk sonra, panel bitene kadar. Zaten, yeşil yeşil bakarak "Nasıl anladın?" dediği andan itibaren kanım kaynamıştı ona. Dikkat ettiniz mi bilmem, öyle içten, öyle bütün duygularını gözlerinden aksettirerek bakar ki içinizi ısıtmaması mümkün değildir.

Ara olunca tuvaletin yerini sordum "Dur kız ben de gidecem, kampüsün ta öteki ucunda, beraber yürüyelim laflarız yolda" dedi. O uzun yol boyunca Aram Abi'yle nasıl tanıştığımdan, oyunumdan, film yapma hayalimizden falan söz ettim. O uzun yol bitmeden, kendisine de bir rol verirsek hiç para almadan oynama sözü vermiş, dönüş yolunda ise kanka olmuştuk bile. O gece oradaki bütün ekip birlikte yemek yedik, dönüşte herkes kahve içmeye evime geldi. Ve o günden sonra sevgili Tarık can dostum oldu, hiç çıkmadı hayatımdan, hayatımızdan, ki tüm diğer dostlarım da sevdi onu. Sık görüşemesek de birbirimizi severiz, izleriz, önemli günlerimizde bir arada olmaya çalışırız.

Sık sık sorarlar bize nasıl tanıştığımızı, Tarıkçım "Kenef yolunda" dedikçe bayılırız gülmekten...

UNUTULMAZ ADA MACERASI

Kınalıada'da Karagözyan Vakfı'na bağlı bir yaz çocuk kampı var. Hem kamp yönetimi hem dernek yönetimi iki sezon ful çeken oyunun yarattığı sansasyondan etkilenerek yazın, kamp yararına bir de Kınalı'da oynanmasını arzu ettiler. Hem de ne büyük bir sükse olurdu, neredeyse elli yıldır adada tiyatro yapılmamıştı. Eh öterse iyi düdük de öttürmek kolay değil. Bana söylediklerinde, anında, olacaklar gözümün önüne geldi ve kafadan "Olmaz." dedim. Aman ne dil döktüler, ne dil döktüler beni razı etmek için. İstediğim önümde, istemediğim ardımda olacaktı, ben emredecektim, onlar yaratacaktı. Fır döndüler etrafımda, ağzımdan girip burnumdan çıktılar, sonunda "Peki, uygun olduğunu düşündüğünüz yere bir bakayım." dedim.

Oradaki kilisenin minik salonuna götürdüler beni. Basık tavanlı, bir karış yüksekliktek sekiye "sahne" dedikleri, havasız, kulissiz, şiir okumaktan başka hiçbir etkinliğe uygun olmayan bir mekân. "Deli misiniz siz? Burada ilkokul müsameresi bile yapılamaz." dedim. Çok şaşırdılar. "Hadi şuracıkta bir oyun attırıverin." deyince oluyor sanıyorlar. Kampın önünde, parmaklıklarla çevrili basket sahası da olabilen genişçe bir oyun alanı var, dümdüz bir yer, yükselti mükselti yok. Dedim ki "Ancak buraya bir sahne kurmak, etrafını brandalarla kapatmak, sahnenin iki yanına da çadır gibi kulis alanları yapmak mümkün olursa olur." Öyle ya, sokaktan geçen durup bizi mi seyredecek? Tabii dekorlar sökülüp gelecek, ışık ve ses düzeni de kurulacak filan falan. Hepsine "Peki" dediler ve de Adalar Belediyesi tarafından sahne olabilecek podyumlar verileceğini söylediler.

Bir gün önce her şey kurulacak, ertesi gün kısa bir prova alınacak, akşam da oynanacak. Bir hafta sonu. Plan böyle. Kostümler, dekorlar, bilumum aksesuarlar geldi. Podyum olarak gelen şey ne olsa beğenirsiniz? Altı adet Pazar tezgâhı. Buyurun bakalım. Üstüne bir kişi çıksa çöker. Hepsini bir araya getirsen küçük bir oda kadar bile olmaz. Bize 60 metre kare yer lazım. Ee? Ne olacak? Açtım ağzımı yumdum gözümü tabii. İlk sinir krizini atlattıktan sonra çare aramaya başladık. Bir dolu davetiye dağıtılmış, teberrular alınmış ya da alınacak. Çare bulmak lazım, çare.

Orada her yıl birkaç kez yemek verilir, bir köşeye yığılmış, onlarca çelik yemek masası var. Birden şimşek çaktı beynimde, birleştirsek 60 metre kare olur muydu? İp bulundu, masalar bir araya toplandı, dört bacaklar sıkı sıkı birbirine bağlandı, istediğimiz

ebatta bir sahne yapıldı. Yapıldı derken, biz yaptık, teklif ve ısrar edenlerden yana tık yok. Bir tek rahmetli Baron Varbet (müstahdem) canla başla el verdi bize. Güzel insandı, çok faydası dokunmuştur etrafındakilere, nur içinde yatsın. Masaların birleşme yerleri tırtıklı, takılıyor, üzerine eşya konamıyor. Ne yapacağız? Telefonlara sarılıp 60 metre karelik halıfleks sipariş edeceğiz. Motorlara yüklenip hemen gelecek. Onlar gelene kadar yürek tükentisine bakın siz. Neyse, geldi, serildi, sabitlendi. Masaların ayakları nasılsa görünmeyecekti zira oyunumuz bahçede geçtiğinden, sahnenin önünde zaten tuğla desenli bahçe duvarı dekoru olacaktı.

Yönetim Kurulu'ndan Sevan Çavuşyan ses düzeni aletlerini gönderdi, kuruldu, kurduk, spotlar geldi, bağlandı, bağladık. Merdivenle bilmem kaç metre tepelere çıkarak Boğos'la Yervantcım (Boyacıyan) bağladılar. Ben bile çıktım bir ara o merdivenin tepesine. Onlardan yana hâlâ tık yok. Ekiptekiler geliyorlar, gidiyorlar, bir şeylerin ucundan tutmaya çalışıyorlar ve gün ilerliyor ve herkes aç. Kamp'ta yemek yapılmamış o gün, kebapçıdan lahmacun gelmiş. Birkaç tane artmış, onları verdiler bize, kurumuş, donmuş... Bir de duydum ki Yönetim Kurulu Mimoza'da oturmuş keyifli keyifli rakılı makılı yemek yiyor. Benim ipim koptu. "Ben gidiyorum." dedim "Bunlara oyun moyun yok!" fırladım çıktım. Yokuş aşağı bir koşu tutturdum, hırsımdan bir ağlamam eksik. Bir de bizimkilerden birkaç kişiyi köftecide görmeyeyim mi... "Şimdi siz beni arayın ki bulasınız." diye onlara da fışkırdım ve hışımla kendimi eve attım. Salya sümük ağlarken acele acele giyinip çantamı hazırlamaya başladım, İstanbul'a inecektim ki beni bulamasınlar. Ne halt ederlerse etsinler.

Derken kapım çalındı. Baktım, Aram Abi. O da oradaydı Honey ile (köpeği) bize moral olsun diye gelmişti. Olanlara tanık olmuş ve nasıl kararlı olduğumu anlamıştı. Beni yatıştırıp, caydırsın diye onu göndermişlerdi peşimden, ya da kendi gelmek istemişti bilmiyorum, sormadım. "Yerden göğe haklısın." dedi "Ama acısını ne ekipten ne de seyirciden çıkarmalısın. Biliyorsun ki bu iş sensiz olmaz, sakin ol toparla kendini, her şey hallolur." Aram Abi, resmen sinirsiz bir insandır, yıllarca her tersliği itidalle alt etmiştir, zaman içinde onu tanıyarak anladım. Sinirimden belki yarım saat ağladım. Hırsım Yönetim Kurulunaydı aslında, sırf onlara değil, hepsine, her türlü sanat manat işinde, akılları ersin ermesin ahkâm kesip az vererek çok almayı adet edinenlere...

Arto yıllarca onları ihya etti adeta. Ölümünün ilk yılında onu anmak için bir gece düzenlemiştim Dernek'te, tüm masrafı üstlenmiş, ikramları falan getirmiştim de sırf suları vermeyi bile hak saymışlardı vaktinde, unutmam. "Siz de bir jest yapın, bu sahneye 'Arto Berberyan'ın adını verin bari" dediğimde, rahmetli Zaven Alakuş -o zamanki Dernek başkanı- "Ona bakarsan, ondan önce Mardiros Toran Abi var." demişti. 50 yıl dernek başkanlığı yapmıştı. "Peki 'Mardiros Toran Salonu' 'Arto Berberyan Sahnesi' yapın o halde." demiştim de oralı bile olmamışlardı. Asla unutamam. Buna karşılık

benim oyunum umulmadık sansasyon yapınca, kaz gelen yerden tavuk esirgememe halinden olacak, bana yağ çekmek için yapıştırıvermişlerdi yaftayı. Onu da önce 'Bilmem ne Camabazhanesi' misali, sahnenin tepesine koca koca harflerle yazmışlardı da itiraz ettik, değiştirdiler ve lütfen bir plaket yaptırdılar. Ki onu da yıkıntılar arasından Murat Cavak kurtarmıştı. Böyledir bu işler. Bir kere "Amatör" dedik kendimize ya, bir türlü inandıramadık ki yalnızca para almamaktır bu sıfatın nedeni, yoksa biz profesyonellerden daha titiz çalışarak, çoğu kez daha kaliteli işlere imza attık. Ve kendine Berberyan Kumpanyası adını yakıştıran bu ekip 100 yıl içinde var olmuş en iyi amatör ekiptir. Kimseler alınmaya ve tarihe not düşüle!

••

Tahmin ettiniz, yine parantez girdim elimde olmadan. Evet, ikna edildim ve döndüm ve adada da sansasyon yarattı bu oyun. O kadar çok detay var ki kafa karıştıran, sorduğumda kimse kaç kere oynadığımızı hatırlamadı, iyi mi? Sonra bir gün sevgili Sarven'in zoruyla bu oyunun devamı olan *Vah Kınalı*'nın kaydını seyretmem tuttu. Orada Amerika'dan gelenlere söyletmişim ki sırası geldiğinde anlatacağım nasıl olduğunu; üç kere oynamışız. Bir hafta sonu ve istek üzerine hafta içi bir gece daha. Hatırlıyorum, son oyunda etrafa çekilen brandalar gerilmişti kalabalıktan. Hadi biraz unutulmaz olaylardan söz edeyim de gülelim ağlanacak hallere. Bir kere yeme içme işimizi rahmetli Ardaş (Şirin Şarküteri) halletti, bol malzemeli koca koca sandviçler gönderdi bize. E ne de olsa artık oyunda adı da geçiyordu. İyi ki, yoksa onlara kalsa aç kalırdık.

Gece oynanan ilk oyun öncesinde, gayet ferah olan çadır kulislerimizde hazırlanmaya başlamıştık ki ne görelim? Açık havadayız ya, sahnenin ve kulislerin tam arkasına gelen sokak lambası yanar yanmaz, özel bir gölge oyunu gösterisi gibi soyunmalar giyinmeler, adeta bir striptiz show şeklinde ışıl ışıl ortada. Ne yaparsın? Boğos ve Simon sokağa çıktılar ve taş atarak lambayı kırdılar. Ertesi gün tamir edildi. Biz de yine kırdık. Oyun süresince onlar yaptılar biz kırdık. Valla özür dileriz Adalar Belediyesi'nden. Açık havada oluşunun başka sakıncaları da vardı tabii, tüm sokak sesleri içerdeydi ama hiç dert etmedik çünkü ne de olsa bir ada evinin bahçesinde geçiyordu konumuz. Tüm dış sesler özel efekt gibi oldular. Ezan sesi hariç tabii... Ki o zaman daha böyle gümbür gümbür hoparlörlerle denizler aşırı naklen yayın mecburiyeti başlamamıştı. Restoranlar, ezan saatinde müziği hep keserler. Biz oyunu nasıl keseriz? Tam da birinci perde finalindeki Pala Remzi şarkısıyla göbek atma sahnesine denk geliyordu. İlk seferinde teğet atlattık, sonrasında hep saniye saydık, başlama saatini ayarlayarak, tempoyu arttırarak filan falan. Hiçbir şey aksamadı ama kolay olmadı valla.

Hiç aklımdan çıkmıyor; o ada gecelerinden birinde oyun sonunda, tebrikleri kabul ederken yaşlı bir adam yaklaştı yanıma, Amerika'dan gelmişti. "Bak kızım" dedi "Yıl-

lardır böyle gülmemiştim, mizah yönün çok gelişmiş, öyle ince ve zekice esprilerin var ki neredeyse, Baronyan'ın ruhunu taşıyorsun diyeceğim (Hagop Baronyan, eski bir mizah ustasıdır) Onun, sağlığında neler çektiği malumundur herhalde, bir de üstelik kadınsın, işin hiç kolay değil, senin için ömrüm oldukça dua edeceğim bilesin." dedi. Gözlerim doldu, sarılıp öptüm adamı, adını bile hatırlamıyorum.

Hagop Baronyan, toplum eleştirileri yapan bir yazardı, yaşarken sevilmedi ve adeta sürünerek sersefil öldü. Değeri yüz küsur yıl sonra anlaşıldı ve kardeşim Boğos Çalgıcıoğlu'nun çevirisini yaptığı *Şark Düşçüsü* oyunuyla İstanbul'u ve Bursa'yı salladı, hatta Yerevan'a bile gitti. Türk seyircisi onu defalarca ayakta alkışladı. Olabildiyse, ruhu ancak şad olabildi garibin. Ne yazık, Allah'tan benim geçimim bundan değil. Takdir edilmeyi bilemem, pek de ummam ama sanırım sersefil ölmem herhalde. Yani inşallah.

VAH KINALI (2005-2006)

Artık başka bir oyuna geçmenin zamanıydı da bunun üstüne nasıl çıkılırdı bilmem. Adada oynadığımız son oyuna başlarken içimden niyet ettim. Eğer bu kadar uzun süre oynadıktan sonra yine çok kalabalık olur ve büyük tezahürat yapılırsa, devamını yazacaktım. Yoksa yeni bir konu düşünecektim. O kadar kalabalık oldu ki yan brandalar balon gibi şişti, ortadaki geçit kapandı. Mecburen başlamadan önce içeri girip orta bölümde oturanları tek tek dolaşarak, oradan geçmeleri gereken oyuncular için yol açmalarını rica ettim. Biraz sıkıştılarsa da sonra yine yayıldılar ki ben çarşafçı kadın olarak oradan geçerken mecburen o malum şiveyle, "Yol açın, Safiye'ye yol açın!" diye bağırıyordum. Yanlarından geçerken, uzanıp dokunuyorlar, sarılıp öpmeye çalışıyorlar ve o kadar çok alkışlıyorlardı ki sahneye varana kadar üstüm başım dağıldı ve bağırmaktan sesim kısıldı. Ama kararımı verdim. Perde kapanırken, "Çocuklar," dedim "dekoru tahrip etmeden sökün, aynen geri gidecek, yerine takılacak ve onarılacak. Oyunun devamını yazacağım."

Ekip sevindi. Zira bu kadar çok oynamanın verdiği garip bir ruh durumu içindeydi hepsi de. 'Bıkmak'la 'iyice benimsemek' arasında kalmışlardı. Nedeni amatörlük tabii, profesyonel olsalar "Nasılsa paramızı alıyoruz, yeni bir yorgunluk olmadan oynarız." derlerdi. O yüzden, aynı konuda, aynı tiplerle yeni bir oyun fikri herkese cazip geldi. Boğos hariç kimse sormadı tabii "Elinde hazır bir şey var mı, nasıl yazacaksın, ne zamana yetişir?" gibi soruları. O'na da "Daha yazmadım, bu gün karar verdim, merak etme çabuk yazarım." dedim. Daha yaz bitmemişti ve Kınalı tükenmez konu demekti. Yeter ki neyi seçeceğine karar ver, otur ve yaz.

Nitekim, tam bizlik bir sahne, kısa zaman sonra fışkırıverdi ada ortamında. Bir sahne yeterdi, başlayınca kalemini özgür bırakırsan gerisi gelirdi, zaten ada hayatından kesitler vermek değil miydi asıl amaç? Zira ana temam belli başlı hatlarıyla çoktan belliydi. Alen'le Karolin'in ilişkileri resmiyet kazanacak, Sevan'la evlenen Amerikalı Nayat hamile kalacak, Alen'in arkadaşı Raffi, Nayat'ın Amerikalı kuzini Shila'yla başgöz edilecekti. Şimdi, hemen masaya oturmama neden olan, yıllarca konuşulacak unutulmaz ada olayını anlatayım.

O yıllarda televizyonda herkesi ekranlara bağlayan BBG Evi (Biri bizi gözetliyor) adlı uzun soluklu bir yarışma programı vardı. Farklı formatlarda bir dolu benzeri hâlâ var,

pek severiz ya gözetlemeyi... Bizim oyun sezonu sona erdiğinde o yarışma da sonuçlanmış ve Kınalıadalı bir Ermeni olan Viken Jamgoçyan adında bir genç kazanmıştı. Dernek Yönetim Kurulu, oyunlar bitince adadaki Havuz'un restoranında bize bir yemek verdi. Ekibin büyük bir kısmı benim evde toplandı. Hiç sahile inmeden üst yoldan gidiverecektik Havuz'a. Zaten sahilden gitmek de mümkün olamayacaktı çünkü tam o gün, o saatlerde Viken, adadaki evine dönüyordu. E dönerse dönsün, bize ne, değil mi? Ama kazın ayağı öyle değil. Ada halkı onu, memleketi kurtarmış bir kahraman gibi karşılamaya karar vermişti.

İskele meydanında, bizim bir türlü sahip olamadığımız podyumlar kuruldu. Büyük tören yapılacaktı, tüm ada halkı meydana doldu, civar evlerin balkonları, bir gün önceden tutuldu. İnsanlar çılgına dönmüştü, yani Michael Jackson gelse bundan fazlası yapılamazdı. Oğlan, özel bir tekneyle getiriliyordu, tekne adaya yaklaştıkça "Geliyooor, geliyooor!" diye bağıran iskeleye koşuyordu. Benim evin önünden iskeleye doğru, ellerinde plastik taburelerle bir insan seli akıyordu. Biz de büyükçe bir grup olarak, aksi yöne doğru yürüyorduk, eh yemeğe gidiyoruz. Yanımızdan her geçen şaşkınlıkla "Nereye gidiyorsunuz yahu?" dedikçe, içimdeki çocuk kıpır kıpır etmeye başladı.

Sonunda dayanamadım ve yüksek sesle bizimkilere "Çocuklar, az önce Maral'la konuştum (Viken'in o zamanki kız arkadaşı) Viken'in teknesi Havuz'a yanaşacakmış!" diye bağırdım. Yanımızdan geçenler zınk diye durup tornistan ettiler ve bizi itekleyip Havuz'a doğru koşmaya başladılar. Çok güldüm... Boğos bu yaptığıma çok kızdı "Utanmıyor musun, koskoca kadın, çocuk gibi şakalar yapıyorsun?" dedi. Ay o ben değildim zaten, içimdeki çocuktu... Ama valla çok matraktı. Ve de hepsi de hak etmişti. Oh! İskele meydanında neler olduğunu kulaktan dolma olarak biliyorum, bizim ekipten gidenler de vardı onlar anlattılar, detaya girmeyeceğim ama yolcu vapurlarının seferleri aksamış, anlayın artık.

Biz gittik bir güzel, sakin bir ortamda, sevgili Bartev'in şarkıları eşliğinde yemeğimizi yedik, bu komiklikleri kafamdan silip keyfime baktım. Sevgili Diana Kamparosyan da oradaydı, bir ara yanıma gelip dedi ki "Üzerinde Viken'in resmi olan 150 tane balon ısmarlamıştım, ne yazık ki getiremedim, çok üzüldüm, o kadar uğraştım, ziyan oldu hepsi" dedi. Kutu kutu balonların bulunduğu depoyu kilitleyip gitmişlermiş alamamışmış. In ın ıın...! İşte o anda kararımı verdim. "O balonları bana verir misin Diana?" dedim "Hiçbirini ziyan etmem ben." "Tabii veririm de ne yapacaksın?" "Sürpriz olsun."

Madem adada böyle büyük bir olay yaşandı, bizim oyunun kahramanları hiç eksik kalırlar mı? Oyunumuzda, hepsi de aynı o gece olduğu gibi koştur koştur Viken'i karşılamaya gittiler. Üstelik ellerinde balonlar, üzerlerinde de ekstradan Viken fotoğraflı tişörtler vardı. Boğos yaptı onları. İkinci oyunda yazılan ilk sahne oldu bu ve çok ko-

mik oldu. Ki oyunumuza gelen Viken'in kendisi bile yerlere yatmıştı gülmekten. Neyse, gerisi çorap söküğü gibi geldi, malzeme o kadar boldu ki hiç zor olmadı. 15 gün sonra yeni oyun tastamam hazırdı. Kısa süre içinde yeni şarkılar da yazılıp bestelendi. Saro yine döktürdü tabii ve Febio ve Dani... Sağ olsunlar, iyi ki hayatımdalar. Hemen başladık provalara, kısa sürede hazır ve nazırdık. Kolaydı tabii bu kez, tipler aynı, dekor aynı, yalnızca yeni kostümler, yeni ezberler, yeni şarkılar ve hooop sahnedeyiz. İlk kez Aralık ayında başladı bir oyun; genelde bu tarih, provalara başlama zamanı olurdu o güne kadar ve oyunlar yılbaşından sonra sergilenirdi. Aralık'ta başladık biz, yaza kadar oynadık, sonra yine ikinci sezon yaptık. Daha da oynardık ama ekip bıktı. Yeni bir şeyler yapmak istediler oysa devam etseydik resmen *Lüküs Hayat* gibi, durmadan güncellenen sonu gelmez bir oyun olabilirdi. Ermeni olmasaydık, dizi bile olurdu.

O kadar ki zaman zaman başka derneklerde oynanan oyunlarla günlerimiz de çakıştı ama hep tıklım tıklım doldu. Yine yukarılarda bir yerlerde bu, gün çakışmasıyla ilgili olarak "Yeri geldiğinde anlatırım." dediğim konunun tam yeri burasıdır sanırım. Aynı dönemde Ortaköy Tarkmançats Okulu'nun sahnesinde Hermon Variş ekibinin, içinde Hovsep Karagözyan'ın da oynadığı matrak bir oyunu vardı. Hovsep başlıbaşına bir olaydır, bana sorarsanız pek yetenekli sayılmaz ama o kadar sempatik ve komiktir ki seyirci onu hep sever. Hatta kendi özel seyircisi vardır diyebilirim. O çıksın, öylece

Serda Arslan, Boğos Çalgıcıoğlu, Arlet Menşur, Yenovk Şirinyan, Lida Yanık, Serli Tekbıçak, Alin Kumral

dursun, insanlar gülerler. Bir oyunda bir perde boyunca ölü olarak durdu, yine güldüler.

Ortaköy'deki salonun ilk iki sırası Hovsep seyircisi. Tabii her zamanki gibi oyunun adına bile dikkat etmeden, sırf o var diye geliyorlar. O sırada ortalıkta pek komik olduğu duyulan hangi oyun var? Bir türlü düzeltemediğim haliyle *Ah Kınalı Vah Kınalı*. Kesin orada olacak. Cümbür cemaat kalkıp geliyorlar Karagözyan'a. Ama içeri girmiyorlar, bahçede Hovsep'i bekliyorlar. Niye? Çünkü biletleri onda. Bu arada Ortaköy'deki ekip bir türlü oyuna başlayamıyor. Niye? Çünkü ilk iki sıra boş ve başladıktan sonra içeri girerlerse acayip karambol olacak. E biz de başlayamıyoruz, dışarıda yirmi küsur kişi var. Nihayet çıkıp "Kardeşim neden içeri girmiyorsunuz?" diye soruyorum. "Hovsep'i bekliyoruz." diyorlar "Biletlerimiz onda". Önce uyanamıyorum, Hovsep adında birinden aldılar sanıyorum. "Yahu sizin yüzünüzden başlayamıyoruz, girin arkada durun, sonra yerleşirsiniz." diyorum. Ancak birisi "Peki sahneden nasıl inip de biletlerimizi verecek?" deyince dank ediyor. Telefonlar ediliyor, Hovsep'e ulaşılıyor, adresler veriliyor, filan falan...

**

Aslında bu oyun, Kınalı'nın yıllar içinde dejenere olmuş halini anlatıyordu biraz. İlkinde kullandığım espriler, ta 80'lere dayanan gözlemlerimin sonucuydu. Bunda ise gülünen hallerin çoğu, bana göre büsbütün ağlanacak hallerdi. Çok az kişi farkına vardı. Günümüzde katlanarak çoğalan, adeta ayyuka çıkan ve de açıkça vurgulanması sakıncalı olan o kadar çok şey değişmişti ki... Adaları termitler gibi istila eden günübirlikçilere bile azıcık değinebildim. Mesela Kınalı'da Ermeniler çoğunlukta diye yıllarca "Çur egav çur" (su geldi su) diye bağırarak su satan adamın, bu yüzden sıkı bir dayak yediğini, defalarca dilimin, pardon kalemimin ucuna gelse de söyleyemedim. Aram Abi'yle (Gülyüz) bir türlü gerçekleşemeyen düşümüz olan malum senaryo, bu gün imkân verilse dönem filmi olur ancak. Nitekim bir gün kitap olabilirse adını "Kınalı 80'ler" koymalıyım ki bir anlamı olsun.

Neyse, devam ediyorum. Bu bozulup kokuşma durumunun bende yarattığı etki nedeniyle bu ikinci oyunun adını *Vah Kınalı* koydum. Yani "Vah canım ne oldu sana böyle?" duygusu... Keşke öyle yapmasaydım, çok az kişi anladı. İkisini aynı oyun sandılar, hatta isimleri kendilerince birleştirip *Ah Kınalı Vah Kınalı* yaptılar. Hâlâ öyle anmaktalar. Çoğu aynı oyuna geldiğini sanarak geldi, izledi, güldü ama "Ben o oyunu görmüştüm." deyip gelmeyenler de oldu. Anlatamadık başka olduğunu. Keşke kafadarı, basitçe "Kınalı 1 – Kınalı 2" deseymişiz. Bence sırf bu nedenden ilki 55 kez oynandı, ikincisi 30 kez. Biz de toplam 85 saydık, yoksa kesin 100'ü geçerdik. Yine de amatör tiyatroda rekor bizim.

Doğrusu ben *Vah Kınalı*'yı daha komik buluyorum, esprileri de daha anlamlı ki bazıları ilginç rastlantılarla oluştu. Mesela bir gün elime bir magazin dergisi geçti, yanlış hatırlamıyorsam Sabancı Müzesi'yle ilgili bir resepsiyon haberiydi ki Patrik dahil, cemaatin ileri gelenleri de davetliler arasındaydı. Bir fotoğraf koymuşlardı ve altında hepsinin adı yanlış yazılmıştı. Patrik Mesrob Mutafyan; Mutaf Masrufyan, dönemin Şişli Belediyesi başkan yardımcısı, Vazken Barın; Basın Baran, hayırseverlerimizden Dikran Gülmezgil'in eşi rahmetli Nadya Gülmezgil; Nati Gülmezyan olmuştu. E ben bunu kullanmaz mıyım? Kendimi bildim bileli gazetelerde, dergilerde isimler yanlış yazılır.

Haygan ve Marta bahçede kahve içip sohbet ediyorlar. Haygan, bütün ada sosyetesinin katıldığı ama Onnik'in inadı yüzünden gidemediği bir yaz balosunun dedikodularını alıyor Marta'dan, birlikte kıyafetleri falan çekiştiriyorlar. Sıra Nadya Gülmezgil'e geldiğinde, o dergide söz edilen resepsiyona da aynı kıyafetle gittiği eleştiriliyor, derken Haygan resmin altındaki isimlerin nasıl yanlış yazıldığından yakınıyor. Marta da gazetecilerin genelde isim özürlü olduklarını söylüyor. Hatta "Kırk kere söylersin, yazar ellerine verirsin yine yanlış yazarlar." diyor. Sık sık başımıza gelen bir şey. Haygan

Boğos Çalgıcıoğlu, Arman Pınarbaşı, Sarven Dursun, Serda Arslan, Serli Tekbıçak, Sarven Muradyan, Arda Erol, Alin Kumral, Arlet Menşur

da en bayıldığım espriyi patlatıyor; "Arnold Schvartzeneger'le Engelbert Humperdink'i doğru yazıyorlar ama". Çok iyi espri değil mi? Çok kullanırım ben bunu.

Şimdi, cürmümüzce bir ün yaptık ya biz, kimi gazete ve dergilerden röportaj istekleri geliyordu arada. Bunlardan biri, provamıza gelip fotoğraf da çekmek istedi. Eh buyur ettim tabii. Önce biraz hoş beş, sonra da onlar orada yokmuş gibi bir sahne provası yapılacak, doğal olacak ya...: Ben de hinliğine, tam o sahneyi aldım. Muhabirler hafifçe bozuldular "Siz bu sahneyi seçerek, galiba bize doğrudan bir mesaj vermek istediniz." dediler "Evet." dedim "Hem mesaj, hem sitem hem uyarı, nasıl algılarsanız artık." "Buna biraz alındık ama." "Alınmayın, sitemim yalnızca size değil, zaten ta ne zaman yazmışım bunu, yılların sitemi bu." Biraz düşündükten sonra "Keşke," dedi, adını hatırlayamadığım güzel kız "mümkün olsaydı da bizi muaf tutabilseydiniz, çünkü hiç öyle hatalar yapmayız biz." Üstüme varıyor ha... "Tamam o zaman." dedim "Gelin sizinle bir bahse girelim, ben tek tek her bir oyuncunun, arkasında adı soyadı yazılı fotoğrafını vereceğim size. Eğer hatasız yazarsanız, bu sahneye 'Yalnız bu dergi bir istisnadır, daima hatasız yazar.' lafını ekleyeceğime söz veriyorum, nasılsa provadayız daha." Sonuç? Yine yanlış yazdılar tabii.

Bu sahnenin asıl gülme alan yeri, Haygan'ın Arnold Schvartzeneger ve Engelbert Humperdink örneğine, Marta'nın verdiği cevaptır. "Şvarseger'i biliyom da Hampar Dink'i çıkaramadım, Hrant Dink'in kardaşı mı ola?" Nasıl? Ben o yıllarda Agos'ta yazıyorum, sevgili Hrant'la güzel bir dostluğumuz var, başının etini yiye yiye onu ikna ettim bir gün oyuna gelmeye, çekingendi aslında, pek hoşlanmazdı böyle yerlere gitmekten. Tam o sahnede, arkada, dekor aralığından gözümüzü dikmiş pür dikkat onu inceliyorduk Boğos'la. Yeri belliydi, en önde, en sağda oturuyordu. Gülmekten, sandalyeden düştü. Acı ve hüzün çok uzak daha...

Yine rastlantı sonucu oluşan bir espri var ki en bayıldığımdır. Oyunun yazılma aşamasında olduğu o yaz, bir gün Burgaz'a babama gitmiştim. Canım... Sağdı daha... Oturmuş karşılıklı kahvemizi yudumlarken, gözüm birden masanın üstünde duran 'Ben-Gay' kutusuna ilişti. "Neren ağrıyordu? İyi geldi mi? Şimdi nasılsın?" gibi bir muhabbet sürerken, kafamdaki ampul yanmış, nasıl bir sahne olacağı çıkmıştı bile. Eve döner dönmez masaya oturdum, hatta ilk replikleri vapurda yazmaya başladım. Şöyle bir sahne oluyordu: Marta, bu Amerika-Kınalı arası evliliklerin sıklaştığını görünce, onlara bir kolaylık yapmaya hevesleniyor. Oğlu Kristian'ın (Sarven Dursun) yardımıyla önce bilgisayar kullanmayı öğreniyor sonra da bir çöpçatanlık sitesi kuruyor. Pek parlak bir fikir bularak adını 'Love Point of Kinali' (Kınalı'nın Aşk Noktası) koymaya karar veriyor. Bu 'Love Point' o yıllarda Harbiye civarında bulunan bir Gay Club'ın adıydı, herhalde artık yoktur, bu tarz yerler tu kaka oldu ülkemizde ya, ben burayı, çok sevdiğim eşcinsel arkadaşlarımdan biliyordum.

Oyundaki diğer gençler, bunu duyunca, böyle şeylerle uzaktan yakından ilgisi ve bilgisi olmayan saf Kristian'ı uyarıyorlar. Ama Kristian annesiyle bu konuyu açıkça konuşamadığı için Marta ikna olmuyor ve site bu isimle kuruluyor. Canım Serda'nın Marta olarak bir toplantı düzenleyip büyük bir ciddiyetle bunu diğer kadınlara anlattığı sahnedeki oyunu unutulmazdı. Ama esas komiklik bu değil. Ertesi gün herkes bahçede otururken, Marta elinde bir dosyayla geliyor ve saf saf "Kızlaaar, 'Ben Gay' ne demek Allahaşkına?" diye soruyor. Herkes ağrılara iyi gelen bir pomat olduğunu söyleyince, şaşkınlıkla devam ediyor "E peki ne alakası var?" "Neyle ne alakası var?" "Sitemize 12 dene meyil gelmiş 7'si de 'Ben gayım.' diyor." kahkahadan ortalık inliyor. İşte babamın masasının üstünde gördüğüm ilaç kutusundan bu sahne çıktı.

Unutmadan vurgulamam gereken bir şey daha var. İkinci sezonda Kristian rolünü oynayan Sarven Dursun evlendi. Düğün telaşı falan yüzünden oyuna katılamadı ve bu rolü sevgili Yervant Boyacıyan oynadı. Amatör tiyatrolarda, sürmekte olan oyunda bu tarz değişiklikler yadırganır ama Yervantcım o kadar akıllı ve yeteneklidir ki sanki en baştan kendisi oynuyormuş gibi giyindi rolü. Artocum hep söylerdi "Tiyatro akıllı insanla yapılır."

Bu oyunda kendime yazdığım rol Ermenistanlı bir kadındı. Digin (bayan) Marietta. Onlar nedense hiç de Ermeni ismi olmayan böyle alingirli isimlere pek meraklılar. Ay bir gazetede de oyunumuzla ilgili haberde "Oyunun yönetmeni ve yazarı; Marietta Berberyan" yazmışlardı. Gel de gülme... Doğrusu bu tipleme de çoğu aynı model olan bu hanımları evlerde sıkça görmeye alışık olduğumuzdan, çok kolay çıktı. Bu tipe yazdığım replikleri, doğru telaffuzlarıyla, adadaki evimin bahçe katında oturmakta olan komşumdan öğrendim. Her iki oyunda da kendisinden sıkça söz ettiğim emlâkçi

Garo'nun yeğeni Raffi'nin Ermenistanlı olan eşi; Datev'den. Raffi birçok oyunumuzun videosunu çekmiştir. İyi bir tip çıktı ha.

Vatkalı rüküş elbise, sevgili Sarven'in ölen bir tanıdığının terekesinden geldi. Dize kadar kaçık çorapların altına giydiğim ayağıma küçük gelen dolgulu terlikleri canım arkadaşım Araksi'den aldım. Sevimsiz kızıl bir peruk, inci küpeler ve kolye, çirkin bir gözlük, cart kırmızı bir ruj ve ful makyajla müthiş olmuştum. Öyle çirkindim ki selama o kıyafetle çıkmamak için, düğünle biten sahneye "Aman düşüp bayılmayasın, bak Bercuk da gelecek, kalkar yazar mazar da rezil oluruz valla." diye bir replik yazdım ki düğüne davet edilmiş sayılayım ve ben de şık olayım. Haygan heyecandan titreyen oğluna söylüyor bunu ki bir arkadaşımızın, hem kendi düğününde hem oğlunun vaftizinde başına gelen gerçek bir bayılma olayından esinlenmiştim. Tanıyanlar anladılar.

Ama o kılıkla bir fotoğrafım var ki evlere şenlik. Tam sinirlenip, buraya çalışmaya gelen birçok Ermenistanlı kadının durumunu söz konusu ederek; "Ben sizin Patriğinizi çok iyi tanırım, ben Ermenistan'da ne zavişenyalar (Rusça; etkinlik) düzenlerdim, ben Ermenistan'da akademi bitirdim..." şeklinde çemkirirken çekilmiş bir fotoğrafım var. Sevgili Garo Babayan tarafından çekilmiş harika bir fotoğraf, korkunç bir ben.

Bu oyunda Giragos rolünü oynayan Sarven, o sıralar yapmakta olduğu iş nedeniyle provalara katılamadığından oyun boyunca yoktu. Ama yine de onsuz olmaz diye düşündüğümden tam son sahnede, "Yetiştim, yetiştim!" diyerek nefes nefese düğüne yetişiyor ve ekibin ayrılmaz bir parçası olarak selama katılıyor.

YENİ OYUN ARAYIŞI

Bu Kınalı'yı, dolayısıyla cemaat hallerini anlatan oyunları bitirmeseydik *Lüküs Hayat* gibi yıllarca oynanabileceği iddiasını yineliyorum. O kadar kolaylıkla güncellenmeye, gündeme göre değişiklikler yapılmaya uygun, o kadar yaşayan bir konuydu ki oyuna tekrar tekrar gelenler, her seferinde ilk kez gelmiş kadar keyif alabiliyorlardı. Ekip şöhrete alıştı, dürüst olmak gerekirse biraz da şımardı. İçten içe homurdanmalar, mızıldanmalar başladı. Resmen bıktılar ve de pat diye kestik. Amatör oyunlar genelde seyirci azalmaya başlayınca sona erdirilir. Bizimki her gece ful çekmeye devam ederken noktalandı.

Haydi bakalım, şimdi yeni bir oyun düşünmek hatta yazmak gerekiyor. Diyeceksiniz ki her yönetmen kendi yazdığı oyunu mu sahneler? Bunca yazılmış oyun var, seçin birini, oynayın değil mi? Ama kazın ayağı öyle değil. Ekibimiz, amatör sahnelerin en iyi ekibi olduğu halde, oynadığımız oyunlar seyirci rekoru kırdığı halde, her bir elemana çok iyi oyuncu demek mümkün değildir. Roller, tipe ve beceriye göre yazılırsa, ısmarlama elbise gibi iyi oturur, sonuç adeta kusursuz olur. Ekibimiz dahilinde benim için önemli olan, inanan, seven, işe gönlünü koyan namuslu tiyatro insanı olmaktır daima. İstekli olsun, ben onu oynatırım.

Bizim ekibin iç uyumu da güzeldir. Oyun olmasa da bir arada olmaktan mutluluk duyan, birbirini seven ve özleyen insanlardan meydana gelmiştir. Artık oyun yapamıyoruz ama görüşüyoruz, sık sık toplanıyoruz. Ne "Ben yetenekliyim." iddiası vardır kimsede, ne de birini yeteneksiz bulup küçümseme tavrı. Herkes önemlidir, herkes. Oyun esnasında da yardımlaşırız, paslaşırız, birbirimize değer veririz. Komplekslenen de olmaz pek. Canım Elizabetcim (Oral) zaman zaman kendine iyi bir oyuncu değilmiş gibi davrandığı olurdu, oysa ben onu daima beğenir ve takdir ederdim çünkü çok namuslu ve çalışkan bir oyuncu olmuştur daima. Bu 'namuslu oyuncu' da Arto'nun lafıdır ha... Hep kullanırım. Nedenini ancak bilenler anlar.

Düşünüyordum, düşünüyordum... Ne yapabilirdim? Onca sansasyondan sonra izleyici beklentisini bu kadar yükseltmişken nasıl bir oyun sahnelenebilirdi ki kimse düş kırıklığı yaşamasın? Bunca yıldır, *-Hin Asdvadzner*'in (Eski Tanrılar) yarattığı şaşkınlıkla karışık hayranlığı daima ayrı tutarak- bir de *Bo-Komedi* büyük sansasyon yapmıştı. Yine öyle çalgılı çengili, bol mesajlı, toplumsal eleştiri tarzında bir komedi yapamaz

mıydık acaba? Ama nasıl kotaracaktım? Derdim konu değil, o kolay, kafamda şekillenmiş bile, karar vermeme bakar, fırt diye yazarım. Takıldığım şey bütçesi. Öyle bir oyun Kınalı ikilemesi gibi hemen hemen sıfır maliyete çıkmaz. Gösterişli kostümler, ışıltılı dekorlar, enstrümanlar, stüdyo işleri filan falan biiir dolu detayı var. Para meselesi önemli, dernek yönetimleri her işe başlarken daha öncekilerden kazandıklarını hemen unutur, mırın kırın ederler hep. Planladığın şeyin iyi olduğuna inandıracaksın.

Bu arada ilk kitabım olan *İçimiz Isınsın Biraz* da yeni çıkmış ve bir yandan onun heyecanı içindeyim. İlk kez Kitap Fuarı'na katılmışım, gelen giden, beni yalnız bırakmayan eş dost, imza mimza durumundayken gözüm Herman Ozinyan'a ilişti. Ozin o dönemde ZİBEÇ'in (Zihinsel Bendensel Engelli Çocuklar) ikinci başkanı, ön masrafın hiç olmazsa yarısını üstlenirler mi acaba? Böylece oyun ZİBEÇ yararına oynanır, teberruyla bilet satılır gibi gibi düşünceler iki imzada bir kafamı kurcalıyor. Bir ara yanıma gelen Sona'nın kulağına "Kız Sona, bir *Bo-Komedi* daha attırsak nasıl olur dersin?" diye fısıldadım. "Süper olur derim valla, aklımdan da geçiyordu ha" dedi. Hemen Ozin'e seslendim ve kaş göz arasında bu düşüncemi paylaştım. Pek münasip buldu, hemen ertesinde yönetim kurulundan onay aldı ve de böylece *Bo-Komedi* oyunundaki *Grand Majestik Gazinosu* Anka kuşu gibi küllerinden doğdu.

GRAND MAJESTİK GAZİNOSU (2006-2007)

Bo-Komedi oyununda, ilginç bir mesaj vardı; insan dışkıları Grand Majestik adlı bir gazinoda sahneye çıkıp kendilerini insanoğluna sevdirmeye çalışıyorlardı. Adları küfür olarak kullanılsa da onlardan iğrenseler de aslında ne kadar önemli, insan bedeninin sağlığı için ne kadar gerekli olduklarını anlatmaktı amaçları. Bu akıl almaz harekât için nasıl ikna edeceklerdi sahiplerini? İnsan denen yaratığın en iyi anladığı şekilde; silah zoruyla ve parayla. Sonuç olarak çok paranın kokusunu alan insan, bok kokusuna razı geliyor, pis dediği, üzerine sifon çektiği şeylerle birlikte sahneye çıkıyor. Sonra ne oluyor? O pislikler insanoğlunun pisliğine ve entrikalarına katlanamıyor, pes ederek geldikleri yere dönüyorlar.

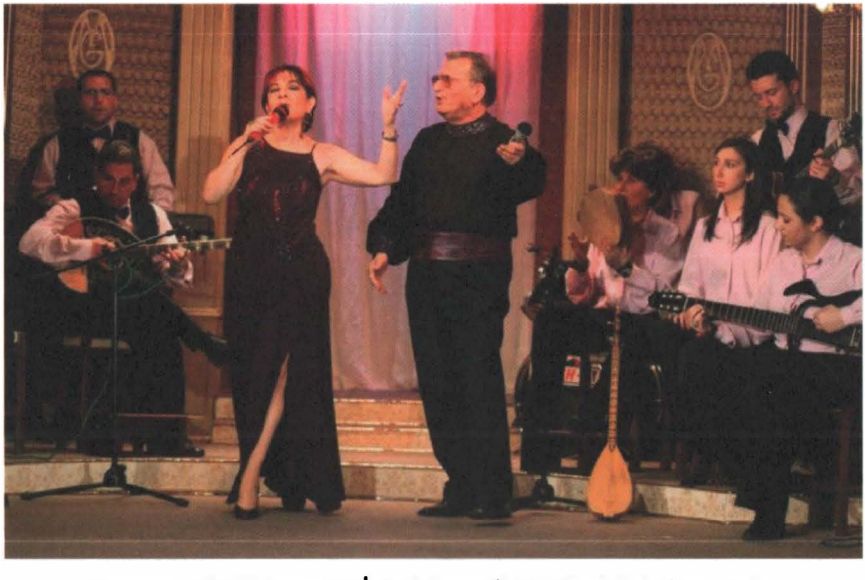
Mesaj açık değil mi? Ha şimdi sorun bakalım bu mesajı kim aldı? Hiç kimse. Bayıla bayıla hem de üç beş kez gelen izleyicinin ilgisini çeken, yalnızca olayın şenlikli kısmıydı. Şarkılar, türküler, danslar, ışıltılar, pırıltılar, bir de ekstradan ikramlar filan falan... Peki, o halde ne yapmalıydım? Mesajına neyine takılmadan, şenlikli bir oyun hazırlamalıydım. Artık elimizde bir dolu teknolojik imkân da var ki öööf, bir, bir daha olurdu valla. Oldu da. Hem de müthiş oldu. Ayrıca gayet iyi kurgulanmış bir konusu da vardı.

Eski Grand Majestik'in patronları; Şehmuz Koparan ve Ökkeş İnce, dışkıların kendilerine bıraktığı bir valiz dolarla milyoner olunca Adana'ya dönüp büyük bir kebapçı salonu açıyorlar. Berç Noradunkyan da rahmetli şimdi, Raffi Emeksiz de... Ve kesin öbür tarafta Arto Berberyan ve giden tüm sevdiklerimizle birlikte oyun falan sahneliyorlardır. Bunca komikliğe rağmen böyle hüzünlü nostaljiler çok oldu bu oyunda ki sırası geldikçe tek tek anılacaklar. Ne diyordum? Ha konu. Eski gazinoda hisseleri olan Hüso ve Melo da paylarına düşen paralarla iyi yatırımlar yapıp zenginleşmişlerdir. Günlerden bir gün servetlerini birleştirip Grand Majestik Gazinosu'nu yeniden açmaya karar veriyorlar.

Planladıkları yeni Grand Majestik Gazinosu, daha modern olmalı ama kesin nostalji unsurları barındırmalıdır. Dolayısıyla yeni şarkı ve şarkıcıların yanısıra, o eski Grand Majestik'in önemli isimlerinden bazıları mutlaka kadroda yer almalıdır. Mesela o dönemin starlarından olan Kısmet Kamer (Herman Ozinyan) Melo'nun kendisi, Andon ve tabii ki değişmez assolist Hüso. O yıllarda Andon'u canlandıran Saro Secikyan, özel hayatında da sahne aldığından provalarda ve her türlü müzikal çalışmada bize kayıtsız

şartsız el verse de oyunlara katılamıyordu. Biz de en başta Arto'nun planladığı, eski moda babayani Rum şarkıcı kavramına en uygun tip olan Hagop İmayhan'ı seçtik, adını da ünlü Yorgo Vaporidis'e atfen Kosta Sandalidis koyduk. Bu Sandalidis sözde bizim yıllar önceki Andon'umuzun amcası oluyordu. Bir zamanların kopil şarkıcısı artık epey ünlü olduğundan bize vakit ayıramıyormuş o yüzden biz de yılların şarkıcısı Kosta'yı almışız kadromuza.

Kosta'ya sahnede Melo eşlik ediyordu, yani ben. Mutlaka belirtmeliyim ki Körler Kütüphanesi için seslendirdiğim kitaplarım dahil, her oyunumuzdaki ses, kayıt kuyut işlerinde olduğu gibi seçtiğimiz tüm şarkıları, üst katımda yani Arto'nun eski ofisi olan Bomonti Müzik Stüdyosu'nda seslendirdik. Şimdi Febyo ve Daniel Taşel kardeşlere ait o yeri; Febyo'ya satmak zorunda kalmıştım vaktinde, hatırlamak istemediğim kimi tatsız nedenlerden. Ama istemeden satmış olsam da o iki kardeşin oradaki varlığı bana her daim mutluluk verdi. En iyi komşularım, elim kolum, can kardeşlerim oldular hep. Ne diyordum? Ha... Seslendirme. İmayhan Kosta'yı oynamayı kabul etti ve de Rum şivesiyle konuşmayı pek güzel becerdi ama sıra Rumca şarkıları söylemeye gelince resmen çuval oldu. Ne yapacaktık? Play back tabii. Peki, kim okuyacaktı? Saro tabii. Saro'nun tok ve oturaklı bir sesi vardır, daha yaşlı birine pek âlâ uyar. Uydu da. Hatta muhteşem oldu. Yalnız o şarkılar değil tüm müzikler öyle oldu.

Bercuhi Berberyan, Hagop İmayhan, Melkon Menşur, Melik Cancan, Sona Menteşe, Linda Baysan, Erol İmayhan, Natali Ohannesyan

O Rumca şarkılar bölümünde İmayhan'la, ben de çıkıyordum. O önce tek başına pek nostaljik olan 'Mandoubala' şarkısını okuyordu, sonra birlikte benim için derin bir anlamı olan 'Saghapo'yu ve eski bir şarkı olan 'Min Perimenis Pia'yı okuyorduk. Levoncum (Taberyan) hoş bir koreografi oturttu oraya ve hafifçe dans da ettik. Çok sükse yapmıştım o sahnede... Kendimi assolist gibi hissetmiştim valla. Birkaç kez İmayhan rahatsızlandı ve yerine hatır için Sarocum çıktı. Baştaki konuşmalı bölümü çabucak ezberledi, bu konuda oldukça iyidir. Şarkılar ise zaten kendi sesi, sahne hakimiyeti ve özgüveni malum. O birkaç gün, bizim sahnemiz, hem oldukça duygusal hem ekstradan sükseli oldu.

Oyun, yeni patronlar; Hüso ve Melo'nun, Grand Majestik'in eski baba kadrosunu yeniden kadroya almak için yaptığı görüşmelerle başlar. Kısmet Kamer ve Kosta Sandalidis'le hem nostalji, hem geleceğe dönük planlar içeren sohbetler olurken bir yandan da yenilerin provaları yapılmaktadır. Acemiler alışsın diye salona eş dost şeklinde seyirci de alınmıştır. Bu arada epey ilgi çekici bir durum da oluşmuş, eski gazinoda yeraltından yeryüzüne mesaj getiren dışkıların başı Oktan'ın sahibi Oktay bulunmuş ve sunucu olarak seçilmiştir. Kardeşim Boğos bu rol için zaten idealdi. Onu peruk takmaya ikna etmem kolay olmadı. Ancak o peruğu ekstra bir komedi unsuru olarak kullanmak niyetinde olduğuma kani olunca kabul etti. Nitekim öyle oldu ve çok matrak oldu. Çarpık taktı, düşürdü, zaman zaman çıkardı filan falan... Ama finali peruksuz yaptı.

Bazı şarkılar ve danslar sırasında bizim, köşedeki bankta *Muppet Show*'un ihtiyarları gibi oturup fikir yürütmemiz de komikti. Oraya birçok oyunumuzda baş aksesuar olarak kullandığımız Arto'nun beyaz bankını koymak da nostaljikti. Tabii bizim için. O bank şimdi evimde, üzerinde çiçeklerimle duruyor. O köşede oyunun hem içinde hem dışındaymış gibi oturuyor olmamız, bazen kimi seyirci taşkınlıklarını önlemeye de yarıyordu desem hiç yalan olmaz. Mesela bir gün en öndeki masada oturmakta olan tanıdıklarımızdan birinin yaramaz çocuğu kıpır kıpır hallerine ailesi aldırmadıkça, sahneye çıkmaya yeltendiğinde, kalkıp resmen "Bana bak, şu veledini zapt et, yoksa kulağından tuttuğum gibi kapının önüne koyarım" deyivermiştim. Eh gülmüşlerdi tabii ama bir daha tekrarlanmamıştı.

Yenovk'a (Şirinyan) mutlaka özel bir yer vermeliyim. Gazinonun, genel koordinatörü ve koreografı olan Neco adında bir eşcinseli oynuyordu. Bana sorarsanız, profesyoneller de dahil, gelmiş geçmiş en iyi eşcinsel rolünü oynadı. Abartısız, ölçülü, her türlü pespayelikten uzak, kaliteli, tam Fransızların "Comme il faut" (dediklerinden. Kıyafeti de çok iyi uydu. Genelde eşcinsel rollerine cicili bicili renkli kıyafetler yaparlar oyunlarda. Bu öyle değildi. Üzerine çok iyi oturmuş, siyah krep bol paçalı ve yandan fermuarlı bir pantolon, siyah tişört ve gri kadifemsi, hafif desenli, hafif pırıltılı kısa bir mont.

Ki pırıltıları da ben eklemiştim. İnanmayacaksınız valla, o montu 5 liraya almıştım Beyoğlu Alışveriş Merkezi'nden. Pantolon da İskender Kordonciyan'ın marifetiydi.

İskender Smokin. Çok yardım etmişlerdir bize daima... Her oyunda, her ihtiyaç duyduğumuzda; İskender Bey, eşi sevgili Şuşan ve oğulları Levon. Giderdim, depoya girerdim, "Şunu, şunu, şunu istiyorum." derdim, dikerlerdi. Bu oyunda neredeyse tüm erkek kıyafetlerini diktiler. Arman'ın Hüso olarak şarkı söyleyeceği siyahlı kırmızılı brokar ceket, genel provada cart diye yırtılmıştı. Eh tabii depodan epey eski bir kumaş seçmiştim, dayanmadı. O gece sabahladılar ve ertesi güne uygun renklerde yeni bir ceket yetiştirdiler bize. Sağ olsunlar. Hep şükran duyarım.

Bu oyunda birçok abiye kadın kıyafetini de Alfa-Beta'dan aldık. Hem de ıskarta ya da indirime girmiş şeyler değildi hiç biri. Gittik, istediğimizi seçtik ve aldık. Doğrusu onlara da minnettarlık duyuyorum. Şarkı söylerken giydiğim elbiseyi bayılarak aldım. Tam üzerime göre değildi ama yine Kordonciyanlar'ın elinden geçince harika oldu. O kadar günün modasına uygundu ki hepsi; nostalji bölümündeki 'Cici Kızlar' sahnesinde dört kızın (Serda, Arlet, Belinda, Ala) giydiği aynı modelin dört farklı rengindeki mini elbise hafiften olay oldu. İzleyicilerden biri çocuğunun vaftiz töreninde aynı elbiseyi giymiş-miş... Tabii biz sonradan öğrendik. Epey güldük de... Nasıl pişti ama?

Arlet Menşur, Belinda Erol, Serda Arslan, Ala Haçaduryan

Doğrusu, hazırlanması oldukça zor bir oyundu, çok fazla detay vardı. Epey yordu beni, şarkılar, çalgıcılar, kayıtlar, danslar, kostümler, enstrümanlar filanlar falanlar... Danslara Levoncum el verdi tabii ama genelde hepsini kendimiz çıkardık. Melo'nun yeğeni Verjin rolündeki Serda, olağanüstü bir başarı gösterdiği kantoyu en iyi bilenden öğrenmek amacıyla önce Seyfi Dursun'a ulaştı. Seyfi Bey sağ olsun gayet iyi niyetle "Bu işi Nurhan Damcıoğlu benden daha iyi bilir." diyerek telefon numarasını verdi. Serda ona da ulaştı, derdini anlatınca Nurhan Hanım, "Siz Ermenisiniz, etrafınızda çok bilen vardır." deyip telefonu şak diye yüzüne kapattı. İyi mi? Daha sonra biz de aradık taradık ve çalıştırması için, vaktinde profesyonel olan Ermeni bir kantocu bulup ondan yardım almayı denedik. Sağ olsun, bir gün geldi küçük bir deneme yaptık ama bizi kesmedi. Bir şeyi bilmek başka, öğretebilmek başka. Hem ben onun gösterdiklerinden daha çok figür biliyordum. Sonunda bu kantoyu Serda'yla birlikte çalışa çalışa çıkardık ve de çoook güzel oldu. Oldukça da matrak bir sahne yazdırdı bana bu kanto.

Sözde gazinonun asıl kantocusu; Peruz'muş. (Arlet Menşur) Verjincik ise bir zamanın ünlü kantocularından Şamiram'ın torunu olduğundan, genlerinden aldığı kanto yapma yeteneğini sergilemeye can attığı halde teyzesi Melo buna asla izin vermezmiş. Neco'yu ikna ederek Peruz'un bütün repertuarını gizli gizli çalışmış, elbisesinin aynısını diktirmiş. Zamanı geldiğinde pat diye sahneye fırlayıverecek ve o kadar başarılı olacak ki Melo mecburen izin verecek. Nitekim genel provada Neco'yla birlikte Peruz'u dolaba kilitleyip çıkıyor. Tabii ki çok iyi beceriyor ama işler umduğu gibi gitmiyor. Peruz'un çığlıklarını duyan biri dolabı açıyor, Peruz hışımla sahneye fırlıyor ve saç saça baş başa kapışıyorlar. Sonuç? Melo duyuyor ve gelip ikisini de pataklıyor. Çok komikti çok.

Melo'dan herkes çekiniyor, hatta gençler ona "Korkunç yenge" diyorlar. Bu sahne, provalarda, ekstra bir komiklik fikri daha verdi bana. Kapıdaki bodygard rolüne ilaveten, aynı zamanda orkestranın klarnetçisi de olan Murat Cavak, arada sırada, zulaladığı rakısından bir fırt çekmektedir. Melo kızları ve Neco'yu pataklayıp çıkarken aniden, çalgıcıların tümü lila gömlek giymişken, beyaz gömleğiyle ve elindeki rakı kadehiyle saf saf sırıtan klarnetçiyi fark ediyor. Birden durup "Senin gömleğin niye beyaz zo?" diye soruyor. Klarnetçi "Kirlenmişti, çamaşır suyuna koydum rengi attı" diyor. Derken Melo bu kez de rakı kadehini fark edip "Nedir zo o elindeki? Ver bakayım şunu bana" diyor, o da hâlâ aynı saflıkla sırıtarak veriyor. Melo kokluyor ve oğlana okkalı bir tokat patlatıyor. Burada kendimi ne kadar zorlasam tokatın şiddetini bir türlü hafifletemiyordum. Garibim Murat her seferinde "Bercuk kuyrig (abla) gene çok kötü vurdun yaa!" diye yakınıp duruyordu.

Boğos, Oktay Bey olarak Bo-Komedi'deki sunucumuz rahmetli Hermon Variş'in yaptığı gibi zaman zaman program aralarında fıkralar anlatıyordu. Ki kimi seyirciden çok bizi

güldürürdü. Mesela tipik; "Bir tren kompartmanında, bir İngiliz bir fransız bir Amerikalı vs. vs. bir de Karadenizli varmış." diye başlayan fıkralar var ya onlardan birine başlıyor, sonunda "bir de, bir de" diye uzatarak seyirciye pas veriyor herkes "Karadenizli!" diye bağırırken "Kamboçyalı varmış." deyiveriyor. Al sana gülme. Zaten gerisi önemli değil. Günlerden bir gün, her oyunumuzu mutlaka seyreden Serda'nın annesi Sırma-Silva oturduğu yerden "Kamboçyalı!" diye bağırmaz mı... O günden sonra o bağırmayı uğur saydık ve böylece Sırma-Silva'nın tek kelimelik bir rolü oldu. O kadar benimsendi ki bu uzunca bir süre ondan söz ederken "Kamboçyalı" denir oldu.

MUHTEŞEM KADRO

Yine çok kalabalık bir kadromuz vardı bu oyunda. Yenovk'tan yukarıda söz ettim, tekrarlamayacağım. Bütün ekip küçüklü büyüklü rollerle dahil oldu, bir dolu fazladan tek seferlik katılanlar da cabası. Mesela yine öğrencilerimden biri olan Sarven Dinkyan. Sona bile rol almıştı bu oyunda ki daima dışarıdaki sağ kolumuz olmuştur o, hatta elimiz kolumuz... Hâlâ da öyle, hem yalnız bizim değil tüm cemaatin eli koludur o. Koşturur, çabalar, yürek tüketir ve de becerir. Üzerine aldığı her sorumluluğu yerine getirir "Yaparım." dediği her işi yapar. Her yardım isteyene koşar ama bence önceliği Berberyan Kumpanyası'dır, sonuçta ta Arto'dan beri ekibin önemli bir parçasıdır. Orkestrada ut çaldı bu oyunda. Daha doğrusu niyetlendi diyelim. Zira bir gün aniden "Buraya kadar" deyip bırakıverdi. Yerine sevgili Levon Bağış geldi. Şimdi yeri geldikçe andıklarım oldu da her birini tek tek anabilir miyim burada bilmiyorum ama Sona'dan söz edince Meliza'yı anmasam olmaz.

Meliza Yavru. Sona'yı çileden çıkarıp illallah ettiren davulcu kız. O zaman çocuk denecek yaşta daha. Biraz asi, biraz kuralsız, kimi aileden, kimi gençlikten, sorunları var ama sorumsuz değil. Taşkınlıklar yapıyor, Sona katlanamıyor, hatta beni, onu kayırmakla itham ediyor. Kayırmıyordum, hoşgörülü davranıyordum, daha doğrusu uyarılarımı ve azarlamalarımı kalabalık içinde yapmamaya çalışıyordum. Küçüktü, kırılgandı, boyundan büyük dertleri vardı, iyi kızdı ve beni çok seviyordu. Ayrıca genç, biraz taşkın, biraz aykırı bir davulcu sahnede çok da kötü durmuyordu. Gerçi şampiyon oldu diye davulun kenarına, tuttuğu futbol takımının renklerinde bir çaput asınca Boğos az daha dövecekti. Bir gün de selama beyaz lastik ayakkabıyla çıkınca ben az daha dövecektim ya neyse... Sonuç olarak Sona o rolü oynamadı ama hep içimizde kaldı. Meliza da şimdi aklı başında bir kadın ve de anne oldu. Sona'nın yerine de Levon Bağış'ı aldık dedim ya... Uzmanlık alanı şarapçılık olan ve şimdilerde Agos'ta branşıyla ilgili hoş yazılar yazan ilginç bir çocuktur Levon. Sona'nın yerine utçu olarak girdiği orkestrada güzel bir renk oldu.

Alin Kumral. Eh özel bir yer hak ediyor doğrusu. Muazzez Abacı havasında bir Türk sanat müziği şarkıcısını çok başarıyla canlandırdı. Adı pek duyulmamış bir şarkıcının sesiyle play back yaptı ama o kadar coşkulu ve iştahlı oynadı ki kendi okusa bu kadar olurdu. Her bir adımı, her bir jesti günlerce ölçüldü biçildi, ciddi ve ağır bir çalışma

Sarven Dinkyan, Erol İmayhan, Arda Erol, Dikran Haçaduryan, Melkon Menşur, Alin Kumral, Meliza Yavru, Linda Baysan, Sona Menteşe

yapıldı ve Alin muhteşem oldu. Elbisesi de öyle. İndirime girmiş bir butikten çok ucuza almıştık. Önünde ve kollarında pırıltılı renkli payetlerle yapılmış müthiş bir işlemesi olan uzun siyah bir elbise. Alin'e acayip dar geldi ama boyu çok uzun ve evazesi var, hemen ne yapılabileceğini planladık ve aldık. Kolları söktük, elbiseyi yukarı çektik, cuk oturdu. Alin'in evinde yerlere yatarak kocamaan siyah şifon bir pelerin kestik, kolları açıp, ters olarak pelerinin ön tarafına monte ettik, etrafına otrişler taktık. Amanın, bir bir daha oldu. Butiğin sahibini oyuna davet ettik, elbiseyi tanıyamadı.

Müstahdem Aşot usta rolündeki Simon (Kumral) her şarkıdan sonra çıkıp süpürgeyle dökülen otrişleri toplardı. Aşot usta, *Bo-komedi*'deki dilsiz müstahdem... Oyunun sonunda yaşanan dolar mucizesinde dili çözülmüştü ya, o yüzden burada artık konuşabiliyor. Ezberlemesi gereken ciddi bir şeyler yoktu, genelde doğaçlama olarak kafasına göre takılırdı. Simoncum o kadar sempatiktir ki, özel bir oyunculuk yeteneği olmasa da sahne onu sever. Bir yerlerde görünmesi hep hoş olur. *Vah Kınalı*'da, kendisinden epey uzun Serli'nin (Keçoğlu) kocası yani kayınpeder rolünde çook sempatikti mesela. Simon'un ekipteki asıl yeri; sisti, dumandı gibi özel efekt sayılacak şeyler, teknik meknik işlerdir ve de o, sahne arkasında "Aman!" dediğim her olaya çare bulan temel taşlardan biridir. Sırt dayanacak insandır.

Serlilerimiz. Serli Tekbıçak ekibimizin dans kadrosunda olmuştur ezelden beri ama *Kınalı* oyunlarında Amerika'dan gelen kız rolleri pek yakıştı ona. Serli Keçoğlu da *Vah Kınalı*'da harika bir kaynana oynadı. Burada her ikisi de uvertür şarkıcılar olarak çok başarılıydılar. Keçoğlu ki gazinonun sahibi Hüso'yla kırıştıran kopil şarkıcı rolündeydi, o günlerde klas bir butikte çalışıyordu elbisesini orada diktirdi, doğrusu muhteşem oldu. Nil Karaibrahimgil'in şarkılarını söyledi. 'Tektaş' şarkısına Hüso'nun "Sen ne demek istiyorsun kız? Sen mi aldın tektaşını?" diye kavga çıkarma sahnesi bayıldığım sahnelerden biriydi, ne yazık videoda yok, ikinci sezon koymuştuk. Eh tabii bu oyunu da iki sezon oynadık.

Serli Tekbıçak ise Gülben Ergen'in şarkılarını söyledi. Bir gün telaşla giyinirken fenalık geçirdi kuliste, eteğinin fermuarı sıkıştı, kapatamadık yine de fırladı çıktı, o haliyle açık yanını seyirciye göstermemek için hafifçen yandan çarklı oynadı sahneyi, hiç unutmam. Meğer hamileymiş garibim. *Vah Kınalı*'da takma göbekle hamileyi oynamıştı, akabinde gerçekten hamile olması ilginç bir sürpriz oldu bizim için. Ekip çocuklarının çoğu annelerinin karnında çıkmıştır sahneye. Belinda da (Erol) öyle olmuştu, Arda'nın eşi. Daha nişanlılarken eşine uyum sağlamak için her provaya gelirdi, sonunda onu da çıkardık sahneye. *Vah Kınalı'* da küçük birkaç rolü vardı, burada hem dansçı kızlardan biriydi ve her dansta vardı hem de birkaç konuşmalı sahnede Alin ve Lizi'yle birlikte yer aldı. Tiyatro'ya Arda'nın hatrı için bulaşmış olduğu halde, dikkatli, çalışkan ve sorumluluk sahibi olduğundan, hiçbir şeyi aksatmadığı gibi bana göre çok da başarılı oldu.

Klodin. (Sarıboyacıyan-User) Tanıştığımız günden beri bir şekilde her oyunda tuzu bulunmuştur. *Kınalı ah Kınalı*'da Alen'in (Yenovk) kız arkadaşı Karolin rolünü ona vermeyi çok istemiştim ama o sıra onun koro çalışmaları vardı provalara gelemedi. *Grand Majestik*'te garson oynadı ama ikinci sezonda danslara katıldı. Aslında dansçıdır ama sesi de iyidir, tiyatroyu da becerir. Nasıl becerir? Zekasıyla tabii. Eh bi de ikizler burcu tabii. İkizler burcuyla tiyatronun garip bir ilişkisi vardır. Ekibin çoğu ikizler burcudur. Klodin'le de bilmem kaç yıl farkla aynı gün doğmuşuz. Aylincim de bir gün önce. Yıllarca doğum günlerimizi birlikte kutladık. Genelde oyuna denk geldiğinden özel bir keyif olurdu bizim için.

Ah bir gün Aylin'le yine erkenden gelmiş kulisi bir güzel derlemiş bahçede oturmuş kahvelerimizi içiyorduk. Elinde kocaman bir kutuyla bir adam geldi, bakına bakına yaklaşıyor. Aylin yavaşça beni dürttü "Bercuk bunlar galiba bize sürpriz parti yapacaklar. Bu adam kesin pasta getiriyor." dedi. Oturduğu yerden sakince seslendi "İçeri götür kardeş, orda Varbet (müstahsem) var, buzdolabına koysun." Çok güldük valla. Bize sürpriz yapıyorlar, orada pastayı alacak bizden başka kimse yok. Oyun bitene kadar da önceden bildiğimizi belli etmedik. Çıkışta donatılmış sofrayı görünce mahsuçuktan "Aaaa!" diye şaşırdık sözde. Bu da parantez oldu galiba.

Arlet Menşur, Sarven Dinkyan, Yervant Boyacıyan, Alin Kumral, Arda Erol

Danslarımız ekip çalışmasıydı dedim ya. Her provada onlarla fingir fingir dans edip, in-çık, in-çık nasıl canımın çıktığını hâlâ hatırlarım. Serdacım yine her zamanki gibi harikaydı, onu övecek söz bulamam genelde... İçim kabarır, söyleyecek şey gelmez aklıma... Hep.

Arda (Erol) da –ki Hasaragyan'la kesişti yollarımız- erkek kopil şarkıcıydı ve de Ermenice pop şarkıları söyledi. Etrafını saran dans ekibi de pek hoştu. 'Anabadi Arev' (Çöl Güneşi) adlı ritmik bir şarkıydı seçtiğimiz. Sevgili Bartev'den (Garyan) almıştık sözlerini. Eksantrik bir kostüm yaptım kızlara, yalınayak dans ediyorlardı ve *Anuş-ig* oyununda periler için tek tek yaptığım lame perukları da kullandık. Çok güzel oldu valla. Her şarkıcının etrafındaki kızlar aynı olduğu için farklı peruklar bandanalar gibi aksesuarlarla değişik göstermeye çalıştık. Arda aslında birinci perde finalindeki çingene rolüyle de çok iyiydi. Bu gazinoyu da sokak dansçıları olan çingene bir grup basıyor bir gün. *Bo-komedi* oyununa atıfta bulunalım dedik. İlle bizi de programınıza dahil edin diye dalıveriyorlar içeri ve küçük bir show yapıyorlar. Neco-Yenovk halkla ilişkilerci rolündeki Elizabet (Oral) çaycı rolündeki Aylin, Melo'nun yeğeni Verjin-Serda, sunucu Oktay Bey-Boğos, itiraz etmeye çalışıyorlar ama sonunda onların coşkusuna herkes kapılıyor ve bu coşkuyla sona eriyor birinci perde.

Çingene ekibin baş dansçısı Arlet, anası rölünde Alin, kızı rolünde Nora ve en çok güldüğüm dilsiz kaynana rolünde Lizi. Sahnede "Evet, hayır" ve tek tük kısa cümleler dışında pek konuşamadığı için bu kez onu dilsiz yaptım. Hepsi de peruklar, bandanalar, takılar ve salkım saçak kılıklarla tanınmaz haldeydiler. Arda ve Yervant sözde ikiz kardeş, o kadar benzeşmiyorlar ki sorulunca "Çift yumurta tekiziyiz" diyorlar. Vahan'ın bulduğu bir espridir bu, arada bir yumurtlardı böyle şeyler. Kirkor Sar darbukacıydı, acayip çingene kılıklı... Bizim sahnedeki orkestraya istedikleri şeyi çaldırıyorlar, o da darbukasıyla, türlü şaklabanlıklar yaparak eşlik ediyor. Ay bu rolüyle bir edebiyat dergisinde neredeyse en iyi oyuncu seçiliyordu. Alin'in, başındaki iğrenç sarı perukla, eteğini kaldırdıkça görünen paçalı donuyla, ayak uydurmaya çalışıp da bir türlü beceremeyen, Oktay Bey'e adımları gösterirken o finaldeki assolistle aynı kişi olduğuna kimse inanmaz. Boğos'un zıpladıkça çarpılan peruğu da ayrı bir komiklikti ha. Doğrusu ekip çok iyiydi çok.

Kirkor Sar ve kuyrikleri (kızkardeşleri). Yukarıda adını anınca aklıma geldi, anmasam olmazdı. Kirkor Sar'ın iki kızkardeşi var, en sadık izleyicilerimiz. Ta *Bo-Komedi*'den beri kar kış demeden, her provada ve her oyunda hazır ve nazırdılar. Hiç istemediler yoksa ne yapar eder onları da çıkarırdım sahneye bir şekilde. Onlar her seferinde her espriye şen kahkahalar atar, alkış alabilecek her yerde alkış tutar, moralimizi yükseltirlerdi. Amigo gibi. Her oyun öncesinde, malum kontrollerimizi yaparken; kostümler, aksesuarlar, filanlar falanlar ve kuyrikler tamamsa, gönül rahatlığıyla başlayabilirdik. Uğurumuz oldular hep. Sağ olsunlar

ARAM GÜLYÜZ - ÖZEL BÖLÜM (1931-2018)

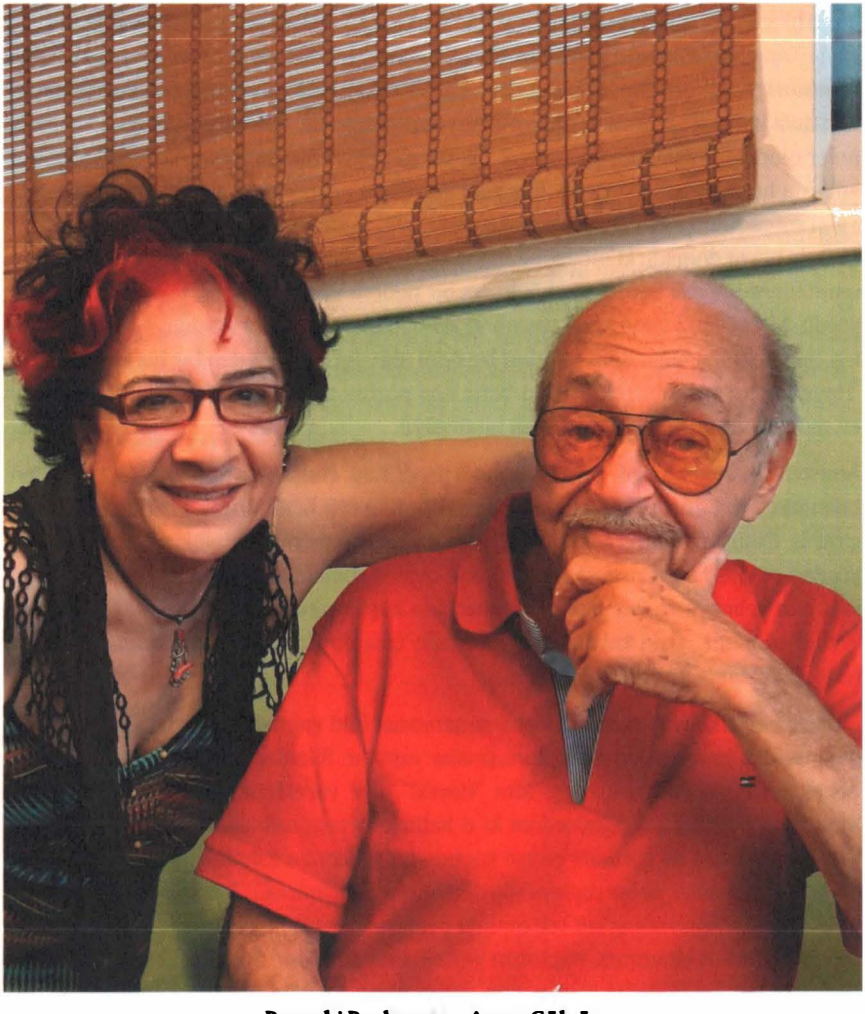
1 Eylül. Bu gün Aram Abi'yi kaybettik. Çok çok üzgünüm. Eski dostum Dr. Barkev (Balımyan) arayıp haber verdiğinde, ta içimden kopup gelen bir "Ah!"tan başka bir şey söyleyemedim. Ailemden biri gibi olmuştu yıllar içinde. Bu kitabın yazılması, onun hayatını yazabilmek için bu kadar uzun sürdü. Ki hiç kolay olmadı kopuk kopuk ve daldan dala konarak anlattıklarını derleyip toparlamak. Bir de sohbet mekânları meyhaneler olunca, gerisini düşünün artık. Sık sık görüşür, haftada birkaç kez araşırdık. Son yıllarda her şeyi bana sormak, her yaptığını bana anlatmak alışkanlık olmuştu onda. Tabii sohbetlerin arasına fıkralar sıkıştırarak. O, gülmek ve güldürmek için yaratılmıştı. Öyle hayat doluydu ki öldüğüne inanmak hâlâ kolay değil. Kendi anılarımı bekletip, onunkilere öncelik vermemin böyle acı bir nedeni varmış demek. Hiç olmazsa kitabı gördü, birkaç imza günü keyfi yaşadı ve de ölmeden, 60 yılını verdiği, 140 film bıraktığı bu nankör sinema dünyasından bir ödül aldı. İyi ki. Ölmeden bir hafta önce bana "Hayatım boyunca bir tek senden bana hep pozitiv şeyler geldi." demişti. Gönlümün en müstesna yerinde saklayacağım bu övgüyü.

Ateistti. "İnanmak değil, bilmek lazım." derdi hep. Namuslu, dürüst ve iyi olmanın, imandan daha önemli olduğunu savunurdu. Kiliseye falan ancak bir film çekecekse girerdi. Öldüğünde hiçbir dini tören yapılmasını istemediğini defalarca söylemişti. O yüzden oğulları bu arzusuna uyarak, onu öylece gömmek istediler. Sevenleri o kadarına razı gelmeyince, hiç olmazsa mezarlıkta küçük sade bir tören yapılmasına karar verildi sonunda. Öyle kalabalıktı ki kilisede olsa dopdolu olacaktı, mezarlığın geniş ferah ortamında yayıldılar hüzünle...

Birlikte çalıştıkları Türker İnanoğlu, senaryosuz film yaptıkları Müjdat Gezen, ilk filmini onunla yapan Selda Alkor konuşmalar yaptılar. Bilenler, benden de birkaç kelam beklediler. Özellikle kızkardeşi Rita "Haydi!" diye yüreklendirip durdu yanımdan... Ama ben, o kadar çok ağlıyordum ki o halimle ortaya atılmak istemedim, utandım. Kameraları falan da görünce geriye kaçtım. Kimse benim aslında çekingen olduğumu ummaz. Oysa neler neler söyleyebilirdim bütün o insanlara... "Siz susun, ben konuşayım." derdim. "Herbiriniz tek tek onunla paylaştıklarınızı bilirsiniz ancak. Bense hepinizinkini birden biliyorum, hepinizin yerine anlatabilirim." Sustum. Sessizce ağladım. "Hayatta her şeyle dalga geçtim ben, ölüm hariç. Onunla dalga geçemiyorum işte."

derdi. Ve o en ciddiye aldığı, geldi buldu onu... Ve dünyadan güzel bir renk daha eksildi.

Her şey bittikten sonra orada burada yazılar, haberler vs. çıktı. Hani oyunumda gezeteciler için "İsim özürlü" demiştim de alınmışlardı ya... Aynen oldu yine. Koskoca CNNTürk eşi Gönül'den söz ederken 'Gülay' yazmıştı. Gördünüz mü? Üstelik Ermeni ismi bile değil. Bunu yazmasaydım çatlardım.

Bercuhi Berberyan, Aram Gülyüz

ARLET - MELKON VE GARO'NUN KEMANI

Bu bölüm de özel başlık istiyor. "Burayı unutmayın, daha sonra sırası geldiğinde bu konuya bir daha döneceğim." demiştim *Bo-Komedi*'yi yazarken ve de bir ara döner gibi yapmıştım da "Bu, o da değil." demiştim. Şimdi burası, işte tam o asıl dönmem gereken yer.

Biz bu oyunda biraz da nostalji unsuru bulunsun istedik demiştim ya... En önem verdiğimiz nostalji; Bo-Komedi'deki Kısmet Kamer (Herman Ozinyan) tiplemesi ve de özellikle 'Dönülmez Akşamın Ufkundayız' şarkısı idi. Ki Artocum hep "Ölürsem beni bu şarkıyla an." derdi. Anladınız, değil mi? Rahmetli Garo Balımyan -ki biz bu oyunu ona ithaf etmiştik- ve Arlet'in benden istediği de vermediğim ünlü keman meselesi. Garo'nun o şarkıda, yaparmış gibi yaptığı, pek hoş, pek dokunaklı bir keman solosu sahnesi vardı. Aynı kemanı kullanacağız da bu defa o meşhur soloyu kim yapacak? Doğrusu onu Arlet'e yaptırmak gibi bir hinlik geçmedi değil aklımdan ama acısını deşmeye kıyamadım. Artık sevgili Melkon'la evliydi, ki o da ekibimizin bir parçası olmuştu, hatta orkestra elemanlarından biriydi. Eh acı dediğin, zamanla hafifler tabii de deşilmesi nasıl etkiler bilmem.

Ben ne yapsam, nasıl etsem diye düşünürken, bir gün Arlet yanıma geldi ve gayet ciddi, gayet özgüvenli bir tavırla "Bercuk o keman soloyu ben yapmak istiyorum." dedi. İnanamadım. "Emin misin?" dedim "Onun anısını yaşatmayı ben de isterim ama çok acı verebilir." "Eminim, çok düşündüm, bunu Melkon'la da konuştum. O, bu duygumu anlıyor ve saygı duyuyor." deyince, çıkardım kutusundan verdim kemanı eline. Kısa bir bulut geçti gözlerimizden, sonra "Biraz çalışayım ben." dedi. Hiç üstüne varmadım. Bir sonraki provada, yeri geldiğinde, kendinden emin, öne geldi ve dayadı kemanı çenesine. Öyle ince bir hüzün vardı ki yüzünde ve öyle anlamlıydı ki duruşu, kemanı tutuşu, parmak hareketleri, arşeyi kullanışı... Bir keman virtüözü onu izlese gerçekten çalıyor sanırdı.

Arletçim hem ağladı hem çaldı sanki... Her provada ve her oyunda, o sahne geldiğinde tüm ekip aynı duygu seline kaptırdı kendini, kimi gözyaşları ihanet etti sahiplerine ve canım Melkon saygılı bir tevekkülle katlandı buna. Anladı. Kolay değildi bizim için ki o kısacık anlarda hem Garo'nun hem Arto'nun ruhları şad oldu. İzleyenler "Orkestra başarılı bir playback yaptı ama o kız gerçekten çaldı." dediler. Aram Abi bile.

Herman Ozinyan, Arlet Menşur

Ala ve Dikran. Ermenistanlı bir karı koca. İkisi de dansçı ama Diko (Dikran) aynı zamanda kuaförduı ki orkesta elemanı olarak sahnede yer almasının yanı sıra kızların çoğunun saçlarını yaptı. Ala da tüm danslarda yer aldı. Bu çiftin program kitapçığında adları yoktur zira herkesin malumu olduğu gibi burada kaçaktılar. Ve de başlarına bir şey gelmesinden korktular. O yüzden adları hiç anılmadı ama bu kitapta bulunsunlar istedim çünkü çok iyi iş çıkardılar. Hem artık bu durumun bir önemi kalmadı hem de artık çift bile değiller. Boşandılar ve İstanbul onları çoktan unuttu ama biz unutmadık.

ÇAKKIDI ÇAKKIDI SERDAR KARAMAN VE YERVANT BOYACIYAN

Bu da özel başlık gerektiren bir bölümdür bence. Oyunun ilk sezonu bitip de yaz tatiline girdiğimizde aniden bir ilginçlik esti aklıma. O dönemde pek popüler olan sözlerini Sezen Aksu'nun yazdığı, Kenan Doğulu'nun seslendirdiği 'Çakkıdı çakkıdı' şarkısını, klibindeki break dansla birlikte oyuna katacaktım. Ama olduğu gibi taklit etmenin bir anlamı yoktu. 'Grand Majestik'çe bir yenilik ve bir farklılık konmalıydı. Biraz kafa yorunca oldukça matrak olan sözlerini Ermeniceye çevirmeye karar verdim. Kolay olmadı ama çok eğlenceli bir süreç oldu.

O yaz bir ara Serda ve Boğos'la birkaç gün Ozinyan'ların Bodrum'daki evlerine konuk olduk. Öncesinde Serli (Keçoğlu) ve Sona da vardı, sonra onlar döndüler biz kaldık. Öjencim henüz sağ, fışır fışır. Keyifle ve özenle ağırladı bizi. O aralar Beti de Bodrum'da, sık sık bir araya gelip eğleniyoruz. Ben önceden niyetlenmişim zaten bu 'Çakkıdı' işine. Arada bir dinleyip birkaç cümleyi çeviriyor ve kafiyelendirmeye çalışıyorum. Yağmurlu bir günde mecburen eve kapanınca, --ki ne biçim sessiz film oynayıp gülmekten helak olmuştuk- Serda'yla kafaya koyduk, belki bin kere baştan kese kese dinledik ve de harika bi 'Ermenice Çakkıdı' çıktı. Üstelik de sırf kafiyeli olsun diye ilgisiz şeyler koymadım hiç. Hem kafiyesi, hem prozodisi hem anlamı bire bir oldu. Bence çok güzel oldu. Kim bildi?

Prova sezonunu açar açmaz aldım Yervant'ı karşıma bir güzel ezberlettim şarkıyı. Bakın o da yeteneklidir ha... Ve de zekidir. Amatör işlerde zeka, yeteneğe eşlik ettiğinde iş kolaylaşır. Yervant şarkıyı öğrendi de, esas zor mesele grup dansıydı. Serdar Karaman adında bir çocukla kesişti yolumuz. Break dansçı. Bir de üstelik Kenan Doğulu'nun 'Çakkıdı' klipindeki dansçılardan biri. Hani o başının üstünde dönerek yapılan bir figür var ya, işte onu yapan. Biliyor musunuz, o figürü yapan çocukların tepelerindeki saçlar dökülüyormuş. O yüzden sürekli bir kasket takardı hem de yanlamasına. Kılığı kıyafeti de her daim dans klipinden fırlamış gibiydi. Salkım saçak, ağı gevşek binbir cepli pantolonlar, askılar filan falan... Beyoğlu'nda bir nargile kafeye takılırdı ve sıkça buluşurduk oralarda. İkimizi bir arada kanka modunda gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Sempatik çocuktu valla.

Serdar provaya geldi, ekibe baktı, güvenemedi. Olabilecek en kolay birkaç figürü gösterdi ama beni kesmedi. Dedim ki "Oğlum sen kafa üstünde dönme dışında ne kadar fi-

gür varsa göster bize, biz sonra onları dansın içine yerleştiririz" Güldü. İnanmadı. Ama gösterdi tabii, istiyorum madem... Biz o şarkının arkasında bir break dans çıkardık ki görünce gözlerine inanamadı. Yamalı, çılgın, takılar, bandanalar, kasketlerle bir renk cümbüşü içinde, oradan buradan zincirler sarkan kıyafetler de yaptık tabii, müthiş oldu valla. Ekip harikaydı doğrusu. Klodin, Arlet, Serda, Belinda (Arda'nın eşi) Kevork (Yervant'ın ikizi) Yervantcım da öyle. Oysa yapı olarak çekingendir biraz. O çılgın hale hemen uyum sağlaması herkesi şaşırttı ama ben emindim, çingeneler bölümündeki uyumundan belliydi.

RASTLANTILAR ARMAN VE STEFO

Arman Pınarbaşı. Ekibin demirbaşlarındandır. Omuzdaştır. Sırt dayanacak insandır. Müziğe yatkındır. Sesi güzeldir. Ona uygun bulduğum her rolün üstesinden gelmiştir. Hem gazinonun patronu hem de assolisti olan Hüso tiplemesinde de çok iyiydi doğrusu. Oyunumuzun ikinci sezonunun da sonlarına yaklaşmışken ciddi bir ameliyat geçirerek büyük bir korku yaşattı bize. Sanırım bu bölümü biraz geriden alıp anlatmalıyım. Hatta *Adalı Dergisi*'ne yazdığım iki yazıdan da alıntılar yapmalıyım.

Mesela şöyle başlayabilirim:

Yıl 2006 Eylül'ün başı. Sevgili Halim Bulutoğlu "7 Eylül'de Prinkipo'da (Ahmet Tanrıverdi-Fıstık Ahmet'in Büyükada'daki mekânı) Yazarlar toplantısı var." deyince, pek heyecanlanmıştım. Zira olay benim için önemliydi tabii, çünkü ilk kez ciddi ciddi yazarlar arasına katılacaktım. Ve de gerçekten o gece kendimi acemi yazarlık takıntısından kurtardım. Çok gururlandım, övgüler aldım, imzalar verdim. Gece güzeldi, ortam güzeldi, müzik güzeldi, yiyecekler güzeldi. İyi düşünülmüştü. Güzel insanlarla tanıştım. Dostluklar kurdum. Sevgiler alıp verdim. Her birini anmaya kalksam yerim yetmez. Ama özellikle birini buraya almazsam kendime haksızlık ederim. Eski *Adalı Dergisi* okurları bilirler, Stefo Seyisoğlu'yla kimi zaman ortak duygular yakalayıp arada bir atıflarda bulunurduk birbirimize yazılarımızda. Ama hiç tanışmamıştık.

O gecenin bir yerinde, genç bir çocuk yavaşça yanıma yaklaştı ve "Bercuhi, ben Stefo Seyisoğlu." dedi. Bir an şaşkın şaşkın yüzüne baktım ve "Aman Tanrım olamaz!" dedim ve sarılıp öptüm. Gözlerimin yaşarmasını engelleyemedim. Beni son derece etkileyen o duyarlı yazıların sahibi bu kadar genç olabilir miydi? Zeka ve duygu fışkırıyordu pırıl pırıl gözlerinden. Oluyor işte, Allah bazen bir dolu iyi özelliği bir insana armağan ediyor. Değerlendirebilene ne mutlu... İçim allak bullak oldu. Neredeyse kıskançlık bile duydum. Ben onun yaşındayken onunkinin yarısı kadar bile özgüvenim yoktu. Aferin ona!

Bir rastlantı sonucu kesişiverir yollar bazen. Bir olay, bir neden, bir insan, bir karar, bir duygu... Değiştiriverir hayatları aniden. Rastlantı ve rastlantının ilk ân'ı. Hiç dikkat etmeyiz, aklımızda kalmaz çoğu zaman, ilk hangi ândı başlatan? Ki zaten geçip gittikten sonra varırız farkına ki bir rastlantıydı başlatan herşeyi ve bir ilk ân'ı vardı o rastlantının. Bir bakış, bir ses, bir koku, bir dokunuş, bir duygu... Bir kıvılcım kadar küçük

bir ân başlatır her büyük olayı. Unutur gideriz. Ki yaşarken görmeyiz... Geçip gittikten sonra anlarız... Geriye bakınca... Yer etmişse içimizde biz bilmeden.

Ben hiç unutmam. Hayatımı etkileyen her rastlantının her bir ân'ını içimde saklarım. Döner döner düşünürüm. Duyguları tekrarlarım. Böylece hep bilirim... Ki hangi rastlantının hangi ilk ân'ı başlattı şu an yaşananları. Hele de bir önsezim olmuşsa en başta ya da önyargım doğru çıkmışsa... Hadi ön kanı diyelim. Olay aynen öyle oldu. Hayat, güzel bir sürpriz yaptı bana. Şimdi bunları okuyunca nereye bağlanacağını merak edebilirsiniz ama olayı anlatınca bana hak vereceksiniz.

Bu derece ilgi ve etkileşim sözkonusu olunca bir rastlantının ilk ânında, bir yakınlık, bir ilişki oluşuyor haliyle. Çağ da iletişim çağı malumunuz, birçok yolla yakınlaşma, hatta sık sık görüşme mümkün oluyor. Yüreğin de avucundaysa her daim, zaman içinde can gibi sevilen oluyor... Dün neredeydi bilmediğin.

Benim hayatıma karışan herkesin kısa sürede tiyatroma bulaşması zaten kaçınılmaz. Bu bulaşmanın ölçüsü ise, onun duyduğu ilgiyle doğru orantılı olarak, ya yüzeysel olur, ya da ta derinden. Onunki ta derinden oldu tabii, çünkü amatör tiyatronun hiç yabancısı değil. O derece yabancısı değil ki, birlikte Boğaziçi Üniversitesi'nde, İstanbul Amatör Tiyatro Günleri'nde (İATG) *Cemaat Tiyatroları ve Modern Tiyatronun İnşasına Katkıları* başlıklı bir panele bile katıldık.

Oyunumuzun ikinci sezonu sürmekteyken bir ara sahnemiz çöktü. Büyük aksilik. Hrant Dink öldürüldü. Büyük acı. Arman kalp ameliyatı geçirdi. Aklımız başımızdan gitti. Tüm bunlara rağmen oyunumuz başarıyla tamamlandı. Siz bunları okurken de çoktaan "... Ve replikler yerlerine uçuşur... Perde!" olacak.

Ama bilseniz son beş oyunda neler oldu neler... Yukarıda Arman ameliyat oldu deyip geçtim ya... Öyle kolay olmadı o iş. Bir kere hiç beklenmedik bir şeydi pat diye oluverdi. Doktor, sahneye çıkmasını kesinlikle yasakladı. Bu durum, 24 Mayıs Perşembe sabahı ortaya çıktı. Bir de doğum günüm üstelik... Her yıl Klodin, Aylin, ben üçlü kutlayıp keyiflendiğimiz gün. Kahroldum, perişan oldum.

Üzüntü bir yanda, sorumluluk bir yanda. Cuma ve Cumartesi arka arkaya oyun var. Arada hiç gün yok. İptal mümkün değil. Üstelik Cumartesi izleyicileri asla ulaşamayacağımız ve hepten yabancı izleyiciler. Çünkü o günkü oyun İATG'nin düzenlediği kültürel çoğulcu tiyatro günleri kapsamında yer alıyor. Düşünebiliyor musunuz halimi?

İyice karalar bağlamışken ben, sağa sola telefonlar ederken, gelen telefonlara yetişmeye çalışırken ve de gözyaşlarıma sık sık yenik düşerken, dedim ya az önce, teknolojinin iletişim kolaylığı da var arada... msn'den sevimli bir mesaj çıkıverdi Stefo'dan: "N'aber doğum günü çocuğu?" diye. Benim doğum günümü düşünecek halim mi kal-

mış? "Üzgünüm, üzgünüm, üzgünüm..." yazmışım can derdinde, kaç kere bilmem... Anında telefona sarıldı "Ne oldu?" diye... Canım... Duygusaldır, dayanamaz, bilenler bilir.

Anlattım olayı salya sümük. Dinledi ciddi ciddi. Sonra "Sen üzülme, ben yaparım." dedi ciddi ciddi. Güleyim mi o derdimin içinde, büsbütün mü zırlayayım feryat figan? Bilemedim. "Git oğlum," dedim "git işine, çok iyisin, sağolasın, ama olmaz." Oyundaki tip İbrahim Tatlıses havalı Urfa'lı bir türkücü. Bizim Arman 40'lı yaşlarda, orta boylu, doğulu tipine yakın, bıyık da bırakmış rolüne uysun diye, aylarca çalışmış, lehçesiyle, tarzıyla... Tipi oturmuş, kanıksanmış. Stefo ise boylu poslu, gencecik, dal gibi çocuk. Bir de aristokrat havalı... O tip, ondan nasıl çıkar?

"Yahu sen bir dene beni." diyor ille... Israrlı... Kararlı... "Sen tekst'ini bana mail at ben okuyup geleyim." diyor. Oyunu epey biliyor, 3 kez izledi, ama tip, o tip değil bir kere ve de zaman yok zaman... Topu topu 24 saat. Attım e-mail'i, denize düşmüş misali, ya da gönlü hoş olsun diye...

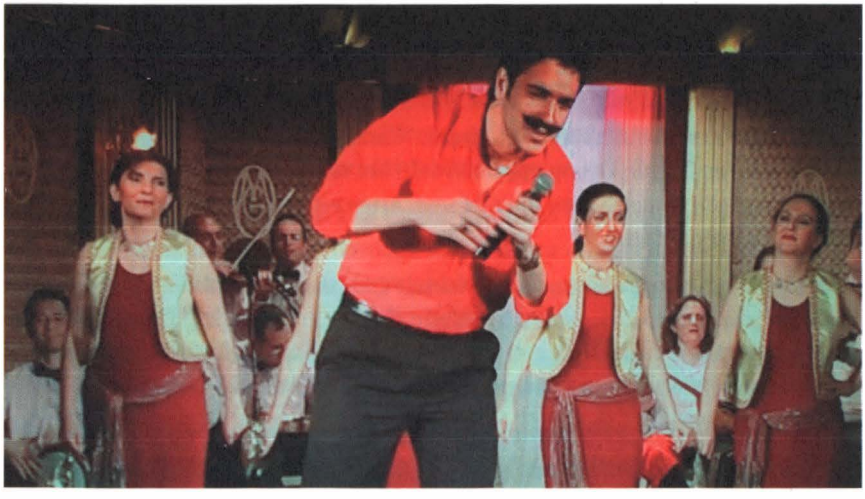
Atladı geldi kısa bir süre sonra, elinde tekst... Çıkış almış... Defalarca da okumuş. Bu arada bir yandan da kardeşimle telefonlaşıp duruyoruz durmadan. Boşa koysak dolmuyor, doluya koysak almıyor... O da benim kadar telaşlı. O kadar aklı yatmıyor ki işe, denememi bile anlamsız buluyor. Stefo ise, karşımda dikilmiş, "Haydi dene beni!" diye kendini yiyor.

"İyi tamam! İki replik oku bakalım şiveli!" diye tersleniyorum adeta. Okuyor. Vay be! Okuyor! Aklıma geliyor birden, profesyonel tiyatrolarda bile olur bazı böyle şeyler, oyunculardan biri eksilince böyle elde olmayan nedenlerle, bir başka oyuncu elinde tekstle çıkar, onun rolünü okuyarak oynar. Bizde neden olmasın bu? İyi de, biraz da tip uysun ister insan...

Stefo bu arada okuyor. Okudukça daha iyi oluyor. Çok eminim... Tipine bir çare bulsam ezbere de oynayacak. Kardeşimse, güvenemiyor. Sahne mihrap gibidir bizce... Önemlidir, ciddiyet gerektirir, ibadet ciddiyeti. Bir de büyük sorumluluk ve güven. Sırtını dayayabilmelisin rol arkadaşına, için rahat olmalı. Bazen gençlik ateşi ve de cahil inisiyatifi tehlikeli olabilir. Ama farkındayım ben, olan şey o değil. Özgüven, zeka ve sevgi.

Ben onu çok sevdiğim için, fazlaca paye veriyorum sanıldı önce herkesçe. Ama tanıyanlar bilir ki benim için önce oyun gelir. Ben hiçbir şey ve hiç kimse için oyunumu riske atmam. Çocuk bu işi kıvıracak hissediyorum. Akşamına gittik derneğe provaya. Çare yok, deneyeceğiz. Sağolsunlar, karşılıklı rolleri olan ekip arkadaşları koşup geldiler hemen, el vermeye. Okuma provasında, herkes hayretler içinde, çok iyi okuyor çok. Bir de tipe çare bulsam...

Derken aniden geliverdi aklıma. Yahu bu oyunun yazarı ben değil miyim? Ekleyiverirm bir iki replik. Hüso'nun oğlu, Hüsamettin Junior yapıveririm o tipi...? Yani gazinonun sahibi, işin başına oğlunu geçirmiş efendim. Bir de bıyık taktım mı... Al sana Urfa'lı parlak çocuk. Olmaz mı? Olur. Ve pek güzel de oldu. Stefocum, 24 saat canla başla ve sevgiyle çalıştı. Ve inanılmaz bir başarı elde etti. Hatta, dans edip halay çekerek, ter ter tepinerek, şarkıları da söyledi. Tekstsiz oynadı.

Stefo Seyisoğlu

O gece sabaha kadar CD kaydımızı izlemiş, tüm mizanseni ve figürleri ve sözleri ezberlemiş. Sabah, ışıl ışıl bir gülümsemeyle geldi. CD yi koyup, fondaki görüntüye sırtını dönerek, kumanda aletini mikrofon gibi kullanarak, çatır çatır şarkıyı okuduğunda gözyaşlarım sel olmuştu bile. Kocam, "Tiyatro akıllı adam işidir." Derdi ya... Ben de buna "sevgi"yi ekliyorum. Sonuç mükemmeldi.

Cumartesi gecesi neden olduğu durumdan dolayı üzüntü içinde olan sevgili Arman'ın gelip de kendi rolünün böyle başarıyla sergilenişini izleyişi gözümün önünden hiç gitmeyecek. Aah... Bazı şeyler ne kadar taşsa da ne kadar paylaşılmak istense de gerektiği gibi anlatılamaz. Hele duygular asla. Siz büyük bir güvenle sahne ve kulis paylaşmak ne demektir bilir misiniz dostlar? Neler yaşanır orada... Ne özel bir içtenliktir o. Bir dünya yaratılır. Anan, baban, evladın, kardeşin, sevgilin, acın, kederin, mutluluğun, herşeyin o dünyanın dışında kalır. O başka bir hayattır.

Söylemiştim... İşte bazen böyle rastlantılar önem kazanıyor. Ve... sürpriz yapıyor hayat. Ki bu son sürprizimiz oldu.

Sonrasında, hep yeniden canlanmayı umarak uçuşan tüm o replikler yerlerinden edildi, başıboş kalıp savruldu havalara ve perde kapandı.

Ki son kez kapandığını bilemedik.

Berberyan Kumpanyası

SON

ÇOK ÖZEL NOT:

"Bitti" deyip "Son" yazısını yazdıktan sonra, ekibimizin can damarlarından biri olan, sevgili Vahan Sarıoğlu'nu kaybettik. Tokat gibi geldi. Büyük acı verdi. Oysa bu kitabı bir okuyabilseydi ne kadar eğlenecekti...

**

... VE KAHREDİCİ BİR NOT DAHA:

Bu da "Son" yazısını yazdıktan sonra gelen bir acı... Tevekelli değil anılarıma karışıp duruyordu boyuna... Sevdiğim, saydığım, hem rahmetli eşimin hem kardeşimin hem benim dostum, çocukluğundan beri tanıdığım, o ünvana sahip olana kadar hayatının her dönemini yakından bildiğim, nice özel anı paylaştığım, takdir ettiğim; Patrik Mesrob Mutafyan'ı da kaybettik. Ki on yıldır, kendisine hiç yakışmayan amansız bir hastalığın pençesindeydi. Öyle bilinçsizce yatmak büyük haksızlıktı. Nihayet, o harap olmuş bedenden kurtulup huzura erdi. Ama biz yeri asla doldurulamayacak bir önderi kaybettik. Daha da doğrusu; on yıldır kaybetmiş olduğumuzu idrak ettik. Ruhu şad olsun.

SON SÖZ: Bu kitap kaybettiğimiz bütün güzel ruhlara armağanımdır.

VE SON

KINALI OYUNLARINDAKİ ŞARKILARIN SÖZLERİ (ÇEVİRİ)

KINALI AH KINALI

Parasız ya da paralı
Yazlık için Kınalı
Çaresini bulmalı ve adalı olmalı
Kınalı ah Kınalı... Kınalı ah Kınalı
Kamp, kilise ve Nefi, Kamos, Teos, Mimoza
Havuz, Dezire, Bahar, Ayazma'ya motor var
Keyiflidir keyifli
Adaya çıkar çıkmaz seni kokular sarar
Sarımsak, rakı, pilaki, kokoreç, midye tava
Tüterler ha tüterler
En pahalı parfümler, köfte pirzola döner
Levrek, çipura, lüfer, waffle, kumpir, sosisli
Lezzetlidir lezzetli
Kapı önü mangallar
Esir olmuş kocalar
Kan ter içinde kalır
Pişirip tıkınırlar
Kınalı ah Kınalı... Kınalı ah Kınalı
Al bir cep telefonu kolay bul çocuğunu
"Aradığınız kişiye şu anda ulaşılamıyor"
Buldun mu ha, buldun mu?
Birer lokmacık kızlar
Her gece sokaktalar
Kadın gibi tavırlar kolay koca bulurlar
Kınalı ah Kınalı... Kınalı ah Kınalı
Senden nasıl kopmalı?

Söz: Bercuhi Berberyan- Beste: Saro Secikyan

BİZ GARİP BİR MİLLETİZ

Biz garip bir milletiz
Menşeimiz dağlardır, tercihimiz denizler
Mahzun ama neşeli
Biraz ödlek ama gururlu
Hem öfkeli hem de sakin
Ararat'ı düşleyip, Kınalı'ya gideriz
Ah pek azız ama Ermeniyiz
Sanatı ve zenaatı iyi hemhal ederiz
Tanınmış insan olup ünlü olmamak
Yükselip de sessiz kalmak
Yalnız bize mahsustur
Doğu ile batının inanılmaz senteziyiz
Ah pek azız ama Ermeniyiz
Eğitim ve para bizde zıt orantılıdır
Cahil Ermeni zengin, eğitimlisi fakirdir
Biz üçe ayrılırız
Hayırseverler, aydınlar ve arada kalanlar
Erivan'a iç geçirir, Los Angeles'e koşarız
Ah pek azız ama Ermeniyiz.

Söz: Bercuhi Berberyan – Beste: Saro Secikyan

İSTANBUL – LOS ANGELES

İstanbul – Los Angeles, Los Angeles – İstanbul
Oradan da Kınalı, sonu gelmez trafiktir
Anlamak mümkün değil, bizi çeken şey nedir
Dert yanar, yakınırız, dedikodudan kaçarız
Ama tam merkezinde yaşarız
"Toros'un oğlu kimle evlenmiş?
Bedros'ların motoru kaç dolarmış?
Madam Sona damadına kat almış
Hamparsum'un köpeğini gördünüz mü?
Seta'nın saçlarını beğendiniz mi?
Onno karısını aldatmış
Seta kilo almış
Nadya estetik yaptırmış
Arda araba almış"
İstanbul Los Angeles – Los Angeles – İstanbul

Oradan da Kınalı
Dedikodu sevmeyiz
Kimseyi çekiştirmeyiz başkasının yalancısıyız
Çekiştiren başkası
Ne yapsak görülür, ne konuşsak duyulur
Kabahat bizde değil ki
Duvarlarımız ince, evlerimiz pek şeffaf.

Söz: Bercuhi Berberyan - Beste: Saro Secikyan

MUTLULUK FIRSATLARI

Nişanlar ve düğünler, Şaurlar ve vaftizler
Neşeli telaşlar mutluluk fırsatları
Eller birleştiğinde, yakın olur uzaklar
Farklı farklı şehirler hatta başka ülkeler
- Kına gecesi modaymış
- O Türk adeti değil mi?
- Hayır Turko-Armenien
- Peki ya şaur nedir?
- O da Hay-Ameriken

Söz: Bercuhi Berberyan – Beste: Saro Secikyan

GRAND MAJESTİK UVERTÜR ŞİİRİ (Müzik eşliğinde)

Grand Majestik gazinosuna hoş geldiniz dostlar.
Müzik, dans, görsel şölen, eğlence... Hepsi burada bu gece.
Şenlik, neşe, gülmece gönüllere seslenir.
Şarkılarla türkülerle keyifler tazelenir.
Kahkaha ve eğlence doruklara yükselir.
Sahne bu... Dünya gibi. Oyun bu... Hayat gibi.
Sesimiz, nefesimiz, yüreklerden koparak gönüllere erişir.
Dertlere yer yok burada, hepsi kaldı dışarıda
Ne hüzün ne de keder içeri giremezler
Gönül kapılarınız acıya kilitlendi.
Rahatlayın, gevşeyin gösteriyi izleyin
Mesaj yok, ders yok, sanatsal içerik yok
Olsa olsa arada, minicik taşlamalar
Binde bir, ara sıra bir yere çarpabilir.
Ama hepsi bu... Gerisi hep gülmece

Gülmece güldürmece gece boyu eğlence
Başlıyor oyunumuz, bizde olsun gözünüz...
Grand Majestik gazinosunda
Bu gece gönül dolusu eğlence
Şarkı türkü ır... pop Grek kanto ve de bilumum nostalji..

Söz: Bercuhi Berberyan – Fon müziği beste: Febyo Taşel

ÇAKKIDI ÇAKKIDI (ERMENİCESİ-TAM ÇEVİRİ)

Ays değeren heranal guzem
En dzayren ısgselu yem
Amen pan vor meçs gı nedem
Cart diye ısel guzem.
Gı hanturjenk tuk al kidek
E bagasner trtsutsadzner gan
Ama "hem kel hem fodul"nern al
Hart diye khadznel guzem
Çat diye catelu modetsdz em
Vor dzayren prnem u tsevi tnem
Ays gatsutyan mas gı gazmem
İnkzinks bidi kheğtem – Açkernit bidi porem – Yes indzi gı hampurem
Aman ka egu de pattvink ağçig
Çakkıdı çakkıdı bar prnenk ağçig
Kiçig mı varen kiçig mı veren
Hoppidi hoppidi tsadgrdenk ağçig
Artyok im khorhadzners en
İm polor abradzners en
Paylun kağaparners en
Yuh diye gı hayoyem
Yete im mdki khağers en
Şad lurç voroşumners en
Gam karnugi ororners en
Kah kah bidi khntam
Pnav huys çiga - Verçatsadz e – Arar aşkharh khentetsadz e...

Söz: Bercuhi Berberyan – Aranjman: Febyo Taşel

BİZ TİYATROCULAR KOLAYCA AĞLAR, KOLAYCA GÜLERİZ. HEM AĞLATABİLİR HEM GÜLDÜREBİLİRİZ. BUNU YAPARKEN KİMİ ZAMAN ETKİLENİR, KİMİ ZAMAN ETKİLENMEYİZ. AMA HER ŞEKİLDE YAPTIĞIMIZ İŞİ İNANARAK YAPARIZ. TİYATRO BİZİM İÇİN BİR YAŞAM BİÇİMİDİR. O DAİMA HER ŞEYİMİZİN ÖNÜNDEDİR. BİR KEZ ALIŞMIŞSAK SAHNE TOZU YUTMAYA, YARDAN GEÇEBİLİR ONDAN GEÇEMEYİZ. TOZ, KOKU, KÜF, TER, SOĞUK, SICAK VIZ GELİR. GAM, KEDER, HASTALIK, ÖLÜM TIRIS GİDER. ALKIŞ HER DERDİN ÇARESİDİR.

ÖYLE ÇOK ŞEY PAYLAŞILIR Kİ BİR OYUN SÜRECİNDE, BİR DOLU ANI OLUŞUR, UNUTULMAZ ANILAR. "HATIRLIYOR MUSUN HANİ..." YA DA "HİÇ UNUTMAM, BİR GÜN..." DİYE BAŞLAYAN CÜMLELERİN SONU GELMEZ. BİR ARAYA HER GELİŞTE ANLATILIR. HEM AĞLANIR HEM GÜLÜNÜR.

KIRK YILI GEÇTİ SAHNE TOZU KANIMA GİRELİ. ÇOK ANI OLUŞTU ÇOOK... OYNANAN ONCA OYUNUN, BİR NEFESMİŞÇESİNE UÇUP GİTTİĞİ GİBİ YOK OLUP GİTSİN İSTEMEDİM ONCA YAŞANMIŞLIK. KALSIN BİR YERLERDE. BİLİNSİN.

YİRMİ YILI AŞKIN BİR SÜREDİR SAHNE PAYLAŞMIŞ BİR EKİBİZ BİZ... EŞİM ARTO BERBERYAN'IN ÖLÜMÜNDEN SONRA BENİMSEDİĞİMİZ BİR DE ADIMIZ VAR. 'BERBERYAN KUMPANYASI'YIZ BİZ. ÖLÜP GİTSEK DE BİR GÜN ADIMIZ KALABİLİR. ÖZÜMÜZ MERAK EDİLEBİLİR.

HAYDİ BUYURUN SİZ DE DALIN SAHNE TOZLU ANILARIMIZA VE... İSTER AĞLAYIN İSTER GÜLÜN BİZİMLE

ISBN 978-625-7696-00-5